

Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

Педагогічний інститут
Кафедра філології та методики початкової освіти

Зоряна Мацюк

ЩО СІЛЬЦЕ, ТІО НОВЕ СЛІВЦЕ

Словник фразеологізмів Західного Полісся



Луцьк
Вежа-Друк
2013

УДК 811.161.2'373.7'282.2(477.82) (038)

ББК 81.411.1-45

М 36

*Рекомендовано до друку вченою радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 11 від 25 квітня 2013 року)*

Рецензенти:

Аркушин Г. Л. – доктор філологічних наук, професор кафедри історії та культури української мови інституту філології та журналістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

Коваленко Н. Д. – кандидат філологічних наук, професор кафедри української мови факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Фенко М. Я. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та методики початкової освіти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Мацюк Зоряна

М 36 Що сільце, то нове слівце [Текст] : слов. фразеологізмів Західного Полісся / Зоряна Мацюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2013. – 476 с.

ISBN

У словнику подано оригінальний західнополіський фразеологічний матеріал (фраземи, частково – прислів'я та приказки), зафіксований на території Волинської й Рівненської областей. Словник диференційовано на дві частини: у першій розміщено словникові статті за ключовим словом, а в другій подано ідеографічну класифікацію фразеологізмів.

Фразеологічні одиниці з низкою варіантів наведено фонетичною транскрипцією, що докладно відтворює місцеву вимову з детальною паспортизацією.

Для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів, діалектологів, фольклористів та поціновувачів української народної творчості.

УДК 811.161.2'373.7'282.2(477.82) (038)

ББК 81.411.1-45

ISBN

© Мацюк Зоряна, 2013

© Клачук Марта (обкладинка), 2013

ЗМІСТ

| | |
|--|-----|
| ПЕРЕДМОВА | 8 |
| Список населених пунктів | 14 |
| Список респондентів..... | 20 |
| ЧАСТИНА I. Словник фразем Західного Полісся | 24 |
| ЧАСТИНА II. Ідеографічний опис фразем Західного Полісся | 236 |
| ЗАГАЛЬНІ ЗОВНІШНІ ОЗНАКИ ЛЮДИНИ | 237 |
| Вродливість | 237 |
| Невродливість | 241 |
| Почервоніння на лиці | 246 |
| Акуратність..... | 246 |
| Неохайність..... | 248 |
| Висока людина | 252 |
| Низька людина..... | 254 |
| Худа людина | 255 |
| Повна людина..... | 259 |
| Здорова людина..... | 261 |
| Квола людина | 261 |
| ЧАСТИНИ ТІЛА ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК | 263 |
| Голова..... | 263 |
| Лоб | 265 |
| Вуха..... | 265 |
| Брови | 265 |
| Очі/погляд..... | 267 |
| Ніс..... | 268 |
| Вуста | 270 |
| Великий рот..... | 272 |
| Язик..... | 272 |
| Зуби | 273 |
| Тілобудова | 274 |
| Живіт | 275 |
| Руки..... | 276 |
| Ноги..... | 277 |
| Розмір ступні..... | 278 |

| | |
|--|-----|
| Неголений і непідстрижений чоловік..... | 280 |
| Лисий хлопець/чоловік..... | 282 |
| Борода..... | 285 |
| Вуса..... | 286 |
| Дівоча коса..... | 287 |
| Рідке волосся у дівчат/жінок..... | 288 |
| СПЕЦИФІЧНІ ЖІНОЧІ ОЗНАКИ | 290 |
| Період менструації в дівчини/жінки..... | 290 |
| Нецнотлива дівчина..... | 292 |
| Вагітність..... | 293 |
| Вагітність у нешлюбі..... | 294 |
| Часта вагітність..... | 297 |
| Породілля..... | 297 |
| Пологи..... | 298 |
| Народити мертву дитину..... | 299 |
| Жінка, яка в шлюбі довго не має дітей..... | 299 |
| Зробити аборт..... | 300 |
| Народження дітей..... | 301 |
| Новонароджена дитина..... | 304 |
| ПОВЕДІНКОВІ РИСИ | 305 |
| Закоханість..... | 305 |
| Відносини між дівчиною та хлопцем..... | 306 |
| Подібність молоді пари..... | 309 |
| Молодий хлопець..... | 310 |
| Молода дівчина..... | 312 |
| Перебірливий хлопець..... | 312 |
| Перебірлива дівчина..... | 314 |
| Неодружений чоловік..... | 316 |
| Незаміжня дівчина..... | 317 |
| Вийти заміж..... | 318 |
| Отримати відмову у сватанні..... | 320 |
| Одружитися з жінкою, котра має дітей..... | 322 |
| РОДИННІ СТОСУНКИ | 324 |
| Стосунки між чоловіком і жінкою..... | 324 |
| Інтимні стосунки..... | 325 |
| Вірний чоловік..... | 326 |

| | |
|----------------------------------|-----|
| Невірний чоловік | 326 |
| Невірна дружина | 328 |
| Батьки | 331 |
| Одна дитина | 331 |
| Малі діти | 332 |
| Некровні стосунки | 334 |
| Брат | 334 |
| Свекруха | 334 |
| Теща | 335 |
| Невістка | 336 |
| Зять | 336 |
| Свати | 337 |
| ІНТЕЛЕКТ ЛЮДИНИ | 338 |
| Розумна людина | 338 |
| Нерозумна людина | 340 |
| Неосвічена людина | 345 |
| Збожеволіти | 346 |
| МОВЛЕННЯ | 349 |
| Балакуча людина | 349 |
| Балакучість дитини | 353 |
| Мовчазна людина | 353 |
| Голосно говорити, кричати | 356 |
| Говорити нісенітниці | 357 |
| Хвалькувата людина | 359 |
| Пліткувати | 360 |
| Обманювати | 363 |
| Уживати нецензурну лексику | 366 |
| ПСИХОЕМОЦІЙНІ СТАНИ | 368 |
| Зла людина | 368 |
| Сердита людина | 370 |
| Ображена людина | 372 |
| Радісна людина | 373 |
| Сором'язлива людина | 374 |
| Ляклива людина | 376 |
| Весела людина | 378 |
| Щаслива людина | 378 |

| | |
|--|-----|
| Нещаслива людина..... | 379 |
| Бути везучим..... | 381 |
| Сміятися..... | 381 |
| Плакати..... | 383 |
| ВОЛЬОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ | 385 |
| Горда людина..... | 385 |
| Терпляча людина..... | 386 |
| Чесна людина..... | 387 |
| Добра людина..... | 387 |
| Уперта людина..... | 388 |
| Хитра людина..... | 390 |
| Спокійна людина..... | 391 |
| Смілива людина..... | 392 |
| Жадібна людина..... | 392 |
| Щедра людина..... | 395 |
| Нудьгувати..... | 396 |
| Хотіти неможливого..... | 397 |
| ТЕМПЕРАМЕНТ ЛЮДИНИ | 399 |
| Швидка людина..... | 399 |
| Поспішати..... | 404 |
| Повільна людина..... | 406 |
| Піти й довго не повертатися..... | 410 |
| Хода п'яної людини..... | 412 |
| ФІЗІОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ | 415 |
| Фізіологічні процеси | 415 |
| Наїстися..... | 415 |
| Відчувати голод..... | 416 |
| Уживання алкоголю | 417 |
| П'яниця..... | 417 |
| Бути в стані алкогольного сп'яніння..... | 418 |
| Зовнішні ознаки п'яної людини..... | 421 |
| Похмілля..... | 422 |
| Зовсім не вживати спиртних напоїв..... | 423 |
| Сон | 426 |
| Міцно спати..... | 426 |
| Чутливо, неспокійно спати..... | 427 |

| | |
|--|------------|
| Бачити сни..... | 428 |
| Хропіти | 429 |
| Людина в навколишньому середовищі | 430 |
| Змокнути..... | 430 |
| Змерзнути..... | 430 |
| ПРАЦЯ | 432 |
| Працелюбна людина..... | 432 |
| Лінива людина | 435 |
| Утомлена людина..... | 440 |
| Нічого не робити..... | 441 |
| Мало зробити..... | 441 |
| Охайність у будинку..... | 442 |
| Погані господарі..... | 443 |
| Косіння | 444 |
| Самогоноваріння..... | 445 |
| СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ..... | 447 |
| Бідність..... | 447 |
| Багатство..... | 448 |
| Мати гроші..... | 449 |
| Схильність витратити гроші..... | 450 |
| ВІК ЛЮДИНИ..... | 452 |
| Вікова опозиція..... | 452 |
| Старість..... | 452 |
| Втрата зору..... | 455 |
| Втрата слуху | 456 |
| Втрата сили..... | 457 |
| Втрата пам'яті..... | 458 |
| ОПОЗИЦІЯ ЖИТТЯ ТА СМЕРТІ..... | 460 |
| Передчуття смерті..... | 460 |
| Померти | 462 |
| Потойбічне життя..... | 465 |
| Самогубство | 466 |
| СЛОВНИК НЕЗРОЗУМЛИХ СЛІВ | 468 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ | 473 |

ПЕРЕДМОВА

*Мова – це запашна пречудова квітка,
пелюстками якої є народні говірки.
А хай тільки зів'яне чи засохне
навіть найменша пелюсточка –
і квітка втратить свою чарівність...*

Г. Л. Аркушин

Фразеологічний фонд народу – живе й невичерпне джерело, яке збагачує літературну мову новими виражальними засобами, є виразником національного характеру та неповторного українського колориту. Із рідною мовою пов'язані найдорожчі спогади про перше слово, почуте з материнських уст, затишок батьківської хати, веселий гомін дитинства, перші хвилювання юності.

Народна мудрість приховує в собі споконвічну таїну людства, його історію, першопочаток і досвід. Невід'ємною й ваговою частиною становлення та існування нації є формування системи стійких висловів, які якнайповніше відображають менталітет народу, його вірування й систему табу. Яким буденним і стандартним було б мовлення, позбавлене прислів'їв та приказок, фразеологізмів й ідіом, які є втіленням народної мудрості?!

Адже як промовисто можна возвеличити красу жінки за допомогою стійких сполук: *слічна як з каменя вибита, як горлиця, як ясне сонечко* 'про вродливу жінку', або висміяти згубні звички: *туман в очі пускати* 'обманювати', *дметься як жаба на кладці* 'настирливість', *за гарячий камінь не братися* 'про ліниву людину', які найповніше відображають душу українця, справжнього носія мови. Проте, вивчаючи мову та продукуючи мовленнєві потоки, ми рідко звертаємо увагу на вжиті фразеологізми, хоча знання їх семантичного наповнення є не менш вагомим.

Фразеологія української мови містить багатий історичний матеріал про наш народ, його звичаї, ідеали, мрії та

сподівання. Саме тому фразеосистему варто вивчати комплексно відповідно до ареалу поширення.

Ареальна фразеологія українських говорів, як і фразеології інших слов'янських мов, перебуває на етапі накопичення та систематизації фактів, опрацювання й апробації методів дослідження. У кожному говорі (ареалі), крім спільних із літературною мовою, функціонують регіональні фразеологічні одиниці, які є виразниками первинного значення та специфічною характеристикою певного говору.

На лексикографічному просторі української мови фразеологію північного наріччя висвітлено досить обмежено, частково представлено в словниках діалектної лексики, у *«Словнику поліських говорів»* П. С. Лисенка (1974), *«Словнику західнополіських говірок»* Г. Л. Аркушина й словнику *«Красне слово – як золотий ключ»* (2003); *«Фразеологічному словнику говірок Житомирщини»* (2010) Г. М. Доброльжи. Фразеологію Полісся та суміжних земель також досліджують білоруські фразеологи В. І. Коваль, В. М. Косцючик, Г. Ф. Юрченко.

Незважаючи на посилений інтерес науковців до ареальної фразеології, матеріали з різних регіонів ще недостатньо зафіксовані й опрацьовані. Зокрема, фразеологічна система Західного Полісся не була предметом комплексного дослідження.

Ареальна фразеологія – найбільш динамічна царина мови, яка поповнюється набагато швидше, ніж інші словники української мови. Потреба у фіксації та впорядкуванні західнополіських фразеологічних одиниць, прислів'їв і приказок назріла давно. Необхідність створення словника фразеологізмів Західного Полісся зумовлена увагою дослідників до живої народної мови, оскільки на українському лінгвістичному просторі існують поодинокі видання такого типу.

У праці *«Що сільце, то нове слівце»* логічно та змістовно скомпоновано оригінальний західнополіський фразеологічний матеріал (фразеологічні одиниці, частково – прислів'я й приказки), зафіксований на території Волинської та Рівненської областей. Словник диференційовано на дві частини: в одній розміщено словникові статті за

ключовим словом, а в іншій – класифікацію фразеологізмів за ідеографічним описом («Загальні зовнішні ознаки людини», «Частини тіла чоловіків і жінок», «Специфічні жіночі ознаки», «Родинні стосунки», «Інтелект людини», «Мовлення», «Психоемоційні стани» й ін.). Для дослідження ідеографічного опису людини та її діяльності використано протиставний аналіз фразеосемантичних рядів, напр.: «Балакуча людина» ↔ «Мовчазна людина», «Працелюбна людина» ↔ «Лінива людина», «Жадібна людина» ↔ «Щедра людина».

Зауважимо, що в другій частині словника одні й ті самі вислови можуть належати до кількох семантичних рядів із різним чи тотожним значенням. На нашу думку, це зумовлено семантичними зрушеннями, які відбуваються в живому мовленні – непоодинокі на Західному Поліссі.

Серед аналізованих фразем значну частину становлять обценні (ненормативні, непристойні) фразеологізми, що передають специфічне емоційно-експресивне забарвлення й не впливають на руйнування літературних норм слововживання та властивої народній мові евфемічної символіки.

Багатий фразеологічний матеріал, який містить низку варіантів, наведено фонетичною транскрипцією, що сприяє докладному відтворенню місцевої вимови з детальною паспортизацією.

Укладаючи словник, ми послуговувалися фразеологічним матеріалом із праць Г. Л. Аркушина «Сказав, як два зв'язав» [Арк'2003] і «Словника евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині» [Арк'2005].

Принцип укладання словникової статті:

1) ключове слово наведено за першим іменником (прикметником, дієсловом, прислівником) у фразеологічній одиниці: **ГОРОБЕЦЬ**;

2) літературною вимовою подано фразеологізми (фонетичні, словотвірні, морфологічні варіанти й ін., крім лексичних): **горобця спіймати**;

3) фонетичною транскрипцією передано говірку населеного пункту; варіанти компонентів фразем наведено в круглих дужках: [гороб|ц'а с'п'ї|мав];

4) значення: 'отримати відмову під час сватання';

5) паспортизація: (Двг, Пвр).

Зразок:

ГОРОБЕЦЬ

горобця спіймати [гороб|ц'а с'п'ї|мав] 'отримати відмову під час сватання' (Двг, Пвр)

ЖІНКА

взяти жінку з пастухом [вз'ав |ж'інку з пасту|хом] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Дбр)

ДІВКА

миколаївська дівка / польська дівка [мико|лай|вс'ка |д'івка] (Жрч) || [п|ол'с'ка |д'івка] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Дбрв)

ВРОДА

сумна на вроду [сум|на на в|роду] 'про невродливу дівчину/жінку' (ВВл, Ткт)

ЛОБ

в лобі висухти [в л|обу |висухло] 'про нерозумну людину' (Крж)

Фонетична транскрипція

Для передачі фонетичних особливостей діалектного мовлення використано транскрипційний запис.

Фонетична транскрипція – графічна фіксація всіх мовних звуків, що реально вимовляються в потоці мовлення (точний запис звуків). Вона ґрунтована на таких вимогах: кожна літера позначає один і той же звук; кожен звук позначається завжди тією самою літерою.

Транскрипція (від латин. *transcriptio* – переписування) – спеціальний спосіб запису мовлення в повній відповідності з його звучанням.

Фонетичний алфавіт – система букв разом із додатковими знаками, які використовують для фонетичного запису живого мовлення. У вітчизняному мовознавстві для цього застосовують літери української абетки, а також деякі додаткові позначення. Використання такого алфавіту дає можливість якомога повніше зафіксувати характерні риси української літературної вимови. Зокрема, уживають такі знаки:

1. Фразеологічну одиницю, прислів'я чи приказку, що транскрибується, узятю у квадратні дужки: [в лобу |висухло].

2. У всіх словах ставиться наголос, якщо в слові є два й більше склади.

3. Не вживають розділові знаки. Апостроф не фіксується.

4. Не використовуються літери абетки я, ю, є, ї, щ, ь. Йотовані букви, що передають два звуки: [йа], [йу], [йе], [йі].

Голосні звуки передано такими знаками:

[i], [i^e], [i^и] – для передачі нелабіалізованого голосного переднього ряду високого підняття;

[и], [и^и], [и^е] – для передачі нелабіалізованого голосного переднього ряду високого обниженого підняття;

[e], [e^и], [e^а], [e^і] – для передачі нелабіалізованого відкритого голосного переднього ряду;

[a], [a^о] – для передачі лабіалізованого голосного заднього ряду низького підняття;

[o], [o^у] – для передачі лабіалізованого голосного заднього ряду середнього підняття;

[y], [y^о] – для передачі лабіалізованого голосного заднього ряду високого підняття.

Приголосні звуки передано такими знаками:

[б], [п], [в], [ў], [м], [ф] – губні приголосні;

[д], [т], [з], [с], [ц], [ж], [ч], [ш], [н], [л], [р] – передньо-язикові;

[г], [к], [х] – задньоязикові;
[г] – фарингальний;
[й], [ї] – середньоязикові;
[џ], [з] – спеціальні комбіновані знаки (лігатури) для позначення складних звуків [дж], [дз];
[і] – позначення приголосного [й], яке використовується для уникнення двозначності надбуквеного знака;
Застосовуються такі діакритичні (розрізнявальні) знаки:
[н'], [с'], [л'] – скісна риска вгорі праворуч указує на м'якість приголосних;
[б'], [ж'], [к'] – апостроф угорі праворуч указує на пом'якшення приголосних;
[н:], [с:], [ж:] – двокрапка вказує на довготу приголосного;
[а] – риска вгорі над буквою, нахилена праворуч, є знаком головного словесного наголосу;
[/] – позначення короткої паузи (на місці розділових знаків у реченні);
[//] – позначення тривалої паузи, зокрема на межі речень.

Буквосполучення *-ться* та *-шся* в дієслівних формах із суфіксом (постфіксом) *-ся* вимовляють і транскрибують так:
-ться – [ц':а]: *учиться* [учи'ц':а] – третя особа однини дійсного способу: *учиться* [уч'іц':а] – друга особа множини наказового способу; *-шся* – [с':а]: *учишся* [учи'с':а] – друга особа однини дійсного способу.

Фразеологізми є також результатом потреби у виражальних засобах комунікації – передачі почуттів, емоційних оцінок, влучних характеристик людини й ін. За фразеологічною глибиною відкривається безкрая товща матеріальної та духовної культури, яку надійно зберігає мова: найдавніші уявлення про світ, релігійні погляди й звичаї, народні обряди, закони повсякденного життя наших предків. І саме ця «позамовна» інформація, яку містять фразеологізми, викликає всенародний інтерес до фразеології.

СПИСОК НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Ббр – Бобрин Млинівського району Рівненської області
Бгл – Боголюби Луцького району Волинської області
Бжн – Бужани Горохівського району Волинської області
Бн – Буяни Луцького району Волинської області
Бр – Бір Зарічненського району Рівненської області
Брв – Борове Зарічненського району Рівненської області
Брвч – Боровичі Маневицького району Волинської області
Брг – Береги Млинівського району Рівненської області
Брд – Броди Ратнівського району Волинської області
Брж – Бережці Любомльського району Волинської області
Бржк – Бережки Дубровицького району Рівненської області
Брз – Березичі Любешівського району Волинської області
Брн – Брани Горохівського району Волинської області
Брс – Береськ Рожищенського району Волинської області
Брт – Бортнів Іваничівського району Волинської області
Бтн – Ботин Луцького району Волинської області
Бхв – Бихів Любешівського району Волинської області
ВВл – Володимир-Волинський Волинської області
Ввн – Вовничі Млинівського району Рівненської області
Вгщ – Воєгоща Камінь-Каширського району Волинської області
Вдр – Видранка Старовижівського району Волинської області
Вдрц – Видраниця Ратнівського району Волинської області
ВКр – Великий Курінь Любешівського району Волинської області
Влх – Вільхівка Горохівського району Волинської області
Влц – Велицьк Ковельського району Волинської області
Влч – Велимче Ратнівського району Волинської області
Врк – Ворокомне Камінь-Каширського району Волинської області
Врн – Ворончин Рожищенського району Волинської області
Вшк – Вишків Луцького району Волинської області
Вшн – Вишнівка Любомльського району Волинської області
Гбн – Губин Горохівського району Волинської області

ГБр – Гута-Боровенська Камінь-Каширського району Волинської області
Гв – Гайове Ківерцівського району Волинської області
Гдм – Годомичі Маневицького району Волинської області
Глв – Головно Любомльського району Волинської області
Глх – Глухи Старовижівського району Волинської області
Грг – Григоровичі Луцького району Волинської області
Грд – Городок Маневицького району Волинської області
Грдн – Городині Рожищенського району Волинської області
Грдц – Городище Ківерцівського району Волинської області
Грн – Гірники Ратнівського району Волинської області
Грх – Горохів Волинської області
Гщ – Гуща Любомльського району Волинської області
Дбр – Добре Камінь-Каширського району Волинської області
Дбрв – Діброва Володимирецького району Рівненської області
Двг – Довгошії Млинівського району Рівненської області
Ддч – Дідичі Ківерцівського району Волинської області
Дкв – Диковини Горохівського району Волинської області
Дрн – Дерно Ківерцівського району Волинської області
Дтн – Датинь Ратнівського району Волинської області
Дхч – Духче Рожищенського району Волинської області
Жбк – Жабка Ківерцівського району Волинської області
Жрв – Журавичі Ківерцівського району Волинської області
Жрвн – Журавники Горохівського району Волинської області
Жрч – Жиричі Ратнівського району Волинської області
Зб – Збуж Костопільського району Рівненської області
Збж – Забужжя Любомльського району Волинської області
Збр – Забара Рожищенського району Волинської області
Звн – Звиняче Горохівського району Волинської області
Злз – Залаззя Любешівського району Волинської області
Злх – Залухів Ратнівського району Волинської області
Злзн – Залізниця Любешівського району Волинської області
Злн – Зелене Горохівського району Волинської області
Злс – Залісся Камінь-Каширського району Волинської області
Злч – Золочівка Демидівського району Рівненської області
Змл – Замличі Локачинського району Волинської області

Змш – Замшани Ратнівського району Волинської області
Зрч – Заріччя Ковельського району Волинської області
Зтр – Затурці Локачинського району Волинської області
Івн – Іваничі Волинської області
Ігр – Ігриничі Любешівського району Волинської області
Квл – Ковель Волинської області
Квс – Квасів Горохівського району Волинської області
Кзл – Козлиничі Ковельського району Волинської області
Клб – Клубочин Ківерцівського району Волинської області
Клк – Колки Маневицького району Волинської області
Клн – Калинівка Маневицького району Волинської області
Клч – Кульчин Турійського району Волинської області
Кмр – Комарове Старовижівського району Волинської області
Кмрв – Комарове Маневицького району Волинської області
Кпч – Копачівка Рожищенського району Волинської області
Крж – Крижівка Рожищенського району Волинської області
Крм – Кримне Старовижівського району Волинської області
Крмн – Кременець Рожищенського району Волинської області
Крп – Карпилівка Камінь-Каширського району Волинської області
Крпл – Карпилівка Ківерцівського району Волинської області
Крч – Кричильськ Сарненського району Рівненської області
Крчв – Кричевичі Ковельського району Волинської області
Лбн – Лобна Любешівського району Волинської області
Лбх – Любохини Старовижівського району Волинської області
Лбч – Любче Рожищенського району Волинської області
Лбчв – Лобачівка Горохівського району Волинської області
Лбш – Любешів Волинської області
Лвр – Лаврів Луцького району Волинської області
Лкв – Луків Турійського району Волинської області
Лквч – Луковичі Іваничівського району Волинської області
Лкч – Локачі Волинської області
Лпл – Липляни Ківерцівського району Волинської області
Лпн – Липне Ківерцівського району Волинської області
Лцк – Луцьк Волинської області
Лщ – Лище Луцького району Волинської області

Мвн – Мовники Іваничівського району Волинської області
МГл – Мала Глуша Любешівський району Волинської області
МДрс – Малі Доростаї Млинівського району Рівненської області
Мжс – Межисить Ратнівського району Волинської області
Мк – Маяки Луцького району Волинської області
Мкв – Микове Ківерцівського району Волинської області
Мквч – Маковичі Турійського району Волинської області
Мкр – Мокрець Турійського району Волинської області
Млн – Мельники Старовижівського району Волинської області
Млнв – Млинів Рівненської області
Млс – Мильськ Рожищенського району Волинської області
Млт – Милятин Іваничівського району Волинської області
Млш – Милуші Луцького району Волинської області
Мнв – Маневичі Волинської області
Мрв – Муравище Ківерцівського району Волинської області
Мрн – Мар'янівка Горохівського району Волинської області
Мшв – Машів Любомльського району Волинської області
Мшс – Мешисить Ратнівського району Волинської області
Мщн – Мощена Ковельського району Волинської області
Нв – Навіз Рожищенського району Волинської області
Нввж – Нова Вижівка Старовижівського району Волинської області
Нвс – Новосілки Маневицького району Волинської області
Нсч – Носачевичі Рожищенського району Волинської області
Рд – Нова Рудка Маневицького району Волинської області
Овд – Овадно Володимир-Волинського району Волинської області
Омл – Омельно Ківерцівського району Волинської області
Осв – Осова Костопільського району Рівненської області
Остр – Острівко Володимир-Волинського району Волинської області
Острж – Острожець Млинівського району Рівненської області
Острц – Острівці Володимирецького району Рівненської області
Охл – Охлопів Горохівського району Волинської області
Ощв – Ощів Горохівського району Волинської області
Пвл – Павловичі Локачинського району Волинської області

Пвр – Поворськ Ковельського району Волинської області
Прв – Привітне Локачинського району Волинської області
Пдл – Підлісся Любомльського району Волинської області
Пдм – Підманево Шацького району Волинської області
Пдц – Підцаревичі Маневицького району Волинської області
Пл – Полиці Камінь-Каширського району Волинської області
Плн – Полонка Луцького району Волинської області
Плп – Полапи Любомльського району Волинської області
Плс – Плоска Дубенського району Рівненської області
Плц – Полиці Володимирецького району Рівненської області
Прв – Привітне Локачинського району Волинської області
Прл – Прилуцьк Ківерцівського району Волинської області
Прп – Прип'ять Шацького району Волинської області
Прс – Переспа Ковельського району Волинської області
Прсл – Переславичі Іваничівського району Волинської області
Псн – Посників Млинівського району Рівненської області
Пст – Постійне Костопільського району Рівненської області
РБрс – Берестечко Демидівського району Рівненської області
Рж – Рожище Волинської області
Рмк – Ромейки Володимирецького району Рівненської області
Рсв – Русів Володимир-Волинського району Волинської області
Ртв – Ратнів Луцького району Волинської області
Свн – Свинарин Турійського району Волинської області
Скр – Скарабарівщина Горохівського району Волинської області
Слв – Словатичі Ківерцівського району Волинської області
Слн – Сильне Ківерцівського району Волинської області
Слс – Селісок Любешівського району Волинської області
Слц – Сільце Горохівського району Волинської області
Смв – Самоволя Іваничівського району Волинської області
Смд – Смідин Старовижівського району Волинської області
Смл – Смолярі Старовижівського району Волинської області
Снв – Синове Старовижівського району Волинської області
Ств – Ставок Ківецівського району Волинської області
СтВж – Стара Вижівка Волинської області
СтЗг – Старий Загорів Локачинського району Волинської області

Сшч – Сошичне Камінь-Каширського району Волинської області
Ткт – Тойкут Ковельського району Волинської області
Тпл – Топільне Рожищенського району Волинської області
Тр – Тур Ратнівського району Волинської області
Трв – Туровичі Турійського району Волинської області
Трг – Торговиця Млинівського району Рівненської області
Тргв – Торговиця Турійського району Волинської області
Трн – Троянівка Маневицького району Волинської області
Трс – Турійськ Волинської області
Трст – Тристеня Шацького району Волинської області
Хлн – Холоневичі Ківерцівського району Волинської області
Хлп – Холопичі Локачинського району Волинської області
Хрп – Хрипськ Шацького району Волинської області
Хцн – Хоцунь Любешівського району Волинської області
ЧВл – Черемошна Воля Любомльського району Волинської області
Чрк – Чаруків Луцького району Волинської області
Чрм – Чемерин Ківерцівського району Волинської області
Чрс – Черськ Маневицького району Волинської області
Чрч – Черче Камінь-Каширського району Волинської області
Шкл – Шклинь Горохівського району Волинської області
Шц – Шацьк Волинської області
Ярс – Ярославичі Млинівського району Рівненської області
Яснв – Ясенівка Рожищенського району Волинської області

СПИСОК ФЕСТИОНДЕЖТІВ

1. Ариванюк Ганна Романовна, 1927 р. н. (Смл).
2. Балецька Ганна Василівна, 1944 р. н. (Крп).
3. Бартик Олександра Павлівна, 1938 р. н. (Влх).
4. Басюк Ольга Андріївна, 1942 р. н. (ГБр).
5. Бикова Ольга Василівна, 1948 р. н. (Тпл).
6. Білецька Галина Іванівна, 1950 р. н. (Млт).
7. Боярчук Юстина Андріївна, 1920 р. н. (Снв).
8. Будчик Анна Йосипівна, 1935 р. н. (Нв).
9. Величко Тамара Іванівна, 1944 р. н. (Жбк).
10. Видерко Євдокія Макаріна, 1949 р. н. (Брз).
11. Волосюк Надія Антонівна, 1923 р. н. (Гщ).
12. Волощук Софія Панасівна, 1931 р. н. (Брвч).
13. Годлевська Софія Миколаївна, 1947 р. н. (Рж).
14. Годюк Лідія Андріївна, 1945 р. н. (Лщ).
15. Грець Єва Адамівна, 1924 р. н. (Бхв).
16. Грисюк Галина Степанівна, 1933 р. н. (Ств).
17. Грицанюк Людмила Іванівна, 1948 р. н. (Пвр).
18. Громик Ганна, 1942 р. н. (Лпн).
19. Гурська Марта Трифонівна, 1947 р. н. (Брд).
20. Дейнека Ольга Василівна, 1947 р. н. (Вдр).
21. Деменік Марія Наумівна, 1940 р. н. (Дхч).
22. Демидович Ганна Пилипівна, 1941 р. н. (Брз).
23. Дідух Євгенія Андріївна, 1930 р. н. (Злч).
24. Дмитрук Олена Василівна, 1953 р. н. (Крп).
25. Дмитрук Олена Василівна, 1953 р. н. (Крп).
26. Дружко Оксенія Іванівна, 1944 р. н. (СтЗг).
27. Духницька Віра Антонівна, 1927 р. н. (Гщ).
28. Єршова Галина Макарівна, 1955 р. н. (Жрч).
29. Жмура Єфросинія Митрофанівна, 1930 р. н. (Брж).
30. Жук Марія Олександрівна, 1948 р. н. (Пст).
31. Заприлюк Людмила Хомівна, 1944 р. н. (Бжн).
32. Захарчук Ігор Володимирович, 1938 р. н. (Івн).
33. Захарчук Любов Миколаївна, 1953 р. н. (Снв).
34. Захарчук Надія Йосипівна 1934 р. н. (Івн).

35. Зданевич Ірина Юріївна, 1940 р. н. (Крч).
36. Зубкевич Лариса Андріївна, 1953 р. н. (Псн).
37. Зуйко Ольга Ігнатівна, 1937 р. н. (Нвс).
38. Іванов Іван Пилипович, 1940 р. н. (Грдн).
39. Карп'юк Лучіка Адольфівна, 1947 р. н. (Чрк).
40. Касянчук Любов Миколаївна, 1958 р. н. (Мжс).
41. Келіх Ніна Йосипівна, 1929 р. н. (Лщ).
42. Климчук Поліна Микитівна, 1939 р. н. (Кзл).
43. Клямар Надія Сергіївна, 1940 р. н. (Слс).
44. Коваль Антоніна Яківна, 1943 р. н. (Брг).
45. Колесник Анастасія Севастьянівна, 1936 р. н. (Вгщ).
46. Колочук Степан Потапович, 1943 р. н. (Квл).
47. Контура Федора Несторівна, 1925 р. н. (Гдм).
48. Корнійчук Лідія Іванівна, 1934 р. н. (Яснв).
49. Королюк Степан Васильович, 1927 р. н. (Кмр).
50. Корольчук Антоніна Степанівна, 1933 р. н. (Мк).
51. Котюга Єфросинія Федорівна, 1924 р. н. (МГл).
52. Коцюба Таїсія Василівна, 1941 р. н. (Змл).
53. Кравчук Єлизавета Лазарівна, 1930 р. н. (Гдм).
54. Кравчук Лідія Павлівна, 1932 р. н. (Тпл).
55. Крук Галина Василівна, 1937 р. н. (Лбх).
56. Куделя Ірина Миколаївна, 1932 р. н. (Бн).
57. Кудря Домна Минівна, 1939 р. н. (ВКр).
58. Кузнець Зіновія Іванівна, 1929 р. н. (Крч).
59. Левчук Галина Михайлівна, 1940 р. н. (Тпл).
60. Левчук Марія Федорівна, 1950 р. н. (Смд).
61. Ліщук Євгенія Іванівна, 1947 р. н. (Ввн).
62. Лукашевич Євгенія Миколаївна, 1936 р. н. (Ігр).
63. Мазурик Ганна Юхимівна, 1947 р. н. (Дтн).
64. Марущик Петро Адамович, 1943 р. н. (Лпн).
65. Матвійчик Віра Василівна, 1958 р. н. (Дбр).
66. Мацюк Варвара Терентіївна, 1938 р. н. (Клб).
67. Мацюк Феодосія Терентіївна, 1909 р. н. (Клб).
68. Мельник Віра Михайлівна, 1942 р. н. (Бтн).
69. Миколайчук Катерина Яківна, 1922 р. н. (Млс).
70. Михалевич Анастасія Степанівна, 1928 р. н. (Змш).

71. Михалевич Володимир Іванович, 1925 р. н. (Змш).
72. Осташевський Володимир Степанович, 1928 р. н. (Плс).
73. Павлина Ніна Артемонівна, 1925 р. н. (Звн).
74. Паливидюк Євгенія Прокопівна, 1930 р. н. (Глх).
75. Панасюк Тетяна Кирилівна, 1936 р. н. (Грн).
76. Пашук Ганна Яківна, 1933 р. н. (Трн).
77. Пельц Степан Терентійович, 1936 р. н. (Хлп).
78. Петрук Анатолій Іванович, 1946 р. н. (Квл).
79. Петрук Тетяна Василівна, 1945 р. н. (Квл).
80. Писарська Антоніна Ничипорівна, 1930 р. н. (Клн).
81. Повчалюк Петро Дем'янович, 1956 р. н. (Брг).
82. Полицяк Галина Афанасівна, 1937 р. н. (Ббр).
83. Поліщук Ніна Яківна, 1957 р. н. (Лбн).
84. Полюхович Єфросинія Василівна, 1936 р. н. (Бр).
85. Полюхович Марія Харитонівна, 1949 р. н. (Бр).
86. Приймачук Ганна Володимирівна, 1950 р. н. (Мшс).
87. Радчук Тамара Григорівна, 1945 р. н. (Овд).
88. Раковець Афанасія Михайлівна, 1937 р. н. (Злс).
89. Рибай Аліна Ісаківна, 1939 р. н. (Брт).
90. Романюк Раїса Миколаївна, 1947 р. н. (Брс).
91. Савроцька Ганна Йосипівна, 1940 р. н. (Ярс).
92. Сахарчук Світлана Артемівна, 1972 р. н. (Злз).
93. Семешко Євгенія Іванівна, 1935 р. н. (Чмр).
94. Сидняк Марія Іванівна, 1937 р. н. (Плп).
95. Скулинець Тетяна Євтухівна, 1946 р. н. (Обл).
96. Словік Марія Іванівна, 1928 р. н. (Мрн).
97. Сотнічук Марія Андріївна, 1939 р. н. (Пвр).
98. Тишук Галина Сергіївна, 1949 р. н. (Мщн).
99. Толстух Катерина Калениківна, 1949 р. н. (Крп).
100. Трофимович Надія Романівна, 1949 р. н. (Крчв).
101. Трофимюк Ольга Спиридонівна, 1940 р. н. (Прв).
102. Федіна Миколай Захарович, 1939 р. н. (Дбрв).
103. Федорчук Марта Сергіївна, 1930 р. н. (Плц).
104. Федорчук Тетяна Федорівна, 1941 р. н. (Клч).
105. Філюк Марина Степанівна, 1935 р. н. (Г'Бр).

106. Фенко Надія Степанівна, 1943 р. н. (Плп).
107. Форманюк Марія Василівна, 1943 р. н. (Лбчв).
108. Хевзюк Раїса Андріївна, 1939 р. н. (Двг).
109. Хотинська Антоніна Яківна, 1952 р. н. (Змш).
110. Чиж Уляна Павлівна, 1944 р. н. (РБрс).
111. Чуб Валентина Петрівна, 1948 р. н. (Крмн).
112. Шава Степан Маркович, 1927 р. н. (Плп).
113. Шамрило Галина Іванівна, 1944 р. н. (Рсв).
114. Шафарчук Катерина Ярмолаївна, 1936 р. н. (Плц).
115. Шевчук Світлана Петрівна, 1968 р. н. (Гбн).
116. Шеремета Парасковія Федорівна, 1941 р. н. (Плц).
117. Шкара Віра Орестівна, 1931 р. н. (Чрч).
118. Шовкович Василь Данилович, 1968 р. н. (Осв).
119. Штанько Євгенія Степанівна, 1939 р. н. (Бр).
120. Шульган Галина Опанасівна, 1946 р. н. (Зб).
121. Шумік Ганна Петрівна, 1947 р. н. (Врк).
122. Яцунік Марія Трохимівна, 1954 р. н. (Млн).





ЧАСТИНА ПЕРША

*СЛОВНИК ФРАЗЕМ
ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ*



А

**АЕРОДРОМ**

посадка аеродром [ну'садка аерод'ром] **див. ПОСАДКА**

АЕРОПЛАН

з аероплана скинули [з йароп\лана с'кинули] 'про народження дитини' (Вдр)

АЛЬОША

Альоша з водокачки [А\л'оша з водо\качки] 'про нерозумного чоловіка' (Слв)

АЛЬФОНС

місцевий альфонс [м'іс'цевий ал'фонс] 'про зрадливого чоловіка' (Яснв)

АМПУЛА

ампулу зашити [ампулу за\шили] 'не вживати алкогольних напоїв' (Слв)

АНДРЮШКА

Андрюшка, добра юшка [Анд'рушка / 'добра 'йушка] 'примовляння при потребі' (Злн)

АНГЕЛ

що день, то ближче до ангела [шо ден' / то б\лишче до 'ангела] 'неминучість смерті' (Лц) **див. ДЕНЬ**
як ангели [(д'іти) йак анге\лочки] 'про гарних дітей' (Прв)

АХІНЕЯ

АНГЕЛЯТКО

маленьке янголятко [мален'ке йанго\л'атко] || [йак
йанголи] (Мшв) 'про гарних дітей' (Млш, Гдм, Влх, Чрк)

миле як ангелятко [миле йак анге\л'атко] 'про гарну
дитину' (Зрч, ВВл, Врн, Клн)

спить як янголятко [спит' йак йанго\л'атко] 'чутливий сон'
(Влх)

АНДРУШ

дурний Андруш об'ївся груш [дур\ний Анд\руш об'ївс'а
груш] 'про нерозумного чоловіка' (Бтн)

АНТИМОНІЯ

антимонії розводити [анти\мон'ійі роз\водити] 'нічого не
робити' (Чмр)

АПАРАТ

апарат між ногами, то ще не корона на голові [апа\рат
м'їж но\гами / то ше ни ко\рона на голо\в'ї] 'не варто себе
переоцінювати' (Квл)

АРЕШТАНТ

як сорок бочок арештантів [йак \сорок \бочок ареш\тантиў]
див. БОЧКА

АРМІЯ

сестра в армії [сест\ра в \арм'ійі] див. СЕСТРА

АРШИН

нога як аршин [но\га йак ар\шин] див. НОГИ

АХІНЕЯ

ахінеї гнати [ах'і\нейі г\нати] 'про нерозумну людину'
(Пл)

Б

**БАБА**

баба рязанська [баба ра|зан'ска] 'про крикливу і сварливу жінку' [Арк'2003, с. 76]

бабі по коліна [баб'і по кол'іна] 'низького зросту' (Бн)

базарна баба [ба|зарна |баба] 'про балакучу жінку, базіку' (Жрч, Кзл)

безсоромна баба [бизсу|ромна |баба] 'про жінку легкої поведінки' (ВВл, Остр)

груба баба [г|руба |баба] 'про вагітну жінку' (Крп)

журиться баба тим, що немає чим [журиц'а |баба тим / шо ни|ма чим] 'хвилюватися без причини' (Злн)

залізна баба [за|л'ізна |баба] 'про сильну жінку' (Клб)

йти як стара баба [їде йак ста|ра |баба] 'хода п'яного чоловіка' (Грн)

козир-баба [козир-|баба] див. **КОЗИР**

продажна баба [про|дажна |баба] 'про жінку легкої поведінки' (Дбр)

тельбата баба [тил'бата |баба] 'про великий живіт' (Клк)

хвалиться як баба Феська [х'валиц'а йак |баба Х|вес'ка] 'про хвалькувату жінку' (Грн)

БАБАЙ

як бабай волохатий [йак ба|бай воло|хатий] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Крч)

як стара баба [хро|пе йак ста|ра |баба] 'хропіти' (Лбш)

БАБИЛЬ

бабильом сидить [бабил'ом си|дит'] 'про чоловіка, який довго не одружується' (Вгщ)

БАЛУХІ

БАБКА

бабка збабчена [ʃбабка зʃбабчена] ‘про жінку-п’яницю’ (Звн)
стара як бабука [стаʃра йак ʃбабка] ‘про дівчину, яка довго не виходить заміж’ (Брт)

БАБНІК

бабнік на все село [ʃбабнʲік на все село] ‘про зрадливого чоловіка’ (Вгщ)

БАБУЇН

зарослий як бабуїн [заʃрослиЙ йак бабуїн] ‘про бородатого чоловіка’ (Трс)

БАГАЖ

взяв з багажем [взʲав з багаʃжем] ‘про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину’ (Гбн)

БАГЛАЙ

баглаї годувати [баглаїі годуйе] ‘про ліниву людину’ (Остр)

БАГНО

нанюхатися багна [наʃнʲухатисʲ баʃна] ‘збожеволіти’ (Гдм)

БАДДЯ

як баддя [йак баʃдʲа] ‘про великий живіт’ (Ткт)

БАДИЛЛЯ

як у моркви бадилля [йак у ʃморкви баʃдилʲа] див. **МОРКВА**

БАЗАР

жде як батька з базару [жде йак ʃбатʲка з баʃзару] див. **БАТЬКО**

БАЛУХІ

виставити ті балухі [виставила ти ʃбалухʲі] ‘про великі очі’ (Чрк)

БАЛЯНДРАСИ

точити баяндраси [точит' бал'анд'раси] 'говорити нісенітницю' (Влх)

БАЛЬКИ

брови як бальки [б'рови йак 'бал'к'і] **див. БРОВИ**

БАЛЬОН

як бальон [йак ба'л'он] 'про великий живіт' (Мшв)

БАМБУЛА

здоровий як бамбула [здо'ровий йак бам'була], згруб. 'про вродливого хлопця' (Бхв)

БАНГУЛИ

руки як бангули [рук'і йак бан'гули] **див. РУКИ**

БАНТИКИ

губи як бантики [гу'би йак 'бантики] **див. ГУБИ**

БАНЯ

спішить як голий в баню [с'п'ішит' йак 'голий в 'бан'у] 'дуже поспішати в нагальній справі' (Снв, Клн)

БАНЯК

баняк добре варить [ба'н'ак 'добре 'варит'] 'про роумного чоловіка' (Клн)

баняк закипає [ба'н'ак заки'пайе] 'похмілля' (Обл)

пуста як баняк [(го'ло'ва) пус'та йак ба'н'ак] 'про нерозумного' (Бн)

БАНЬКА

витріщила баньки (як жаба в болоті) [в'етрищила 'бан'к'і (йак 'жаба в бу'лоті)] (Збж) || [в'етрищила 'бан'ки] 'недоброзичливий погляд' (Гщ)

БАРАБОЛЯ

бараболями не розбудиш [бара'бол'ами ни роз'будиш] 'про міцний сон' (Лщ)

БАТЬКО

БАРАН

баран бараном [ба'ран бара'ном] 'про нерозумного чоловіка' (Рж)

баранів різати [бара'н'ів р'іже] 'хропіти' (Мжс)

дурний як баран [дур'ний йак ба'ран] 'про нерозумного чоловіка' (Гбн, Мшс, Снв)

дурніший барана [дур'н'іший бара'на] 'про нерозумного чоловіка' (Остр)

тупий як баран [ту'пий йак ба'ран] 'про нерозумного чоловіка' (Брв, ВВл, Грдн, Зрч, Клк, Снв, Чрк)

як баран [йак ба'ран] 'нічого не робити' (Лщ)

як баран твердолобий [йак ба'ран твердо'лобий] 'про нерозумного чоловіка' (Млн)

БАРВІНОК

в'ється як барвінок [в'йец'а йак бар'в'інок] 'про закоханого хлопця' (ВВл, Остр)

як барвінок [йак бар'в'інок] 'про вродливого хлопця' (Вдр)

БАРОН

як барон [йак ба'рон] 'про багатого чоловіка' (Тпл)

БАТЮШКА

говорить як батюшка в церкві [гу'ворит' йак бат'ушка в 'церкв'і] 'надмірна цікавість та обізнаність малої дитини' (Лбш)

БАТЬКИ

холодні батьки [холодний бат'ки] 'родинні, некровні стосунки' (ВКр)

БАТЬКО

жде як батька з базару [жде йак бат'ка з ба'зару] 'нудитися, сумувати' (Нв)

мудра як мого батька діти [мудра йак мого бат'ка д'іти] 'не зовсім розумна', 'про нерозумну жінку' [Арк'2003, с. 77]

тихо дітки – батько п'яний [тихо д'ітки – бат'ко п'яний] див. ДІТКИ

БАШКА

башка догори [баш'ка дузу'ри] 'про гордого' (Клб)

БДЖОЛА

бистрий як бджілка [бистрий йак б'ж'ілка || 'бистра йак б'ж'ілка] 'швидкість у роботі' (Гв)

залетіти як бджола у вулик [залет'іла йак б'жу'ла в 'вулик], жарт. 'про дівчину, яка завагітніла в нешлюб'ї' (Яснв)

літає як пчілка [л'і'тайе йак п'ч'ілка] 'швидкий у русі' (Дбр)

ходить як бджілка літає [ходить' йак б'з'ілка л'і'тайе] 'швидко рухатися' (Плп)

як бджола вжалила [йак б'жола в'жалила] 'швидко піднятися і втекти' (Влх)

БЕЛЄБЕРДА

плести белеберду [плет'е б'ел'еб'ер'ду] 'говорити нісенітницю' (Лбчв)

БЕРДО

худа як бердо / як бердо [йак бер'до] (Млс) || [ху'да йак бер'до] 'про худу дівчину/жінку' (НРд)

БЕРЕГ

берега пуститися [берега пус'тилис'а] 'про нещасливу людину' (Крчв, Чмр)

Галя берега не бачить [Гал'а 'берега не 'бачит'] 'про п'яного' (Брз, ВВл, Гбн, Смд)

БЕРЕЗА

піти на горбочок під березу [п'ішов на гор'бочок п'ід бє'рєзу] див. ГОРБОЧОК

як береза стара [йак бє'рєза стар'а] 'про людину старшого віку' (Грн)

БЕРІЗКА

сором'язлива як берізка [сором'язлива йак бє'р'ізка] 'про сором'язливу дівчину' (Смд)

БІЛКА

БЕСІДА

вести бесіду [*весіти бесіду*] ‘розмовляти, пліткувати’ (Клб)

БИК

вишивати як бик посцяв [*вишивайе йак бек пусцєв*] ‘хода п’яного чоловіка’ (Млт)

хропіти як добрий бик [*хрупє йак добрий бик*] ‘хропіти’ (Крч)

як бик (бугай) / здоровий як бик [*йак бик*] (Клк) || [*здуровий йак бик*] (Прв) || [*йак бугай*], згруб. ‘про вродливого здорового хлопця’ (Брж)

БИЧОК

навпрямий як бичок [*навп|рамії йак бичок*] || [*навп|рама йак бичок*] ‘про вперту людину’ (Клб)

БІДА

впав в біду як курка в воду [*впаў ў б’їду йак курка ў воду*] ‘потрапити в халепу’ (Плп)

і так біда, і так горе [*і так б’їда / і так горе*] ‘коли все відбувається на-перекір’ (Грдщ)

пошли біду за водою [*пошли б’їду за водою*] ‘піти й повертатися без очікуваного результату’ (Брн)

чорна біда [*чорна бича*] ‘про тяжку втрату’ (Клн)

БІДНЯК

чесний як бідняк [*чесний йак б’ідн’ак*] || [*чесна йак б’ідн’ак*] ‘про чесну і справедливу особу’ (Грн)

БІДОТА

бідота-сухота [*б’їдота-сухота*] ‘бідність’ (Яснв)

БІЛКА

бігати як білка в колесі [*бігає йак білка в колесі*] (Млш) || [*йак білка в колесі*] (Лбчв) || [*йак білка в колесови*] ‘швидкість у роботі’ (Смл)

як білка за горіхами [*йак белка за о|рихами*] ‘швидкість у роботі’ (Смл)

БІЛЯК

біляк кинув [б'іл'ак \кинув] 'про алкогольне сп'яніння' (Бтн)

БІС

біс попутав [б'іс по'пугав] (ВВл, Злч, Остр, Ткт) || [б'ес по'пугав] 'закінчити життя самогубством' (Гщ)

в п'ятках біс грає [в п'йатах б'іс іг'райє] **див. П'ЯТКИ**

в тихім лісі сидять біси [в 'тих'ім 'л'іси си'д'ат' 'б'іси] **див. ЛІС**

не в ліс, не в біс [ни в л'іс / ни в б'іс] **див. ЛІС**

БІСИКИ

бісики беруть [б'ісики бер'ут'] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Пл)

БЛИСКАВКА

очі як блискавка [оч'і йак б'лискавка] **див. ОЧІ**

швидкий як блискавка [ш'видкий йак б'лискавка || ш'видка йак б'лискавка] 'швидка хода' (Лкв)

БЛОХА

блохи гною навозили [б'лохи г'ноу навозили], жарт. 'про неохайного бородатого чоловіка' (Дкв)

за копійку погнати блох до Москви [за ко'п'ейку поже'не блох до Моск'ви] **див. КОПІЙКА**

кругом блохи скачуть [кру'гом б'лохи с'качут'] 'втомитися' (Вгщ)

спить і не чує, як на пузі блох танцює [спит' і ни |чує / йак на 'пуз'і блох тан'ц'уйє] **див. ПУЗО**

БЛУД

блуд взяв [блуд вз'ав] 'збожеволіти' (Бтн)

пуститися в блуд [пуст'ілас'а в блуд'ашчу] 'про жінку легкої поведінки' (Бржк)

БЛУДЯЩА

пуститися в блудящу [пуст'ілас'а в блуд'ашчу] 'про жінку легкої поведінки' (Бржк)

БОНЬО

БОГ

Бог з палкою не ходить, сам знайде [*Бог з палкоюу ни /ходить' / сам знайде*] 'покарання за скоєне' (Збр)

Бог перепутав [*Б'іг перепутав*] 'закінчити життя самогубством' (Ярс)

щедрий як Бог [*шщедрий йак Бог*] 'про щедрого чоловіка' (Гдм)

БОДНЯ

гладка як бодня [*гладка йак бодн'а*] 'про повну жінку' (Гщ)

БОЛОТО

болото місити [*болото зм'ісити*] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Жрч)

в болото викинути [*в булото кинула*] 'про жінку, яка зробила аборт' (Плц)

витріщити баньки (як жаба в болоті) [*в'етрищила бан'к'і (йак жаба в булоти)*] див. БАНЬКА

договоритися як з кобилою в болоті [*дугуворис'а йак з кубилоюу в булот'і*] див. КОБИЛА

зарости як болото [*зар'іс йак болото*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Кмр)

кожна жаба своє болото хвалить [*кожна жаба хвалит' сво'йе болото*] див. ЖАБА

лягнути як трусами по болоту [*лягнув йак трусами по болоту*] див. ТРУСИ

нехлюя як свиня в болоті [*нихл'у'йа йак свин'а в болоти*] див. СВИНЯ

БОЛТ

забити болта [*забив болта*] 'про лінивого чоловіка' (Лбш)

БОМБЬ

бідний як бомбь [*б'ідний йак бомб'*] 'про бідного чоловіка' (Пст)

БОНЬО

як боньо [*йак бон'о*] 'про великий живіт' (Ощв)

БОРОДА

борода до постола [*борода до постола*] ‘про бородатого чоловіка’ (Жрч)

борода як у вирода [*борода як у вирода*] ‘про бородатого чоловіка’ (Слв)

борода як у владики [*борода як у владики*] ‘про бородатого чоловіка’ (Мщн)

жити як вош у бороді [*жи|ве як вош у боро|д’і*] див. **ВОША**
ніс до бороди достає [*н’іс до бороди доста|є*] див. **НІС**
як вош в бороді [*як вош у боро|д’і*] див. **ВОША**

БОРОНЬКА

розумний як Боронько [*ро|зумний як Бо|рон’ко*] ‘про розумного чоловіка’ (Лвр)

БОРСУК

спати як борсук [*спит’ як бор|сук*] ‘міцний сон’ (Мщн)

БОРЩ

борщ вариться червоний [*борш |вариц’а чер|воний*] ‘період менструації’ (Звн)

борщ не пересолить [*боршч ни пири|солит’*] ‘про закохану дівчину’ (Брж)

гарячий як циганський борщ [*га|рачий як ци|ган’с’кий боршч* || *га|рача як ци|ган’с’кий боршч*] 1) ‘швидкість у роботі’ (Лпн, Клн); 2) ‘дуже поспішати в нагальній справі’ (Лбш)

і в борщ вкинути, і на хліб намазати [*і в боршч вк’їнути / і на хл’їб на|мазати*] ‘надмірна людська доброта’ (Цмн)

кипіти як борщ [*ки|пит’ як боршч*] ‘про сердиту жінку’ (Бн)

БОЦЮН

боцюн залітав [*боц’ан зал’їтав*] ‘про народження дитини’ (Тпл)

приносить боцюн [*при|носит’ |боц’ун*] (Рсв) || [*бойц’он при|н’іс*] (Лкв, Брн, Лбш) || [*л’боц’ун при|н’іс*] (Мшв, Бн, Грдн, Хлп, Чрк) || [*л’боц’ан при|н’іс*] (Врн) || [*л’бусел при|н’іс*] ‘про народження дитини’ (Гдм, Клн)

БРЄД

БОЧКА

в бочці з капустою знайти [*в 'бочц'і з ка'пустою знайш'ли*] 'народження дітей взимку' (Ввн)

круглий як бочка з пива [*к'руглий йак 'бочка з 'пива || к'ругла йак 'бочка з 'пива*] 'про повну людину' (Мшв)

порожня як бочка [*по'рожн'а йак 'бочка*] 'про жінку, яка не може завагітніти' (Смд)

пустий як бочка [*пустий йак 'бочка*] 'про нерозумного чоловіка' (НРд)

як сорок бочок арештантів [*йак |сорок 'бочок ареш'тант'иў*] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 77]

БОЯТИСЯ

боїться розсипатися [*бо'йц'а роз'сипатис'а*] 'повільно рухатися' (Лбчв)

боїться, щоб не з'їли [*бо'йц'а / шоп не з'їли*] 'злякатися' (Слс)

БРАГА

брагу перти [*брагу прут'*] 'процес самогоноваріння' (Млн)

добратися до води як віл до браги [*доб'равс'а до воде йак в'іл до браги*] див. ВОДА

БРАТ

як з старшого брата [*йак з с'таршого б'рата*] 'щось великого розміру' (Клб)

БРЕХАТИ

брехати і не дихати [*бреше йак 'дише*] 'обманювати' (Івн)

БРЕХНЯ

брехня на столі [*брехн'а на стол'і*] 'явний обман' [Арк'2003, с. 79]

БРЄД

брєд собачий [*бр'єд су'бачий*] 'говорити нісенітницю' (Бхв)

БРИТВА

язик як бритва [йа|зик йак б'ритва] див. **ЯЗИК**

БРІВКИ

брівки як в перепілки [б'р'івки йак в н'іріп'ілк'і] 'про тонкі брови' (Вгщ)

БРІД

не ходи по воду до чужого броду [ни хо|ди по |воду до чу|жого б'роду] див. **ВОДА**

БРОВИ

брови дугами стали [б'рови |дугами с'тали] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Чрк)

брови як бальки [б'рови йак |бал'к'і] 'про товсті брови' (Чрк)

брови як ліс чорні [б'рови йак л'іс |чорни] 'про густі чорні брови' (ВВл, Остр)

брови як лук [б'рови йак лук] 'про тонкі брови заокругленої форми' (Дхч)

брови як місяць [б'рови йак м'іс'ац'] 'про красиві брови' (Мжс)

брови як нитки [б'рови йак |нитк'і] 'про тонкі брови' (Клк, Млш, Трг)

брови як п'явка [б'рови йак п'йавка] 'про чорні брови' (Мжс)

брови як посторонки [б'рови йак пу|сто|ронки] 'про тонкі брови' (Грдщ)

брови як стріха [б'рови йак ст'р'іха] 'про густі брови' (Злч)

брови як ходніки [б'рови йак |ходн'ік'і] 'про тонкі брови' (Хрп)

вуса як в свині брови [вуса йак в свин'і б'рови] див. **ВУСА**

совині брови [со|вин'і б'рови] 'про заокруглені брови' (Мк)

БРОВКО

як Бровко [йак Бров|ко] 'про великі брови' (Нв)

БРУСНИЦЯ

як брусниця [йак бру|с|ниц'а] 'про вродливу дівчину' (Жрч)

БУДЯК

БУБА

лиса буба впала з дуба [лиса |буба в|пала з |дуба] || [лиса |буба] (Гв) 'про лисого чоловіка' (ВВл, Остр)

БУБЕН

боятися як заєць бубна [бо|йатис' йак |зайец' |бубна] див. ЗАЄЦЬ

голий як бубен [голий йак |бубен] 'про лисого чоловіка' (Зтр)

голий як бубон [голий йак |бубон] 'про бідного чоловіка' (Крп, Пст, Кзл)

лисий як бубен [лисий йак |бубун] (Ббр, Хлп) || [лисий йак |бубен] (Тпл, Яснв) || [лисий йак |бубон] (Дтн, Псн) || [лесий |бубон] (СтЗг) || [лисий |бубен] 'про лисого чоловіка' (Ввн)

БУБИЛІ

старі бубилі [ста|р'і буби|л'і] 'про людей старшого віку' (Мщн)

БУБЛИК

лисий як бублик [лисий йак |бублик] 'про лисого чоловіка' (Рсв)

БУДНІ

настали будні [на|стали |будн'і] 'період менструації' (Смд)

БУДУН

будун в гості прийшов [бу|дун в |гост'і при|шов] (Бтн) || [при|шов бу|дун] 'похмілля' (Гбн)

БУДЯК

викинути в будяки [ви|кинула в буд'а|ки] 'про жінку, яка зробила аборт' (Яснв)

шкіритися як кінь до будяка [ш|к'іриц'а йак к'ін' до буд'а|ка] див. КІНЬ

як будяк [йак бу|д'ак] 'про неодруженого чоловіка' (Жрч)

БУЙВОЛ

лютий мов буйвол [л'утиї мов |буїв'іл] 'про злу людину' (Чмр)

БУЙДА

пішла буйда на колесах [п'іш|ла |буїда на ко|лесах] 'про плітку, яка дуже швидко поширилася' (Вдр)

пустити буйду [пус|тити |буїду] 'вигадати плітку' [Арк'2003, с. 79]

БУКША

букша горить [букуша го|рит'] 'похмілля' (Пст)

БУЛАВА

голова як булава [голо|ва йак була|ва] **див. ГОЛОВА**

БУЛЬБА

в бульбі знайшли [в |бул'бі знаїш|ли] 'про народження дитини' (Мшс)

БУЛЬБОЧКА

бідний як бульбочка [б'ідний йак |бул'бочка] 'про бідну людину' (Крп)

БУР'ЯН

загубити в бур'янах [загу|била в бур'я|нах] 'про жінку, яка зробила аборт' (Вдрц)

БУРЯ

летіти як буря [ли|тет йак |бура] 'швидкість у русі' (Врк)

БУРЯК

в буряках найшли [в бур'а|ках наш|ли] 'про народження дитини' (Плц)

БУСЕЛ

чихотливий бусел приніс на кубло [чи|хотливиї |бусел при|н'іс на куб|ло] 'про народження дитини' (Клк)

ВАЖКА

БУСЕНЬ

бусень приніс [ʙусен' прн'іс] 'про народження дитини' (Грн)

БУСИНКИ

як бусинки [йак ʙусинк'і] 'про круглі очі' (Лбх)

БУСЛЕНЯТКО

бусленятко вродилося [буслн'етко врудилос'] 'про народження дитини' (Плц)

БУСЬКО

наставити носа як бусько [нас'тавив ʙноса йак ʙус'ко / а ше ї гор'батиї] див. НІС

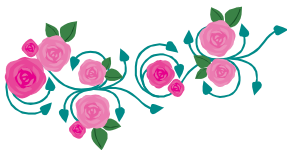
БУЧА

бучу робити [ʙучу ʙробит'] 'бійка п'яного чоловіка' (Лкв)

БЮРО

справочне бюро [сп'равочне ʙйуро] 'мати добру пам'ять' (Кмрв)

В



В'ЮН

спритний як в'юн [сп'ритннй йак вйун] 'про спритну, швидку людину' (Мщн)

ВАЖКА

важка ходить [вашка ʙходит'] 'про вагітну жінку' (Кмрв)

ВАЛАХ

нечесний валах [не|чесний |валах] ‘про лінивого чоловіка’ (Яснв)

ВАЛЯНОК

старий валянок [ста|рий |вал’анок] ‘про неодруженого чоловіка’ (Брз, Кзл)

ВАНЬКА

ваньку валяти [ван’ку вал’айе] 1) ‘дурний чоловік’; 2) ‘нічого не робити’ (Ярс)

ВАРАШКА

рот як варашка [рот йак ва|р’ашка] див. **РОТ**

ВАРЕНИК

губи як вареники [губи йак ва|реники] див. **ГУБИ**

жити як вареник в маслі [жи|ве йак ва|реник в |масл’і] (Клн) || [йак ва|реник в |масл’і] ‘людина, якій постійно щастить’ (Лбш)

жити як вареники в сметані [жи|вут’ йак ва|реники в сме|тан’і] ‘багатство’ (Остр)

клаповухі як вареники [клапо|ух’і йак ва|реник’і] ‘про великі вуха’ (Чмр)

купатися як вареник в сметані [ку|пайе|ц’а йак ва|реник в сме|тан’і] ‘про багатого чоловіка’ (Яснв)

щедрий як святковий вареник [ш|щедрий йак с’в’ат|ковий ва|реник] ‘про щедрого чоловіка’ (Вгщ)

ВБОЛИТИ

ніхто їй не вболить [них|то їй ни в|болит’] ‘не мати співчуття’ (Клб)

ВЕКСЕЛЬ

взяти жінку на вексель [вз’ат’ |жинку на |вексил’] див. **ЖІНКА**

ВЕРЗУН

ВЕЛИКДЕНЬ

вдітисся як серун на Великдень [вд'ілас'а йак се'рун на Велікден'] див. **СЕРУН**

ВЕЛИКДУРА

як виликдура [йак велик'дура] 'про нерозумну жінку' [Арк'2003, с. 80]

ВЕЛОСИПЕД

худий як велосипед [ху'диї йак велоси'пед || ху'да йак велоси'пед] 'про худу людину' (Дхч)

ВЕПР

злий як вепр [злії йак вепр || зла йак вепр] 'про злу жінку' (Вгщ)

ВЕПРИК

гладкий як вепрік [гладкії йак |вепрік || г'ладка йак |вепрік] 'про повну жінку' (Грдн)

ВЕРА

веру верати [веру |верати] 'обманювати' [Арк'2003, с. 80]

ВЕРБА

плаксива верба [п'лак|сива вер|ба] 'голосно плакати' (Лкв)

ВЕРБЛЮД

терплячий як верблюд [терп'л'ачиї йак вербл'уд] 'про терплячу людину' (Вгщ)

ВЕРЕДУХА

як вередуха [йак вере'духа] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Злч, Ярс)

ВЕРЕТЕНО

руки як веретена [руки йак вери'т'она] див. **РУКИ**

ВЕРЗУН

верзуни верзти [верзу'ни верз'ти] 'обманювати' [Арк'2003, с. 80]

ВЕРТОЛІТ

ско́ра як вертоліт [с|ко́ра йак вертул'от] 'швидка хода' (Кзл)

ВЕРЦЮХ

верцюх неотесаний [верц'ух нео'тесаній] 'про нерозумного' (Мжс)

ВЕСІЛЛЯ

в чому сваха на печі, в тому на весіллі [в |чому с|ваха на пел'ч'і / в |тому ї на вес'іл':і] див. **СВАХА**

ВЕСЛО

гребти як веслами [гри'бе йак |веслами] 'швидка хода' (Плц)

ВЕСНА

красивий як весна [кра|сивий йак вес|на || кра|сива йак вес|на] 'про вродливу людину' (Слв)

не вийти з весни [ни |вийшли з вис'ни] 'про молодих осіб' (ВКр)

ВИДРА

як видра [йак |видра] 'про сердиту жінку' (Грн)

ВИЗГ

до свинячого визгу [до св'їн'ачий |в'їзгу] 'алкогольне сп'яніння' (Вдрц, Кзл, Смд, СтЗг)

ВИЛА

як вилами писаний [йак |вилами |писаний || йак |вилами |писана] 'про вродливу людину' (Дтн)

як вилами скиданий [йак в'їл'ками с|к'еданий] 'про невродливого хлопця' (Брз)

ВИРОД

борода як у вирода [боро|да йак у |вирода] див. **БОРОДА**

ВИСАДОК

старий висадок [ста|рий |весадок] 'про неодруженого чоловіка' (Лбн)

ВІДРО

ВИСТАВКА

як на виставці [*йак на |виставц'і*] ‘про вродливу дівчину’ (Лбш)

ВИСТУПЦІ

наставити виступці [*нас|тавила |виступци*] ‘образитися, розсердитися’ (Брв)

ВИХОР

бігти (ходити) як вихор [*по|б'ігла йак |вихор*] (Снв) || *|ходить' йак |вихор*] ‘швидка хода’ (Крп)

ВИШЕНЬКА

губи як вишеньки [*губи йак |вишен'ки*] **див. ГУБИ**

ВИШИВАНКА

вишивати язиком вишиванки [*виши|вати йази|ком виши|ванки*] **див. ЯЗИК**

ВИШНЯ

губи як спілі вишні [*губи йак с'п'ілі' |вишн'і*] **див. ГУБИ**
переспіла вишня [*пересп'іла |вишн'а*] ‘про дівчину, яка не вийшла заміж’ (Дбр)

ВІВЦЯ

перебирати як вівцями [*перибир|рає йак |в'івц'ами*] ‘про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам’ (Гбн)

ВІДКРИВАЧКА

як відкривачка [*йак откри|вачка*] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку’ (ВВл)

ВІДРО

голова як відро [*голо|ва йак в'ід|ро*] **див. ГОЛОВА**
нести відро води на голові [*несе в'ід|ро води на голо|в'і*] ‘повільно пересуватися’ (Дбрв)
ніс такий, що повісити відро можна [*нис та|кий / шо по|в'ісити в'ід|ро |можна*] **див. НІС**

пити як з відра воду [*п'їє йак з в'їд'ра |воду*] 'бути п'яним' (ЧВл)

ВІДСПІВАТИ

він своє відспівав [*в'ін своїє в'їдсп'їваў*] 'померти' [Арк'2003, с. 82]

ВІДЬМА

відьма стара [*в'їд'ма ста'ра*] 'про злу жінку' (Хлп)

відьма хвостата [*в'їд'ма хвос'тата*] 'про злу жінку' (Снв)

теща як відьма [*тешча йак |в'ед'ма*] див. **ТЕЩА**

ВІЗ

везти не свій віз [*везе не св'її в'їз*] 'одружитися на жінці з дитиною' (Нв)

взяти собі з возом [*вз'ав су'б'ї з |возом*] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (Глв)

дупи як передок до воза [*дупи йак перєдок до |воза*] див. **ДУПА**

їти як возом [*їде йак |возом*] 'повільно пересуватися' (Мшв)

ВІЙНА

страшний як атомна війна [*страш'ний йак |атомна вуйна* || *страш'на йак |атомна вуйна*] (Грн, Мшв) || [*ст'рашна йак |атомна воїна*] (Лбш, Острц) || [*йак |атумна вуйна*] 'про невродливу людину' (Дтн)

страшний як германська війна [*ст'раш'ний йак гер'манс'ка |воїна* || *ст'рашна йак гер'манс'ка |воїна*] 'про невродливу людину' (Ржщ)

ВІЛ

віл робив, а муха на розі сиділа [*в'їл ро'бив / а |муха на ро'гу си'д'їла*] 'про працюючого чоловіка та ліниву жінку' (Зрч)

він до роботи як віл до карети [*в'ін ду ру'боти йак в'їл ду ка'рети*] див. **РОБОТА**

вола б з'їсти [*вола б зй'їв*] 'бути дуже голодним' (Брн)

добратися до води як віл до браги [*доб'равс'а до во'де йак в'їл до бра'ги*] див. **ВОДА**

ВІСТЬ

наїстися як віл [*на'йіс'а йак в'іл*] 'наїстися' (Клн)

як віл пасений [*йак вил 'пас'аніі*] 'про повного хлопця/чоловіка' (Мшв)

як віл у лужу [*йак в'іл у лужу*] 'говорити нісенітниці' (Брз)

ВІНИК

бідний як драний віник [*б'ідній йак д'раніі 'в'іник*] 'про бідного чоловіка' (Яснв)

відправити з віником [*отп'равила з 'в'іником*] 'отримати відмову під час сватання' (Псн)

ВІНОК

вінок надіти [*в'інок на'д'іла*] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Змш)

до вінця збиратися [*ду в'інца зби'райец'а*] 'про дівчину, яка виходить заміж' (Яснв)

красоти у вінку не носити [*красоти в в'інку ни но'сити*] див. КРАСОТА

під вінець іти / піти під вінець [*п'ід в'інец' іде*] (Жрч) || [*п'ішла п'ід в'інец'*] 'про дівчину, яка виходить заміж' (Кзл)

хата як у віночку [*хата йак в ви'ночку*] див. ХАТА

ВІНЧАННЯ

стидатися як дівка до вінчання [*стидайіц'а йак 'д'івка до в'інчан':а*] див. ДІВКА

ВІРЬОВКА

хоч вірьовки вий [*хоч в'ір'овк'і виі*] 'надмірна людська доброта, слухняність' (Мшв)

ВІСЛЮК

впертий як віслюк [*в'пертиі йак в'ісл'ук*] 'про впертого чоловіка' (Гдм, Лцк)

ВІСТЬ

останні вісті [*посл'едн'і 'віст'іі*] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Лкв)

ВІТЕР

біжить аж у вухах вітер свистить [б'іжит' аш у |вухах |в'ітер свистит'] див. ВУХА

гуляти як вітер по полі [гу|л'айе йак |в'ітер ну |пол'у] 'про жінку легкої поведінки' (Бхв)

ВІТРЯК

в заді вітрячок [в |зад'і в'ітр'а|чок] 'швидка людина' (Грд)

ВІХОТЬ

срала-мазала / срала-мазала і віхтя не стало [с|рала-|ма-зала] (Грдщ) || [с|рала-|мазала і |в'іхт'а ни с|тало] 'про ліниву жінку' (Лбч)

як віхоть [йак |в'іхот'] 'про балакучу жінку, базіку' (Мшв)

ВКУСИТИ

вкуси і виплюнь [вкус'е і |вепл'ун'] 'сердитий сам на себе' (Плп)

ВЛАДИКА

борода як у владика [боро|да йак у вла|дики] див. БОРОДА

ВЛОЖИТИ

добре вложити [добре вло|жив] 'переїсти' (Прс)

ВОВК

в вовка очей позичати [в |вовка о|чєй пози|чайе] 'сором'язливість' (ВВл)

вовк з лісу приніс [вовк з |л'ісу при|н'іс] 'про народження дитини' (Смд)

вовка з'їв би [воўвка зйїв би] 'бути дуже голодним' (Плц)

дай Боже нашому теляті вовка з'їсти [даї |Боже |нашуму тел'ат'і |воўка з'їсти] див. ТЕЛЯТКО

позавидувати на вовчу потку [поза|в'ідував на |воўчу |потку] 'позаздрити' (Пдм)

скупий аж вовком вий [ску|пий аш |воўком виї] див. СКУПИЙ

як вовки поскубли [йак воўки поску|бли] 'про невродливу людину' (Нвс)

ВОДА

ВОВКУЛАКА

зарости як вовкулака [за|р'іс йак воўку|лака] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Шкл)

злий як вовкулака [злий йак воўку|лака || зла йак воўку|лака] 'про злу людину' (Влх)

ВОВНА

намолати сім мішків вовни і ті неповні [намо|лов с'ім м'іш|к'ів |вовни і т'і ни|повни] див. **МІШОК**

не вибити слова як з козла вовни [ни |вибийеш слова йак з куз|ла |вовни] див. **СЛОВО**

розуму як на свині вовни [ро|зуму йак на сви|н'і |вовни] див. **РОЗУМ**

ВОГНЬОВИЙ

бути вогньовим [бути ву|гн'овим || |бути ву|гн'ова] 'про сердиту людину' (Клб)

ВОГОНЬ

боятися як звір вогню [бо|йіц'а йак з'в'ір во|гн'у] див. **ЗВІР**

вогнем робити [о|гн'ом |робит'] 'про працювиту жінку' (Бр)

гарний як вогонь [га|рний йак во|гон'] 'про вродливого хлопця' (Мщн)

сердита як вогонь [се|рдита йак ву|гон'] 'про сердиту жінку' (Клб) || [се|рдитиї йак во|гон'] (Клк) || [йак о|гон'] (Клн) || [йак ву|гон'] 'про сердиту людину' (Крч)

як вогонь по смолі [йак о|гон' по смо|л'і] 'про працювиту жінку' (Зрч)

ВОДА

без Гриця й вода не освятиться [биз Г|риц'а ї во|да ни ос'в'атиц'а] див. **ГРИЦЬ**

в холодній воді не ополоскатися [в ху|лодн'ій ву|д'і ни упо|лошчис'а] 1) 'про голосного, крикливого чоловіка'; 2) 'невдоволеність' (Клб)

вода залізо несе [во|да за|л'ізо не|се] 'хода п'яного чоловіка' (Брт)

води не сколотить [во|ди ни ско|лотит'] 'про спокійну людину' (Брвч)

водою запливло [во|дою заплив|ло] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Вдр)

впав в біду як курка в воду [впаў ў б'іду йак |курка ў |воду] див. БІДА

вспливати за водою / за водою піти [спли|ла за ву|дою] (Бн) || [за ву|дою пі|шла] 'втрата сили' (МГл)

дивитися як у воду [девиц'а йак у |воду] 'щось передбачати' (Плп)

дівка чиста як вода [д'івка |чи|ста йак во|да] див. ДІВКА

добратися до води як віл до браги [доб'равс'а до во|де йак в'іл до браги] 'про надмірну кількість' (Плп)

дохопився до води як Харетин до паренини [дохопивс'а до во|ди йак Хари|тин до паре|нини] 'про спрагу' (Плп)

живе як риба у воді [жи|ве йак |риба у во|д'і] див. РИБА

з води лице [з ву|ди ли|ц'а] 'про вродливу дівчину' (МГл)

з лица воду можна пити [з |лиц'е |воду |можна |пити] 'про вродливу дівчину' (Пдм)

запити холодною водою [за|пей хо|лодною во|дою] 'щось втратити' (Плп)

заробив води до хліба [заробиў |води до хл'іба] 'нічого не отримати' (Плп)

здорова вода капає [здо|рова во|да |капає] 'процес самогоноваріння' (Клч)

йде мов по воді пливе [їде мов по во|д'і пли|ве] 'повільно рухатися' (Плп)

кінці в воду [к'ін|ц'і ў |воду] див. КІНЕЦЬ

меткий як гірська вода [меткий йак г'ірс'ка во|да] 'про швидку людину' (Плп)

мовчати як води в рот набрати [мув|чит' йак ву|ди в рот наб'рала] 'про мовчазну жінку' (Ббр, Брд, Ввн, Гбн, Пст, Яснв)

молоти як прачем по воді [меле йак пра|чом по во|д'і] див. ПРАЧ

не за холодну воду не братися [ни за холoдну |воду не б|ратиса] ‘про лінивого чоловіка’ [Арк’2003, с. 83]

не розлий вода [ни роз|лий вода] ‘про взаємини між хлопцем і дівчиною’ (Трн)

не ходи по воду до чужого броду [ни ходи по |воду до чу|жого б|роду] ‘не вмішуватися в чужу сім’ю’ (Плп)

нести відро води на голові [не|се в|ідро води на голо|в|і] див. ВІДРО

нижче трави, тихіше води [н|іже тра|ви / |т|іше води] див. ТРАВА

пити як з відра воду [п|їє йак з в|і|дра |воду] див. ВІДРО

піти як за водою [п|їшов йак за водо|ю] ‘піти й довго не повертатися’ (Снв)

по воді вилами писано [по водо|і |велами |песано] ‘про щось не визначене’ (Плп)

понуре як ніс у воду опустив [по|нуре / йак н|іс у |воду упу|стив] див. НІС

пошли бідо за водою [пош|ли б|ідо за водо|ю] див. БІДА

решетом воду міряти [решетом |воду м|іряти] див. РЕШЕТО

риба в воді - їсти годі [р|риба в |вод|і - |ї|сти |год|і] див. РИБА

сказати як в чисту воду плюнути [ска|заў йак в |чисту |воду пл|у|нуў] ‘сказати неправду’ [Арк’2003, с. 83]

смирний як вода [с|мирний йак вода || с|мирна йак вода] ‘про сором’язливу людину’ (Бтн)

сон за водою [сон за водо|ю] див. СОН

тещі ноги мити і воду пити [тешч|і |ноги м|ити і |воду |пити] див. ТЕЩА

тихий як вода [т|ихий йак вода || |тиха йак вода] 1) ‘про мовчазного чоловіка’ (Смд); 2) ‘про спокійну жінку’ (Глв)

ходити як за водою [ходит|’ йак за водо|ю] ‘зустрічатися з дівчиною’ (Бжн)

холодний як вода з-під Чопа [холoдний йак вода з-н|ід |чопа] ‘ніякий’ (Плп)

хоч з моста та й у воду [хоч з |моста та в |воду] див. МІСТ

чистенька як вода [*чистен'ка йак вода*] 'про акуратну людину' (Лщ)

як в рот води набрати [*йак в рот вода набрав*] див. **РОТ**

як водою змило [*йак водою змило*] 'швидко зникнути' (Лбш)

як водою облитий [*йак водою облитий*] 'нудьгувати' (Остр)

як гуска води [*йак гуска води*] див. **ГУСКА**

як немає долі, то хоч води напийся [*йак нема доли / з їх хоч води напийся*] (Влч) || [*йак нема доли / з їх хоч води напийся*] див. **ДОЛЯ**

як риба з водою [*йак риба з водою*] див. **РИБА**

як риба у воді [*йак риба в воді*] див. **РИБА**

як у воду канув [*йак у воду канув*] 'сумувати, нудитися' (Бжн)

як у воду опущений [*йак у воду опущений*] 'нудьгувати' (Ощв)

ВОДОКАЧКА

Альоша з водокачки [*Альоша з водокачки*] див. **АЛЬОША**

ВОДУР

водур зайшов [*водур зайшов*] 'збожеволіти' (Ткт)

ВОЛГА

валить як волга [*валит' йак волга*] 'швидка хода' (Смд)

ВОЛОДАРКА

володарка двора [*володарка двора*] 'про акуратну жінку' (Лбх)

ВОЛОСИНА

сон як на волосині [*сон йак на волосині*] див. **СОН**

ВОЛОСОК

життя держиться на волоску [*жит'а держиця на волоску*] див. **ЖИТТЯ**

на волоску висіти [*на волоску висит'*] 'передчуття смерті' (Ткт)

ВОША

ВОЛОССЯ

бідний як лисий волоссям багатий [б'ідний йак лисий волос':ам багатиї] 'про бідну людину' (ЧВл)

волосся як пачоси [волос':а йак пачоси] 'про рідке розтріпане волосся' (Вдр)

волосся як посаджене [волос':а йак пона|сажене] (Снв) || [волос':а йак по|сажене] 'про рідке волосся' (Дбр)

волосся як посіяне [волос':е йак по|с'їяни] 'про рідке волосся' (Крп)

конопляне волосся [коноп|л'ане волос':а] 'про тонке рідке волосся' (Тпл)

на дурній голові і волосся не росте [на дурн'її голо|в'і і волос':а ни росте] див. ГОЛОВА

ВОЛОШКИ

як волошки в житі [йак волошк'і в |жит'ї] 'про сині очі' (Лбх)

ВОРОБЕЙ

воробей не пролетить [воро|беї не проле|тит'] 'чутливий сон' (Пл)

ВОША

бігати як вош на гребенці [б'їгаїе йак вош на греб'ін|ц'у] 'швидкість у русі' (Дбр)

воші кусають [вош'ї ку|сайут'] 'страшно, бояться' (Пдм)

воші нападуть [воши напa|даїут'] 1) 'нудьгувати' (Ткт); 2) 'багато думати' (Плп)

голова не на воші [голо|ва ни на |вош'ї] див. ГОЛОВА

грошей як в жида вошей [грошеї йак в |жида |вошеї] див. ГРОШІ

грошей як вош у циган [грошеї йак |вошеї у ци|ган] див. ГРОШІ

жити як вош в бороді [живе йак вош у боро|д'ї] 'про багатого чоловіка' (Дбрв)

лінивий як вош [л'ї|нивий йак вош] (Гбн, Звн, Ощв, Псн) || [л'ї|ниве йак вош] 'про лінивого чоловіка' (Злч)

надутися як вош на морозі [на|дутис' йак вош на мо|роз'і] 'розсердитися, образитися' (Плп)

сидіти як вош в кожусі [си|дит' йак вош в ко|жус'і] 'про спокійного чоловіка' (Брн, Врн, Лщ)

як вош в бороді [йак вош у боро|д'і] 'про спокійного чоловіка' (Крч, Снв)

як вош на гребінцеві [йак вош на греб'ін|ц'ови] 'про спокійного чоловіка' (Врн)

ВРОДА

сумний на вроду [сум|ний на в|роду || сум|на на в|роду] 'про невродливу людину' (ВВл, Ткт)

файний на вроду [фай|ний на в|роду || ф|айна на в|роду] 'про вродливу дівчину' (Гбн)

ВУГОЛ

всі вугли пообсцикати [вс'і ву|гл'е пуубс|це|кав] 'залицятися до дівчини' (Злз)

ВУДКА

умний як вудка [вум|ний йак |вудка] 'про розумного чоловіка' (Дхч)

ВУЖ

надутися як вуж [на|дувс'а йак ву|ж] 'про сердитого чоловіка' (Глв)

як вужа під мантію [йак ву|жа п'ід |мант'і|ю] 'з характером' (Збр)

як вужа під хвіст [йак ву|жа п'ід хв'іст] 'з характером' (Тргв)

ВУЖЧА

жаднюща більш ніж вужча [жад|н'ушча б'іл'ш н'іж |вушча] 'про скупу жінку' (Вгщ)

ВУЗОЛ

вузол розв'язався [ву|зел' розйа|завс'а] 'про породілля' (Вдрц)

ВУХА

ВУЛИК

залетіла як бджола у вулик [залетіла йак бжула в вулик] див. БДЖОЛА

ВУСА

вуса як в гусара [вуса йак в гусара] 'про вусатого чоловіка' (Ткт)

вуса як в kota [вуса йак в kota] 'про вусатого чоловіка' (Дгш, Дтн, Крп, Овд, Тпл)

вуса як в Мартина Борулі [вуса йак в Мартина Борул'і] 'про вусатого чоловіка' (Жрч)

вуса як в свині брови [вуса йак в свин'і брови] 'про вусатого чоловіка' (Вкр)

вуса як у козла [вуса йак у козла] 'про вусатого чоловіка' (Брз)

вуса як у пруса [вуса йак у пруса] 'про вусатого чоловіка' (Слв)

кіт вуса нагострив [кіт вуса нагострив] див. КІТ

кіт вусами чує [кіт вусами чуйе] див. КІТ

смикати діда за вуса [смикайе діда за вуса] див. ДІД

смикати kota за вуса [смикайт' kota за вуса] див. КІТ

ВУХА

біжить аж у вухах вітер свистить [біжит' аш у вухах вітер свистит'] 'швидка хода' (Остр)

болтатися як свиняче вухо [болтайеца йак свин'аче вухо] 'коли щось заважає' (Мрщ)

влюбився по самі вуха [влубивса по сам'і вуха] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Остр)

вуха каплаухі як у свині [вуха клапах'і йак у свин'і] 'про великі вуха' (Плс)

вуха як в глуши [вуши йак в глуши] 'про великі вуха' (Вгщ)

вуха як в зайця [вуши йак в зайца] 'про людину з добрим слухом' (Бхв)

вуха як в ослюка [вуха йак в услуха] 'про великі вуха' (Мшв)

вуха як в ішака [вуха йак в ішака] 'про великі вуха' (Брг)

вуха як постоли [ʎвуха ʎак постоʎли] ‘про великі вуха’ (Прп)
вуха як свиня [ʎвуха ʎак свиʎа] ‘про великі вуха’ (Хрп)
вухом не поворохнути [ʎвухом ни поворухʎне] ‘про ліниву людину’ (Дкв)
гроші через вуха лізуть [ʎрошʎі ʎчириз ʎвуха ʎʎізутʎ] див. ГРОШІ
засратися по самі вуха [ʎасʎраласʎа по ʎсами ʎвуха] ‘про погану господиню’ (Мшв)
пом’ятий як собаче вухо [ʎумʎнʎатий ʎак суʎбаче ʎвухо] ‘про неохайно вдягненого, у невипрасованому одязі, хлопця/чоловіка’ (Мквч)
розум через вуха лізе [ʎрозум ʎчерез ʎвуха ʎʎізе] див. РОЗУМ
язик аж до вух [ʎаʎзик аж до вух] див. ЯЗИК

Г



ГАЗЕТА

сільська газета [ʎʎʎʎʎка гаʎзета] ‘про балакучу жінку, базіку’ (Яснв)

ГАЛУШКА

гладка як галушка [ʎгладʎка би гаʎлушка] ‘про повну жінку, без талії’ (Бр)

ніс як галушка [ʎнʎіс ʎак гаʎлушка] див. НІС

ГІВНО

всунутися як в дупу гівно [ʎвсуʎнуласʎа ʎак в ʎдупу гаʎмно] див. ДУПА

нестися як гівно на трісці [ʎниʎсеʎа ʎак гуʎмно на тʎрʎісʎціʎ] ‘хвалитися’ (Мжс)

ГЕЛЕГА

скупізна, що гівно з під себе з'їла б [ску|п'ізна / шо гум'но з-пуд |себе з'їла б] див. **СКУПА**

як гівно до постола [йак гум'но до пусу|ла] 'причепитися, набриднути' (Змш)

як гівно по стінах [йак гам'но пу с|т'інах] 'неохайність' (Клб)

як жук в гівно [йак жук в гам'но] див. **ЖУК**

ГАПЛИК

пришов гаплик [при|шов гап|лик] 'передчуття смерті' (Клб)

скоро гаплик [ск|оро гап|лек] 'передчуття смерті' (Млт)

ГАРАПА

коса як гарапа [ко|са йак га|рапа] див. **КОСА**

ГАРБУЗ

гарбуза з'їсти [гарбу|за з'їла] 'про жінку, яка очікує дитину' (Вдр)

облизати гарбуза [обли|зав гар|буз] 'отримати відмову під час сватання' (СтЗг)

ГАРЯЧКА

біла гарячка напала (схопила) [б'іла га|р'ечка на|пала] (Пвр) || [б'іла га|р'ачка схо|пила] (Пст) || [б'елка схо|пила] 'збожеволіти' (Дтн)

молоти як з гарячки [меле йак з га|р'ечки] 'говорити нісенітницю' (Мшв)

плести як з гарячки [пле|те йак з га|р'ачки] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Овд)

ГАЧОК

як гачок [йак га|чок] 'про малий ніс' (Мшв)

ГЕЛЕГА

як гелега [йак ге|лега] 'про великі губи в жінки' (Бжн)

ГЕНИ

гени пальцем не зачавити [ʎ'ени ʎпал'ц'ом ни за'чавиш] 'бути подібним, успадкувати' (Збр)

ГЕРОЙ

як герой [йак ге'рої] 'про сміливого чоловіка' (Млт)

ГЕРЦОМАХ

лисий як герцомах [лисиї йак герцо'мах] 'про лисого чоловіка' (ВВл)

ГИНДАР

жінка як гиндар [ж'інка йак ʎгиндар] 'про неохайно вдягну, брудну дівчину/жінку' (Тпл)

ГІЕНА

либитися як гієна [либиц'а йак г'і'їєна] 'сміятися' (Чрк)

ГІЛКА

не знати, на якій гілці вішатись [ни з'нає / на йа'к'її ʎ'їлці ʎв'ішатис'] 'про перебірливого хлопця' (Пвр); [не з'нає / на йа'к'її ʎ'їлці ʎов'іситис'а] 'не знати, чого хотіти' (Гдм)

ГІЛОЧКА

зламана гілочка [з'ламана ʎ'їлочка] 'про нецнотливу дівчину' (Яснв)

як гілочки [йак г'їл'ачки] 'про старших людей' (Плц)

ГІРКА

піти на Косову гірку [п'їтиє на ʎКосову ʎ'їрку] 'про забудькувату людину, тому що на Косовій гірці жив розумний чоловік, який усе пам'ятав' (Плп)

ГЛАДИШКА

ноги як гладешки [ног'ї йак глади'шк'ї] див. **НОГИ**

ГЛИНА

напитися як глина [на'пивс'а йак г'лина] 'алкогольне сп'яніння' (Клч)

як кіт на сухій глині [йак к'їт на су'х'її г'лин'ї] див. **КІТ**

ГОДИНА

ГЛУЗД

глузд за розум звернув [*глузд за |розум звир|нув*] ‘збожеволіти’ (Чмр)

ГЛУХАР

глухий як глухар [*глу|хиї йак глу|хар*] ‘про людину, яка з віком погано чує’ (Чрк)

ГЛУША

вуха як в глуши [*вуши йак в глуши*] **див. ВУХА**

ГЛУШМАН

глушман старий [*глушман ста|риї*] ‘про людину, яка з віком погано чує’ (Смл)

ГЛЬОЦОМ

сісти гльоцом [*с|їла гл|оцом*] ‘втомитися’ (Мшв)

ГНИДА

як гнида [*йак гнида*] ‘про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку’ (Тпл)

ГНИЛИЦЯ

перебирати як гнилицями [*пирибир|раїє йак гнил|ками*] (Рсв) || [*пирибир|раїє йек гнил|ец|ами*] ‘про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем’ (Врк)

ГНІЗДО

вилітати з гнізда [*вил|ї|тайє з гн|їзда*] ‘про дівчину, яка вийшла заміж’ (Клч)

ніс такий, що можна гніздо звити [*н|їс та|кий, шо |можна гн|їздо з|вити*] **див. НІС**

ГНІЙ

блохи гною навозили [*блохи г|нойу наво|зили*] **див. БЛОХА**

ГОДИНА

пришла упишня година [*приш|ла у|пишн|а гу|дина*] ‘померти’ (Клк)

ГОЛОВА

апарат між ногами, то ще не корона на голові [*ana|pat m'iz no|gami / to she ni ko|rona na golo|v'i*] **див. АПАРАТ**

без одної клепки в голові [*bez od|noi|j k|lepki v golo|v'i*] **див. КЛЕПКА**

в голові макітритися [*v golo|v'i ma|k'itrits'a*] 'про нерозумну людину' (Пл)

в голові не посіяно [*v golo|v'i ni po|s'i|iano*] 'про нерозумну людину' (Крчв)

в голові тирса [*v golo|v'i |tirs'a*] 'про нерозумного' (Нвс)

в нього голова без олії [*v |n'ogo golo|va bez go|l'i|i*] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Слн)

в нього голова не варить [*v |n'ogo golo|va ni |varit*] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Слн)

голова балакухами набита [*gu|l'va ba|laku|hami na|bita*] 'про нерозумного чоловіка' (Злх)

голова не на воші / голова не для вош [*golo|va ni na |vo|sh'i*] (Бтн, Пвр) || [*golo|va ni d|l'a |vo|shei*] 'про розумного чоловіка' (Снв)

голова не на шапку [*gu|l'va ni na |shap|ku*] 'про розумного чоловіка' (Грдн, Клб)

голова не половою набита / голова не половою напхана [*golo|va ni po|lovo|ju na|bita*] (Млс) || [*gu|l'va ni pu|lovo|ju |nap|hana*] 'про розумного чоловіка' (Клн)

голова не соломою пхана [*golo|va ni so|lomo|ju |p|hana*] 'про розумного чоловіка' (Ткт)

голова як булава [*golo|va |jak bu|l'va*] 'про велику голову' (Брг)

голова як відро [*golo|va |jak v'i|d|ro*] 'про велику голову' (Вгщ)

голова як друшляк [*golo|va |jak dru|sh|l'ak*] 'бути затурканим' (Лкв)

голова як капусця [*gu|l'va |jak ka|pus|c'a*] 'бути затурканим' (Чрк)

голова як коліно / гола голова як коліно / голий як коліно [*gu|l'va |jak ku|l'i|no*] (НРд) || [*|gola golo|va |jak ku|l'i|no*] (Млт) || [*|go|lii |jak ko|l'i|no*] 'про лисого чоловіка' (Лбн)

ГОЛОВА

голова як макогін [гулу|ва йак мако|гон] 'бути затурканим' (Гдм)

голова як ражка [голо|ва йак |ражка] (Осв) || [гулу|ва йак |рашка] 'бути затурканим' (Хрп)

голова як рашка [голу|ва йак |рашк'е] 'про велику голову' (Влч)

голова як студень [гулу|ва йак с|туден'] 'про велику голову' (Клб)

голова як темний ліс [голо|ва йак |темний л'іс] 'невідомі вчинки' (Мщн)

голова як цебрик [голо|ва йак |цебрик] 'бути затурканим' (Дкв)

голова як чвертка [голо|ва йак ч|вертка] 'бути затурканим' (Брн)

голова як черепок [гулу|ва йак чири|пок] 'бути затурканим' (Збж)

голова як чикущка [голо|ва йак ч'і|кушка] 'бути затурканим' (Злзн)

голова як чугун [гулу|ва йак чи|гун] (МГл) || [гулу|ва йак чу|гун] 'бути затурканим' (Крч)

голову всадити як в сраку [|голову вса|дила йак в с|раку] 'про дівчину, яка невдало вийшла заміж' (Збр)

голову нести як гусак [|голову ни|се йак гу|сак] 'про горду людину' (Ігр)

дерев'яна голова [дерев'яна голо|ва] 'похмілля' (СтЗг)

дирка в голові [|дирка в гулу|в'і] **див. ДИРКА**

корона з голови не впаде [ко|рона з голо|ви ни впа|де] **див. КОРОНА**

летіти як на зламану голову [ле|тет' йак на з|ламану |голову] 'швидкість у русі' (СтЗг)

лох на голові [лох на голо|в'і] **див. ЛОХ**

лягти головою [л'агла голо|войу] 'померти' (Брн)

на голові як на купиці [на гулу|в'і йак на ку|пиц'і] 'про рідке нерозчесане волосся' (Клж)

на голові як на столі – гладко [на гулу|в'і йак на сто|л'і – гла|дко] 'про лисого чоловіка' (Клн)

на голову калосі понадівати [на ʰголову гаʰлош'і по-над'і'вав] 'про неохайно вдягнутого, брудного хлопця/чоловіка' (Пст)

на дурній голові і волосся не росте [на дурн'ій голо'ві і вол'ос':а ни рос'те] 'про рідке волосся' (Злс)

не голова, а довбеха [ни гулу'ва / а дов'беха] 'бути затурканим' (Злх)

не голова, а дом советов / голова як дом совету [ни голо'ва / а дом сол'етов] (Дтн) || [гуло'ва йак дом сол'ету] 'про розумного чоловіка' (Мшв)

не дасть камінця голови натовкти [ни дас'ц' кам'інц'а гуло'ви натовк'ти] див. **КАМІНЕЦЬ**

не мати копи в голові [неʱмайе ʰкопи в голоу'йі] див. **КОПА**

нести відро води на голові [неʱсе в'ідро во'ди на голо'ві] див. **ВІДРО**

світла голова [с'вітла голо'ва] 'про розумного чоловіка' (Остр)

слаба на голову [сла'ба на ʰголову] 'збожеволіла' (Клч)

ум-голова [ум-голо'ва] 'про розумного чоловіка' (Бр)

хоч кілка на голові теши [хоч ку'лка на гуло'ві ти'ши] див. **КІЛОК**

чиста голова [у ʰн'ого ʰчиста голо'ва] 'про розумного чоловіка' (Мшс)

як голову за пліт кинути [йак ʰголову за пл'іт ʰкинути] 'невдало вийти заміж' [Арк'2003, с. 85]

ГОЛОВЕШКА

дати головеньку / дати головешку [дати голо'вен'ку] (Івнч) || [дати голо'вешку] 'отримати відмову під час сватання' (Крп)

чорні як головешка [чорни йак голо'вешка] 'про чорні брови' (Зб)

ГОЛОДНИЙ

хочеться як голодному срати [хоче'ц'а йак голо'дному с'рати] 'нічого не хотіти' (Мнв)

ГОРЛЯНКА

ГОНЧА

бігти як гонча [б'і'жит' йак ʎгонча] 'швидка хода' (Пст)

ГОРБОЧОК

піти на горбочок під березу [п'і'шов на гор'бочок п'ід бе'резу] 'померти' (Пвл)

ГОРЕ

і так біда, і так горе [і так б'і'да / і так ʎгоре] **див. БІДА**

ГОРИ

гори покорити [ʎгори поко'рив] 'про щасливу людину' (Крчв, Лщ)

ГОРІЛКА

горілка капає [водка ʎкапайе] 'період менструації', жарг. (Клб)

дудлити горілку як молоко [дудлит' го'рилку йак моло'ко] 'про чоловіка-п'яницю' (Грн)

ГОРІХ

як білка за горіхами [йак ʎб'елка за о'рихами] **див. БІЛКА**

ГОРЛИЦЯ

як горлиця [йак ʎгорлиц'а] 'про вродливу дівчину' (Острц)

ГОРЛО

в два горла [в два ʎгорла] 'вдавитися' (Плп)

горло чарки просит' [горло ʎчарки п'росит'] 'бажання випити' (Нв)

за копійку горло перегризти [за ко'пійку ʎгорло пиригри'зе] **див. КОПІЙКА**

ціле горло [ц'і'ле ʎгорло] 'наїстися' (ЧВл)

ГОРЛЯНКА

защити горлянку [за'шив гор'л'анку] 'не вживати алкогольних напоїв' (Острц)

ГОРНЯТА

паровані як горнята мальовані [па|рован'і йак гур|н'ата мал'ован'і] 'подібність між собою молодої пари' (Рсв)

ГОРОБЕЦЬ

горобець стріляний [горо|бец' ст|р'іл'аний] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Плс)

горобці цвірінькають у макітрі [горо|бці'і ц'в'ірін'кайут' у мак'ітр'і] 'про нерозумну людину' (Крчв)

горобця спіймати [горо|бця'а с'н'їймав] 'отримати відмову під час сватання' (Двг, Пвр)

горобцям дулі загортати (давати) [горо|бця'ем дул'і гор|нуте] || [горо|б'їам дул'і да|вати] [Арк'2005, с. 65]

за копійку горобця в полі дожене [за ку|н'їїку горо|бця'а в |пол'і дожи|не] див. КОПІЙКА

накапузитися як горобець на дощ [нака|пузивс'а йак горо|бец' на дошч] 'про мовчазного ображеного чоловіка' (Лбн)

як в горобця під коліном [йак в горо|бця'а п'ід кол'іном] 'про щось маленьке' (Плп)

ГОРОБИНА

гарна як горобина [гарна йак горо|бина] 'про вродливу дівчину' (Ярс)

ГОРОД

сапати города [сапати гу|рода] 1) 'думати' (Гщ); 2) 'курити' (Лцк)

ГОРОХ

говорити (сипати) як горохом в стіну [го|ворит' би го|рохом об ст'єну] || [сипле йак го|рохом об ст'їну] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Бр)

два рази горох їсти [два рази го|рох їст'] 'про жадібного' (Снв)

знайти в горосі [знай|шли в го|рос'і] 'народження кучерявої дитини' (Крп)

сипати словами як горохом обсипати [сипе сло|вами йак го|рохом обси|пайе] див. СЛОВА

ГРАМ

сказати не в горох, не в капусту [ска|зати ни в го|рох / ни в ка|пасту] 'говорити нісенітницю' [Арк'2003, с. 86]

ГОРОХІВ

дурний як звідти до Горохова [ду|рний йак з|в'ідти до Го|рохова] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 91]

ГОРОШОК

дурна (тупий) як сто грам горошку [ду|рна йак сто грам гу|рошку] див. ГРАМ

ГОРЧЕК

воркоти як горчек [ворко|ти йак |горч'ек] 'про свекруху' (Гр)

ГОРЩИК

вже чим горщик накипів, тим і смердіти буде [вже чим нак'іп'ів |горщик / тим і смирд'іти |буде] 'негативне враження від якоїсь події' (Пдм)

горшки на лобі побити [гу|рш'к'і на |лоб'і ну|бити] 'бійка п'яного чоловіка' (Лкч)

цицьки як горщики [циц'к'е йак горшч'к'е] див. ЦИЦЬКИ

ГОСПОДАР

господар як з гівна пуля [гос|подар йак з гом'на |пул'а] 'про поганого господаря' (Клн)

ГОСТІ

будун в гості прийшов [бу|дун в |гост'і при|шов] див. БУДУН

перебирати як циган горшками [периби|райе йак |циган горш'ками] див. ЦИГАН

червоні гості прийшли [чир|вон'і |гост'і] (Ткт) || [чер|воне госте при|йіхале] 'період менструації' (Грн)

ГРАМ

дурний (тупий) як сто грам горошку [ду|рний йак сто грам гу|рошку || ду|рна йак сто грам гу|рошку] (Мнв) || [ту|рний йак сто грам гу|рошку] (Крп, Яснв) || [ду|рнайа йак сто грам го|рошку] 'про нерозумну людину' (СтЗг)

ГРЕБІНЕЦЬ

бігати як вош на гребінці [б'ігайе йак вош на греб'ін'ц'у] див. **ВОША**

як вош на гребінцеві [йак вош на греб'ін'ц'ови] див. **ВОША**

ГРЕБЛЯ

кашутиння як гребля [кашу'тин':а йек г'ребл'а] див. **КАШУТИННЯ**

ГРЕЧКА

бігати в гречку [б'игайе у г'речку] 'про зрадливого чоловіка' (Грн)

в гречку пригати [в г'речку п'ригати] 'про зрадливого чоловіка' (Чрк)

піти в гречку [п'ішов в г'речку] 'про зрадливого чоловіка' (Шкл)

скакати в гречку [с'каче в г'речку] 'про зрадливого чоловіка' (Бтн, Жрч, Крм, Пст, Ткт, Тпл)

як козі гречку [йак ку'з'і г'речку] див. **КОЗА**

ГРИБ

підрядилася грибом – лізь у кошик [п'ідр'а'дилас'а гри'бом – ліз' у 'кошик] 'виконувати безпосередньо свої обов'язки' (Злн)

як гриб на пні [йак гриб на пн'і] 'про вродливого хлопця' (Пст)

як гриб у корзині [йак гриб в кор'зин'і] 'про спокійного чоловіка' (Зрч)

ГРИБОЧОК

чоловік як грибочок [чуло'в'ік йак гри'бочок] див. **ЧОЛОВІК**

ГРИЦЬ

без Гриця й вода не освятиться [биз Г'риц'а й вода не ос'в'атиц'а] 'надмірна, нав'язлива присутність' (Плп)

ГРІМ

жінка як грім [ж'инка йак грим] див. **ЖІНКА**

ГРОШІ

в грошах кури купуються [в грошах |кури ку'пайуц'а] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Клн)

грошей – діла і до получки нема [грошей – д'іла і до пу'лучки ни'ма] 'схильність до витрачання грошей' (Бржк)

грошей повні лантухи [грошей |повни |лантухи] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Ткт)

грошей хоч в подушки пхай [грошей хоч в по'душки пхай] 'про багату людину' (Нв)

грошей як в жида вошей [грошей йак в |жида |вошей] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Млт)

грошей як вошей у циган [грошей йак |вошей у ци'ган] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Гдм)

грошей як зимою снігу [грошей йак зи'мою сн'ігу] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Брж)

грошей як зірок на небі [грошей йак |зореї на |неб'і] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Плц)

грошима дорогу будуть вистеляти [грошима до'рогу |будут' вист'іл'ат'] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Бржк)

гроші малювати [гроши мал'ує] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (НРд)

гроші через вуха лізуть [грош'і |чириз |вуха |л'ізут'] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Клк)

за гріш шию звернути [за гр'іш |шию |зверне] 'про жадібного' (Ткт)

за гроші маму продати [за грош'і ї |маму про'дасц'] 'про жадібного' (Гдм)

ГРУБА

за грубу сісти [за грубу |с'істи] 'народження позашлюбної дитини' (Лпн)

тільки на grubі грітися [т'іл'ки на груб'і гр'ітис'а] 'про ліниву жінку' (Лбш)

ходити грубою [ходить' груба] (Брз, Крп, Снв) || [ходить' груба] 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Клб, Млт, Слн)

ГРУДИ

груди як палямбіци [з'руди йак пал'ам'біци] 'про великі груди' (Бхв)

ГРУША

влізити на грушку і рвати петрушку [в'л'ізти на з'рушку і р'вати перт'рушку] 'говорити нісенітниці' (Крчв)

стара груша [ста'ра з'руша] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Жрч)

яблуня грушок не родить [й'яблун'а зру'шок ни 'родит'] див. ЯБЛУНЯ

як суха груша [йак су'ха з'руша] 'про тещу похилого віку' (Зрч)

ГУБИ

губи квасити [губи к'васит'] 'про сердиту людину' (Брвч)

губи надув як капиці [губи на'дув йак 'капиц'і] 'бути ображеним' (Мщн, Лбх)

губи не стулити [губи ни с'тулит'] 'про гордого' (Клн)

губи як бантики [губи йак 'бантики] 'про червоні красиві вуста, здебільшого в молодих дівчат' (Брн)

губи як в старій кобили [губи йак в ста'ройі ко'били] 'про великі вуста' (ВКр)

губи як вареники [губи йак ва'реники] (Рсв) || [йак ва'ра'нец'і] 'про пухкі вуста' (Млт)

губи як вишеньки [губи йак 'вишен'ки] 'про червоні красиві вуста, (здебільшого про молодих дівчат)' (Клк, Чрк)

губи як ковбаси [губи йак ков'баси] 'про великі вуста' (НРд, Плц, Прп)

губи як пампушки [губи йак пампуш'к'і] 'про пухкі вуста' (Крч)

губи як пелюстки [губи йак пил'уст'к'е] 'про червоні красиві вуста, здебільшого в молодих дівчат' (Брж)

губи як постолі [губи йак посто'ли] 'про великі губи' (Брз)

губи як спілі вишні [губи йак с'п'іл'і 'вишн'і] 'про червоні вуста' (Нвс)

ГУЛЬТЯЙ

губи як сунічки [губи йак су'нічки] 'про червоні красиві вуста, здебільшого в молодих дівчат' (Влх)

губи як труби [губе йек т'руби] (Злз) || [губи йак т'руби] 'про великі вуста' (Брв, Бхв, Вгщ, Гв, Грн, Лбш, Лпн, Плц)

затиснуті губи [за'тиснут'і губи] 'про жадібного' (Прс)

коняча губа [ко'н'ача губа] 'про великі вуста' (МГл)

кусати губу [ку'сати губу] 'про сердиту людину' (Брвч)

ляпати губою [л'апайут' губою] 'говорити нісенітниці' (Вгщ)

не хочеться губою кривити і жида калити [ни хочи'єц'а губою кри'вити і жида кал'и'єти] 'краще не зачіпати дурної людини' (Плп)

розкрити губу як шпак сраку [розк'рив губу йак шпак с'раку] 'багато говорити' (Мрщ)

розпустити губу як циган халяву [розпус'тив губу йак циган ха'л'аву] 'вживати нецензурну лексику' (Мк)

хазяйка на всю губу [ха'з'айка на вс'у губу] див. **ХАЗЯЙКА**

хвальби повна губа [хвал'би повна губа] див. **ХВАЛЬБА**

через губу не переплюнути [через губу ни переп'лунути] 'про горду людину' (Плц)

через твою губу хату видно [черес тво'ю губу хату ви'дно] 'про тонкі вуста' (Лвр)

ГУБОНЬКА

хвали мене моя губонько [хвал'и мене мо'я губон'ко] 'про хвалькувату людину' (Грдн)

ГУДГА

як гудга [йак гудга] 'про довгий ніс' (Мшв)

ГУЛЬКА

копнути в гульку [копнути в гу'л'ку] 'бійка п'яного чоловіка' (Злн)

ГУЛЬТЯЙ

гультай страшний [гул'т'ай страш'ний] 'про лінивого чоловіка' (Брв)

ГУМАНЦЕ

гуманця із рябого песика [*гуманц'а із ра\бого \песика*] 'хотіти небажаного й отримати нічого; чогось не вистачає' (Пдм)

ГУРАЛЬНЯ

йде процес гуральні [*йде про\цес гу\рал'н'і*] **див. ПРОЦЕС**

ГУСАК

голову нести як гусак [*голо\ву ни\се йак гу\сак*] **див. ГОЛОВА**

ГУСКА

пнутися як жаба до гуски [*п\нец'а йак \жаба в жар*] **див. ЖАБА**

ГУСАР

вуса як в гусура [*вуса йак в гу\сара*] **див. ВУСА**

ГУСКА

безмозга гуска [*биз\мозгла \гуска*] 'про нерозумну жінку' (Мшв)

дурний як гуска [*дур\ний йак \гуска || дур\на йак \гуска*] 'про нерозумну людину' (Мшс)

хитрий як Панасова гуска [*\х'ітрий йак Па\насова \гуска || \х'ітра йак Па\насова \гуска*] 'про хитру людину' (Лбш)

як гуска води [*йак \гуска во\ди*] 'алкогольне сп'яніння' (Дгш)

ГЕДЗЬ

гедзь вкусив [*гез' вку\сив*] 'про сердиту людину' (Пл)

ГЕМБА

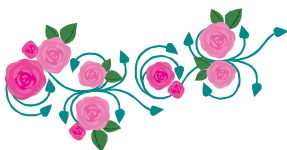
гембу відквасила [*г'ембу удк\васила*] 'розсердитися' (Клб)

розпустити гембу [*розпус\тити \гембу*] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 87]

ГРИНДЖОЛИ

ноги як гринджоли [*\ног'і йак грин\джоли*] **див. НОГИ**

Д



ДАВАЛКА

тітка давалка [t'ítka da'valka] **див. ТІТКА**

чесна давалка [česna da'valka] 'про дівчину легкої поведінки' (Брс, Вдрц, Гбн, Овд, Плц, Пст)

ДАМА

дама з сумочкою [dama z 'sumučkoju] 'про жінку, яка вийшла заміж, маючи дитину' (Яснв)

ДАР

дар Божий [dar 'Božij] 'про розумного чоловіка' (Бр)

чесний як Божий дар [česnij 'jak 'Božij dar] 'про чесну людину' (ВКр)

ДВЕРІ

спокійний як двері [spok'ijnij 'jak d'ver'i] 'про спокійну людину' (Слс)

як колгоспні двері [‘jak kol'hozni d'veri] 'про здорового чоловіка' (Крч)

як лобом в двері [‘jak 'lobom v d'ver'i] **див. ЛОБ**

як покійник в хаті – двері не закривають [šip'ínku zak'rij: 'jak po'kojn'ík v 'xati – d'veri ni zakri'vajut']

див. ПОКІЙНИК

ДВІР

володарка двору [vo'loдарка dvo'ra] **див. ВОЛОДАРКА**

за перебор получиш чортів двір [za pe'rebor po'luč'íš 'čortov dvor] 'про перебірливу дівчину' (Крч)

занадитися у двір [za'nadiv's'a u d've'ir] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Лбчв)

щастя повен двір [šičast'a 'povin dvir] **див. ЩАСТЯ**

ДЕНЬ

веселий як сонячний день [вe|сeлiй йак |сон'ашнiй ден'] 'про веселу людину' (Мщн)

молоти як добрий день [мeлe йак |добрий ден'] 'багато говорити' (Лбш)

морда – за три дні не обсереш [морда – за три дн'і ни об'сeриш] див. **МОРДА**

просвістати день [просвiс'тати ден'] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 87]

соватися аби день до вечора [совайец'а а|би ден' ду |вечора] 'повільно рухатися' (Клн)

що день, то ближче до ангела [шо ден' / то б'лишче до |ангeла] 'передчуття смерті' (Лц)

ДЕРЕВО

як до дерева говорити [йак до |дeрeвa гoвo|рити] 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 88]

ДЗВІН

як глухий дзвонить у дзвони [йак глyх'ий з'вонит' в з'вони] 'наполегливість' (Грг)

ДЗЕРКАЛО

лисий як зеркало [лисиї йак |зeркaлo] (Ярс) || [лисиї йак |зeркaлo] (Клч) || [йак |зeркaлo] 'про лисого чоловіка' (Жрч)

як дзеркало [йак |зeркaлo] 'про чесну людину' (Пл)

ЦИЗОРИК

ходити як цизорик [ходи йак ци|зoрик] 'швидка хода' (Млт)

ДЗІК

зарости як дзік / зарослий як дзік [за|р'іс йак з'ік (СтЗг) || [за|рослий йак з'ік] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Млт)

ДЗЬОМБУЛ

високий як Дзьомбул [ви|сок'ий йак |з'oмбул] 'про високого хлопця/чоловіка' (Клб)

ДИШЛО

ДИМ

наговорити сім мішків диму [наговори́в сі́м м'ішк'ів |диму]

див. МІШОК

сунутися як мішок з димом [суни́ця́ йек ми́шок з |демом]

див. МІШОК

ДИРКА

дирка в голові [ди́рка в гулу́в'і] 'часткова втрата пам'яті, забудькуватість' (Грн)

залізити в засрану дирку [зал'істи в засра́ну |дирку]

'виявляти надмірну цікавість' (Плп)

кров висмоктати і дирки не оставити [кров |висмокче і |дирк'і ни ус|тавит'] див. КРОВ

ДИТИНА

витравити дитину [вitraвила ди́тину] 'втрата дитини, зробити аборт' (Мжс)

вишкребти дитину [вишкребла ди́тину] 'про жінку, яка зробила аборт' (Брз)

встидлива як дитина [встидлива́ йак ди́тина] 'про сором'язливу дівчину' (Смд)

розмазурити дитину [розма|зурити ди́тину] 'розбещити дитину' (Клб)

скинути дитину [с|кинула ди́тену] 'передчасні пологи' (Млт) || [с|кинула ди́тину] 'зробити аборт' (Слс)

спудити дитину [с|пудила ди́тину] 'втратити дитину через переляк, нервовий стрес' (Тпл)

ДИТЯТКО (ДИТЯ)

мати непирне дитя [ма́є не|пирне ди́т'а] 'народити позашлюбну дитину' (Млн)

спати як дитяtko [спит' йак ди́т'атко] 'міцний сон' (Хлп)

ДИШЛО

довгий як дишло [довгий́ йак дишл'] (Дхч) || [йак |дишел'] 'про високого хлопця/чоловіка' (Грдн)

як дишло, куди впхнув туди і вийшло [йак |диешло / ку|ди пх|нув ту|ди і |виешло] 'скрізь прилаштуватися, своя користь' (Плп)

ДІВКА

гуляща дівка [гул'ашча д'єваха] (Дтн) || [гул'ашча д'івка] 'про нецнотливу дівчину, яка часто змінює партнерів' (Вдр, Кзл)

дівка – рука рукою, нога ногою [д'івка – рука рукою / нога ногою] 'про здорову красиву дівчину' (Мжс)

дівка – як з гівна плівка [д'івка – йак з гум'на п'л'івка] 'про дівчинку, яка вважає себе вже дорослою' (Жрв)

дівка чиста як вода [д'івка |чиста йак во|да] 'про незайману дівчину' (Плп)

дівок перепробувати [д'івок перуп'робував] 'про перебірливого хлопця' (Чрк)

дівок як в решеті дірок [д'івок йак в риши|т'і д'ірок] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Хрп)

досиділась дівка до сивих кіс до жовтих зубів [досид'ілас' д'івка до |сивих к'іс до |жовтих зуб'ів] 'про дівчину, яка довгий час не виходить заміж' (ВКр)

заклеймована дівка [закли|мована д'івка] 'про нецнотливу дівчину' (Жрч)

засватана дівка усім гарна [зас|ватана д'івка вс'ім |гарна] 'загальна оцінка зарученої дівчини' (ГБр)

миколаївська дівка [мико|лайівс'ка д'івка] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Жрч)

польська дівка [пол'с'ка д'івка] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Дбрв)

приглядатися як сліпий до дівки [пригл'а|даєц'а йак сл'іпий до д'івки] **див. СЛІПІЙ**

пузата дівка [пу|зата д'івка] 'про вагітну жінку' (Яснв)

сватає сім, а дівка буде не всім [с|ватає с'ім / а д'івка |буде не вс'ім] 'про перебірливу дівчину, яка довгий час не виходить заміж' (ГБр)

стидиться як дівка до вінчання [сти|дайц'а йак д'івка до в'ін|чан':а] 'про сором'язливу дівчину' (Мшв)

ДІВОЧКА

дівочка-квіточка [д'івочка-к'віточка] 'про молоду дівчину' (ВКр)

ДІВЧАТА

в Думашеві дівчата дешеві (а в Клубочині – за пів ціни) [в Думашеві д'івчата дешеві (а в Клубочині – за п'ів ц'іни)], жарт. 'про нецнотливу дівчину' (Клб)

дівчат пасти [д'івчат пастити] 'бути прихильними до дівчат' (Пдм)

дівчата – котра з вас не почата? [д'івчата – котра з вас ни пучата?], жарт. 'про нецнотливу дівчину' (Клб)

міняти дівчат як циган кобилу [м'ін'айе д'івчат йак циган кубилу] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Клн)

ДІД

Дід Мороз приніс [Д'ід Мороз приніс] 'про народження дитини' (Врк)

дід почаєвський [д'ід почаївс'к'ій] 'про бородатого чоловіка' (Лквч)

йти як дід старий [йде йак д'ід старій] 'повільно рухатися через втрату сили' (Грн)

сліпого діда вудити [слипого д'іда вудити] 'процес самогоноваріння' (Врк)

смикати діда за вуса [смикайе д'іда за вуса] 'процес самогоноваріння' (Сль, Пвр, Дтн, Брз, Брд, Бтн)

стільки діда – стільки хліба [с'к'іл'ки д'іда – с'т'іл'ки х'л'іба] 'у всьому має бути міра' (Клб)

як дід старий [йак д'ід старій] 'про бородатого чоловіка' (Клн)

ДІДУГАН

бородатий як дідуган [бородатій йак д'ідуган] 'про бородатого чоловіка' (Крп)

ДІДЬКО

як той дідько [йак той д'ід'ко] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (СтЗг)

ДІЖА

діжка каже буль-буль [д'ішка каже бул'-бул'] 'постійно бути невдоволеним, буркотіти' (Бжн)

кругла як діжа [к|ругла йак |д'іжа] (Ткт) || [йак |д'іжка] 'про повну жінку' (Бжн)

ДІЖКА

перебирати як оселедцями в діжці [пирибил'раїє йак сел'едц'ами в |д'іжц'і] див. **ОСЕЛЕДЕЦЬ**

розсипатись як діжка [роз'сипалас' йак |д'іжка] 'про породіллю' (Снв)

ДІРКА

дівок як в решеті дірок [д'івок йак в риши|т'і д'ірок] див. **ДІВКА**

коло одної дірки і миша здихає / навіть миш однієї дирки не тримається [коло од'нейі |дирки і |миша здихайє] (Івнч) || [нав'іт' миш одноїі |дирки ни три|майц'а] 'про зрадливого чоловіка' (Квл)

ДІТИ

замучитися – циганські діти не милі [за|мучилас' – ци|ганс'к'і |д'іти не |мил'і] 'втомитися' (Врн)

мудрий як мого батька діти [мудриї йак |мого |бат'ка |д'іти || |мудра йак |мого |бат'ка |д'іти] див. **БАТЬКО**

тихо дітки – батько п'яний [тихо |д'ітки – |бат'ко п'їаній] 'правильно поводитися, увійти в становищі' (Мквч)

якби не ті Василі, то не було б дітей на селі [йак|би не т'і Васи|л'і / то не було б д'ітеї на сел'і] 'популярність імені Василь' (Злн)

ДНІ

бурхливі дні [бурх|лив'і дн'і] 'період менструації' (Плц)

зоряні дні [зор'ан'і дн'і] 'період менструації' (Нвс)

червоні дні [чер|вон'і дн'і] 'період менструації' (Ощв)

ДНІПРО

ніс, так ніс, як через Дніпро ніс [н'іс / так н'іс / йак |через Дн'іп|ро н'іс] див. **НІС**

ДНО

змерзнути як на морському дні [змерз йак на морс'|кому дн'і] 'змерзнути' (Лбш)

ДОРОГА

пити і дна не бачити [п'їє і дна ни 'бачит'] 'алкогольне сп'яніння' (Лбш)

ДОВБЕХА

не голова, а довбеха [ни гулу'ва / а дов'беха] **див. ГОЛОВА**

ДОВЕС

взяти з довесом [вз'ав з до'в'есом] 'чоловік, який одружився із жінкою, котра має дитину' (Ств)

ДОЗА

дозу прийняти [дозу при'н'ати] 'про чоловіка-п'яницю' (Клб)

ДОКТОР

один доктор знає куди, другий чим [о'дин 'доктор з'нає ку'ди / дру'гий чим] 'кожен має займатися своїми справами' (Мнв)

ДОЛЯ

долею биті [долейу 'бит'ї] 'про нещасливих' (Бжн)

доля не для поля (а руки не для пилюки) [дол'а ни дл'а 'пол'а / а 'руц'ї ни дл'а пил'уц'ї] 'про ліниву жінку' (Квл)

див. ДОЛЯ

як немає долі, то їх хоч води напийся [ї'ак ни'ма 'доли / з їй' хоч во'ди на'пий'а] 'бути нещасним' (Влм)

ДОМ

не голова, а дом советов [ни голо'ва / а дом со'в'етов] **див. ГОЛОВА**

ДОРОВАЛО

старе доробало [ста'ре до'робало] 'про старшу людину' (Чрк)

ДОРОГА

бути на божій дорозі [бути на 'бож'її до'роз'ї] 'передчуття смерті' (Трн)

грошима **дорогу** **будуть** **вистеляти** [*грошима до'рогу*
будут' вист'іл'ат'] див. ГРОШІ

йти в чотири дороги [*їде в ш'тири до'роге*] 'хода п'яного
чоловіка' (Грн)

крутити як чорт дорогою [*крутит' йак чорт ду'рогойу*]
див. ЧОРТ

ДОСКА

доска сороковка [*доска сороковка*] 'про худу дівчину'
(Лквч)

ДОХОДЯГА

старі доходяги [*ста'рейі дохо'д'аге*] 'про старих людей' (Гр)

ДОЦЯ

як мамина доця [*йак мамина доц'а*] 'про розбещену дочку'
(Лбш)

ДОЩ

взяти з пастухом на дощ [*вз'ав з пасту'хом на дошч*]
див. ПАСТУХ

гарний як попова свинка в дощ [*гарний йак по'пова с'винка*
в дошч || *гарна йак по'пова с'винка в дошч*] див. СВИНКА

гарний як свиня в дощ [*гарний йак сви'н'а в дошч* || *гарна*
йак сви'н'а в дошч] див. СВИНЯ

жаданий як дощ весняний [*жаданий йак дошч вис'н'аній*]
'довгоочікуваний' (Плп)

накапузитися як горобець на дощ [*нака'пузивс'а йак*
горо'бец' на дошч] див. ГОРОБЕЦЬ

свинячий дощ [*сви'н'ачий дошч*] 'мряка' (Бржк)

сердитий, як дощ, коли сонце світить [*сир'дитий йак дошч*
/ коли сонце с'в'ітит'], жарт. 'злий чоловік' (Смл)

сльози як дощ восени [*сл'ози йак дошч восе'ни*]
див. СЛЬОЗИ

ДРАБ

бідний як драб [*б'ідний йак драб*] 'про бідного чоловіка' (Лбн)

ДРУШЛЯК

ДРАБИНА

обісрати як кури драбину [об'іс'равс'а йак |кури дра'бину]

див. КУРИ

худий як драбина [ху'дій йак дра'бина || ху'да йак дра'бина]

'про худу людину' (Мщн)

ДРАЗ

висохти на дразу [висухла на дра'зу] 'про худу людину'

(Пдм)

ДРАКОН

червоний дракон [чер'воний дра'кон] 'період менструації'

(Брс)

ДРИГ

ще мати дриг [ше |мати дриг] 'бути здоровим' [Арк'2003,

с. 90]

ДРИЖАКИ

дрижаки ловити [дри'жаки |ловит'] 'змерзнути' (НРд)

ДРІЗИНА

п'яний в дрізину [п'їаний в др'їз'їну] 'алкогольне сп'яніння'

(Зрч)

ДРІПО

Василева дріпо [Василева др'іпо] 'про жінку легкої пове-

дінки' (Шкл)

ДРОЖ

дрож пробиває [дрож проби'вайє] 'відчувати страх, боятися'

(Млс)

ДРУЖКА

бігати як дружка на весіллі [б'їгайє йак друшка на вес'іл':ї]

'про спритну, швидку жінку' (Чмр)

ДРУШЛЯК

голова як друшляк [голо'ва йак друш'л'ак] див. ГОЛОВА

ДРЮКИ**руки-дрюки** [руки-др'уки] див. РУКИ**ДУБ****гарний як дуб / вродливий як дуб** [гарний йак дуп] (Овд) || [вродливий йак дуб] 'про вродливого здорового хлопця' (Дбр, Мшс)**дуб дубом** [дуб |дубом] 'про нерозумного чоловіка' (Гдм)**дуба врізати / дуба дати** [дуба вр'ізав] (Гдм, Клн, Лбчв, Мшв, НРд) || [дуба дав] (Грдн) || [дати |дуба] 'померти' [Арк'2003, с. 91]**з дуба впасти (звалитися)** [з |дуба впав] (Бр, Лбчв) || [з |дуба зваливс'а] 'збожеволіти' (Чрк)**лінивий як дуб** [л'інивий йак дуб] 'про лінивого чоловіка' (Ббр, Дгш)**молоти (плести) як до дуба в'язаний** [меле йак до |дуба в'язаний] (Злн) || [плете йак до |дуба в'язаний] 'говорити нісенітницю' (Злн)**молоти як з дуба звалитися (впасти)** [меле йак з |дуба зваливс'а] (Чрк) || [йак з |дуба впав] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Гбн)**ДУБИНА****неотесана дубина** [неотесана дубина] 'збожеволіти' (Кзл)**ДУГА****брови дугами стали** [брови |дугами стали] див. БРОВИ**зігнути в дугу** [зог'нув'а в ду|гу] 'про старшу людину, яка з віком стала зігнута' (Лбш)**ДУЛЯ****горобцям дулі горнути** [гороб'ц'ем дул'і гор'нуте] див. ГОРОБЕЦЬ**ДУМА****мовчазний як дума** [мовчаз'ний йак |дума || мовчаз'на йак |дума] 'про мовчазну людину' (Ярс)

ДУРКА

ДУМКА

радіти як дурень думкою [ра|д'іє як |дурен' |думкоюу] див. ДУРЕНЬ

ДУНДУК

дундук з пустими ящиками [дун|дук з пус|тими |йашчи-ками] 'про нерозумного чоловіка' (Пст)

ДУПА

всі зуби з'їсти і дупу пропердіти [вс'і |зуби |зйела і |дупу пруп'ір|д'ела] див. ЗУБИ

всунутися як в дупу гівно [в|сунулас'а як в |дупу гам|но] 'про дівчину, яка невдало вийшла заміж' (Клб)

догори дупою встати [дого|ри |дупою вс|тати] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 91]

дупа як чемодан [ду|па як чемо|дан] 'великого розміру' (Кмрв)

дупи вивертаються [ду|пи вивир|тайуц'а] 'про повну людину' (Гщ)

дупи як жорна [ду|пи як |жорна] 'про повну жінку' (Млт)

дупи як кошики [ду|пи як коши|ки] 'про повну жінку' (Гщ)

дупи як передок до воза [ду|пи як пере|док до |воза] 'про повну жінку' (Млт)

закрутило в дупі шило [закру|тило в |дуп'і |шило] 'завжди бути в русі' (Сшч)

лисий як дупа [лиси|й як |дупа] 'про лисого чоловіка' (Мшв)

ДУРЕНЬ

радіти як дурень думкою [ра|д'іє як |дурен' |думкоюу] 'про радісного чоловіка' (Вгщ)

сміятися як дурень до сала [с'м'і|йец'а як |дурин' ду |сала] 'про радісного чоловіка' (Мшв)

тішитися як дурень гвозд'ом [т'і|шиц'а як |дурин' гво|зд'ом] 'про радісного чоловіка' (Мшв)

ДУРКА

з дурки біситися [з |дурки |б'ісиц'а] 'нудьгувати' (Остр)

ДУРНИЦЯ

наплести дурниць [напли|те дур|ниця] ‘говорити нісенітницю’ (Вгщ)

ДУСТ

як торба з дустом [йак |торба з |дустом] **див. ТОРБА**

ДУХ

здоровий духом [зду|ровий |духом || зду|рова |духом] ‘про сильну людину’ (ГБр)

хай б’є свій свого, а чужий хай духа боїтьсЯ [хай б|є свій с|вого / а чу|жий хай |духа бо|їтьс|а] ‘попередження для інших’ (Злн)

ДУША

душа з тілом розстається [ду|ша з |т|ілом розта|їєц|а] ‘померти, потрапити в потойбіччя’ (Влх)

душа на місце вернулась [ду|ша на |місце вир|нулас|] ‘полегшення після якихось негараздів’ (НРд)

душа просить розсолу [ду|ша п|росит| ро|солу] ‘похмілля’ (Зб)

живу душу погубити [жи|ву |душу погу|била] ‘зробити аборт’ (ЧВл)

загубити душу [загу|бела |душу] ‘про жінку, яка зробила аборт’ (Врк)

залити душу й очей не видно [зали|ла |душу ї |гочеї ни |видно] ‘зовнішні ознаки п’яної людини’ (Лбш)

заяча душа [зай|ача ду|ша] ‘про лякливого хлопця/чоловіка’ (Злч)

широка душа [ши|рока ду|ша] ‘про щедрю людину’ (Мжс)

щедра душа / добра душа [ш|chedра ду|ша (Квл) || |добра ду|ша] ‘про щедрю людину’ (Крч)

ДЯК

великий дяк на вашу хату [великий д|ак на |вашу| хату] ‘вдячність для всієї родини, тобто – велике дякую вашій родині’ (Плп)

ЖАБА

ДЯТЕЛ

дятли довбуть [д'атли дов'бут'] 'похмілля' (Дбр)

ЕКЗЕМПЛЯР

рідкісний екземпляр [р'ідк'існій екземп'лар] 'про чоловіка, який не вживає алкогольні напої' (Лбчв)

Ж



ЖАБА

вже йому жаба цицьки дасть [вже йому |жаба |цицьке дас'т'] 'незабаром помре' [Арк'2003, с. 92]

вигріщила баньки (як жаба в болоті) [в'етрищила |бан'к'і (йак |жаба в булоті)] див. БАНЬКА

дметься як жаба на кладці [д'мець'а йак |жаба на кладц'і] 'бути настирливим' (Плп)

жаба цицьки дасть [жаба |цицьк'і дасц'] 'втопитися' (Слн, Клс) || [жаба |цицьк'і дасц'] (СтВж) || [жаба |цицьк'і дасц'] 'померти, загинути' (Шц) || [жаба |цицьк'і дасц'] 'те, що ніколи не відбудеться' (Гщ) || [жаба |цицьк'і дасц'] 'про поганих господарів, які неякісно та невчасно щось виконують' (Клб, Обр) || [жаба |цицьк'і дасц'] (Пдг) || [жаба |цицьк'і дасц'] 'про повільно та невчасно виконану роботу' || [жаба |цицьк'і дасц'] 'тяжко працювати, про втомлену напрацьовану людину' (Рдн)

жабі по коліна [жаби пу ку'л'іна] 'про низького хлопця/чоловіка' (Мкв)

змерзнути як жаба [змерз йак |жаба] 'змерзнути' (Хрп, Трс)

кожна жаба своє болото хвалить [кожна |жаба х'валит' сво'є болото] 'про хвалькувату людину' (Крм)

очі як в жаби [лоч'і йак в љжаби] **див. ОЧІ**

пнутися як жаба до гуски [п'нец'а йак љжаба до љгуски] 'бути хвалькуватими' (Плп)

повзти як жаба [повџе йак љжаба] 'повільно рухатися' (Пст)

противний як жаба [прот'івний йак љжаба || прот'івна йак љжаба] 'про невродливу людину' (Злч)

синій як жаба [син'ій йак љжаба || љсин'а йак љжаба] 'про п'яну людину' (Пл)

страшний як жаба [страш'ний йак љжаба || страш'на йак љжаба] 'про невродливу людину' (Рсв)

ускочити як жаба в жар [ус'кочиў йак љжаба в жар] 'потрапити в халепу, невгамовність' (Плп)

як жаба [йак љжаба] 'про ображену людину' (Трс)

ЖАДИНА

жадіна-гов'ядіна [љжад'іна гов'ад'іна] 'про скупу жінку' (ВВл)

ЖАЛО

язичок як жало [йязи'чок йак љжало] **див. ЯЗИЧОК**

ЖАР

ускочити як жаба в жар [ус'кочиў йак љжаба в жар] **див. ЖАБА**

ЖАРИНКИ

очі як жаринки [лоч'і йак жа'ринк'і] **див. ОЧІ**

ЖАР-ПТИЦЯ

невістка як жар-птиця [ни'в'істка йак жарп'тиц'а] **див. НЕВІСТКА**

ЖЕВЧИК

як жевжик [йак љжевжик] 'швидкість у роботі' (Бхв)

ЖЕНИЛО

вже женило не шевелиться [вже же'нило ни ши'велиц'а] 'про втрату потягу в чоловіків' (Квл)

ЖИД

ще женило не виросло [*ше же\нило не \веросло*] ‘про малого хлопчика, юнака’ (Шц), [*шче же\нило ни \виросло*] ‘рання закоханість хлопця’ (Клб)

ЖЕНИТИ

без мене мене женили [*без ме\не ме\не жи\нили*] ‘зробити щось без відома’ (Клб)

ЖЕНИХ

жених – в Петрівку на льоді роздерся [*жен\іх – в пит\r\івку на л\о\ду роз\дерс\а*] ‘зникнути; хлопець, який відмовився одружуватись’ (Плп)

ЖЕНЬКА

Женька Пестіна [*Жен\ка Пест\іна*] ‘про жінку-п’яницю’ (Яснв)

ЖЕРЕБЕЦЬ

як жеребець [*йак жере\бец*] ‘про зрадливого чоловіка’ (Злч)

ЖИВІТ

в скупого два рази живіт болить [*в ску\пого два \рази жи\вит бол\ит*] ‘про скупого чоловіка’ (Бр)

живіт до спини приклеяний [*жи\в\іт до с\пини при\кле\ійний*] ‘про худого хлопця/чоловіка’ (ВВл, Остр)

живіт до спини приріс [*жи\в\іт до с\пини при\р\і\найе*] (Врн) || [*жи\в\іт ду с\пини при\рис*] ‘бути дуже голодним’ (НРд)

утопити своє хазяйство в животі [*уто\пити сво\йе ха\з\ай\ство в жи\во\т\і*] див. ХАЗЯЙСТВО

через живіт спину чухати [*через жи\в\іт с\пину \чу\хайе*] ‘про худого хлопця/чоловіка’ (ВВл, Остр)

ЖИД

бігати як жид по порожньому склепі [*б\і\га\йе йак жид по по\r\ож\ому ск\леп\і*] ‘швидка хода’ (Пвр)

боятися як жид сала [*бо\й\атис\ йек жит \сала*] ‘про лякливого хлопця/чоловіка’ [Арк’2003, с. 92]

боятися як жид хреста [бо'їатис йак жид хрис'та] 'про лякливого хлопця/чоловіка' [Арк'2003, с. 92]

грошей як в жида вошей [г'рошей йак в |жида |вошей] див. ГРОШІ

жид польський [жид |пол'с'киї] 'про багатого чоловіка' (Бтн)

не хочеться губою кривити і жида калити [ни |хочи'єц'а губо'ю кри'вити і |жида ка'лити] див. ГУБИ

обрости добром як жид пархами [об'р'іс доб'ром йак жид |пархами] 'багатство' (Брт)

перебирати хлопцями як жид кіньми [переби'райє х'лопц'ами йак жид |к'ін'ми] див. ХЛОПЕЦЬ

тептися як жид на купі [ти'пєц'а йак жид на |купи] 'про лякливого хлопця/чоловіка' (Мшв)

трястися як жид на кучках [тр'а'єц'а йак жид на |кучках] 'про скупого чоловіка' (Прс)

ЖИДІВКА

здоровий як жидівка [зду'ровий йак жи'дивка || зду'рова йак жи'дивка] 'про повну людину' (НРД)

ЖИДОК

мудрий жидок / як жидок [мудрий жи'док] (Псн) || [йак жи'док] 'про розумного чоловіка' (Клб, Слн)

ЖИЖКИ

жижки трусяться [жижки т'рус'ац'а] 'про лякливу дівчину/жінку' (Клк)

ЖИЗНЬ

примача жизнь собача [при'мача жи'з'н' су'бача] 'родинні стосунки' (Пдм)

ЖИР

дуріти від жиру / біситися від жиру [ду'р'ійут' в'ід |жиру] (Пл) || [б'і'с'ац'а в'ед |жи'єру] 'про багату людину' (Плп)

ЖІНКА

ЖИТО

ховайся в жито [ху|вайс'а в |жито] 'про невродливу дівчину/жінку' (Клб)

як волошки в житі [йак волошк'і в |жит'і] див. **ВОЛОШКА**

ЖИТТЯ

життя держиться на волоску [жит'т'а |держиц'а на волос|ку] 'передчуття смерті' (Грн)

життя держиться на ниточці [жит'т'а |держиц'а на |ниточц'і] 'передчуття смерті' (Грн)

на життя ображений [на жит'т'а об|ражений] 'про ображену людину' (Лбш)

обрізати життя [об|р'ізала жит'т'а] 'зробити аборт' (Пл)

піти в життя вічне [п'іде в жит'т'а |в'ічне] 'передчуття смерті' (Вгщ)

ЖІНКА

взяти жінку з пастухом [вз'ав |ж'інку з пасту|хом] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Дбр)

взяти жінку на вексель [вз'ат' |жінку на |вексил'] 'одружитися із жінкою, у якої є позашлюбна дитина' (Лпн)

грязна жінка [з|р'азна |ж'інка] 'про породіллю' (Смд)

жінка з приданим [|ж'інка з п|риданим] 'про жінку, яка вийшла заміж маючи дитину' (Змш)

жінка облогує [|жунка обло|гує] 'про жінку, у якої довго не було статевих стосунків' (Клб)

жінка як грим [|жунка йак грим] 'про вродливу жінку' (Грн)

жінку попорати [|жунку пу|порати] 'бути в статевих стосунках із жінкою' (Клб)

з міліцією не дружи й жінці правду не кажи [з м'і|л'іц'і|йейу не дру|жи ї |ж'інц'і п|равди не ка|жи] див. **МІЛІЦІЯ**

заступила жінка [засту|пила |ж'інка] 'про жінку, яка завагітніла' (Овд)

мати жінку з шнурочком [|має |ж'інку з шну|рочком] 'про чоловіка, який одружився із жінкою, що має дитину' (Плц)

розсипалась жінка [руз|сипалас' |ж'інка] (Хлп) || [|жунка ру|сипалас'] 'про породіллю' (Клб, Овд, Слв, Тпл)

свіжа жінка [с'в'іжа |ж'інка] 'про породіллю' (ВВл, Остр)
сира жінка [си'ра |ж'інка] 'про породіллю' (Ббр, Брд, Ввн, Грдн, Дбрв, Дтн, Жрч, Звн, Змш, Млт, Пвр, Пст, РБрс, Слв, СтЗг, Тпл)

ЖОВНА

язик як у жовни [йа|зик йак у |жовни] **див. ЯЗИК**

ЖОВТОК

жовтка втягнути [жовт'ка вт'ег'нути] 1) 'заснути';
 2) 'наїстися' (Плп)

ЖОЛУДОК

жолудок до спини прилип [жолудок до спене при'лип] 'бути дуже голодним' (Грн)

ЖОПА

жопа як кошик [жопа йак |кошик] 'про повну жінку' (Хрп)

ЖОРНА

дупи як жорна [дупи йак |жорна] **див. ДУПА**

ЖУЙКА

жувати жуйку [жу'вати |жу'їку] 'про балакучу людину' (Пл)

ЖУК

як жук в гівно [йак жук в гам'но] 'кудись недоречно
 попасти, втрапити в халепу' (Клб)

3



ЗАБОР

забори цілувати [за'бори ц'ілу'їе] 'хода п'яного чоловіка'
 (Клк)

ЗАТИРКА

ЗАГАТА

на загаті положити [на за|гат'і поло|жили] 'про народження дитини' (Остр)

ЗАД

дати копня під зад [дала |копн'а п'ід зад] **див. КОПНЯ**

ЗАДНИЦЯ

задницю гріти [задницю|у гр'іти] 'мати якусь користь' (Клб)

ЗАЄЦЬ

боятися як заєць бубна [бо|йатис' йак |зайец' |бубна] 'про лякливого хлопця/чоловіка' [Арк'2003, с. 93]

вуха як в зайця [вуши йак в |зайц'а] **див. ВУХА**

спати як заєць полоханий [спит' йак |зайец' по|лоханий] 'чутливий сон' (Мщн)

ЗАКОН

сухий закон [су|хий за|кон] 'не вживати алкогольних напоїв' (Ртн)

ЗАЛІЗО

вода залізо несе [во|да за|л'ізо не|се] **див. ВОДА**

ЗАПАСКА

принести в запасці [принис|ла в за|пасц'і] 'народити позашлюбну дитину' (Хлп)

ЗАСІК

лежати як свинка в засіку [ле|жит' йак с|венка у за|с'іке] **див. СВИНКА**

ЗАСЛОНКА

лоба наставити як заслонку [лоба на|ставила йак |заслонку] **див. ЛОБ**

ЗАТИРКА

як муха в затирці [йак |муха в |затирци] **див. МУХА**

ЗАЧИПКИ

руки-зачипки [ру¹к'е-зачип'ік'е] див. **РУКИ**

ЗВІР

боятися як звір вогню [бо¹йці'а йак з'в'ір во¹гн'у] 'злякатися' (Крчв)

звіром напертися [з'в'іром на¹перлас'а] 'переїсти' (Лпн)

ЗВІРЮКА

злий як звірюка [злий йак зв'і¹р'ука || зла йак зв'і¹р'ука] 'про злу людину' (Грдн, Клб)

ЗВІТ

місячний звіт [м'іс'ачний зв'іт] 'період менструації' (Рвн)

ЗВУДКІ

звудкі зводити [звудк'і з'водити] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Клб)

ЗДИХОЛЬ

здихоль ходячий [з'дихол' холд'ачий] 'про кволого чоловіка' (Лкв)

ЗДОРОВ'Я

не питай слабого здоров'я [ни п¹тай в сла¹бого здо¹роу¹л'а] 'передчуття смерті' [Арк'2003, с. 44]

ЗДРАСТЄ

як здрастє [йак зд¹раст'є] 'говорити нісенітницю' (Ткт)

ЗЕМЛЯ

землею пахнути [зем¹лею¹ пахнут'] 'старість' (Пл)

йти до землі не торкнутися [їде до зем¹лі ни торк¹нец'а] 'про гордого' (Клн)

сила в землю пішла [сила в зем¹лу пуш¹ла] див. **СИЛА**

смердіти землею [смир¹дит' зим¹л'ойу] 'старість' (Брвч)

як в суху землю [йак в су¹ху зем¹лу] 'похмілля' (Клб)

як обухом об землю [йак о¹бухом об зем¹лу] див. **ОБУХ**

ЗЛОДІЙ

ЗИМА

грошей як зимою снігу [зрошеї йак зѝмоѝу сн'ізу]
див. ГРОШІ

ЗИНДИФІРА

як Зиндифіра [йак Зиндѝх'ѝра] 'про злу жінку' (Ткт)

ЗИГРИТИСЯ

в ньому нічого не зігріється [в н'ому н'ічого ни зогр'їеѝ'а]
'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар'
(Млт)

ЗІЛЛЯ

в зілля викинути [в із'іл':а ѝвѝк'їнула] (Слв) || [ѝвѝкинула в
із'іл':а] 'про жінку, яка зробила аборт' (СтЗг)

пахуче зілля далеко чути [пахуче із'іл':а далеко ѝчути] 'про
молодих дівчат' (Звн)

як мішок із зіллям [йак м'їшок з із'іл':ам] див. МІШОК

ЗІРКА

грошей як зірок на небі [зрошеї йак ізореї на неб'ї]
див. ГРОШІ

зірку з неба дістати [із'їрку з неба дос'тати] (Плц, Брн) ||
[тоб'ї / шо із'їрку з неба] 'зробити неможливе, легко дося-
гати неможливого' (Лбш)

хотіти зірку з неба [хоче із'їрку з неба] 'хотіти неможли-
вого' (Жбк)

як зірки [йак з'їрки] 'виразний погляд' (Млс)

ЗІРОНЬКА

зіронька на небі появилася [із'їрун'ка на неб'ї пуй'ѝвилас'] 'про
народження дитини' (Яснв)

очі мов зіроньки на небі сяють [оч'ї мов із'їрон'к'ї на неб'ї
с'айут'] див. ОЧІ

як зіронька [йак із'їроѝка] 'про вродливу дівчину' (Острц)

ЗЛОДІЙ

курачий злодій [кур'ачѝй з'лод'її] 1) 'великий розмір ноги'
(Обл); 2) 'боятися' (Плп)

на злодії шапка горить [на з\лодії шапка гу\рит'] 'все приховане стає явним' (Клб)

ноги як в поліського злодія [ног'і йак в пу\л'іс'кого з\лод'і\йа] див. **НОГИ**

як мазурський злодій [йак в ма\зурській з\лодії] 'погано вдягнуті штани чи щось з одягу' [Арк'2005, с. 94]

ЗМІЙ

зелений змій по хаті ходить [зи\лений зм'її по \хати \ходить'] 'похмілля' (Млн)

ЗМІЮХА

свекруха-зміюха [свик\руха-зм'ї\йуха] див. **СВЕКРУХА**

ЗМІЯ

свекруха як змія [свик\руха йак зм'ї\йа] див. **СВЕКРУХА**

ЗНАК

на козаку нема знаку [на куза\ку ни\ма зна\ку] див. **КОЗАК**

на цьому хлопі нема знаку [на \ц'ому хло\пі ни\ма зна\ку] див. **ХЛОП**

ЗНОСИ

на зносях [на з\нос'ах] 'вагітність жінки' (Змл)

ЗОЗУЛЯ

зозуля підкинула [зо\зул'а пуд\к'енула] 'про народження дитини' (Мшв)

ЗОЛОТО

золото і в бані видно [золото і в \бан'і \видно] 'хороші риси не можна приховати' (Лц)

ЗУБИ

всі зуби з'їсти і дупу пропердіти [вс'і \зуби \зйела і \дупу пруп'ір\д'ела] 'бути обізнаним у якійсь справі' (Гщ)

досиділась дівка до сивих кіс до жовтих зубів [досид'і\лас' \д'івка до \сивих к'іс до \жовтих зуб'ів] див. **ДІВКА**

ІКОНА

заговорити зуби [*заго|ворувати |зуби*] ‘про чоловіка, який не вмів зберігати таємницю, пліткар’ [Арк’2003, с. 94]

зуби продавати [*|зуби прода|йе*] ‘голосно сміється’ (Крм)

зуби сушити [*|зуби |сушит’*] ‘сміх без причини’ (Остр)

зуби шифером [*|зуби |шихвером*] ‘про нерівні зуби’ (Грх)

зуби як в копанки [*|зуби йак ку|панк’ї*] ‘про великі зуби’ (Клк)

зуби як перлини [*|зуби йак |перли*] (Клн) || [*|зуби йак пер|линки*] ‘про білі красиві зуби’ (Мрн)

зуби як частоколи [*|зуби йак часто|коли*] ‘про великі зуби’ (Чрк)

на зуби бере [*на |зуби |бере*] ‘говорити нісенітниці’ (Брвч)

на зуби перетирати [*на |зуби перети|рати*] ‘говорити нісенітниці’ (Пл)

хоч зуби рви [*хоч |зуби рви*] ‘про особу, яка раптово перестає вживати алкоголь’ (Мк)

ЗЯТЬ

зять як п’яте колесо [*з’ат’ йак п’яте |колесо*] ‘бути зайвим’ (Бжн)

I



ІВАСЬКА

кричати на всю Іваську [*кри|чати на вс’у |Івас’ку*] ‘голосно кричати’ (Мщн)

ІКОНА

на ікони молитися [*на |ікони мо|лилас’а*] ‘пізня довгоочікувана вагітність’ (Змш)

хоч ікону малювати [xoch i'konu ma'l'uy] 'про вродливу дівчину' (Брн)

ІНДИК

напужаний як індик [na'puzaniy yak in'dik] 'сердитий невдоволений чоловік' (Млс)

пижитися як індик [pi'zitsya yak in'dik] 'хвалитися' (Мк)

ІТИ

іти гайтю [i'dem |gait'u] 1) 'померти' (Хлп); 2) 'іти на вулицю гуляти з дитиною' (Клб)

ІШАК

вуха як в ішака [vuxa yak v i'sha'ka] див. ВУХА

Й



ЙОЛОП

йолоп з пилорами [yolop z pi'lora'mi] 'про дуже дурного чоловіка' [Арк'2003, с. 95]

Ї



ЇЖАК

запаханий як їжак [za'paxaniy yak yizhak || za'paxana yak yizhak] 'втомитися' (Клб)

КАЗАНОК

крутитися як їжак [*к'рутиц'а йак йї'жак*] 'чутливий сон' (Лщ)

стидливий як їжак [*стид'ливиї йак йї'жак*] 'про сором'язливого хлопця' (Вгщ)

ЇСТИ

какав би і їв би [*какав би і їїв б || какала б і їїла б*] 'про скупі людину' (Мшв)

К



КАБАН

як кабан [*йак ка'бан*] 'хропіти' (МГл)

КАБАНЧИК

метнутися кабанчиком [*мет'нутис'а ка'банчиком*] 'швидко повернутися' (Лкв)

КАВА

варити каву [*вар'ат'каву*] 'процес самогоноваріння' (Вдр)

КАДУБ

як кадуб [*йак ка'дуб*] 'про вродливу дівчину' (Клк)

КАДУШКА

як кадушка [*йак ка'душка*] 'про повну жінку' (Рсв)

КАЗАНОК

казанок варить [*каза'нок варит'*] 'про розумну людину' (Пл)

КАКАШКИ

какашки через марлечку [ка\кашк'і |чириз |марл'очку] 'взагалі не вживати спиртних напоїв' (Плп)

КАЛИНА

вродлива як калина [врод\лива йак ка\лина] 'про вродливу дівчину' (Пст)

встидлива як калина [встид\лива йак ка\лина] 'про сором'язливу дівчину' (Дбр)

об'їстися калини [об\їстис'а ка\лини] 'пересваритися' (Івнч)

об'їстися червоної калини [об\їстис'а чер\вонойі ка\лини] 'період менструації' (Змш)

хороша як калина [ху\роша йек ка\лена] 'про вродливу дівчину' (Врк)

червона калина [чер\вона ка\лина] 'про молоду вродливу дівчину' (Яснв)

як калина [йак ка\л'іна] 'про вродливу дівчину' (Звн)

як червона калина [йак чер\вона ка\лина] (Ввн, Дбрв) || [та\ка |гарна |д'івчина йак ка\лина] 'про вродливу дівчину' (Дрн)

КАЛИТА

повна калита [повна ка\литка] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Ткт)

КАЛІКА

каліка сибірська [ка\л'іка си\б'ірс'ка] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Плц)

КАЛОША

зачовгана калоша / стара калоша [за\човгана га\лоша] (Яснв) || [ста\ра ка\лоша] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Гбн)

на голову калоші понадівати [на |голову га\лош'і по\над'і\вав] **див. ГОЛОВА**

непотріб – як стара галоша [ни\потриб – йак ста\ра га\лоша] 'про людей старшого віку' (Прп)

КАПУСТА

КАЛЮЖА

посадити в калюжу [*поса'дити в ка'л'ужу*] 'підставити' (Лцк)

КАМІНЕЦЬ

не дати камінця голови натовкти [*ни да'с'ц' кам'ін'ц'а гуло'ви натовк'ти*] 'про скупу людину' (Брт)

КАМІНЬ

за гарячий камінь не вхопитися [*за га'р'ечі'й 'камен' ни в'хопи'ц'а*] 'про ліниву людину' (Тр)

слічний як з каменя вибитий [*сл'ічний 'як з 'камен'а 'л'атий*] (Млт) || [*'як з 'камен'у 'вибитий*] 'про вродливого хлопця' (Звн)

терпить як камінь [*тир'пит' 'як 'камін'*] 'про терплячу жінку' (Мшв)

КАНАВА

спить хоч канаву гати [*спит' хоч ка'наву га'ти*] 'міцний сон' (Лбш)

КАПЕЛЮХ

капелюх знімати [*капе'л'ух зн'і'майе*] 'про терплячу людину' (ВКр)

КАПИЦЯ

губи надуті як капиці [*губи на'дув 'як 'капи'ц'і*] **див. ГУБИ**
капицю повісити [*'капи'ц'у по'в'ісив*] 'понурий, зневірений' (Плп)

КАПІТАН

п'ян капітан [*п'ян кап'ітан*] 'бійка п'яного чоловіка' (Млт)

КАПІТОШКА

веселий як Капітошка [*ве'сели 'як Кап'ітошка*] 'про веселу людину' (Брг)

КАПУСТА

в бочці з капустою знайти [*в 'боч'ц'і з ка'пусто'ю знай'шли*] **див. БОЧКА**

розкисла як капуста [*роз'кисла би ка'пуста*] 'голосно плакати' (Бр)

сказати не в горох, не в капусту [*сказати ни в го'рох / ни в ка'пусту*] див. ГОРОХ

КАПУСЦЯ

голова як капуста [*гулу'ва йак ка'пусц'а*] див. ГОЛОВА

КАРДИБАЛЄТ

йти як кардибалєт [*йде йак кардиба'л'єт*] 'хода п'яного чоловіка' (Вгщ)

КАРЕТА

він до роботи як віл до карети [*в'ін ду ру'боти йак в'іл ду ка'рети*] див. РОБОТА

КАРМАН

в карман влізе [*в кар'ман у'л'ізе*] 'про дівчину/жінку низького зросту' (НРд)

жирний карман [*жирний кар'ман*] 'багатство' (Злс)

за словом в карман не полізе [*за словом в кар'ман ни по'л'ізе*] 'багато говорити' (Клн)

карман дірявий [*кар'ман ди'р'авий*] 'схильність до витрачання грошей' (Трн)

КАРТА

перебирати як циганка картами [*пе'риби'райє йак ци'ганка 'картами*] див. ЦИГАНКА

КАРТОПЛЯ

мішок картоплі [*м'ішок кар'топл'і*] див. МІШОК

КАСТРУЛЯ

вишкребти як каструлю [*вишкребли йак кастру'л'у*] 'про жінку, яка зробила аборт' (Дбр)

КВІТИ

КАТАЛКА

кругла як каталка [к'ругла йак каталка] 'про повну жінку' (Брг)

КАТУШКА

слабий на всю катушку [сла'бий на вс'у катушку] 'про розумово відсталого чоловіка' (МГл)

КАТЯ

дурнувата Катя журавицька [дурну'вата Кат'а жура'виц'ка] 'про нерозумну жінку' (Клб)

КАЦАП

дурний кацап [дур'ний ка'цап] 'про нерозумного чоловіка' (Гщ)

КАЧАЛКА

справедливий як качалка [справед'лива йак качалка] 'про справедливу людину' (Бжн)

КАЧЕНЯ

гидке каченя [гид'ке качен'а] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Яснв)

КАША

любити гречану кашу їсти [л'убит' гречану | кашу | їісти] 'зраджувати' (Бжн)

КАШАЛОТ

нога як кашалот [но'га йак каша'лот] **див. НОГИ**

КАШУТИННЯ

кашутиння як гребля [кашу'тин':а йек г'ребл'а] 'про рідке волосся в жінок' (Злз)

КВАЧ

як квач [йак квач] 'змокнути' (Клн)

КВІТИ

відцвіли квіти [в'ідцв'їли к'в'іти] 'про старших людей' (Вгщ)

КВІТКА

гарна як квітка в полі [*ґарна йак к'в'ітка в 'пол'і*] 'про вродливу дівчину' (ВВл)

гарна як квітка навесні [*ґарна йак к'в'ітка навесн'і*] 'про вродливу дівчину' (Мщн)

дівочка-квіточка [*д'івочка-к'в'іточка*] **див. ДІВОЧКА**

страшна як квітка з мазі [*ст'рашна йак к'в'ітка з 'маз'і*] 'про невродливу дівчину/жінку' (Брн)

КВІТОЧКА

запилена квіточка [*за'пилена к'в'іточка*] 'про нецнотливу дівчину' (Яснв)

невісточка як квіточка [*ни'в'істочка йак к'в'іточка*]

див. НЕВІСТОЧКА

КВОЧКА

засидітися як квочка на яйцях [*засид'ілас'а йак к'вочка на 'йайц'ях*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Острж)

сидить як квочка на кублі [*сидит' йак к'вочка на кубл'і*] 'про сором'язливу людину' (Пст)

КЕНГУРУ

бігти як кенгуру [*б'іжит' йак кенгуру*] 'швидка хода' (Грн)

КЕБЕТА

кебета догори дригом стала [*ка'бета дугу'ри д'ригом с'тала*] 'збожеволіти' [Арк'2003, с. 96]

мати кебету [*ма'йе кибету*] 'про розумного чоловіка' (НРд)

КИТАЙЦІ

дурний як сто китайців вкупі [*дур'ний йак сто к'і'тайц'ів в'куп'і*] 'про нерозумного чоловіка' (Квл)

КИТИЦЯ

як китиці [*йак китиц'і*] 'про великі густі брови' (Брвч)

КИЦЯ

така вже киця [*та'ка вже киц'а*] 'про мовчазну жінку' (Звн)

КІЛОК

КИЦЬКА

і кіт не женився, і кицька заміж не йшла [і к'іт ни же^нивс'а / і к'іц'ка |з^аму^ж ни ш^ла] див. КІТ

очі як в кицьки [оч'і йак |киц'ки] див. ОЧІ

родити як та кицька [р^одит' йак та |киц'ка] 'часті пологи' (Чрк)

КИША

сунути як киша [с^уне йак |киша] 'повільно пересуватися' (Зрч)

КИШЕНЯ

в задній кишені [в |задн'ій ки^шен'і] 'байдуже' (Плп)

КИШКА

кишка пересохла [кишка пере^сохла] 'похмілля' (Вдр)

кишка плаче [к'ішка п^лаче] 'період менструації' (Дбр)

кишки зав'язати [киш^ки зав'язали] 'людина, яка раптово перестала вживати алкогольні напої' (Мжс)

кишки марш грають [киш^ки марш г^райут'] 'бути дуже голодним' (НРд)

кишки порвати [кишки пур^вати] 'сміятися' (Пл)

кишку зашити [кишку за^шила] 'раптово перестати вживати алкогольні напої' (ЧВл)

кіхі марш грають [к'іх'і |марша г^райут'] 'відчувати голод' (Пдм)

немає кишки [не^майе |кишки] 'про нецнотливу дівчину' (Снв)

одне в пелюшках, друге в кишках [од^не в пил'уш^ках / д^руге в к'іш^ках] див. ПЕЛЮШКА

КІЗОЧКА

бігає як кізочка [б'ігайе йак |к'ізочка] 'швидка хода' (Бхв)

КІЛОК

ходити як на кілок наткнута [х^одит' йак на ку^лок |наткнута] 'про кволу худу дівчину/жінку' (Зрч)

хоч кілка на голові теши [*хоч кул'ка на гуло'в'і ти'ши*] (Клн, Лбш) || [*хоч кул'к'і на гуло'в'і те'ши*] (Хлп) || [*хоч кул'ка ти'ши*] 'про впертого чоловіка' (НРд)

язик кілком став [*йа'зик кул'ком став*] див. **ЯЗИК**

КІЛОЧОК

нове ситечко на кілочку [*нове |ситечко на к'і'лочку*] див. **СИТЕЧКО**

КІНЕЦЬ

кінці в воду [*к'ін'ц'і ў'воду*] 'нічого не знайти' (Плп)

кінці зводити [*кун'ц'і з'вод'ат'*] 'передчуття смерті' (Лбш)

на кінці сраки [*на кун'ц'і с'рак'і*] 'не звертати уваги, не сприймати' (Клб)

КІНЬ

варгатий як кінь [*вар'гатиї йак к'ін'*] 'про губатого чоловіка' (Бжн)

гендлювати як циган кіньми [*г'інд'л'уїе йак |циган |к'ін'ми*] див. **ЦИГАН**

здоровий як кінь (жеребець) [*здо'ровий би кин'*] (Бр) || [*йак жеребец'*] (Крч) || [*йак жири'бец'*], згруб. 'про вродливого здорового хлопця' (Мшв)

коня покласти [*ко'н'а пок'ласти*] 'закінчення косіння трави' (Смд)

коня положити [*ко'н'е поло'жили*] || [*ко'н'а поло'жити*] 'закінчення косіння трави' (СтЗг, Жрч)

кресати як кінь [*к'реше йак к'ін'*] 'швидка хода' (Тпл)

перебирати як кінь копитом [*периби'райе йак к'ін' ко'питом*] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Жрч)

похожа свиня на коня, тільки шерсть не така [*по'хожа сви'н'а на ку'н'а / то но шерст' ни та'ка*] див. **СВИНЯ**

принц на червоному коні [*принц на чер'воному ко'н'і*] див. **ПРИНЦ**

шкіритися як кінь до будяка [*ш'к'іриц'а йак к'ін' до буд'ака*] (Грг) || [*ри'гоче йак кин' ду вув'са*] 'сміятися' (НРд)

КІСТКА

зложити кістки [злoжѝла к'іст|ки] 'померти' (Брн)
кісток не чути [к'іс|ток не |чути] 'втомитися' (Пл)
шукати кістку в молоці [шу|каѝе |к'істку в мо|лоц'і] 'про перебірливу дівчину' (Пдг)
як сорока в кістку [ѝак со|рока в |к'істку] див. **СОРОКА**

КІСТОЧКА

перебирати всіх по кісточках [пери|браѝе вс'іх по к'істoч|ках] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Псн)

КІТ

вирости як кіт навсидячки [вир'іс ѝак к'іт нав|сид'ачк'і] 'про людину низького зросту' (Мщн)
вичиститися як кіт [в|чистивс'а ѝак к'іт] 'про акуратного хлопця' (Пст)
вуса як в kota [вуса ѝак в ко|та] див. **ВУСА**
вусатий як кіт [ву|сатѝ ѝак к'іт] 'про вусатого чоловіка' (Пвр)
жити як кіт в маслі [жи|ве ѝак к'іт в |масл'і] 'про багатого чоловіка' (Жрч)
і кіт не женився, і кицька заміж не йшла [і к'іт ни же|нивс'а / і |к'іц'ка |замуж ни шла] 'нічого не зроблено' (Бржк)
кіт вуса нагострив [к'іт |вуса на|гост'рив] 'процес самогоноваріння' (Дбр)
кіт вусами чує [к'іт |вусами |чуѝе] 'бажання випити' (Мжс)
кіт мартівський [к'іт |март'івс'киѝ] 'про молодого вродливого хлопця' (Слв, Пвр, Дгш, Брз)
котові хвоста не зав'яже [ку|тов'і ї хвос|та ни зав'ѝаже] 'про лінивого чоловіка' (МГл)
лінивий як кіт паршивий [л'і|нивиѝ ѝак к'іт пар|шивиѝ] 'про ліниву людину' (Лщ)
лінивий як сто котів укупі [л'і|нивиѝ ѝак сто ку|тив у|купи] 'про ліниву людину' (Кмр)
майський кіт [маїс'к'іѝ к'іт] 'про молодого вродливого хлопця' (Клч)
мартовський кіт [мартовс'киѝ к'іт] 'про зрадливого чоловіка' (Змш)

наробитися як котіві цибулі наїстися [наро|бивс'а йак к'іт ци|бул'і на|йівс'а] 'тяжко напрацюватися' (ЧВл)

перебирати як кіт салом [периба|райе йак к'іт |салом] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Яснв)

смикати kota за вуса [с|микайт' ко|та за |вуса] 'процес самогоноваріння' (Слв)

соватися як кіт з мишею [совайе|ц'а йак к'іт з |мишуйу] 'зустрічатися перед одруженням' (Рсв)

спати як кіт [спит' йак к'іт] 'чутливий сон' (Мшв)

тягнути kota за хвіст [т'а|гне ко|та за хв'іст] (Тпл) || [т'а|гне ко|та за хвос|та] 'не поспішати' (Клк)

хропіти як кіт муркає [хро|пе йак к'іт |муркайе] 'хропіти' (Острж)

як кіт біля молока [йак к'іт |коло моло|ка] 'про спокійного чоловіка' (Брв)

як кіт в мішку [йак к'іт в м'іш|ку] 'про молодого зятя чи невістку' (Ігр)

як кіт на печі [йак к'іт на пе|ч'і] 'про спокійного чоловіка' (Омл)

як кіт на сухій глині [йак к'іт на су|х'ії г|лин'і] 'мало' (Ткт)

як сидячий кіт [йак си|д'ачй к'іт] 'про низького хлопця/чоловіка' (Брн)

КІШКА

лінивий як кішка на печі [ли|нивий йак |к'ішка на пе|ч'і || ли|нива йак |к'ішка на пе|ч'і] 'про ліниву людину' (Яснв)

КЛАД

клад на пеньку знайти [клад на пен'|ку знайш|ла] 'про багату жінку' (Пст)

КЛАДКА

дметься як жаба на кладці [д|мец'а йак |жаба на кладц'і] див. ЖАБА

КЛАС

кончити одну класу [кончив йід|ну класу] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Млт)

КОБИЛА

кончити чотири класи і п'ятий коридор [кончив штири класи і п'ятий кал'ідор] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Мкв)

просидіти дев'ять класів і отримати справку [просид'ів дев'ят' клас'ів і отримав справку] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Лцк)

КЛЕПКА

без одної клепки в голові [без одної клепки в голові] 'про нерозумного чоловіка' (Смд)

КЛЄМКА

не мати клємки [немає кл'ємки] 'про нерозумну жінку' (Смд)

КЛИН

клин клином вибиває [клин клином вибиває] 'використовувати тотожні засоби впливу' (Клб)

КЛУНЯ

лежні в клуні погоріли [лежні в клуні погоріли] див. **ЛЕЖЕНЬ**

КЛЮЧКА

ходить як ключка [ходить би кл'учка] 'хода п'яного чоловіка' (Бр)

КНЯГИНЯ

гордий як княгиня [гордий як кн'агин'а || горда як кн'агин'а] 'про горду людину' (Гдм)

КОБЕЛЬ

кобель гулящий [каб'ел' гул'ашчий] (Лкв) || [йак каб'ел'] 'про зрадливого чоловіка' (ВВл, Остр)

КОБИЛА

губи як в старій кобилі [губи як в старій кобилі] див. **ГУБИ**

договоритися як з кобилою в болоті [дугу|ворис'а йак з ку|билою в бу|лот'і] 'нічого не отримати, не досягти очікуваного' (Лкв)

здоровий як кобила [здо|ровий йак ку|била || здо|рова йак ку|била] (Млт) || [йак коб'іл'іца], згруб. 'про вродливу жінку в тілі' (Крч)

кобила віддихає [ку|била отди|хайе] 'сміятися' (Вгщ)

міняти дівчат як циган кобилу [м'і|н'айе д'ів|чат йак ци|ган ку|билу] див. ДІВЧАТА

приший хвіст кобилі [при|шиї х'в'іст ку|бил'і] див. ХВІСТ

КОВБАСА

губи як ковбаси [губи йак ко|вбаси] див. ГУБИ

летіти ковбасою [лет'і|ти ко|вба|сойу] 'швидко піднятися і побігти' (Остр)

не про пса ковбаса [не про пса ко|вба|са] див. ПЕС

КОД

знайти код [знай|шов код] 'взагалі не вживати спиртних напоїв' (Клч)

кода поставити [ко|да пу|ставили] 'взагалі не вживати спиртних напоїв' (Кзл)

КОЖОВ

високий як кожов [ви|сокий йак |кожов] 'про високого хлопця/чоловіка' (Бржк)

КОЖУХ

вивернути кожуха [ви|вернути ко|жу|ха] 'показати свій характер' (Плп)

сидіти як вош в кожусі [си|дит' йак вош в ко|жус'і] див. ВОША

сісти на кожух [с'іла на ко|жух] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Слв)

КОЗА

дивитися як коза рогом [ди|витис'а йак ку|за |рогом] 'про сфердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 97]

КОЛЕСО

забити козу [за|бити ко|зу] ‘випити небагато’ [Арк’2003, с. 98]
козу гнати [ко|зу г|нати] ‘косіння трави’ (Брс, Клч, Мшс)
козу мати [ко|зу |мати] ‘косіння трави’ (Пвр)
як коза [йак ко|за] ‘про сердиту жінку’ (Плц)
як коза вперта [йак ко|за в|перта] ‘про вперту жінку’ (Влч)
як козі гречку [йак ку|з’і г|речку] ‘про вперту людину’ (Плн)

КОЗАК

на козаку нема знаку [на куза|ку ни|ма зна|ку] ‘про зрадливо-
вого чоловіка’ (Мкв)
як козак / як донський козак [йак ко|зак] (Жрч) || [йак
ку|зак] (Бтн) || [йак донс|к’їй ко|зак] ‘про вусатого чоловіка’
(Ббр)

КОЗЕЛ

вуса як у козла [вуса йак у коз|ла] див. ВУСА
не вибити слова як з козла вовни [ни |виб’їеш с|лова йак з
куз|ла |вовни] див. СЛОВО
як козла зварити [йак куз|ла зва|рила] ‘коли щось не
виходить’ (Млнв)

КОЗИР

козир-баба [козир-|баба] ‘про сміливу жінку’ (Крчв)

КОЗИРІ

козирі гнути [кози|р’і г|нути] ‘хвалитися’ (Крчв)

КОЛГОСП

сила в колгоспі осталася [сила в кол|госп’і осталас’а]
див. СИЛА

КОЛЕСО

бігати як білка в колесі [б’ігайе йак |б’ілка в коле|с’і] (Млш)
див. БІЛКА
зять як п’яте колесо [з’ат’ йак п|’яте |колесо] див. ЗЯТЬ
пішла буйда на колесах [п’ішла |буїда на кол|есах]
див. БУЙДА

КОЛИСКА

спати як в колисці [*спит' ѡак (мов) в ку\лису'ї*] 'міцний сон' (Квл)

як в колиску, так і в могилку [*ѡак в ко\лиску / так і в мо\гилку*] 'померти' (Дбрв)

КОЛІНО

бабі по коліна [*ѡаб'ї по ко\л'їна*] див. **БАБА**

голова як коліно [*гулу\ва ѡак ку\л'їно*] див. **ГОЛОВА**

голомозий як коліно [*голо\мозий ѡак ко\л'їно*] 'про лисого чоловіка' (Мк)

до жовтого коліна [*до ѡжовтого ко\л'їна*] 'напитися' (Глх)

лисий як коліно [*лисий ѡак ко\л'їно*] (Брс, Гдм, Дбр, Жрч, Мшв, Слв, РБрс) || [*лесиї ѡек ку\л'їно*] (Врк) || [*лисий ѡак ку\л'їно*] 'про лисого чоловіка' (Бн)

низького коліна [*низ'кого ко\л'їна*] 'про бідну людину' (Брвч)

язик по коліна [*ѡа\зик ну ко\л'їна*] див. **ЯЗИК**

як в горобця під коліном [*ѡак в гороб\ц'а н'їд ко\л'їном*] див. **ГОРОБЕЦЬ**

КОЛОКОЛЬНЯ

моя колокольня працює [*му\ѡа кулу\кол'н'а пра\ц'уїє*] 'про розумну жінку' (Шкл)

КОЛОСОК

як колоски [*ѡак колос\ки*] 'про густі брови' (Млс)

КОЛХІДА

перти як колхіда [*пре ѡак кол\х'їда*] 'швидкість у русі' (Смд)

КОМАР

задушити в пuzі комара [*заду\шив в ѡпуз'ї кома\ра*] див. **ПУЗО**

КОМИН

вилізти як з комина [*вил'їзла ѡак з \комина*] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Мрв)

КОНЬКИ

з комина капати [з |коми́на |капайе] ‘процес самогоноваріння’ (Псн)

комин димить [|коми́н ди|мит’] ‘процес самогоноваріння’ (Псн)

така як онуча від комина [та|ка йак гу|нуча уд |коми́на] див. ОНУЧА

як через комин летів [йак |чирез |коми́н ли|т’ів] ‘про неакуратну людину’ (Пвл)

КОМІР

за комір литися [за |ком’ір |л’еу’а] ‘швидкість у роботі’ (Остр)

КОНІ

перебирати хлопцями як жид кіньми [переби|райе хло|пц’ами йак жид |к’ін’ми] див. ХЛОПЕЦЬ

КОНОПЛІ

в коноплі бігати [в ко|нопл’і |б’ігайе] ‘про невірну жінку’ (ВКр)

коса як конопля [ко|са йак коноп|л’а] див. КОСА

страшний, хоч в коноплі став [ст|рашний / хоч в ко|нопл’і став || ст|рашна / хоч в ко|нопл’і став] ‘про невродливу людину’ (Ввн)

хоч у коноплі став [хоч у кунуп|л’і став] ‘про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка’ [Арк’2005, с. 98]

КОНЦИГЕЙ

буде тобі концигей [|буде ту|б’і конци|г’ей] ‘смерть’ (Хлп)

КОНЯКА

втомитися як коняка на полі [вто|мивс’а йак ко|н’ака на |пол’і] ‘втомитися’ (Чрк)

КОНЬКИ

коньки відкинути [кон’ки од|кинув] (Лбчв) || [кун’ки от|кинув] ‘померти’ (Зрч, Клк)

КОПА

немає копи в голові [не|майє |кору в голоу'її] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 99]

пройшла копа – шукай попа [прош|ла ко|па – шу|каї по|па] 'після шістдесяти років потрібно готуватися до смерті' [Арк'2003, с. 44]

КОПАНКА

зуби як в копанки [зуби йак ку|панк'ї] див. **ЗУБИ**

КОПИСТОЧКА

як кописточки [йак ко|писточки] див. **РУКИ**

КОПИТО

перебирати як кінь копитом [переби|райє йак к'ін' ко|питом] див. **КІНЬ**

КОПИЦЯ

копиця шуверу [ко|пиц'а |шуверу] 'про неголеного не-підстриженого чоловіка' (Нвс)

на голові як на копиці [на гулу|в'ї йак на ку|пиц'ї] див. **ГОЛОВА**

ще копиця мишей не задушить [ше ко|пиц'а ми|шей не за|душит'] (Івнч); **ще не одна копиця миш не роздавила** [ше ни од|на ку|пиц'а миш ни рузда|вила] 'про статеві стосунки повного чоловіка із худюю жінкою' (Лцк)

КОПІЙКА

за копійку горло перегризти [за ко|пійку |горло пиригри|зе] 'про жадібного' (Грн, Хлп)

за копійку горобця в полі догнати [за ку|п'їйку гороб|ц'а в |пол'ї дожи|не] 'про скупу людину' (ВВл)

за копійку матір продати [за ко|п'їйку |матиря прудасц'] 'про жадібного' (Вгщ)

за копійку погнати блох до Москви [за ко|п'єйку поже|не блох до Моск|ви] 'про жадібного' (Мшв)

КОПНЯ

дати копня під зад [да|ла |копн'а п'ід зад] 'відмовити хлопцеві у сватанні' (ЧВл)

КОРОЛЕВА

КОРА

скоро кора на морді поросте [с'коро ку'ра на 'морд'і по-руст'е] 'про чоловіка-п'яницю' (Мрв)

КОРАБЛИК

в корабликові плавати [в ко'рабликов'і п'лавати] 'передчуття смерті' (Вгщ)

КОРЖИКИ

коржики валяти [ко'ржики ва'л'ала] 'нічого не зробити' (Вдр)

КОРИДОР

кончити чотири класи і п'ятий коридор [конч'ив ш'тири к'ласи і п'ят'ий кал'і'дор] див. КЛАС

КОРИТО

кожна свиня своє корито хвалить [кожна сви'н'а сво'є ко'рито х'валит'] див. СВИНЯ

накрити коритом [нак'рити ко'ретом] 'коли менша сестра першою виходить заміж' (Шц)

КОРІНЬ

в нього все пішло в корінь [в 'н'ого все пуш'ло в 'корин'] (Клб) || [все пуш'ло в 'корин'] 'про невисокого чоловіка, бабія' (Квл)

КОРОВА

рова-корова [рова-ко'рова] 'голосно плакати' (Зрч)

КОРОК

корка понюхати [корка пон'ухав] 'алкогольне сп'яніння' [Арк'2003, с. 86]

КОРОНА

апарат між ногами, то ще не корона на голові [апа'рат м'іж но'гами / то ше ни ко'рона на голо'в'і] див. АПАРАТ

КОРОЛЕВА

стидливий як королева [стид'л'ивий йак куро'л'ева] || [стид'л'іва йак куро'л'ева] 'про сором'язливу людину' (Бржк)

КОРОМИСЛО

руки як коромисло [рук'і йак куро\мисло] див. РУКИ

язик як коромисло [йа\зик йак коро\мисло] див. ЯЗИК

як дурний з коромислом [йак дур\ний з ко\ромислом] 'нерозумна людина' (Плп)

КОРОНА

корона з голови не впаде [ко\рона з голо\ви ни впа\де] 'про горду людину' (Чрк)

КОРОСТА

короста – річ проста, зажив – чухайся [ко\роста – рич п\роста / за\жив – чуха\йс'а] 'про жінку (чоловіка) після одруження' (Плп)

КОСА

досиділась дівка до сивих кіс до жовтих зубів [досид\ілас' ід\івка до ісивих к'іс до іжовтих зуб\ів] див. ДІВКА

коса не розплетена [ко\са ни розп\летена] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Пвр)

коса як в русалки [ко\са йак в ру\салки] 'про розкішне волосся, заплетене в косу' (Звн)

коса як гарапа [ко\са йак га\рапа] 'про тонку довгу косу' (Мшс)

коса як конопля [ко\са йак коноп\л'а] 'про тонку розтріпану косу' (Змш)

коса як мотузка [ко\са йак мо\тузка] 'про дівочу косу' (ЧВл)

коса як прач [ко\са йак пра\ч] 'про товсту розтріпану косу' (Жрч, Крп, СтЗг, Яснв)

обрізати косу [об\р'ізали ко\су] (Гбн, Дбрв, Дгш, Крп, Овд, Снв) || [од\р'ізати ко\су] (Дбр) || [ко\су об\р'ізала] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Пвр)

прийти з косою [п\р'іде з ко\сойу] 'померти' (Бр)

КОСТІ

на кості тільки собаки кидаються, і ті голодні [на ікост'і т'ік'і су\бак'і к'ідаю\ц'а / і то гу\лодн'і] 'про худу дівчину/жінку' (Звн)

КОШИК

КОСТОМАХА

змерзнути на костомаху [*змерз на кусту\маху*] ‘змерзнути’ (Рсв)

костомахи тріщать (риплять) [*кусту\махи триш\чат’ (рип\л’ат’)*] ‘про худого хлопця/чоловіка’ (Клб, Гв)

КОСТЬ

в мерзлу кость [*в \мерзлу кост’*] ‘про перебірливого хлопця’ (Нв)

КОТЕЛОК

як в мідному котелку [*йак в \м’едному кот’ел\ку*] ‘довго’ (Грг)

КОТИ

любитися як коти [*л’убл’ац’а йак ко\ти*] ‘про взаємини між хлопцем і дівчиною’ (Клн)

КОЦЮБА

ніс як коцюба [*н’іс йак коц’у\ба*] див. НІС

суха як коцюба [*су\ха би коц’у\ба*] ‘про худу дівчину/жінку’ (Бр)

як коцюба за піччю [*йак коц’у\ба за \п’іч’у*] ‘про сором’язливу дівчину’ (Млн)

КОШЕЛІ

плести кошелі [*пли\те коши\л’і*] (Брж, Снв) || [*пл’іте кушел’і*] ‘говорити нісенітницю’ (Гщ)

КОШЕПЛУТ

плете кошеплут [*пли\те кошен\лут*] ‘говорити нісенітниці’ (Кмр)

КОРЗИНА

як гриб у корзині [*йак гриб в кор\зин’і*] див. ГРИБ

КОШИК

дупи як кошики [*\дупи йак коши\ки*] див. ДУПА

підрядилася грибом – ліз’ у кошик [*п’ідр’а\дилас’а гри\бом – ліз’ у\кошик*] див. ГРИБ

КОШЕЛЬОК

кошельок товстий [коши|л'ок товс|тій] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (ВВл)

КОЩЕЙ

кощей безсмертний [каш|чей безс|мертній] (Двг, Яснв) || [йак кош|чей] (Овд) || [йак кош|чей бис|мертній] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (НРд)

КРАЛЯ

чира краля [чира к|рал'а] 'про вродливу дівчину' (НвВж)

КРАН

крану не бачити [к|рану ни |бачити] 'зловживати алкоголем' (Івнч)

КРАСА

краса неписана [кра|са неопи|суйемайа] (Пвр) || *красота не|писана* (Грх) || [кра|са ни|писана] 'про вродливу дівчину' (Лцк)

не добрати ніяк собі краси [ни дуб|рав н'і|йак со|б'і кра|си] 'про хлопця, який не може вибрати собі дівчину' (Брд)

осушила чужа краса [осу|шила чу|жа кра|са] 'про змарнілого хлопця' (Дбрв)

КРАСОТА

красоти у вінку не носити [красо|ти в в'ін|ку ни но|сити] 'про вродливу дівчину' (Трн)

КРЕЙДА

білий як крейда [б'і|лій йак к|рейда || б'і|ла йак к|рейда] 'про акуратну людину' (Нв)

КРЕНДЕЛЬ

кренделі вишивати [крин|дел'і виши|вайе] 'хода п'яного чоловіка' (Мшв)

КРИЛО

як ластівчине крило [йак ласт'і|вчине кри|ло] 'про тоненькі брови' (Млс)

КРОК

КРИНИЦЯ

з криниці (колодязя) витягнути [з ку^лод'аз'а | вит'агли] (Крм) || [з кри^нец'і | вит'анули] 'про народження дитини' (СтЗг)

КРИНТАКОМ

іти кринтаком [іде кри^нта^кком] 'хода п'яної людини' (Мжс)

КРИШТАЛЬ

чиста як кришталь [чиста йак криш^тал'] 'про акуратну дівчину' (Жрч)

КРІТ

сліпі як кроти / сліпий як кріт [сл'іп'і йак кро^ти] (Грн) || [сл'іп'ий йак кр'іт] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Остр)

той, що кроти шукає [тої / шо кро^ти шу^кає] 'хропіти' [Арк'2005, с. 19]

як невірний кріт [йак не^в'ірний кр'іт] 'про зрадливого чоловіка' (Ярс)

КРОВ

аж кров грає [аш кров г^рає] 'про веселу людину' (Нвс)

кров висмоктати і дирки не оставити [кров | висмокче і | дирк'і ни ус^тавит'] 'бути набридливим' (Клб)

кров з молоком [кров з моло^ком] 'про вродливу жінку' (Брж, Зрч, Глв, Гбн, Кзл, Мшв, Трн, Лбш)

кров холоне [кров хо^лоне] 'про лякливу дівчину/жінку' (Брн)

кров'ю сходити [к^ров'ю с^ходит'] 'про хвору жінку' (Млс)

набір костей і ложка крові [на^б'ір | кост'ів і | ложка к^ров'і] див. НАБІР

панська кров [панс'ка кров] 'про лінивого чоловіка' (Змш)

як кров з молоком [йак кров з мулу^ком] 'про вродливу жінку' (Бн, Клн, Хлп)

КРОК

семимильні кроки [семи^мил'ні к^роки] 'швидка хода' (Глх)

КРОПИВА

в кропиву викинути [*в кроп|иву в|ик'інула*] (Брс, Жрч, Мшв) || [*викинула в кроп|иву*] 'про жінку, яка зробила аборт' (Брд, Пвр)

в кропиву висцяти / висцяти в кропиву [*в кроп|иву |висц'ала*] (Мшв) || [*висц'ала в кроп|иву*] 'позбутися дитини' (Пдг)

сісти на кропиву [*сі|ла на кру|пиву*] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Яснв)

КРУПА

надутися як миш на крупу [*на|дулас' йак миш на кру|пу*] див. МИШ

КУБІНЕЦЬ

товстий як кубінець [*товстий йак куб'інец'*] 'про повного хлопця/чоловіка' (Бхв, Лбш)

КУБЛИСЬКО

як кублисько [*йак куб|лис'ко*] 'про непідстриженого чоловіка' (Лщ)

КУБЛО

вилітати з кубла [*вил'і|тати з куб|ла*] 'вийти заміж' (Івнч)

сидіти як квочка на кублі [*си|дит' йак к'вочка на куб|лі*] див. КВОЧКА

чихотливий бусел приніс на кубло [*чи|хотливий |бусел при|ніс на куб|ло*] див. БУСЕЛ

КУЛАК

трубити в кулак [*тру|бити в ку|лак*] 'плакати' (Брвч)

КУЛЬБАБА

залетіти як суха кульбаба в стріху [*зале|т'іла йак су|ха кул'баба в стр'іху*], жарт. 'про дівчину, яка завагітніла в нешлюб'ї' (Звн, Пвр)

як кульбаба [*йак кул'баба*] 'про рідке волосся' (Зб)

КУРКА

КУМА

голодній кумі – пироги на умі [го|лодни ку|м'і – пиро|г'і на у|м'і] 'досягати бажаного' (Мшв)

кума кумі і пішло по селі [ку|ма ку|м'і і п'ішло по сел'і] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Снв)

КУНИЦЯ

мудра як куниця [мудра йак ку|н'іца] 'про хитру жінку' (Крч)

КУПА

дурний як сто китайців вкупі [дур|ний йак сто к'і|тайц'ів в|куп'і] див. КИТАЙЦІ

плести, що купи не тримається [пли|те / шо |купи ни три|майец'а] 'говорити нісенітницю' (Клн)

тептися як жид на купі [ти|пец'а йак жид на |купи] див. ЖИД

КУРИ

в грошах кури купуються [в гро|шах |кури ку|пайуц'а] див. ГРОШІ

курей їсти [ку|рей їйісти] 'курити' (Лцк)

кури ведуться [кури ве|дуц'а] 'про багату людину' (Глх)

обісрався як кури драбину [обис|рав'а йак |кури дра|биєну] 'обговорити, висловити своє незадоволення' (Плп)

про тебе і кури не шепчуть [про |тебе і |кури ни |шепчут'] 'людина, яку ігнорують' (Мнв)

КУРИЦА

пам'ять як у куриці [пам|йат' йак у |кур'іци] див. ПАМ'ЯТЬ

КУРКА

безголова курка [безго|лова |курка] 'про нерозумну жінку' (Плц)

бігати як курка до сідала [б'ігає йак |курка ду |с'ідала] 'швидка хода' (Яснв)

впав в біду як курка в воду [впаў ў б'іду йак |курка ў |воду]
див. БІДА

мовчати як курка [мов|чит' йак |курка] 'про мовчазну жінку'
(Плц)

народити як курці знести яйце [народ|ети йак |куруц'і
зніс|те |йайца] 'легкі пологи' (Збр)

обскубана курка [обс|кубана |курка] 'про рідке нерозчесане
волосся' (Яснв)

сліпа як курка [сл'іпа йак |курка] (Прс, Гдм, Бн, Снв, Сшч,
МГл) || [сле|пий йак |курка] 'про людину, яка з віком погано
бачить' (Прв)

ще не один півень курку не задушив [ше ни о|дин |п'івен'
|куруку ни заду|шив] див. ПІВЕНЬ

як курка вскобла [йак |курка вскоб|ла] 'втомитися' (НРд)

як курка, коли стемніє [йак |курка / коли стим|н'іє] 'про
людину, яка з віком погано бачить' (Смл, Прв)

як мокра курка [йак |мокра |курка] 'про повільну особу'
(СтЗг)

КУРОПАТКА

не мати хатки без куропатки [ни|ма |хатки бис куро|патки]
див. ХАТА

КУСОК

останнім куском хліба поділитися [ос|тадн'ім кус|ком
х|л'іба под'ілиц'а] 'про щедрю людину' (Крп)

КУТОК

кутки обтирати [кут|ки обти|рати] 'про ліниву людину'
(Пл)

п'ятого кутка шукати [п'й|а|того кут|ка шу|кайе] 'нудьгу-
вати, не знати, чого хотіти' (Клн)

КУФАЙКА

робить аж куфайка завертається [робит' аш ку|файка
завир|тайец'а] 'про працюючого чоловіка' (Рж)

ЛАМПАСИ

КУЦЕПЕРДИК

як куцепердик [йак куце|пердик] 'про низького повного хлопця/чоловіка' (ВВл, Остр)

КУЧА

наробити велику кучу [наро|бети ви|лику |кучу] 'про лінивого чоловіка' (Плп)

КУЧКА

трястися як жид на кучках [тр'а|сец'а йак жид на |кучках] див. ЖИД

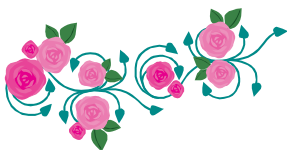
КУЧКУДАН

як кучкудан [йак кучку|дан] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (ВВл, Остр)

КУЧМА

зарости як кучма [за|р'іс йак |кучма] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Гбн)

Л



ЛАДАН

боятися як чорт ладану [бо|йіц'а йак чорт |ладану] див. ЧОРТ

ладан пахне [ладан |пахне] 'передчуття смерті' (Прв)

ЛАМПАСИ

почервоніти як лампаси [почерво|н'ів йак лам|паси] 'почервоніння на лиці' (Чрк)

ЛАМПОЧКА

без могорича не світить і лампочка Ілліча [бис музури|ча ни с'в'ітит' і лампучка Іл:'і|ча] **див. МОГОРИЧ**

ЛАНТУХ

грошей повні лантухи [гро|шеї |повни лантухи] **див. ГРОШІ**

ЛАНЦЮГ

дурне як теля на ланцюзі [дур'не йак тел'а на ланц'у|гу] **див. ТЕЛЯ**

ЛАПА

поліська лапа [пол'іс'ка |лапа] 'великий розмір ступні' (Хлп)

ЛАСТИ

ласти відкинути (склеїти) [ласти в'ідк'інув] (Чрк) || [ласти скл'ейів] 'померти' (ВВл, Клк, Мшв, Остр, Ткт)

ЛАСТІВОЧКА

як ластівочка [йак ластувучка] 'про акуратну дівчину' [Арк'2003, с. 101]

ЛАХ

спить аж лахи завертаються [спит' аш лах'і завир'тайуц'а] 'міцний сон' (Лкч)

старий лах [ста'рйї л'ах] 'про людину старшого віку' (Бн)

ЛЕБЕДИКИ

закохані лебедики [за|кохан'і лел'бедики] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Вгщ)

ЛЕБЕДИЦЯ

пливти як лебедиця [пли|ве йак лебел'диц'а] 'повільно пересуватися' (Яснв)

ЛЕБЕДЯТА

як лебедята до смерті разом [йак лебел'д'ата до смерти |разом] 'щасливе сімейне життя' (Гдм)

ЛИМОН

ЛЕБІДКА

встидлива як лебідка [встид'лива йак либ'ідка] 'про сором'язливу людину' (Звн)

ЛЕБІДЬ

гарний як лебідь [гарний йак леб'ід'] 'про вродливого хлопця' (Яснв)

ЛЕДАР

ледар ходячий [ледар хол'ачий] 'про лінивого чоловіка' (Плц)

ЛЕЖЕНЬ

лежень патентований [лежен' патен'тований] 'про лінивого чоловіка' (Псн)

лежень чортів [лежин' чортув] 'про лінивого чоловіка' (Слв)

лежні в клуні погоріли [лежн'і в клун'і пого'р'іли] 'про ліниву жінку' (Дбрв)

лежня давити [лежн'а давит'] 'про ліниву людину' (Рмк)

ЛЕЙДА

оце вже лейда [о'то вже ї леїда] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Лбчв)

ЛЕЙЗУР

Лейзур задрипаний [Леїзур задр'іпаний] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Звн)

ЛИЖІ

лижи настроїти [лижи наст'ройів] 'налаштуватися в похід' (ВКр)

ЛЕМЕХА

от ходить як лемеха [ут холит' йак лимеха] 'повільно рухатися' (Ббр)

ЛИМОН

вижати лимон [вижатиї лимон] 'втомитися' (Лкв)

наїстися лимонів [на\йівс'а ли\мон'ів] 'про ображену людину' (ВВл)

ЛИНОК

линків на себе поначіпляти [лин\к'ів на \себе поначип\л'ав] 'про лінивого чоловіка' (Лбш)

як линок виблискувати [йак ли\нок виб\лискує] 'про повного хлопця/чоловіка' (Клб)

ЛИПКА

обдертий як липка [об\дертий йак \липка] 'про бідного чоловіка' (Жрч)

ЛИС

старий лис [ста\риі л'іс] (діал. л'іс 'лис') 'про хитрого чоловіка' (Остр)

ЛИСИЙ

лисий як місяць [лисиі йак \м'іс'ац'] 'про лисого чоловіка' (Смд)

ЛИСИНА

блищати лисиною як сонечко [блиш\чит' \лилина йак \сонечко] 'про лисого чоловіка' (Дкв)

світити лисиною як люстром [св'ітит' \лисиноюу йак \лу\стром] 'про лисого чоловіка' (Тпл)

ЛИСИЦЯ

гуляти як лисиця [гу\л'ає йак ли\сиц'а] 'про жінку легкої поведінки' (Ярс)

лисиця на хвості принесла [ли\сиц'а на хвос\т'і принес\ла] 'про народження дитини' (Пст)

розумна як совиця і хитра як лисиця [ро\зумна йак со\виц'а і \хитра йак ли\сиц'а] див. **СОВИЦЯ**

ЛИСТ

труситися як осиковий лист [т\русиц'а йак о\синовиі лист] 'про лякливого хлопця/чоловіка' (Мшв)

ЛІНЬ

ЛИХЕ

лихе доступило [ли\хе досту\пило] ‘закінчити життя самогубством’ (Мшв)

лихе забрало [й\ійі ли\хе заб\рало] ‘закінчити життя самогубством’ (Грдн)

лихе спутало [ли\хе сп\утало] ‘закінчити життя самогубством’ (Клн)

ЛИХИЙ

зла як лихий [зла йак ли\хий] ‘про злу жінку’ (Вгщ)

ЛИХО

знати по чім лихо [з\найє по ч\ім \лихо] ‘про нещасливу людину’ (ВКр)

сьорбнути лиха [с\орб\нули \лиха] ‘про нещасливих’ (ВКр)

ЛИЦЕ

з води лице [з ву\ди ли\ц\’а] див. **ВОДА**

ЛИЧЕ

перебирає як свиня личем рие [п\ириби\райє йак сви\н\’а \личем \рийє] див. **СВИНЯ**

ЛІД

жених – в Петрівку на льоді роздерся [же\н\’іх – в Пит\р\’івку на л\’оду роз\дерс\’а] див. **ЖЕНИХ**

хотіти льоду в Петрівку [хоче \л\’оду в \Петр\’івку] ‘хотіти чогось неможливого’ (Клн)

як по льоду йти [йак на л\’оду їде] ‘хода п’яного чоловіка’ (Крч)

ЛІЖИННЕ

ліжинне – найлутше лічинне [л\’іжин\’е – най\лутше л\’ічин\’е] ‘під час хвороби найкраще відлежатися’ (Гщ)

ЛІНЬ

тітка лінь приступила [т\’ітка л\’ін\’ приступ\’ила] див. **ТІТКА**

ЛІС

брови як ліс чорні [брови йак л'іс |чорни] див. **БРОВИ**

в тихім лісі сидять біси [в |тих'ім |л'іси си|д'ат' |б'іси]
'зробити щось неочікуване, непередбачуване' (Гщ)

вовк з лісу приніс [воўк з |л'ісу при|н'іс] див. **ВОВК**

глухий як ліс [глу|хий йак л'іс] 'про людину, яка з віком погано чує' (Остр)

голова як темний ліс [голо|ва йак |темний л'іс]
див. **ГОЛОВА**

зарости як ліс [за|р'іс йак л'іс] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Дтн)

не в ліс, не в біс [ни в л'іс / ни в б'іс] 'нікуди' (Гщ)

ЛІСОК

хто в ліску, то дасть собі раду, а хто в піску, то пропав
[хто в лис|ку /то дасц' су|б'і |раду // а хто в п'іс|ку/ то пру|пав] 'устигнути зробити багато справ за життя' (Клб)

ЛІТУЧКА

женеться як літучка [же|нец'а йак л'і|тучка] 'швидка хода'
(Лпн)

ЛІЧИННЕ

ліжинне – найлутше лічинне [л'і|жи|н':е – най|лутше л'і|чи|н'е] див. **ЛІЖИННЕ**

ЛІХТАР

лисий як ліхтар [лиси|й би лих|тар] 'про лисого чоловіка'
(Бр)

ЛОБ

в лобі висохти [в ло|бу |висухло] 'про нерозумну людину'
(Крж)

говорити як з лоба читати [гу|ворит' йак з |лоба чи|тайе]
'надмірна цікавість та обізнаність малої дитини' (Лбш)

горшки на лобі побити [гури|к'і на |лоб'і пу|бити]
див. **ГОРЩИК**

ЛОПУХ

лоб на три п'яді [лоб на три п'яд'і] 'про розумну людину' (Крчв)

лоба наставити як заслонку [лоба нас'тавила йак заслонку] 'великий лоб' (Бржк)

наїстися аж лоб твердий [наїївс'а аш лоб т'вердїй] 'наїстися' (Крчв)

одна росте як в лобі око [одна рос'те йак в лоб'і око] 'про одну дитину в сім'ї' (Клн)

як лобом в двері [йак лобом в д'вер'і] 'про впертого чоловіка' (ВВл, Остр)

ЛОЖКА

в сраку по раки, ложкою по мед [в с'раку пу'рак'і / лошкойу пу мет] див. СРАКА

набір костей і ложка крові [наб'ір к'ост'ів і лошка к'ров'і] див. НАБІР

хоче меду та ще й ложкою [хоче меду та ше ї лошкойу] див. МЕД

ЛОЗИ

в очерет лозами трясти [в оч'ерет лозами тр'ас'ти] див. ОЧЕРЕТ

ЛОНО

скрутитися в лоні [скру'тилос'а в лон'і] 'народження мертвої дитини' (Гдм)

ЛОПАЙДИК

нога як лопайдик [нога йак лопайдик] див. НОГИ

ЛОПАТА

язик як лопата колгоспна [йа|зик йак лопата кол|козна] див. ЯЗИК

ЛОПУХ

бідний як лопух [б'іднїй йак лопух] 'про бідного чоловіка' (Бтн)

ЛОСИЦЯ

як лосиця [йак ло^осиц'а] 'про здорову жінку' (ВКр)

ЛОСЬ

здоровий як лось [зду^оровий йак лос'] 'про високого хлопця/чоловіка' (Крс)

ЛОХ

лох на голові [лох на голо^ов'і] 'немита голова' (Збр)

ЛУЖА

як віл у лужу [йак в'іл у лужу] див. **ВІЛ**

ЛУК

брови як лук [брови йак лук] див. **БРОВИ**

ЛЬОХ

хата, хлів, льох – хазяїн здох [хата / хл'ів / л'ох – хаз'айїн здох] див. **ХАТА**

ЛЮБОМЛЬ

на весь Шацький Любомль [на вес' Ш^ац'к'ії Л'убомил'] 'на велику територію' (Пдм)

ЛЮДИ

будуть люди, якщо мухи не з'їдять [будут' л'уди йакшо /мух'і не зй'ід'ат'] 'прагнення до чогось' (Мнв)

люди мають за люди [л'уди /майут' за л'уди] 'мати повагу серед людей' (Клб)

піти в люди [пуш'ла в л'уде] (Млн) || [п'іш'ла в л'уди] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Тпл)

ЛЮДИНА

гнила людина [гнила л'удина] 'про лінивого чоловіка' (Млт)

закодирована людина [закод'ірована л'удина] 'не вживати алкогольних напоїв' (Влх)

людина з розумом [л'удина з /розумом] 'про розумного чоловіка' (Лбш)

МАЗЯ

потайна людина [п^утай^на л^уд^ена] ‘про мовчазну жінку’ (Врк)

ЛЮСТРО

світити лисиною як люстром [с^ві^тит^т’ л^иси^но^у й^ак л^ус^тро^м] див. ЛИСИНА

ЛЮЦИПИР

добрий як Люципир [д^обр^ий й^ак Л^уц^ип^ир || д^обр^а й^ак Л^уц^ип^ир] ‘про злу людину’ (Мрв)

ЛЯЛЬКА

гарна як лялька (кукла) [й^ак к^ук^ла] (Бхв, Ощв) || [г^ар^на й^ак л^ал^ка] ‘про вродливу дівчину’ (Брв, ВВл, Гв, Грн, Лбчв, НРд, Пл, Ткт, Хлп)

ЛЯСИ

ляси точити [л^аси т^оч^ит^т] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку’ (Бтн)

М



МАЗУРКА

хитра мазурка [х^іт^ра м^аз^ур^ка] ‘про хитру жінку’ (Клб)

МАЗЯ

мазя крамарська [м^аз^а к^рам^анс^ка] ‘про плаксиву жінку’ (Злз)

плаче як мазя [п^лач^е й^ак м^аз^а] ‘голосно плакати’ (Бхв)

страшна як квітка з мазі [с^тр^аш^на й^ак к^ві^тк^а з м^аз^і] див. КВІТКА

МАК

розцвісти як мак [розц|в'ів йак мак] 'про вродливого хлопця' (Брв)

червоний як мак [чир|воний йак мак || чир|вона йак мак] 'почервоніти на лиці' (Ярс)

МАКІВКА

гарна як маківка [ґарна йак |мак'івка] (Слв) || [йак |макувка] 'про вродливу дівчину' (Вдр, Мшс, Снв)

спати як у маківці [спит' йак у |макувци] (Крм, Мшв) || [спит' йак в |маковц'і] (Рмк) || [спит' йак у |мак'івц'і] 'міцний сон' (Ткт)

як маківка [йак |маковка] 'почервоніння на лиці' (Мшв)

як маківки [йак |мак'івки] 'про гарних дітей' (Лбш)

МАКІВОЧКА

діточки як маківочки [д'іточки йак |мак'івочки] 'про гарних дітей' (Вгщ)

МАКІТРА

горобці цвірінькають у макітрі [горобц'і ц'в'ір'ін'кайут' у ма|к'ітр'і] див. ГОРОБЕЦЬ

лиса макітра [лиса ма|к'ітра] 'про лисого чоловіка' (Пст, Смл)

макітра варить [ма|к'ітра |варит'] 'про розумного чоловіка' [Арк'2003, с. 103]

ходяча макітра [хол'д'ача ма|к'ітра] 'про лисого чоловіка' (Дбр)

МАКОГІН

голова як макогін [гулу|ва йак мако|гон] див. ГОЛОВА

МАКУХА

свекруха як макуха [свек|руха йак ма|куха] див. СВЕКРУХА

МАЛІГНА

говорити як з малігни [гово|рити йак з ма|л'ігни] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 103]

МАРМІН

МАЛЮВАТИ

йде як малює [*йде йак мал'уйє*] 'хода п'яної жінки' (Остр, ВВл)

МАЛЯРІЯ

плести як з малярії [*плис|ти йак з мал'ар'ійі*] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 103]

МАМА

нова мама [*но|ва |мама*] 'жінка, яка народила дитину' (Вгш)
чорт його маму зверне [*чорт його |мamu з|верне*] див. **ЧОРТ**

МАНДРОНИ

мандрони правити [*манд|рони п|равити*] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 103]

МАННА

манну пускати [*|ман:у пус|кати*] 'пліткувати' (Пл)

МАНТІЯ

як вужа під мантию [*йак ву|жа п'ід |мант'ійу*] див. **ВУЖ**

МАРА

страшна як мара [*страш|на йак ма|ра*] 'про невродливу дівчину/жінку' (Чрк)

МАРГАРИН

попасти як яйця в маргарин [*по|пали йак |йаїц'а в марга|рин*] див. **ЯЙЦЯ**

МАРКО

Марко боре [*Ма|рко |боре*] 'спати хочеться' (Плп)

Марко сватає [*Ма|рко с|ватає*] 'спати хочеться' [Арк'2003, с. 103]

МАРЛЕЧКА

какашкі через марлечку [*ка|кашк'і |чириз |марл'очку*]
див. **КАКАШКИ**

МАРМІН

дурний як мармін [*дур|ний йак |марм'ін*] 'про нерозумного чоловіка' (Слв)

МАРТИН

вуса як в Мартина Борулі [вуса йак в Мар'тина Бо'рул'і] див. ВУСА

МАРЦИПАН

як марципан [йак марце'пан] 'про акуратного хлопця' (Слв)

МАРЦЮВАТИСЯ

піти марцюватися [п'ішов марц'у'ватис'а] 'про невірного чоловіка' (Крмн)

МАРШ

кишки марш грають / кихи марш грають [киш'ки марш г'райут'] || [к'іх'і \марша г'райут'] див. КИШКА

МАСЛО

жити як вареник в маслі [жи'ве йак ва'реник в \масл'і] див. ВАРЕНИК

жити як кіт в маслі [жи'ве йак к'іт в \масл'і] див. КІТ

МАТИ

мати в собі [майу в со'б'і] 'період менструації' (Слв)

МАТІР

була сила як мати носила [бу'ла \сила йак \мати но'сила] див. СИЛА

за копійку матір продати [за ко'п'ійку \матиря прудасц'] див. КОПІЙКА

обоє такі як одної матері [о'бойе та'к'і йак з од'ної \матери] 'подібність між собою молодої пари' (Бржк)

свекруха – не рідна мати [свик'руха – ни \мати] (Хлп) || [свик'руха ни 'р'ідна \мати] див. СВЕКРУХА

чужа мати дасть прикурити [чу'жа \мати дасц' прику'рити] 'про невдоволену свекруху' (Лбш)

МАТКА

матка на нулю [матка на ну'л'у] 'про лякливу дівчину/жінку' (Клб)

МЕД

матка опустилась [матка опу|стилас'] 'про лякливо дівчину/жінку' (Зрч, Мшв)

МАТРАЦ

від матраса задуло [в'ід мат|раса за|дуло] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Клч)

МАТУСЯ

молода матуся [моло|да ма|тус'а] 'жінка, яка народила дитину' (Двг, Яснв)

МАТЮК

матюк ходячий [ма|т'ук хол|д'ачиї] 'вживати нецензурну лексику' (Клн)

МАЦІК

зняти маціка [зн'ав |мац'іка] 'косіння трави' (РБрс)

МАЦІЯ

велика мація [ве|лика ма|ція] 'велика подія' (Лкч)

МАЧУХА

свекруха – зла мачуха [свик|руха – зла ма|чуха]
див. СВЕКРУХА

свекруха як мачуха [свик|руха йак |мачуха] див. СВЕКРУХА

МАШИНКА

губозакаточну машинку [губоза|каточну ма|шинку] 'нічого не отримати' (Глв)

МЕД

в сраку по раки, ложкою по мед [в с|раку пу|рак'і / |лошкойу пу мет] див. СРАКА

добра як мед [добра йак мед] 'про добру людину' (Омл)

ходить як муха до меду [ходить' йак |муха до |меду]
див. МУХА

хотіти меду та ще й ложкою [хоче |меду та ше ї |лошкойу] 'хотіти чогось у великій кількості' (Снв)

МЕНСТРУАЦІЯ

менструація-демонстрація [менструац'ія-демонстрац'ія] 'період менструації' (Дрн)

МЕТЕЛИК

чуткий як метелик [чуткиї йак ме|телик] 'чутливий сон' (Брв)

МЕТЕОР

літати як метеор [летає йак м'іті|ор] 'швидкість у русі' (Лбн)

МИЛО

наробитися як дурному мила наїстися / наробитися як мила наїстися [наробивс'а йак дур|ній |мила на|ївс'а] (Мнв) || [нару|бивс'а йак |мила на|ївс'а] 'про працювотого чоловіка' (Бн)

МИЛОСЕРДЯ

сестра милосердя [сист|ра мило|серд'а] див. СЕСТРА

МИНТЕЧКА

язик як минтечка [йа|зик йак мин|течка] див. ЯЗИК

МИШ

коло одної дірки і миша здихає [коло од|нейі |дирки і |миша зди|хайе] див. ДІРКА

миш не обідить [миш ни зо|б'ідит'] 'надмірна людська доброта' (Ткт)

миші вкрали [миш'і вк|рали] 'втрата сили' (Гдм)

миші гонити [миш'і |гоне] 'хропіти' (Зрч)

надутися як миш на крупу [на|дулас' йак миш на кру|пу] 'про сердиту жінку' (Лцк)

сірі миші [с'ір'і |миш'і] 'про спокійних людей' (Чрч)

совається як кіт з мишею [соваєц'а йак к'іт з |мишу|у] див. КІТ

ще копиця мишей не задушить [ше ко|пиц'а ми|шей не за|душит'] див. КОПИЦЯ

МІСЯЦЬ

МИШКА

зловити мишку [зловила |мишку] ‘завагітніти’ (Івнч, Псн)

МІЛЦІЯ

з міліцією не дружи й жінці правду не кажи [з м'іл'іц'ійейу не дружи і ж'інці і правди не кажи] ‘стосунки з іншими людьми’ (Прс)

МІСТ

хоч з моста та й у воду [хоч з |моста та в |воду] ‘про невродливого хлопця/чоловіка’ (Дбр)

МІСЦЕ

душа на місце вернулась [душа на |місце вирнулас']
див. ДУША

з'їсти і живого місця не оставити [зйїст' і живого |м'ісц'а ни оставит'] ‘про злу жінку’ (Лбш)

місце вічного спочинку [м'ісце |вічного |відпочинку] ‘смерть’ (Бжн)

ніде сухого місця нема [ниде сухого |м'ісц'а ни|ма] ‘змокнути’ (Вгщ)

очі на мокрому місці [очи на |мокрому |м'ісц'і] див. ОЧІ

як поперечне місце [йак попере|речн'е |м'ісце] ‘про низького хлопця/чоловіка’ (Млт)

МІСЯЦЬ

брови як місяць [брови йак |м'іс'ац'] див. БРОВИ

до руского місяця ждати [до |руского |м'іс'ац'а ждати] ‘піти і довго не повертатися’ (Смл)

засвітив місяць [засві|тив |м'іс'ац'] ‘про лисого чоловіка’ (Брз)

лисий як місяць [лисиї йак |м'іс'ац'] див. ЛИСИЙ

місяць в повнолунні [м'іс'ац' в повнолун':і] ‘період менструації’ (Пст)

молодий місяць [молодиї |м'іс'ац'] ‘про молодого вродливого хлопця’ (Яснв)

руський місяць зійде [рус'киї |м'іс'ац' з'ійде] ‘довго не повертатися’ (Плп)

МОГОРИЧ

моллов с'ім м'ішк'ів |вовни і т'і ниповни] (Плп) || *[намо|лоти с'ім м'ішк'ів г|релчаної |вовни]* 'про хвалькуватого чоловіка' (Гдм)
напхатися як мішок [*нап|хавс'а йак м'ішок*] 'переїсти' (Зрч)
сопти як мішок [*су|пне йак ми|шок*] 'про кволу людину із хворобою дихання' (Мкв)

спокійний як порося в мішку [*спо|к'їїниї йак поро|с'а в м'іш|ку*] див. ПОРОСЯ

сунутися як мішок з димом [*суни|ц'а йек ми|шок з |демом*] 'повільно пересуватися, важкість у ході' (Врк)

хропти як дірявий мішок [*х|роне йак у д'і|р'авиї м'ішок*] 'хропіти' (Лбш)

як кіт в мішку [*йак к'іт в м'іш|ку*] див. КІТ

як кубинський мішок [*йак ку|бинс'киї м'ішок*] 'про великий живіт' (Бржк)

як мішок із зіллям [*йак м'ішок з |з'іл':ам*] 'про повного хлопця/чоловіка' (Острж)

як поперечний мішок [*йак попе|речниї м'ішок*] 'про повну жінку' (Пвл)

як у мішку вродитись [*йак у м'іш|ку вро|дивс'*] 'про щасливу людину' (Брз)

МЛЕГО

довга як млего [*довга йак м|л'его*] 'про довгоногоу статну дівчину' (Крп)

МОВА

дурна мова [*дур|на |мова*] 'говорити нісенітниці' (Брт)

мови як в хмари [*мови йак в х|мари*] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 105]

МОГИЛКА

як в колиску, так і в могилку [*йак в ко|лиску / так і в мо|гилку*] див. КОЛИСКА

МОГОРИЧ

без могорича не світить і лампочка Ілліча [*бис му|гури|ча ни с'ів'итит' і |лампучка Іл'і|ча*] 'отримувати могорич за неважливі дії' (Звн)

МОЗОК

мозок палає [моз|зи па|лайут'] 'похмілля' (Пст)

МОЗОЛЬ

мозолі натирати [мозол'і нати|райе] 'про працювितого чоловіка' (Остр)

як мозоль [йак мозол'] 'про великий живіт' (Лбш)

МОЛИТВА

вашими молитвами жити [вашими му|л'ітвами жи|йу] 'життя без особливих змін' (Трс)

МОЛОДЕНЬКЕ

молоденьке-солоденьке [моло|ден'ке-соло|ден'ке] 'про молодого вродливого хлопця' (Лбн)

МОЛОДИЙ

молодий-золотий [моло|диї-золо|тиї] 'про молодого хлопця' (Брз)

МОЛОДИЦЯ

молодичка як теличка [моло|дичка йак те|личка] 'про вродливу жінку з характером' (Омл)

спокійна як молодиця [спо|к'їйна йак моло|диц'а] 'про спокійну жінку' (Грн)

стати молодичею [с|тала моло|дец'ою] 1) 'про дівчину, яка втратила цноту'; 2) 'про дівчину, яка вийшла заміж' (СтЗг)

МОЛОКО

дудлити горілку як молоко [дудлит' го|рилку йак моло|ко] див. ГОРІЛКА

молоко і то через цидилок [мала|ко і то п'є |чириз ци|дилок] 'не вживати алкогольних напоїв' [Арк'2003, с. 106]

молоко не обсохло, а вже в світ лізе [моло|ко ни об|сохло / а вже в світ л'ізе] 'надмірна цікавість та обізнаність малої дитини' (Остр)

шукати кістку в молоці [шу|кайе |к'істку в моло|ц'і] див. КІСТКА

МОРОЗ

шукати шкварок в молоці [шу¹кайе шк¹варок в моло¹ц¹і]

див. ШКВАРКА

як кіт біля молока [йак к¹іт |коло моло¹ка] **див. КІТ**

МОРДА

збракла морда [заб¹ракла |морда] ‘про жінку-п’яницю’ (Яснв)

кірзова морда [к¹ірзова |морда] ‘про чоловіка-п’яницю’ (Вдрц)

морда – за три дні не обсереш [морда – за три дн¹і ни об¹сериш] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Мшв)

морда – хоч пацюків бий [морда – хоч па¹ц¹у¹к¹ів биї] ‘про повного хлопця/чоловіка’ (Мкв)

морда як торба гною [морда йак |торба г¹ноу] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Дхч)

морду закупиздити [морду заку¹пиздила] ‘про горду людину’ (МГл)

нагла морда [нагла |морда] ‘про зухвалу людину’ (Лцк)

синя морда [син¹а |морда] ‘про чоловіка-п’яницю’ (Псн)

спита морда [с¹пита |морда] ‘про чоловіка-п’яницю’ (Брз)

така морда, що щурів можна бити [та¹ка |морда / шо ш¹чу¹р¹ів |мона |бити] ‘про повного хлопця/чоловіка’ (Грд)

щітка на морді виросла [ш¹ч¹ітка на |морд¹і |виросла] **див. ЩІТКА**

МОРЕ

піти як за море / піти як за море срати [п¹ішов йак за |море] (Рсв) || [п¹ішов йак за |море с¹рати] ‘піти і довго не повертатися’ (Клк, Чрк)

червоне море [чер¹воне |море] ‘період менструації’ (Яснв)

МОРКВА

як у моркви бадилля [йак у |моркви ба¹дил¹:а] ‘рідке волосся у жінок’ (Крп)

МОРОЗ

надутися як вош на морозі [на¹д¹утис¹’ йак вош на мо¹роз¹і] **див. ВОША**

МОСКАЛЬ

дурний як москаль [дурніи́ йак мос'кал'] 'про нерозумного чоловіка' (Прл)

МОТИКИ

руки як мотики [руки йак му'тики] **див. РУКИ**

МОТОР

хутка як мотор [хутка йак мо'тор] 'швидка в русі' (Лц)

МОТОЦИКОЛ

як муха на мотоциклі [йак муха на мото'цикл'і] **див. МУХА**

МОТУЗКА

коса як мотузка [ко'са йак мо'тузка] **див. КОСА**

МОХ

як мох [йак мох] 'про рідке волосся' (Брвч)

МУКА

вродитися на му́ку [вро'дилос'а на муку] 'про народження дитини' (Вгщ)

МУКА

піти як Пестина по муку́ [пуш'ла йак Пис'тина по муку] **див. ПЕСТИНА**

МУМІЯ

німа як мумія [н'іма йак му'м'ія] 'про мовчазну жінку' (Смд)

ходити як мумія [ходить' йак му'м'ія] 'про кволу худу дівчину/жінку' (Ярс)

МУРЗА

страшна як мурза [страш'на йак мур'за] 'про неохайно вдягнуену, брудну дівчину/жінку' (Брв)

МУХА

брехати як псові мух лапати [бре'хати йак п'сов'і мух лапати] **див. ПЕС**

будуть люди, якщо мухи не з'їдять [*будут' ˈлʌди йакшо ˈмʌх'і не зйі'д'ат'*] див. ЛЮДИ

віл робив, а муха на розі сиділа [*в'іл робив / а ˈмʌха на ролʒу сйі'д'іла*] див. ВІЛ

довольна як муха в тепло [*ду'вол'на йак ˈмʌха в теп'ло*] 'про радісну жінку' (Гдм)

і мухи не троне / мухи не зобідить [*і ˈмʌх'і не т'роне*] (Крчв) || [*мʌхи ни зоб'ідит'*] 'про добру людину' (Плп)

крутитися як муха в окропі / як муха в окропі обертатися [*к'рутиц'а йак ˈмʌха в ок'роп'і*] (Смд, Пст) || [*йак ˈмʌха в ок'роп'і обйр'тайіц'а*] 'про працюовиту жінку' (Мшв)

муха вкусила [*мʌха вк'усила*] 'швидко піднятися і втекти' (Зрч)

муха-цокотуха [*мʌха-цокотуха*] 'про балакучу жінку, ба-зіку' (Бтн)

мухи в носі [*мʌхи в ˈнос'і*] 'про горду людину' (Пл)

мухи в носі грають [*мʌх'і в ˈнос'і г'райут'*] 'про горду людину' (Брвч)

мухи не зачепити [*мʌхи ни за'чепит'*] 'про спокійного чоловіка' (ВВл, Остр)

надоїдлива муха [*надой'длива ˈмʌха*] 'бути невдоволеною' (Глх)

під мухою [*пуд ˈмʌхойу*] 'бути в алкогольному сп'янінні' [Арк'2003, с. 107]

повертатися як муха в смолі [*повер'тайец'а йак ˈмʌха в смол'і*] (Клн) || [*йак ˈмʌха в смул'і*] 'повільно пересуватися' (Хлп)

сварливі мухи [*свар'лив'і ˈмʌх'і*] 'сваритися, вживати нецензурну лексику' (ГБр)

свекруха – уїдлива муха [*свик'руха – уй'длива ˈмʌха*] див. СВЕКРУХА

свекруха як кусюча муха [*свик'руха йак ку'с'уча ˈмʌха*] див. СВЕКРУХА

спритна як муха в сметані / як муха в сметані [*сп'ритна йак ˈмʌха в сметан'і*] 'про повільну людину' (Мщн) || [*йак ˈмʌха в сметан'і*] 'повільно пересуватися' (Ввн)

ходити як муха до меду [*ходит' йак ˈмʌха до ˈмеду*] 'дуже часто' (Плп)

як муха в затирці [йак |муха в |затирци] ‘швидка хода’ (НРД)
як муха в смолі [йак |муха в смо|л’і] ‘повільно пересуватися’
 (СтЗг, Брс)

як муха на мотоциклі [йак |муха на мото|цикл’і] ‘про
 спокійну жінку’ (Ярс)

як та муха [йак та |муха] ‘про працювиту жінку’ (Клб)

МЯЗЯР

як маляр [йак ма|з’ар] ‘про неголеного і непідстриженого
 чоловіка’ (Звн)

М’ЯСОРУБКА

молоти як м’ясорубка [меле йак мйасо|рубка] ‘про балакучу
 жінку, базіку’ (Яснв)

Н



НАБІР

набір костей і ложка крові [на|б’ір |кост’ів і |лошка к|ров’і] ‘про худого хлопця/чоловіка’ (ВВл)

суповий набір [суповий на|бор] ‘про худу дівчину/жінку’ (Плп)

НАГЛИЦЯ

найшов на себе наглицю [на|шов на |себе |наглиц’у] ‘закін-
 чити життя самогубством’ (Пдм)

НАДІЯ

при надії [при на|д’ійі] ‘про вагітну жінку’ (Псн, Смд)

НАКОВЕРТ

як наковерт [йак нако|верт] ‘про лисого чоловіка’ (Лбх)

НЕВІСТКА

НАМИСТИНКА

очі як намистинки [лоч'і йак намис\тинки] **див. ОЧІ**

НАРАЛЬНИК

ніс як наральник [н'іс йак на\ралник] **див. НІС**

НАРКОТ

наркот спитий [нар\кот с\питий] 'про чоловіка-п'яницю' (Вгщ)

НАТУРА

пуста натура [пус\та на\тура] 'про злу жінку' (Клб)

НАЧАЛЬНИК

зробіть мене начальником, свинею я сам стану [зру\б'іт' / мене на\чал\ником / сви\н'ойу йа сам с\тану] 'показати приховані, негативні риси характеру' (Квл)

НЕБО

грошей як зірок на небі [гро\шей йак |зореї на |неб'і] **див. ГРОШІ**

з неба впало [з |неба в\пало] 'про народження дитини' (Вгщ)

зірку з неба дістати [з'ірку з |неба дос\тати] **див. ЗІРКА**

зіронька на небі появилася [з'ірун\ка на |неб'і пуйа\вилас'] **див. ЗІРОНЬКА**

очі мов зіроньки на небі сяють [лоч'і мов |з'ірон\к'і на |неб'і |с'айут'] **див. ОЧІ**

НЕВІСТКА

невістка – добра хвістка [ни\в'істка – |добра х\в'істка] 'про невістку' (Гдм)

невістка як жар-птиця [ни\в'істка йак жар-п\тиц'а] 'про молоду спритну невістку' (Влх)

невісточка як квіточка [ни\в'істочка йак к\в'іточка] 'про молоду невістку' (ВКр)

свіжоспечена невістка [св'іжос\печена не\в'істка] 'про молоду невістку' (Лбчв)

НЕГР

пахати як негр [паше йак |н'ег'ір] 'про працюючого чоловіка' (Мшв)

НЕГІЛЕЙДА

ото вже негілейда [о|то вже нег'і|лейда] 'про неакуратну людину' (Лбх)

НЕДІЛЯ

в неділю родитись [в не|д'іл'у ро|дилас'а] 'про ліниву жінку' (Змш)

кривава неділя [кри|вава ни|д'іл'а] 'період менструації' (Хлп)

сім неділь на тиждень справляти [с'ім ни|д'іл' на |тижден' справ'л'айе] 'про ліниву людину' (Остр)

НЕДОГОДА

людина-недогода [л'у|дина – ни|ду|года] 'про людину, яку нічого не влаштовує' (Прв)

НЕНЗА

плакати як ненза [п|лаче йак |ненза] 'голосно плакати' (Лкв)

НЕПОКАЮЩЕ

б'юще – непокающе [бу'йушче – ни|пу|кайушче] 'пологи: жінки бояться, але народжують' (Лпн)

НИВА

як нива щедра [йак |нива ш|чедра] 'про щедру жінку' (МГл)

НИТКА

брови як нитки [б|рови йак |нитк'і] **див. БРОВИ**

життя держиться на ниточці [жи|т':а |держиц'а на |ниточц'і] **див. ЖИТТЯ**

змерзнути до ниточки [змерз до |ниточки] 'змерзнути' (Клк)

змокнути до послідньої нитки / змокнути до ниточки / промокнути до нитки [з|мокнути ду пас'л'едн'уйі |нитки]

НІС

(Бхв) || [з|мокла до |ниточки] (Лбш) || [про|мок до |нитки] (Врн, Снв, Лцк, Остр) || [л|мокра ду |нетке] 'змокнути' (Грн)
ніде сухої нитки не мати [н'і|де су|хойі |нитки ни|ма] 'змокнути' (Глв)

ткати на тонку нитку [тче на |тонку |нитку] 'передчуття смерті' (Мшв)

НІЖКА

спить і не дише, тільки ніжками колише [спит' і ни |дише / т'іл'ки |н'ішками ко|лише] 'міцний сон' (Осв)

НІС

водити за носа [во|дити за |носа] 'обманювати' [Арк'2003, с. 108]
гонитися аж носа б'є [го|ниці'а аш |носа б'є] 'про працювиту жінку' (Вгщ)

з синім носом [з |син'ім |носом] 'про чоловіка-п'яницю' (Мшс)

крутити носом [к|рутит' |носом] 'про дівчину, яка не може визначитися із майбутнім обранцем' (Вгщ, Ткт)

мухи в носі грають [мух'і в |нос'і г|рають'] **див. МУХА**

наставити носа як бусько [на|ставив |носа йак |бус'ко / а ше ї гор|батиї] 'про довгий ніс з горбинкою' (Бржк)

ніс до бороди достає [н'іс до боро|ди доста|є] 'про довгий ніс' (Клн)

ніс посинів [н'іс поси|н'ів] 'про чоловіка-п'яницю' (Дтн)

ніс такий, що можна гніздо звити [н'іс та|кий / шо |можна гн'із|до з|вити] 'про великий ніс' (Бжн)

ніс такий, що повісити відро можна [нис та|кий / шо по|в'ісити в'ідро |можна] 'про довгий ніс' (Бхв)

ніс як в свині п'ятачок [нис йак в сви|н'і п'ята|чок] 'про кирпатий ніс' (Остр)

ніс як галушка [н'іс йак га|лушка] 'про кирпатий ніс' (Влч)

ніс як коцюба [н'іс йак коц'у|ба] 'про великий ніс' (Крп)

ніс як наральник [н'іс йак на|ралник] 'про довгий ніс із горбинкою' (Брг)

ніс як паровоз [н'іс йак пара|воз] 'про довгий ніс' (Гв)

ніс як руль [н'іс йак рул'] 'про довгий ніс із горбинкою' (Рсв)
ніс як цибулина [н'іс йак цибул'а] 'про кирпатий ніс' (Острж)
ніс, так ніс, як через Дніпро ніс [н'іс / так н'іс / йак через Дн'іп'ро н'іс] 'про довгий ніс' (Мщн)
носа відморозити [носа в'ідмо'розив] 'змерзнути' (Остр)
носа дерти [носа ди'ре] 'про гордого' (Лцк)
носом ріллю орати [носом р'ілл':у оре] 'про довгий ніс' (Бжн)
понурий як ніс у воду опустил [по'нуре / йак н'іс у воду упуc'тив] 1) 'про ображену людину' (Чрк); 2) 'про вперту людину' (Клб)
рити носом [рийе носом] 1) 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Дтн); 2) 'про п'яну людину' (Гдм)
сажа під носом [сажа п'ід носом] див. **САЖА**
синій ніс [син'ії н'іс] 'про чоловіка-п'яницю' (Кзл)

НІЧ

де ніч застала, там і спить [де н'іч зас'тала / там і спит'] 'миттєве засинання' (Ткт)
наробитися як темна ніч [наро'бивс'а йак темна н'іч] 'про працюючого чоловіка' (Вдр)
ніч помирить / Божа нічка всіх помирить [н'іч по'мирит'] (Гдм) || [Божа н'ічка вс'іх по'м'ірит'] 'сімейні стосунки між подружжям' (Зрч)
очі темні як ніч [оч'і темн'і йак н'іч] див. **ОЧІ**
похмурий як ніч [пох'мурий йак н'іч || пох'мура йак н'іч] 'сумувати' (Млс)
страшний як ніч [ст'рашний йак н'іч || ст'рашна йак н'іч] 'про невродливу людину' (Брс)
тихий як ніч [тихий йак н'іч || тиха йак н'іч] 'про сором'язливу людину' (Псн)

НОГИ

апарат між ногами, то ще не корона на голові [апа'рат між но'гами / то ше ни ко'рона на голо'ві] див. **АПАРАТ**

НОГИ

дівка – **рука рукою, нога ногою** [д'івка – рука рукою / нога ногою] див. ДІВКА

зарано ноги розставити / зарано розставити ноги [заран'є ног'і руставити] (Клб) || [заран'є роставила |ноги], згруб. 'про жінку, яка завагітніла в нешлюб'і' (Брз)

мітлу між ноги [мит'лу між |ноги] див. МІТЛА

нога як аршин [нога як ар|шин] 'великий розмір ноги' (Злс)

нога як кашалот [нога як каша|лот] 'великий розмір ступні' (Брг)

нога як лопайдик [нога як ло|пайдик] 'нога великого розміру' (Тр)

ноги мити, ще й викручувати [ног'і |мити ше ї викручувати] 'ставлення зятя до тещі' (Зрч)

ноги як в поліського злодія / нога як в злодія [ног'і як в пу|л'іс'кого з'лоді'я] (Дхч, Клк, Клн, Ярс) || [нога як у з'лодей] 'великий розмір ступні' (Осв)

ноги як гладішки [ног'і як глади|шк'і] 'про товсті ноги' (Слн)

ноги як ґринджоли [ног'і як ґрин|джоли] 'криві ноги, незграбні' (Лпн)

ноги як постолі [ног'і як посто|ли] 'великий розмір ступні' (Зрч)

ноги як струни [ноги як ст|руни] 'про тонкі ноги' (ВВл)

ноги як телята [ног'і як ти|л'ета] 'про струнку довгоногу дівчину' (Збж)

ноги як циби [ноги як |циби] 'про тонкі ноги' (Снв)

ноги як циркуль [ног'і як |циркуль] 'криві ноги, незграбні' (Дхч)

ноги-гомнодави [ноги-гомно|дави] 'великий розмір ступні' (Дкв)

сидіти на босу ногу [си|дит' на |босу |ногу] 'погано, несхвалено, невдало' (Вшк)

стелитися як шмата під ноги [стелиц'а як ш|мата пуд |ноги] див. ШМАТА

тещі ноги мити і воду пити [тешч'і |ноги |мити і |воду |пити] див. ТЕЩА

НОСОК

НОСОК ДИВИТЬСЯ В ПІСОК [*но|сок |дивиц'а в пи|сок*] 'передчуття смерті' (Клн)

ШИШОК ПІД НОСОК [*ши|шок п'ід но|сок*] див. **ШИШКА**

НУД

НУД БЕРЕ [*нуд би|ре*] 'нудьгувати' (Мшв)

О**ОБІЦЯНКА**

ОБІЦЯНКА-ЦЯЦЯНКА [*об'іц'анка ц'ац'анка*] 'не дочекався обіцяного' (Клб)

ОБЛИЗЕНЬ

ОБЛИЗНЯ СХОПИТИ [*облизн'а схопив*] 'отримати відмову під час сватання' (Мшс)

ОБОРА

З МОГО ПЕРЕБОРУ ПІШЛА ЗА ОБОРУ [*з |мого пере|бору п'ішла за о|бору*] див. **ПЕРЕБОР**

ОБРУЧІ

ЛОПНУЛИ ОБРУЧІ / ОБРУЧІ ПОЛОПАЛИ [*лопнули бруч|и*] (Врк) || [*обруч'і по|лопали*] 'про породіллю' (Вдр)

ОБУХ

ДУРНИЙ ЯК ОБУХ [*дур|ний би о|бух*] 'про нерозумного чоловіка' (Бр)

ЯК ОБУХОМ ОБ ЗЕМЛЮ [*йак о|бухом об |земл'у*] 'нічого' (Плп)

ОКРІП

ОВЕЧКА

дурна як овечка – не скаже ні словечка [дурна йак о'вечка – ни скаже н'і словечка] 'про нерозумну людину' (Мщн)

кричати як овечка [кри'чит' йак гу'вечка] 'про голосну, крикливу жінку' (Клк)

ОГІРОК

кислий як квашений огірок [кислий йак к'вашеній ог'ірок || 'кисле йак к'вашеній ог'ірок] 1) 'про сердитого чоловіка' (Лбш); 2) 'про ображену людину' (Лбш)

піти до Артема огірки стерегти [п'ішов до Артема ог'ірк'і стерег'ти] 'померти' (Лбн)

хороший як огірок [хор'ошиї йак огу'рок] 'про вродливого хлопця' (Снв)

ОГЛОБЛЯ

великий як оглобля [великий би оглобл'а] 'про високого хлопця/чоловіка' (Бр)

ОЗЕРО

зарости як Любецьке озеро [зар'іс йак Л'убец'ке 'озеро] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Зрч)

очі як озера [оч'і йак о'зера] див. **ОЧІ**

хоч в озеро йди [хоч в 'озеро їди] 'бути в розпачі, не знати що робити' (Плп)

ОКО

заздренне око [зазд'рен:е 'гоко] 'про жадібну людину' (Клб)

не в жодному оці [ни в 'жодним 'гоци] 'не випив' [Арк'2003, с. 110]

одна росте як в лобі око [одна росте йак в лоб'і 'око] див. **ЛОБ**

повний як око [повний йак 'око] 'про повну склянку' (Гдм)

як риб'яче око [йак 'риб'яче 'гоко] 'про чисту, акуратну людину' (Млс)

ОКРІП

гарячий як окріп [гар'ечий йак ок'р'ін] 'про швидку людину' (Плп)

крутитися як муха в окропі [к'рутиц'а йак муха в окроп'і]
див. МУХА

ОКУНЬ

сидіти окунем [си|д'іти |окун'ом] 'про лінивого чоловіка'
[Арк'2003, с. 110]

ОЛЕНЬ

бистрий олень [бистрий а|л'ен'] 'швидка хода' (Звн)

ОЛІЯ

в нього голова без олії [в |н'ого голо|ва без гол'ії]
див. ГОЛОВА

ОЛУХ

олух царський [олух |цар'с'к'ії] 'про лінивого чоловіка'
(Остр)

олух царя небесного [олух ца|р'а не|бесного] 'про нерозумного чоловіка' (Кзл)

ОНУЧА

така як онуча від комина [та|ка йак гу|нуча уд |комина] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Мрв)

ОНУЧНИК

як онучник / городиській онучник [йак гол|нучник] (Ярс) ||
[гуру|дис'к'ії гу|нучник] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Клб)

ОРЕЛ

як орел / як орел сизокрилий [йак о|рел] (Ткт) || [йак о|рел сизок|рилий] 'про вродливого хлопця' (Плп)

ОСА

вжалила оса [в|жалила о|са] 'про сердиту жінку' (Лщ)

як оса перев'язана [йак ву|са перев'язана] 'про струнку дівчину з тонкою талією' (Гщ)

як оси [йак |оси] 'про сердиту людину' (ВКр)

ОЧІ

ОСЕЛЕДЕЦЬ

перебирати як оселедцями в діжці [пирибил'райе йак оселедц'ами в ід'іжц'і] 'про дівчину, яка не може визначитися із майбутнім обранцем' (Звн)

як оселедець [йак оселедец'] 'про вродливого хлопця' (Гбн)

ОСИКА

тремтіти як осика [трим'тит' йак о'сика] 'про лякливо дівчину/жінку' (Лпн)

ОСІНЬ

щедрий як осінь / щедрий як осінь на плоди [ш'чедрий йак ос'ін' (Грн) || [ш'чедрий йак ос'ін' на плоди || ш'чедра йак ос'ін' (Грн) || [ш'чедра йак ос'ін' на плоди] 'про щедрю людину' (ВВл)

ОСЛЮК

вуха як в ослюка [вуха йак в усл'уха] див. ВУХА

ОТЧЕ`НАШ

перебила свиня Отче`наш, то хай сама і молиться [перебила сви'на Отче'наш / то хаї сама і молиц'а] див. СВИНЯ

ОЧЕРЕТ

в очерет лозами трясти [в оче'рет лозами тр'ас'ти] 'займатися чимось непотрібним' (Грг)

ОЧІ

в вовка очей позичати [в воўка очей позичає] див. **ВОВК**

вже очі повигнивали [вже очи повигни'вали] 'голосно плакати' (Брв)

волячі очі [вол'ач'і оч'і] 'очі круглої форми' (Мк)

зав'язати очі [зав'язала оч'і] 'про дівчину, яка невдало вийшла заміж' (Брз)

натомитися аж в очах чорно [нато|мивс'а аж в о|чах |чорно] 'втомитися' (Снв)

недобрі очі мати [нидоб|ризни |зочи |майе] 'очі, які врочать' (Клб)

очей не здужає підняти [о|чей ни з|дужайе пудн'ети] 'втомитися' (ВКр)

очі випікати [оч'і вип'і|кати] 'про вродливу дівчину' (Брвч)

очі згубити [зочи згубити] 'про людину, яка з віком погано бачить' (НРд)

очі мов зіроньки на небі сяють [оч'і мов |з'ірон'к'і на |неб'і |с'айут'] 'яскравий погляд, красиві очі' (Мщн)

очі на мокрому місці [очи на |мокрому |м'ісц'і] (Мшв, Ярс) || [зочи на |мокрому |м'ісц'і] 'голосно плакати' (НРд)

очі потьмяніли [очи пот'ма|н'іли] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Клн)

очі темні як ніч [оч'і |темн'і |йак н'іч] 'про карі очі' (Мщн)

очі як блискавка [оч'і |йак |блискавка] 'виразний погляд' (Нвс)

очі як в жаби [оч'і |йак в |жаби] 'про маленькі очі круглої форми' (Гв, Клн)

очі як в кицьки [оч'і |йак |киц'ки] 'про маленькі очі круглої форми' (Влх)

очі як жаринки [оч'і |йак жа|ринк'і] 'виразний погляд' (Лбх)

очі як намистинки [оч'і |йак намис|тинки] 'про красиві очі' (Вгщ)

очі як озера [оч'і |йак о|зера] 'про сині очі' (Нвс)

очі як ягода [оч'і |йак |йегода] 'про красиві очі' (Брз)

очі як яйця курячі [оч'і |йак |йайц'а |кур'ач'і] 'про великі очі' (Грд)

туман в очі пускати [ту|ман в |оч'і пуск|айе] **див. ТУМАН**

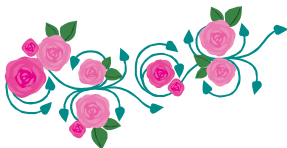
ОЧКИ

вруслі як очки [та|к'і врус|л'і |йак |зочк'і] 'про форму очей' (Бржк)

ОЧУМЕЛОВ

лятися як Очумелов [лайец'а |йак Очу|м'елов] 'вживати нецензурну лексику' (Пст)

П



ПАВА

як пава [йак пава] 1) 'про вродливу дівчину' (ВВл); 2) 'про горду дівчину/жінку' (Гдм)

ПАВИЧ

піти як павич [пушов йак павич] 'про гордого' (Дбр)

ПАВЛІН

гарний павлін [гарний павл'ін] 'про вродливого хлопця' (Яснв)

ходить як павлін [ходить йак павл'ін] 'про гордого' (НРд)

ПАВУК

зловити павука [зловити павука] 'завагітніти, невидимо потрапити в жіночий організм' (Івнч, Обр)

ковтнути павучка / проковтнути павука [ковтнула павучка] 'завагітніти, павучок – сперматозоїд' (Пдг); [проковтнула павука] 'завагітніти' (Зр)

павука з'їсти [павука зїїла] 'про жінку, яка завагітніла' (Звн)

ПАЛЕЦЬ

гени пальцем не зачавити [г'ени пал'ц'ом ни зачавиш] див. **ГЕНИ**

голий як палець [голий йак палец'] 'про бідного чоловіка' (Смд)

з рідкими пальцями [з р'ідкими пал'ц'ами] 'схильність до витрачання грошей' (Снв)

зробити з п'ять пальців [зрубив з п'ят' пал'ц'у] 'вкласти свій труд' (Клб)

і палець в палець не стукнути [i ˈпалицʲу вʲу ˈпалицʲу ни сʲтукне] || [ˈпалецʲ об ˈпалецʲу ни сʲтукне] (Ткт, Лбш, Хлп, Мрн) || [ˈпалецʲ об ˈпалецʲу ни сʲтукне] (ВВл) ‘про ліниву людину’ (Бхв)

і пальця не підняти / і пальцем не поворохнути [i ˈпалʲцʲа ни пʲіднʲіме] (Клк) || [i ˈпалʲцʲом ни шивʲілʲне] (Вгщ) || [i ˈпалʲцʲом ни воʲрушитʲ] (Гдм) || [i ˈпалʲцем ни вурухʲне] ‘про ліниву людину’ (Грн)

палець об палець не вдарити [ˈпалецʲ об ˈпалецʲ не вдарити] ‘про лінивого чоловіка’ [Арк’2003, с. 111]

хоч пальця вріж [хоч ˈпалʲцʲа вриж] ‘про терплячу жінку’ (Крп)

ПАЛИМУТКИ

як палимутки [йак палимутки] ‘про сердиту людину’ (ВКр)

ПАЛКА

Бог з палкою не ходить, сам знайде [Бог з ˈпалкойу ни ˈходитьʲ / сам знайде] див. БОГ

ПАЛЬЧИК

кожен пальчик однаково болить [кожен ˈпалʲчик однаково боʲлитʲ] ‘однакові почуття до кожної дитини’ (Гдм)

ПАМ’ЯТНИК

гордий як пам’ятник [гордий йак памйатник] ‘про гордого’ (Остр)

ПАМ’ЯТЬ

діво́ча пам’я́ть [дʲевʲіча памйатʲ] (Ткт, Ощв, Мшв) || [дʲіво́ча памйатʲ] (Зрч, Івн, Гв) || [дʲевʲіча памйатʲ] ‘часткова втрата пам’яті, забудькуватість’ (Хлп)

куря́ча пам’я́ть [кура́ча памйатʲ] ‘часткова втрата пам’яті, забудькуватість’ (Лкв)

пам’я́ть як у кури́ці [памйатʲ йак у курʲіци] ‘часткова втрата пам’яті та розуму’ (Трс)

ПАМПУШКА

гу́би як пампушки [гу́би йак пампушкʲі] див. ГУБИ

ПАРДОН

ПАН

піти до пана Лопатинського [п'ішов до |пана Лопатинс'кого] 'померти' (Тпл)

служи пану вірно, то він тебе перне [служ |пану |в'ерне / то в'ін тебе |п'ерне] 'розчарування в довірі' (Гщ)

ПАНІ

паня – до кохання [|пан'а – до ко|хан':а] 'про жінку легкої поведінки' (Квл)

перебірлива як пані [пирі|б'ірлива йак |пан'і] 'про дівчину, яка не може визначитися із майбутнім обранцем' (Гдм)

ПАНТЕРА

злий як пантера [злий йак пан|тера || зла йак пан|тера] 'про злу людину' (Мрн)

ПАР

на всіх парах [на вс'іх па|рах] 'швидко рухатися' (Гдм)

ПАРА

ви на мене як на пару поросят [ви на |мене йак на |пару поро|с'ат] 'під час звернення на Ви' (Крпл)

ПАРАВОЗ

дрихне як паровоз [дрихне йак пару|воз] 'міцний сон' (Клб)

ніс як паровоз [н'іс йак пара|воз] **див. НІС**

пачить як паровоз [пачи|т' йак пара|воз] 'про чоловіка, який багато курить' (Клб)

ПАРАГРАФ

гарний як параграф [гарний йак па|раграф || |гарна йак па|раграф] 'про вродливу людину' (ВВл, Остр)

ПАРЕНИНА

дохопився до води як Харетин до паренини [дохопи|вс'а до во|ди^e йак Хари^e|тин до паре|нини] **див. ВОДА**

ПАРДОН

нема пардону [ни|ма пар|дону] 'невихована, зухвала людина' (Пдм)

ПАРОЧКА

парочка – Іван і Одарочка [*пaрочкa – Івaн і Оідaрочкa*] ‘молода пара, яка довгий час зустрічається’ (НРД)

ПАРТИЗАН

мовчати як партизан [*мoвчит’ йaк пaртизaн*] (Врн) || [*мyвчит’ йaк пaрт’іzaн*] ‘про мовчазного чоловіка’ (Клб)

ПАРУБОК

вхомутати парубка [*вxoмyтeлa пaрyбкa*] ‘дівчина, яка збирається виходити заміж’ (Врк)

козацький парубок [*кoзaц’кий пaрyбoк*] ‘про акуратного хлопця’ (Плц)

красен парубок [*кpасeн пaрyбoк*] ‘про акуратного хлопця’ (Брз)

парубок видний [*пaрyбoк видний*] ‘про молодого вродливого хлопця’ (Бтн)

старий дід [*стaрий д’ід*] ‘про неодруженого чоловіка’ (Дгш)

старий парубок [*стaрий пaрyбoк*] ‘про неодруженого чоловіка’ (Зтр)

царський парубок [*цaрс’кий пaрyбoк*] ‘про неодруженого чоловіка’ (Ввн, Дтн)

ПАРУС

на повних парусах [*нa пoвних пaрyсax*] ‘швидкість у русі’ (Брн)

ПАРХИ

обрости добром як жид пархами [*oбp’іc дoбpом йaк жид пaрxaми*] див. ЖИД

ПАСКА

до китайської паски вернутися [*дo китaйськoї пaски вepнeц’a*] ‘піти і довго не повертатися’ (Лбш)

ПАСКУДНИЦЯ

як паскудниця [*йaк пaс’кyдниц’a*] ‘вживати нецензурну лексику’ (Вгщ)

ПЕКЛО

ПАСТУХ

взяти жінку з пастухом [вз'ав љж'інку з пасту'хом]
див. ЖІНКА

взяти з пастухом на дощ [вз'ав з пасту'хом на дощч] 'одружитися з жінкою, що має дитину' (Мшв)

ПАТЕЛЬНЯ

лисий як пательня [лисиї љак па'тел'н'а] 'про лисого чоловіка' (Вгщ)

стара пательня [ста'ра па'тел'н'а] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Жрв)

ПАХНУТИ

малом пахнути [малом љпахнут'] 'мало чогось смачного' (Звн)

ПАЦЮК

морда – хоч пацюків бий [морда – хоч пац'у'к'ів биї]
див. МОРДА

ПАЦЬОРКА

як пацьорка [љак пац'орка] 'про акуратну дівчину' (Прв)

ПАЧОСИ

волосся як пачоси [во'лос':а љак па'чоси] див. ВОЛОССЯ

ПАША

пришла упишня паша [пришла љу'му ус'тан':а љпаша]
'померти' (Пдм)

ПЕДАЛЬ

педаль затурканий [пи'дал' за'турканий] 'бути повільним, повільно пересуватися' (Яснв)

ПЕКАЧ

як пекач [љак пе'кач] 'про людину низького зросту' (ВКр)

ПЕКЛО

відійти до пекла [в'ід'іїшов до љпекла] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Лкв)

спровадити до пекла чортам на сніданок [*спро|вадити до |пекла |чортам на сн'і|данок*] 'померти, потрапити у потойбіччя' (Остр)

ПЕКУХА

свекруха-пекуха [*свик|руха пи|куха*] див. СВЕКРУХА

ПЕЛЮСТКА

губи як пелюстки [*губи йак пил'уст|к'е*] див. ГУБИ

ПЕЛЮШКА

одне в пелюшках, друге в кішках [*одне в пил'уш|ках / д|руге в к'іш|ках*] 'часті пологи' (Клн)

ПЕЛЬКА

напхати пельку [*нап|хав |пел'ку*] 'переїсти' (Брн)

роззявити пельку [*роз|з':авила |пел'ку*] 1) 'великий рот'; 2) 'про сварливу жінку' (Грн)

ПЕНСІЯ

ждати пенсії [*ждут' |пенс'ійі*] 'не вживати алкогольних напоїв' (Плц)

ПЕНЬ

як гриб на пні [*йак гриб на пн'і*] див. ГРИБ

ПЕНЬОК

клад на пеньку знайти [*клад на пен'ку знайш|ла*] див. КЛАД

пеньок з очима [*пен'ок з о|чима*] (Бн) || [*йак пен'*] (Мшв) || [*стуй|їт' йак пи|н'ок*] 'нічого не робити' (Брж, Прс, Млт, Чрк)

як пеньок вусовий [*йак пи|н'ок ву|совій*] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 112]

ПЕРЕБОР

з мого перебору піти за обору [*з |мого пере|бору п'іш|ла за о|бору*] 'про дівчину, яка з великої кількості хлопців не вибрала достойного' (Острж)

ПЕС

дупи як передок до воза [дупи йак передок до воза]
див. ДУПИ

ПЕРЕЛЕТІТИ

задалеко перелетіти [задалеко перелетіла] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Яснв)

ПЕРЕПІЙ

говорити як після трьох перепоїв [зуворит' йак посл'е тр'ох перепойів] 'говорити нісенітницю' (Лбш)

ПЕРЕПІЛКА

брівки як в перепілки [бр'івки йак в н'ірип'ілк'і]
див. БРІВКИ

спритний як перепілка [сп'ритний йак переп'ілка || сп'ритна йак переп'ілка] 'про працювиту людину' (Злч)

ПЕРЕЦЬ

серце з перцем [серце з перцем] див. СЕРЦЕ

червоний як перець [червоний йак перец' || червона йак перец'] 'почервоніння на лиці' (Хрп)

ПЕРЛИНА

зуби як перлини [зуби йак перли] (Клн) || [зуби йак перлінки] див. ЗУБИ

ПЕС

бігати як пес [бігайе йак пес] 'про хлопця, який проявляє своє захоплення до дівчини' (Смд)

брехати як псові мух лапати [брихати йак псов'і мух лапати] 'обманювати' (Плп)

гарний як пес базарний [гарний йак пес базарний] 'про невродливого хлопця' (Мщн)

гуманця із рябого песика [гуманця із рябого песика]
див. ГУМАНЦЕ

лінивий як пес [линивий йак пес] (Мшв) || [линивей йак п'сура] 'про лінивого чоловіка' (Пдм)

молоти як пес хвостом [мо\лоти йак пес хвос\том] 'говорити нісенітницю' [Арк'2003, с. 112]

не про пса ковбаса [не про пса ковба\са] 'отримати відмову під час сватання' (Мк)

патлатий як пес [пат\латий йак пес] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Смд)

ричати як пес [ри\ч'ети йек п\с'ура] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 112]

як пес [йак пес] 'змокнути' (Мшв)

ПЕСТИНА

піти як Пестина по муку [пуш\ла йак Пис\тина по му\ку] 'піти і довго не повертатися' (Клб)

ПЕТЕЛЬКА

знати курочу петельку і ту не всеньку [з\найє \курочу пє\тел'ку і ту ни всєн'ку (у\сен'ку)] 'про неосвічену дівчину/жінку' (Лбч)

ПЕТРУШКА

влізти на грушку і рвати петрушку [в\л'ізти на г\рушку і р\вати перт\рушку] див. ГРУШКА

ПЕЧЕРИЦЯ

стара печериця [ста\ра печє\риц'а] 1) 'про дівчину, яка не вийшла заміж'; 2) 'про людину старшого віку' (Трн)

ПЕЧІНКА

печінка своє дає [пє\ч'інка сво\йє да\йє] 'не вживати алкогольних напоїв' (Бтн)

ПИВО

круглий як бочка з пива [к\руглий йак \бочка з \пива || к\ругла йак \бочка з \пива] див. БОЧКА

ПИЛ

доля не для поля, а руки не для пилюки [дол'а ни дл'а \пол'а / а \руц'і ни дл'а пил'уц'і] див. ДОЛЯ

ПІВЕНЬ

пиллом занести [п^іл^ом занес^ло] ‘про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини’ (Пст)

руки не для пилюки [р^уц^і ни дл^а п^ил^уц^і] див. **РУКИ**

ПИЛКА

пиляти як пилка [п^іл^айе йак п^ил^ка] ‘про злу жінку’ (Хлп)

ПИЛОРАМА

йолоп з пилорами [йолоп з п^іло^рами] див. **ЙОЛОП**

ПИРІГ

багатий як Пиріг [ба^гатиї йак П^ир^іг] ‘про багату людину’ (Нв)

ПИРОГИ

голодній кумі – пироги на умі [го^лодни ку^мі – п^иро^гі на у^мі] див. **КУМА**

ПИСАНКА

як писанка [йак п^исанка] ‘про вродливу дівчину’ (ВВл, Клн, Млш, Остр, СтЗг, Ткт, Чрк)

ПИСИ

віддути писи [о^д:ув п^иси] ‘образитися, розсердитися’ (Мшв)

ПІСКЛЯ

як пискля [йак п^искл^а] ‘голосно плакати’ (Вгщ)

ПІВЕНЬ

всі півні поздыхали [вс^і п^івн^і позди^хали] (з її року народження) ‘про дівчину, яка не вийшла заміж’ [Арк’2005, с. 14]

гарний півень [гарн^і п^івен^і] ‘про акуратного хлопця’ (Змш)

гонитися як півень [го^ниц^а йак п^івен^і] ‘про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам’ (Млт)

гулящий півень [гу^лашчиї п^івен^і] ‘про зрадливого чоловіка’ (Плц)

задерти хвоста як півень [за^дер хвус^та йак п^івен^і] див. **ХВІСТ**

кричати як півень [*кри|чит' йак п'івен'*] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Влх)

півень гамбурзький [*п'івен' |гамбурз'кії*] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Грдн)

ще не один півень курку не задушив [*ше ни о|дин п'івен' |курку ни заду|шив*] 'про великого чоловіка та маленьку жінку' (Гщ)

як півень [*йак п'івен'*] 'про вродливого гордовитого хлопця' (Млн)

як півень колгоспний [*йак п'івен кал|хознії*] 'про худого хлопця/чоловіка' [Арк'2003, с. 115]

ПІВЛЮДСЬКИХ

зробити як за півлюдських [*зро|бив йак за пує|л'уц'к'іх*] 'про лінивого чоловіка' (Клб)

ПІВОНІЯ

гарна як півонія [*гарна йак п'івон'їя*] 'про вродливу дівчину' (Ярс)

ПІДМЕТЕНИЙ

ходити як підметений [*ходит' йак п'ід|метенії*] 'швидка хода' (Рсв)

ПІДНЕБІННЯ

язик до піднебіння приріс [*йа|зик до п'ідне|б'ін':а при|р'іс*] див. ЯЗИК

ПІДСТИЛКА

підстилка для всіх [*п'ідст'ілка дл'а вс'іх*] 'про нецнотливу дівчину' (Брз)

ПІДТИКАНА

як підтикана [*йак п'ід|тикана*] 'про рідке нерозчесане волосся' (Псн)

ПІНОЧЕТ

спати як піночет [*спит' йак п'іно|чет*] 'чутливий сон' (Бжн)

ПІСТ

ПІП

лінивий як піп [л'інивий ѓак п'іп || л'інива ѓак п'іп] 'про ліниву людину' (Гдм)

остання в попа попада [ос'тан':а в по'па по'па'д'а] (Жрв) || [пос'л'ідн'а в по'па /ж'інка] 'про щось останнє, оскільки попам заборонено одружуватися вдруге' (Плп)

пройшла копа – шукай попа [прош'ла ко'па – шу'каї по'па] див. КОПА

скупий як піп [ску'пий ѓак п'іп] 'скупість' (Глх)

ПІР'ІНКА

худий як пір'інка [ху'дий ѓак п'ір'їйна || ху'да ѓак п'ір'їйна] 'про худу людину' (Прв)

ПІР'Я

волосся як пір'я [во'лос':а ѓак п'ір'їа] 'про рідке розтріпане волосся' (Жрч)

пір'я розпустити [п'ір'їа розпус'тити] 'про горду людину' (Пл)

чудо в пір'ї [чу'до в п'ір'її] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Чрк)

ПІСНЯ

собача пісня [со'бача п'існ'а] 'позіхати' (Плп)

ПІСОК

бреше, що пісок з потилиці сиплеться [б'реше / шо п'ісок з по'тилици'ї |сипец'а] 'обманювати' (Лбч) **пісок в рукавах** [п'ісок в рука'вах] 'про лінивого чоловіка' (Пст)

носок дивиться в пісок [но'сок |дивици'а в пи'сок] див. НОСОК

пісок сиплеться [п'ісок |сипец'а] 'старість' (Пл)

хто в ліску, то дасть собі раду, а хто в піску, то пропав [хто в лис'ку / то дасц' суб'ї |раду // а хто в п'іску / то пруп'нав] див. ЛІСОК

ПІСТ

великий піст – притис на хвіст [ви'лик'її пист – при'тис на хвуст] 'не встигнути щось зробити до посту' (Клб)

ПІСТОЛЕТ

тримати хвіст пістолетом [три|мати хв'іст п'істо|л'етом] див. ХВІСТ

ПІТ

потом обливатися [п|отом обли|вайец'а] 'про працюовиту жінку' (Остр)

сім потів зійшло [с'ім по|т'ів з'ійшло] 'дуже втомитися, тяжко працювати' (Гдм)

ПІТИ

піти додому [пуш|ла ду|дом] 'померти' (Млн)

ПІЧ

в чому сваха на печі, в тому на весіллі [в |чому с|ваха на пєч'і / в |тому ї на вес'іл':і] див. СВАХА

з печі впасти [з |пєч'і в|пала] (Пвр, Снв) || [з |пєчи в|пала] (Врк, Крп) || [в|пасти с |пєчи] 'про жінку, яка народила дитину' [Арк'2003, с. 114]

з печі не злізти [з |пєч'і ни з|л'ізе] 'про сором'язливу людину' (Крс)

лінива як кішка на печі [ли|нива йак |к'ішка на пєч'і] див. КІШКА

на печі грітися [на пєч'і г|р'ійец'а] 'про ліниву жінку' (Остр)

на печі родитися [на пєч'і |род'ац'а] 'про народження дитини' (Ткт)

накласти як за піч [на|к|лав йак за п'іч] 'ситно наїстися' (Трс)

сидить та й піч колупає [си|дит' та ї п'іч колу|пайє] 'про сором'язливу людину' (Ввн)

як з печі впасти [йак з |пєч'і в|пала] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Яснв)

як кіт на печі [йак к'іт на пєч'і] див. КІТ

як піч колупати / піч колупати / тільки піч колупати [йак п'іч колу|пайє] (Гбн, Дбрв) || [п'іч колу|пайє] (Дтн, Кзл) || [т'іл'ки п'іч колу|пати] 'про сором'язливу людину' (Брз)

ПОЕТ

ПЛІВКА

дівка – як з гівна **плівка** [д'івка – йак з гум'на п\л'івка]
див. ДІВКА

ПЛІТ

вити як сука в плоті [вийе йак |сука в п\лот'і] **див. СУКА**
плести плота [п\л'і\те п\лота] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Ртн)
як голову за пліт кинути [йак |голову за п\л'іт |кинути]
див. ГОЛОВА

ПЛОДИ

щедра як осінь на плоди [ш|чедра йак |ос'ін' на п\лоди]
див. ОСІНЬ

ПЛЯШКА

голова як пляшка [голо|ва йак п\л'ашка] 'про лисого чоловіка' (Мщн)

ПОГАНО

розумний аж погано [ро|зумній / шо аж по|гано] 'про розумного чоловіка' (Брд)

ПОДОЛ

принести в подолі [принис|ти в по|дол'і] (НРд) || [принес|ла в по|дол'і] 'народити позашлюбну дитину' (Жрч)

ПОДУШКА

грошей хоч в подушки пхай [гро|шей хоч в по|душки пхай]
див. ГРОШІ

руки як подушки [рук'і йак по|дух'і] **див. РУКИ**

сісти на подушку [с'іла на по|душку] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Вдрц, Пст, Слв, Яснв)

ПОЕТ

так бреше, що й поет не напише [так б|реше / шо ї по|ет ни на|пеше] 'обманювати' (Прв)

ПОЇДОМ

їсти поїдом [йіст' ʎпойідом] 'про сердиту жінку' (Мшв)

ПОЇЗД

спішити як на поїзд [сп'ішит' йак на ʎпойізџ] 'дуже поспішати в нагальній справі' (МГл)

ПОКАЗУВАТИ

в його завжди на дванадцять показує [в ʎйого ʎзавше на дваʎнацит' поʎказуйе] 'сильний сексуальний потяг' [Арк'2003, с. 87]

ПОКІЙНИК

як покійник в хаті – двері не закривають [шиʎр'інку закʎриј: йак поʎкојн'ік в ʎхати – џвери ни закриʎвайут'] 'втрата сексуального потягу' (Пдм)

ПОЛА

битися об поли руками [ʎбитис'а об ʎполи руʎками] 'про нещасливу людину' (Брвч)

щокі до пола вісять [ʎшчок'і џо ʎпола ʎв'іс'ат'] див. **ЩОКА**

ПОЛЕ

втомитися як коняка на полі [втоʎмивс'а йак коʎн'ака на ʎпол'і] див. **КОНЯКА**

гарний як квітка в полі [ʎгарній йак кʎв'ітка в ʎпол'і] див. **КВІТКА**

гуляти як вітер по полі [ʎул'айе йак ʎв'ітер пу ʎпол'у] див. **ВІТЕР**

доля не для поля (а руки не для пилюки) [ʎџол'а ни џл'а ʎпол'а / а ʎруц'і ни џл'а пиʎл'уц'і] див. **ДОЛЯ**

за копійку горобця в полі догнати [за куʎп'ійку џоʎробц'а в ʎпол'і џџиʎне] див. **КОПІЙКА**

на поганому полі й трава не росте [на поʎганому ʎпол'і й траʎва не росʎте] 'про лисого чоловіка' (Крп)

ПОЛІНО

лисий як поліно [ʎлисиј йак поʎл'іно] 'про лисого чоловіка' (Лбш)

ПОМІДОР

тупий як поліно [ту^упий̆ йак по^лліно] ‘про нерозумного чоловіка’ (Крм)

ПОЛОВА

голова не половою набита [го^{ло}ва ни по^{ло}воюу на^бита] див. ГОЛОВА

ПОЛОСА

чорна полоса [ч^орна по^{ло}са] ‘часті негаразди в сім’ї’ (Смл)

ПОЛУЧКА

грошей – діла і до полочки нема [г^{ро}шей̆ – д’іла і до по^лочки ни^{ма}] див. ГРОШІ

ПОЛЯНА

світла поляна [с’^вітла по^лана] ‘про лисого чоловіка’ (Яснв)

ПОМАРА

ходити як помара [х^одит’̆ йак по^{ма}ра] ‘повільно рухатися’ (Млш)

ПОМЕЛО

молоти як помелом замітати [м^еле йак по^{ме}лом за^мі^тайе] ‘про балакучу жінку, базіку’ (Пст)

наше помело по селі рознесло [на^{ше} по^{ми}ло по с^илі роз^{не}сло] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку’ (Мшв)

тріпати язиком як помелом [т^{ри}пайӗ йа^зиком̆ йак по^{ми}лом] див. ЯЗИК

ПОМІЇ

поміями лити [по^{ми}йа^{ми} л’^е] ‘вживати нецензурну лексику’ (НРд)

ПОМІДОР

влюбитися по самі помідори [в^лу^бивс’а ну ^лсам’і по^мі^дори] ‘про закоханого хлопця’ (Клб)

вляпатися по самі помідори [в'л'анатис'а ну |сам'і пум'ідори] 'великі проблеми' (Плп)

як помідор [йак пом'ідор] 'почервоніння на лиці' (Грн, Зрч, Осв)

ПОМОЧНИК

помочнік – в січку срати [помочн'ік в |січку срати] 'про поганого господаря' (Гдм)

ПОНЧИК

кругла як пончик [к'ругла йак |пончик] 'про повну жінку, без талії' (Лкв, Хлп)

ПОПАДЯ

остання в попа попада [ос'тан':а в по|на попада'а] див. ПП

ПОПЕЛ

пішов по попел і чорта сховав [пу|шов по |попел і чорта с|ховав] 'піти й довго не повертатися' (Грн)

ПОРА

на порі [на по|р'і] 'про жінку, яка очікує дитину' (Ств)

прийшла пора [прийш|ла по|ра] 'смерть' (Млт)

ПОРІЧКА

як порічка [йак по|р'ічка] 'про людину старшого віку' (Зрч)

ПОРОДА

жидівської породи [жи|д'івс'кої по|роди] 'про скупу людину' (Обл)

ПОРОСЯ

ви на мене як на пару поросят [ви на |мене йак на |пару поро|с'ат] див. ПАРА

спокійний як порося в мішку [спо|к'їїній йак поро|с'а в м'іш|ку] жарт. 'про спокійну людину' (Мщн)

як печене порося [йак пе|чене поро|с'а] 'сміятися' (Брвч)

ПОСТОРОНКА

ПОРОХНО

порохно сиплеться [*порох¹но |синец^а'а*] 'про старших людей' (Плп)

старе порохно [*ста¹ре порох¹но*] (Грдн) || [*ста¹риї йак порох¹но*] 'про старшу людину' (Цмн)

ПОРТРЕТ

як з портрета [*йак з пат¹рета*] 'про вродливу дівчину' (Бхв)

ПОРХАВКА

стара порхавка [*ста¹ра |порхавка*] 1) 'про людину старшого віку'; 2) 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Мшв)

ПОСАГ

сісти на посагу [*с¹іла на |посаду*] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Жрч)

ПОСАДКА

посадка аеродром [*пу¹садка аерод¹ром*] 'про лисого чоловіка' (Чрк)

ПОСТОЛИ

борода до постола [*боро¹да до посто¹ла*] **див. БОРОДА**

вуха як постоли [*вуха йак посто¹ли*] **див. ВУХА**

губи як постоли [*губи йак посто¹ли*] **див. ГУБИ**

драний постіл [*д¹раниї постил*] 'про неодруженого чоловіка' (Крп)

молоти постолом [*меле постолом*] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Жрч)

ноги як постоли [*ног¹'і йак посто¹ли*] **див. НОГИ**

язик як постіл [*йазиек йак пост¹іл*] **див. ЯЗИК**

як гівно до постола [*йак гум¹но до пушту¹ла*] **див. ГІВНО**

ПОСТОРОНКА

брови як посторонки [*б¹рови йак пуστο¹ронки*] **див. БРОВИ**

переступити за посторонку [*пересту¹пила за посто¹ронку*] 'про жінку, яка завагітніла' (Звн)

ПОТИЛИЦЯ

бреше, що пісок з потилиці сиплеться [б'реше / шо п'ісок з по'тилици'і |сипец'а] див. ПІСОК

ПОЧОТ

достойна почоту [достойна по'чоту] 'надмірна людська доброта' (Клн)

ПОШТА

бистрий як пошта [бистрий йак |пошта || |бистра йак |пошта] 'швидкість у русі' (Дбрв)

ПРАВДА

правди як в решеті [п'равди в |тебе йак в реше|т'і] 'обманювати, говорити неправду' (Мжс)

ПРАВО

своє право правити [сво|їе п'раво п'равити] 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 116]

ПРЯНИК

викабелюватися як житній пряник [вика|бел'уйец'а йак |житн'їй п'ран'ік] 'хотіти чогось недосяжного' (Лкч)

ПРАЧ

коса як прач [ко|са йак прач] див. КОСА

молоти як прачем по воді [меле йак пра|чом по во|д'і] 'про балакучу жінку, базіку' (Плп)

ПРИВИД

ходячий привид [хо|д'ачий п'ривид] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Пст)

ПРИГІН

взяти з пригоном [вз'ев з при|гоном] 'про чоловіка, який одружився із жінкою, що має дитину' (Мшс)

ПРИДАНЕ

взяти з приданим [вз'ев з п'риданім] (Прп) || [вз'ав з п'риданім] (Ввн, Вдрц, Овд, Смд, Снв) || [вз'ев з пре|данім]

ПРИПЛІД

‘про чоловіка, який одружився із жінкою, що має дитину’ (СтЗг)

жінка з приданим [*ж’інка з п’риданим*] див. ЖІНКА

ПРИКОЛОШКАНА

як приколошкана [*йак прику’лошкана*] ‘про нерозумну жінку’ (Клб)

ПРИМАРА

добра примара [*добра при’мара*] ‘про злу жінку’ (Клб)

ПРИМОСТ

з примосту власти [*з п’римусту в’пало*] ‘про народження дитини’ (Вдр)

ПРИНЦ

принц заморський [*принц за’морс’к’її*] ‘про вродливого хлопця’ (Бтн)

принц на червоному коні [*принц на чер’воному ко’н’ї*] ‘період менструації’ (Жрч)

ПРИПАРА

як мертвому припара [*йак ’мертвому при’пара*] ‘нічого не допоможе’ (НвВж)

ПРИПЕНЬОК

як припеньок [*йак припе’н’ок*] ‘про людину низького зросту’ (ВКр)

ПРИПІЧОК

власти з припічка [*в’ласти с п’рип’ічка*] ‘збожеволіла’ [Арк’2003, с. 116]

ПРИПЛІД

взяти з приплодом [*вз’ав з прип’лодом*] (Жрч, Мшс, Трн, Хлп) || [*вз’ав з пр’їп’лодом*] ‘про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною’ (Лбн)

ПРИРОДА

природа віддихнула [*природа в'ід:ихнула*] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Гбн)

ПРИЧЕП

взяти причеп [*вз'ав приц'еп*] 'одружитися на жінці з дитиною' (Глх)

ПРИЧАСТЯ

як до причастя [*йак до причаст'а*] 'про акуратну дівчину' (Клб)

ПРІРВА

як у прірву провалитися [*йак у н'р'ірву провал'ивс'а*] 'раптово зникнути' (Плц)

ПРОЦЕС

йде процес гуральні [*йде процес гу'рал'н'і*] 'процес самогоноваріння' (Гбн)

ПРУС

вуса як у пруса [*вуса йак у н'руса*] див. ВУСА

ПТАШКА

літати як пташка [*лета'є йак н'ташка*] 'швидкість у русі' (Брс)

незальотна пташка [*неза'л'отна н'ташка*] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Гбн)

ПУЗО

задушити в пузі комара [*заду'шив в 'пуз'і кома'ра*] 'наїстися' (Брн)

спить і не чує, як на пузі блох танцює [*спит' і ни 'чу'є / йак на 'пуз'і блох тан'ц'у'є*] 'міцний сон' (Плц)

тільки те робити, що пузо чухати [*т'іл'ки те 'робит' / шо 'пузо 'чеше*] 'про лінивого чоловіка' (Чрк)

ПУЛЯ

господар як з гівна пуля [*гос'подар йак з гом'на 'пул'а*] див. ГОСПОДАР

ПЧОЛА

ПУП

аж пуп розв'язався, треба поспати, щоб зав'язався [*аж пуп розв'язався // треба поспати / шоп зав'язався*] 'переїсти' (Крм)

в пуп дихати [*в пуп дише*] 'про людину низького зросту' (Чрч)

до пупа / наїстися від пупа [*до пупа*] (МГл) || [*наїв'ся од пупа*] 'переїсти' (Остр)

пуп розв'яжиться [*пуп розв'яжиця*] 'щось тяжке підняти' (Плп)

ПУПЕЦЬ

малий як пупець [*малий як пупиця*] 'про низького хлопця/чоловіка' (Хрп)

ПУСТОМЕЛЯ

ходити як пустомеля [*ходить як пустомеля*] 'довго не одружуватися' (Бжн)

ПУТАЛО

старе путало [*старе путало*] 'про людей старшого віку' (Гдм)

ПУТО

лазити як путо [*лазит як путо*] 'повільно пересуватися' (Брж)

путо проложити [*путо проложив*] 'про хлопця, який залицяється до дівчини' (Ткт)

ПУЧОК

все пучком [*все пучком*] (МГл) || [*все їде пучком*] 'завжди щастить' (Грн)

ПУШКА

пустити пушку [*пустити пушку*] 'обманювати' [Арк'2003, с. 117]

ПЧОЛА

старательна пчола [*старат'ел'на пчола*] 'про працювиту жінку', (Клб)

П'ЯВКА

брови як п'явка [б'рови йак п'йавка] **див. БРОВИ**
пристати як п'явка [прист'тав йак п'йавка] 'хлопець, який наполегливо залицяється до дівчини' (Мшс)

П'ЯДЬ

лоб на три п'яді [лоб на три п'йад'і] **див. ЛОБ**

П'ЯТАК

скупа така, що не позичить п'ятака [ску'па та'ка /шо ни по'зичит' п'ята'ка] **див. СКУПА**

П'ЯТАЧОК

ніс як в свині п'ятачок [нис йак в сви'н'і п'ята'чок] **див. НІС**

П'ЯТКИ

бігати як п'яти скипідаром намазали [б'ігайе йак п'йати скип'і'даром на'мазали] 'швидка хода' (Вдр)

в п'ятках біс грає [в п'йатах б'іс і'грайе] 'завжди бути в русі' (Брж)

наступати на п'яти [насту'пати на п'йати] 'наздоганяти косаря під час косіння' (Лбн, Вдр)

п'яти підрізати [п'йа'ту п'ідр'і'зайе] 'наздоганяти косаря під час косіння' (Крп)

п'ятки постирати [вже п'йатки пусти'рав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Плц)

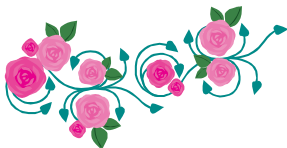
по п'ятках бити [по п'йатах б'йе] 'наздоганяти косаря під час косіння' (Дбр)

П'ЯТНИЦЯ

йти як середа на п'ятницю [йі'де йак сирі'да на п'йатниц'у] **див. СЕРЕДА**

скривитися (надутися) як середа на п'ятницю [скри'вив'с'а йак сере'да на п'йатниц'у] **див. СЕРЕДА**

Р



РАБОЄ

обоє рабоє [*у'бойе р'а'бойе*] 'подібність між собою' (Хрп)

РАДЕЙКО

наше радейко [*наше ра'дейко*] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Гдм)

РАДІАТОР

радіатор кипить [*рад'і'атор к'і'пет'*] 'похмілля' (Лбн)

РАДІО

брехати як московське радіо [*бреше / йак мус'ковс'ке* |*рад'іо*] 'обманювати' (Мкв)

говорити як радіо проковтнути [*го'ворит' йак* |*рад'іо* |*проков'тув*] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Пст)

годяще радіо [*го'д'ашче* |*радіво*] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Смл)

плескати язиком як те радіо [*плешче* |*язиком* |*йак те* |*рад'іо*] див. **ЯЗИК**

польське радіо / як радіо [*пол'с'ке* |*радіо*] (Гбн) || [*йак* |*рад'іо*] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Брж)

РАЖКА

голова як ражка [*голо'ва* |*йак* |*ражка*] див. **ГОЛОВА**

РАЙ

в рай попасти [*в рай по'пала*] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Крч)

добре живеш – у рай попадеш [*добре живеш – в раї нупа|деш*] ‘померти, потрапити в потойбіччя’ (Клб)
спати як в раю [*спит’ йак в ра|йу*] ‘міцний сон’ (Чрк)

РАК

в сраку по раки, ложкою по мед [*в с|раку ну|рак’і / |лошкойу ну мет*] див. СРАКА

РАКЕТА

побігти як ракета [*по|б’іг йак ра|кета*] ‘швидка хода’ (Прс)

РАМКА

хоч у рамку вправ [*хоч у |раму|а вправ*] ‘про вродливу дівчину’ (Брн)

РАТНО

до Ратно й обратно [*ду|Ратно ї об|ратно*] ‘кудись недалеко’ (Лкч)

РАШКА

голова як рашка [*голу|ва йак |рашк’е*] див. ГОЛОВА

РЕМБО

Рембо засушений [*Рембо за|сушаний*] ‘худий чоловік’ (Лквч)

РЕП’ЯХ

пристати як реп’ях / пристати як реп’ях до кожуха [*при|став йак реп’|ях*] ‘хлопець, який наполегливо залицяється до дівчини’ (Мшс) || [*при|став йак реп’|ях до ко|жуха*] ‘бути набридливим’ (Плп)

РЕПТИЛІЯ

страшний як рептилія [*ст|рашній йак рик’|тил’їа* || *ст’рашна йак рик’|тил’їа*] ‘про невродливу людину’ (Ярс)

РЕШЕТО

в решеті не зловити [*в реше|т’і ни зловиш*] ‘швидкість у роботі’ (Сшч)

дівок як в решеті дірок [*д’і|вок йак в риши|т’і д’і|рок*] див. ДІВКА

РИБА

правди в тебе як в решеті [*п'равди в тебе йак в реше|т'і*]

див. ПРАВДА

пройти крізь решето [*проїти кр'із' реше|то*] 'про хитру людину' (Пл)

пройти крізь шито і решето [*проїшов |через ши|то і реше|то*] див. ШИТО

решетом воду міряти [*реше|том |воду м'іряти*] 'говорити нісенітниця' (Пл)

руки як решето [*руки йак реше|то*] див. РУКИ

РЕШИПЕЙДА

як решипейда [*йак риши|пейда*] 1) 'про неакуратно зачесану жінку'; 2) 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Ткт)

РИБА

гуляти як риба по Дунаю [*гу|л'айу йак |риба пу Ду|найу*] 'про жінку легкої поведінки' (Мкв)

живе як риба у воді [*жи|ве йак |риба у во|д'і*] 'почуватися комфортно' (Плп)

мовчати як риба / мовчати як риба у воді [*мов|чит' йак |риба*] (Бтн, Клн, Крп, Лбш, Пвр, Снв, Ств, Тпл, Трг, Хлп, Чрк, Яснв) || [*мов|чит' йак |риба у во|д'і*] 'про мовчазну жінку' (Вдрц, Дгш, Жрч, Зрч, Пст, Смл)

риба – хиба, аби хліба скиба [*риба – |хиба / аби х|л'іба с|киба*] 'однією рибою людина сита не буде' (Змш)

риба в воді – їсти годі [*риба в |вод'і – їй|сти |год'і*] 'у всьому має бути міра' (Прс)

рибу зловити / впіймати рибу [*рибу зло|вила*] (Дбр, Змш) || [*зло|вила |рибу*] (Ввн, Млн) || [*вп'ї|мала |рибу*] 'про жінку, яка завагітніла' (Бтн, Клч)

як риба [*йак |риба*] 'нічого не робити' (Плц)

як риба з водою [*йак |риба з во|дою*] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Брн)

як риба у воді [*йак |риба в во|д'і*] 'про спокійну жінку' (Млт)

РИГА

в Ригу їздити [в *ʲригу* *ʲїздити*] ‘знудило’ (Плп)
понюхати ригу [бу¹ла б по^нухала *ʲригу*] ‘знудило’ (Злн)

РИСКА

риски в роті не мати [р^ʲіски в *ʲрот*і не *ʲмати*] ‘бути голодним’ (Пл)

РІГ

віл робив, а муха на розі сиділа [в^ʲіл ро^бив / а *ʲмуха* на ро^ʲгу си^діла] див. ВІЛ

дивитися як коза рогом [ди^ʲв^{ит}ис^ʲа *ʲяк* ку^ʲза *ʲрогом*] див. КОЗА

РІД

козацького роду [ко^ʲзац^ʲкого *ʲроду*] ‘про здорового статурного хлопця/чоловіка’ (Зрч)

РІЙ

злетітися як рій [зле^ʲт^ʲі^ʲлис^ʲа *ʲяк* р^ʲій] ‘усім разом зібратися’ (Плп)

рій випустити / рій вилетів [р^ʲій *ʲвипустила*] (Брз, Жрч, Тпл) || [р^ʲій *ʲвилит*ів] ‘про породіллю’ (Зрч)

РІК

обіцяного три роки ждуть [о^ʲб^ʲіц^ʲаного *ʲтри* *ʲроки* *ʲждут*] ‘не дочекатися обіцяного’ (Клб)

третій рік на дев'ятому місяці [т^ʲрет^ʲій *ʲр*ік на дев^ʲятому *ʲм*іс^ʲяц^ʲі] ‘про жінку, яка довго не може завагітніти’ (Мшс, Тпл)

РІЛЛЯ

носом ріллю орати [но^ʲсом р^ʲіл^ʲ:у *ʲоре*] див. НІС

РІЧ

короста річ проста: зажив – чухайся [ко^ʲроста *ʲр*іч *ʲпроста*: за^ʲжив^{ев} – *ʲчухайс*а] див. КОРОСТА

РОГИ

РІЧКА

в річці купалося [в |р'іцц'і ку|палос'а] 'про народження дитини' (Пст)

РОБІТНИК

маціївський робітник [маци|йівс'к'ій ро|б'ітник] 'про лінивого чоловіка' (Квл)

РОБІТНИЦЯ

робітниця маціївська / робітниця козлова / робітниця комарівська [ро|б'ітниця'а маци|йовс'ка] || [ро|б'ітниця'а коз|лова] || [ро|б'ітниця'а кома|риу|с'ка] 'про ліниву жінку' [Арк'2003, с. 119]

робітниця-тридільниця: счить, пердить, тріски збирає [ро|б'ітниця'а-три|д'іл'ниця'а // с|чит' / пер|дит' / тр'іс|ки зби|рає] 'про ліниву жінку' (Квл)

РОБЛЕНА

в бібліотеці роблена [в б'і|бл'іо|тец'і |робл'ана] 'про розумну жінку' (Лцк)

РОБОТА

він до роботи як віл до карети [в'ін ду ру|боти йак в'іл ду ка|рети] 'про лінивого чоловіка' (Хлп)

РОВЕР

то вам не ровер [то вам ни |ровер] 'щось складне, незвичайне' (Клб)

худий як ровер [худий йак |ровер] 'про худого хлопця/чоловіка' (Гв)

РОГАТИЙ

зробити рогатим [зро|бити ро|гатим] 'про жінку, яка зраджує своєму чоловікові' (Кзл)

РОГИ

наставити роги [наст|авл'ає ро|ги] (Клч) || [ро|г'е наст|авл'ає] 'про невірну жінку, яка зраджує чоловікові' (Крп)

роги вирости [ро|ги |виросли] 'зраджений чоловік' (Дгш, Звн)

роги не позбивати [ʁоги ни пузб'івайут'] 'погані сімейні стосунки між подружжям' (Бхв)

спиляти роги [спил'ати ʁоги] 'зраджувати чоловікові' (Дтн)

РОЖА

гарний як рожа [ʁарний йак ʁожа || ʁарна йак ʁожа] 'про вродливу людину' (Брж, Клб)

загінделити свою рожу п'яну [заг'інделив свуйу ʁожу п'йану] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Вгщ)

крива рожа [кри'ва ʁожа] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Дбрв)

РОЖЕН

лізти як на рожен [л'ізти би на роʁон] 'упертий чоловік' [Арк'2003, с. 119]

пертися як свиня на рожен [пре йак сви'на на роʁон] див. СВИНЯ

РОЗМАЗЬОХА

як розмазьоха [йак розма'з'оха] 'голосно плакати' (Млт)

РОЗСІЛ

душа просить розсолу [ду'ша п'росит' ро'солу] див. ДУША

розібратися до розсолу [роз'іб'ралас'а до роз'солу] 'повністю' (Грг)

РОЗТЕРЗАННЯ

терпіти як на розтерзанні [тер'пит' йак на рут'ізан'ійі] 'про терплячу жінку' (Вгщ)

РОЗТОРОПА

нікудишній як розторопа [нику'дишн'ій би розто'ропа || нуку'дишн'айа би розто'ропа] 'про невродливу людину' (Бр)

РОЗУМ

бідний на розум [б'ідний на ʁозум] 'про нерозумного чоловіка' (Плц)

РОМАН

висох розум [ʎвисух ʎрозум гет] ‘часткова втрата пам’яті та розуму’ (Вгщ)

глузд за розум звернув [глузд за ʎрозум звирʎнув] див. ГЛУЗД

кур’ячий розум [ʎкур’ачий ʎрозум] ‘про нерозумну жінку’ (Плц)

людина з розумом [ʎʎʎдина з ʎрозумом] див. ЛЮДИНА

не твого ума розум [ʎни тʎвого уʎма ʎрозум] ‘виявити надмірну цікавість’ (Клб)

розум аж виливається [ʎрозум аш вилиʎвайец’а] ‘про розумного чоловіка’ (Хлп)

розум через вуха вилазить [ʎрозум ʎчерез ʎвуха ʎʎʎзе] ‘про розумного чоловіка’ (Лкв)

розум як світло [ʎрозум ʎак с’ʎʎтло] ‘про розумного чоловіка’ (Брз)

розумна над розумом [ʎроʎумна над ʎрозумом] ‘про розумну жінку’ (Вгщ)

розуму за двох [ʎрозуму за двох] ‘про розумну людину’ (Брз)

розуму як на свині вовни [ʎрозуму ʎак на свиʎн’і ʎвовни] ‘про нерозумну жінку’ (Клк)

самий розум [ʎсамий ʎрозум] ‘про розумного чоловіка’ (Млш)

теряти розум [ʎт’еʎрати ʎрозум] ‘втрата розуму через старість’ (Чрк)

того розуму, що через рот пре [ʎтого ʎрозуму ʎак ʎчириз рот пре] ‘про розумного чоловіка’ (Клк)

ходячий розум [ʎхоʎд’ачий ʎрозум] ‘про розумного чоловіка’ (Лщ)

ясний розум [ʎʎасний ʎрозум] ‘про розумного чоловіка’ (ВВл)

РОЗУМНИЙ

такий розумний, що аж дурний [ʎтаʎкийеʎї роʎумний аш дурʎниеʎї] ‘про нерозумного чоловіка’ (Лвр)

РОМАН

роман крутити [ʎроʎман кʎрут’ат’] ‘про взаємини між хлопцем і дівчиною’ (Брн)

РОПУХА

стара ропуха [ста|ра ра|пуха] ‘старша жінка’ (Омл)

страшний як ропуха [страш|ний йак ра|пуха || страш|на йак ра|пуха] ‘про невродливу людину’ (Хлп)

РОСА

як роса на сонці [йак ро|са на |сонц|і] ‘про молоду вродливу дівчину’ (Крп)

РОТ

аж рот порваввся [аш рот пор|вавса] ‘сміятися’ (Брв)

аж слина з рота скаче [аж сле|на з |рота с|каче] див. **СЛИНА**

кричати – аж в роті чорно [кри|чит’ – аш в |рот’і |чорно] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Мкв)

мовчати як води в рот набрати [мув|чит’ йак ву|ди в рот наб|рала] див. **ВОДА**

риски в роті не мати [р’іски в |рот’і не |мати] див. **РИСКА**

рот як варашка [рот йак ва|р’ашка] ‘про великий рот’ (ВВл, Остр)

рот як помийниця [рот йак пу|мийниц|а] ‘вживати нецензурну лексику’ (НРд)

того розуму, що через рот пре [того |розуму йак |чириз рот пре] див. **РОЗУМ**

хоч бери і рот заши [хоч бе|ри рот за|ши] ‘пліткувати’ (Лбш)

як в рот води набрати / сидить як води в рот набрав [йак в рот во|ди наб|рав] (Грдн, Лкв) || [йак во|ди в рот наб|рав] (Звн, Слв) || [се|дет’ йак во|де в рот наб|рав] ‘про мовчазного чоловіка’ (СтЗг)

РУБЕЦЬ

мокра до рубця [мокра до руб|ц|а] ‘змокнути’ (Мшв)

РУКИ

битися об поли руками [битис|а об |поли ру|ками] див. **ПОЛА**

дівка – рука рукою, нога ногою [д’івка – ру|ка рукою / но|га ногою] див. **ДІВКА**

РУКИ

доля не для поля (а руки не для пилюки) [дол'а ни дл'а пол'а / а руц'і ни дл'а пил'уц'і] див. ДОЛЯ

з відкритою рукою [з отк'ритою рукою] 'про щедрю людину' (Крп)

криві руки не для скуки [крив'і руки не дл'а скуки] 'нудитися без роботи' (Мк)

мити руки [миї руц'і] 'не мати жодних справ із кимось' (Клб)

нема куди руки діти [нима куди руц'і поїд'іти] 'сумувати, нудитися' (Нв)

піти по руках [п'ішла по руках] 'про жінку легкої поведінки' (Мрн)

руки короткі [рук'і коротк'і] 'про лінивого чоловіка' (Бржк)

руки не для пилюки [руц'і ни дл'а пил'уц'і] 'про ліниву жінку' (Квл)

руки серпом [рук'і серпом] 'про незграбну людину' (ВВл, Остр)

руки як бангули [рук'і йак бангули] 'про незграбну людину' (Дхч)

руки як веретена [руки йак верит'она] 'про незграбну людину' (Брв)

руки як коромисло [рук'і йак куро\мисло] 'про незграбну людину' (Прп)

руки як мотики [руки йак му\тики] 'про незграбну людину' (Трг)

руки як подухи [рук'і йак по\дух'і] 'про пухкі руки' (Грдн)

руки як решето [руки йак решето] 'схильність до витрачання грошей' (Крм)

руки як цівки [рук'і йак ц'івк'е] (Гщ) || [йак ц'івк'і тонк'і] 'про незграбну людину' (Бржк)

руки-дрюки [руки-др'уки] 'про незграбну людину' (Лбш)

руки-зачипіки [рук'е-зачип'ік'е] 'про незграбні руки' (Крп)

сам собі руку січе [сам соб'і руку с'іче] 'про терплячу людину' (ВВл)

сидіти склавши руки [сидит' склавши руки] 'про ліниву людину' (Брн)

у руках все горить [в руках все горит'] 'про працювиту жінку' (НРд, Трг)

як кописточки [йак кописточки] 'про руки' (Крчв)

РУЛЬ

ніс як руль [н'іс йак рул'] див. **НІС**

РУСАЛКА

коса як в русалки [ко|са йак в русалки] див. **КОСА**

РУТА

як зелена рута [йак зелена |рута] 'про вродливу дівчину' (СтЗг)

РУХ

того руху мати повно [того |руху |має |повно] 'швидкість у русі' (Тпл)

РУШНИК

на рушник ступати (стати) [на руш|ник сту|пайе] (Жрч) || [на руш|ник с|тала] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Бтн, Брд)

рушники подати [рушни|к'е пода|ла] 'дати згоду на одруження' (Крп)

РЯДНО

накрити мокрим рядном [накр|ити |мокрим р'ад|ном] 'коли менша сестра першою виходить заміж' (Пдцр)

С



САД

квітне як сад [к'вітне йак сад] 'про вродливого молодого хлопця' (Лкв)

СВЕКРУХА

САЖА

сажа під носом [сажа п'ід носом] 'про вуса в молодого хлопця' (Кмрв)

страшний як чорт в сажі [страш'ний йак чорт в саж'і] див. ЧОРТ

САЛО

боятися як жид сала [бо'йатис' йек жит сала] див. ЖИД

дурне як сало без хліба / дурне сало без хліба [дур'не йак сала биз хл'іба] (Клн) || [дур'не сала бис хл'іба] 'про нерозумного чоловіка' (Клб)

перебирати як кіт салом [перибара'є йак к'іт салом] див. КІТ

сміятися як дурень до сала [с'м'і'йец'а йак ду'рин' ду сала] див. ДУРЕНЬ

сміятися як дурний до сала [с'м'і'йец'а йак ду'рин' до сала 'сміятися' (Мшв)

треба, щоб сало зав'язалося [т'реба / шоп сала зав'язалос'а] 'відпочити після їжі' (Плц)

як салом помазаний [йак салом по'мазаний] (Пвр) || [йак салом пу'мазаний] 'про лисого чоловіка' (Кзл)

як циган до сала [йак циган ду сала] див. ЦИГАН

САТАНА

сатана вселився [сатана всел'ивс'а] 'про злу жінку' (ВВл)

сатана спокусив [сатана споку'сив] 'закінчити життя самогубством' (Плс)

СВАХА

в чому сваха на печі, у тому й на весіллі [в чому сваха на печ'і / в тому ї на вес'іл':і] 'про неохайно вдягнуену, брудну дівчину/жінку' (Ввн, Ткт)

СВЕКРУХА

свекруха – зла мачуха [свик'руха – зла мачуха] 'бути злою, невдоволеною' (Вгщ)

свекруха – зміюка [свик'руха-зм'і'йуха] 'бути злою, невдоволеною' (Бжн)

свекруха – не (рідна) мати [свѣк|руха – ни |мати] (Хлп) || [свѣк|руха ни |р'ідна |мати] 'родинні, некровні стосунки' (Брн)

свекруха – уїдлива муха [свѣк|руха – у|їдлива |муха] 'бути злою, невдоволеною' (ГБр)

свекруха як зла собака [свѣк|руха зла |як со|бака] 'про злу невдоволену свекруху' (Мрн)

свекруха як змія / свекруха як зміюка [свѣк|руха |як зм'ї|я] (МГл) || [свѣк|руха |як зм'ї|юка] 'допікати словом' (Гдм)

свекруха як кусюча муха [свѣк|руха |як ку|с'уча |муха] 'допікати словом' (Мшв)

свекруха як макуха [свѣк|руха |як ма|куха] 'про злу невдоволену свекруху' (Лкв)

свекруха як мачуха [свѣк|руха |як |мачуха] 'родинні, некровні стосунки' (Лквч)

свекруха-воркотуха [свѣк|руха-ворко|туха] 'про невдоволену свекруху' (Брж)

свекруха-пекуха [свѣк|руха-ни|куха] 'допікати словом' (Рсв)

СВЕРБЛЯЧКА

взяла сверблячка [вз'а|ла сверб|л'ачка] 'нетерплячість' (Мкв)

СВИНЕЦЬ

як в свинцеві [|як в свин|ц'ови] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Хрп)

СВИНКА

гарна як попова свинка в дощ [|гарна |як по|пова с|винка в дощ|] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Плп)

лежати як свинка в засіку [ле|жит' |як с|венка у за|с'іке] 'про ліниву жінку' (Грн)

синок – скільки в селі свинок: була одна і та здохла [си^е|нок – |к'іл'ко в се|л'і сви^е|нок // бу|ла |їідна ї та здохла] див. СИНОК

СВИНЯ

брудний як свиня [бруд|ний |як сви|н'а] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Ввн)

СВИНЯ

вищати як свиня перед смертю [*виш'чит' йак сви'н'а* | *перед с'мерт'у*] 'про голосну, крикливу жінку' (Зрч)

вуса як в свині брови [*вуса йак в сви'н'і б'рови*] **див. ВУСА**

вуха каплаухі як у свині [*вуха клапа'ух'і йак у сви'н'і*] **див. ВУХА**

вуха як свиня [*вуха йак сви'н'а*] **див. ВУХА**

гарний як свиня в дощ [*гарний йак сви'н'а в дошч* || *га'рна йак сви'н'а в дошч*] (Лпн, Ткт, Ярс) || [*йак сви'н'а в дошч*] 'про невродливу людину' (Яснв)

замазатися як свиню ссав [*за'мазавс'а йак сви'н'у с:ав*] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Яснв)

зробіть мене начальником, свинею я сам стану [*зру'б'іт' мене на'чал'ником / сви'н'ойу йа сам с'тану*] **див. НАЧАЛЬНИК**

кожна свиня своє корито хвалить [*кожна сви'н'а сво'є ко'рито х'валит'*] 'про хвалькувату жінку' (Брв)

красива як свиня сива [*красива йак сви'н'а сива*] 'про невродливу дівчину' (Мщн)

купити свиню [*ку'пити сви'н'у*] 'багато випити' [Арк'2003, с. 121]

нехлюя як свиня в болоті [*них'л'у'йа йак сви'н'а в бо'лоті*] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (НРд)

перебила свиня Отче́наш, то хай сама і молиться [*пере'била сви'н'а Отче'наш / то хаї са'ма і мо'лиц'а*] 'збити з пантелику' (Клб)

перебирати як свині личем рити [*пириби'райе йак сви'н'а личем* | *рийе*] 'про дівчину, яка не може визначитися із майбутнім обранцем' (Дбр)

пертися як свиня на рожен [*пре йак сви'н'а на ро'жон*] 'бійка п'яного чоловіка' (Мшв)

похожа свиня на коня, тільки шерсть не така [*по'хожа сви'н'а на ку'н'а / то но шерст' ни та'ка*] 'бути несхожим' (Лпл)

прийшла свиня і не хрюкнула [*приш'ла сви'н'а ї ни х'рукнула*] 'не привітатися, бути непривітним' (Клб)

розуму як на свині вовни [*ро'зуму йак на сви'н'і вовни*] **див. РОЗУМ**

чистий як свиня забовтана [*чиста йак сви'н'а за'бовтана*] 'про неакуратну людину' (Чмр)

СВІЖА

свіжа капає [с'в'іжа |капайе] 'процес самогоноваріння' (Дбрв, Клч)

СВІЖАК

свіжака робити [с'в'іжа|ка |робл'ат'] 'процес самогоноваріння' (Тпл)

СВІЖИНА

свіжиною пахнути [с'в'іжи|нойу |пахне] 'процес самогоноваріння' (Яснв)

СВІТ

вичитати як світ вимер [вичи|тайе йак с'в'іт |вимир] 'голосно плакати' (Вгщ)

волочитися по світу [во|лочиц'а по с'в'іту] 'про жінку легкої поведінки' (Лщ)

зав'язати світ [зав'я|зала с'в'іт] 'про дівчину, яка невдало вийшла заміж' (Тпл)

крутити світом [кру|тит' с'в'ітом] 'про хитрого чоловіка' (Клб)

світом нудити [с'в'ітом |нудити] 'нудьгувати' (Трн)

СВІТЛО

розум як світло [ро|зум йак с'в'ітло] **див. РОЗУМ**

СВІЧКА

свічка догорає [с'в'ічка до|горає] 'передчуття смерті' (Клн)

СВЯТА

свята святих [с'в'а|та с'в'а|тих] 'про терплячу людину' (Вкр)

СВЯТИЙ

голий як турецький святий [го|лий йак ту|рецьк'ії с'в'а|тий] 'про бідну людину' (Пл)

нехай святий Йосип на добре переносить [ни|хай с'в'а|тий |Йосип на |добре пере|носить'] 'погані сни' (Лпн)

СЕРЕДА

ХОЧ СВЯТИХ ВІНОСЬ [*хоч с'в'а'тих ви'нос'*] 'про неакуратну людину' (Пл)

СВЯТОСТЬ

САМА СВЯТОСТЬ [*са'ма с'в'атост'*] 'надмірна людська доброта' (Смл)

СВЕНТУ

СВЕНТУ-ПЕНТУ [*с'в'енту |п'енту*] 'як-небудь' (Клб)

СЕЛО

БАБНІК НА ВСЕ СЕЛО [*|бaбн'ік на все сe'ло*] див. БАБНІК

КУМА КУМІ ТА ПІШЛО ПО СЕЛІ [*ку'ма кум'і і п'ішло по сe'л'і*] див. КУМА

НАШЕ ПОМЕЛО ПО СЕЛІ РОЗНЕСЛО [*наше поми'ло по сe'л'і рознес'ло*] див. ПОМЕЛО

РОЗНЕСТИ ЯК СОРОКА ПО СЕЛІ [*рознес'ла як со'рока по сe'лу*] див. СОРОКА

СЕЛО ГУДЕ [*сe'ло гу'де*] 'про плітку, яка дуже швидко поширилася' (Мкв)

СИНОК – СКІЛЬКИ В СЕЛІ СВИНОК: БУЛА ОДНА І ТА ЗДОХЛА [*си'нок – ск'іл'ко в сe'л'і сви'нок // була йі'дна і та здох'ла*] див. СИНОК

ЯКБИ НЕ ТІ ВАСИЛІ, ТО НЕ БУЛО Б ДІТЕЙ НА СЕЛІ [*й'ак'би не т'і Васи'л'і / то не було б д'ітей на сe'л'і*] див. ДІТИ

СЕРЕДА

ЙТИ ЯК СЕРЕДА НА П'ЯТНИЦЮ [*йі'де як сe'ри'да на п'я'тниц'ю*] 'повільно пересуватися' (Клб)

ІТИ (ПОВЗТИ) ЯК ІЗ СЕРЕДИ НА П'ЯТНИЦЮ [*й'ак із сe'рe'ди на п'я'тниц'ю*] (Лбш, Мрн) || [*йі'де як сe'ри'да на п'я'тниц'ю*] (Грн) || [*йі'де як із сe'рe'ди на п'я'тниц'ю*] (Лбш) || [*пoв'зe' як сe'рe'да на п'я'тниц'ю*] 'повільно пересуватися' (Брд)

СКРИВИТИСЯ (НАДУТИСЯ) ЯК СЕРЕДА НА П'ЯТНИЦЮ [*скри'вивс'а як сe'рe'да на п'я'тниц'ю*] (Врн) || [*на'дувс'а як сe'рe'да на п'я'тниц'ю*] 'про ображену людину' (Снв)

СУНУТИСЯ (ПЛЕНТАТИСЯ) ЯК НА ЗАВТРА [*су'ниц'а як на |завтра*] (Смл, Хлп) || [*п'лeнтaйeц'а як на |завтра*] 'повільно пересуватися' (Гдм)

сунутися як на завтрашній день [суниц'а йак на |завтрашн'ї ден'] 'повільно пересуватися' (Чрк)

сунутися як середа на п'ятницю [суниц'а йак сириде на п'ятницю'] 'повільно пересуватися' (Грн)

СЕРПОМ

руки серпом [рук'ї серпом] див. РУКИ

як серпом по яйцях [йак серпом по йайц'ах] 'раптово отримати відмову' (Плп)

СЕРУН

вдітися як серун на Великдень [вд'їлас'а йак серун на Великден'] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Збр)

СЕРЦЕ

під серцем стукнуло [п'їд |серцем с|тукнуло] 'про вагітну жінку' (Пл)

серце з перцем [серце з |перцем] 'про сердиту людину' (Брвч)

холоне серце [холоне |серце] 'про лякливу дівчину/жінку' (Брн)

СЕСТРА

сестра в армії [сестра в |арм'її] 'про розумово відсталого чоловіка' (Смд)

сестра милосердя [систра мило|серд'а] 'про жінку легкої поведінки' [Арк'2005, с. 81]

як молодшої сестри [йак му|лидшойї сестри] 'щось малого розміру' (Пдм)

СИЛА

була сила як мати носила / була сила як мати носила, а як перестала, то й сили не стало [була |сила йак |мати но|сила] (Врн) || [була |сила йак |мати но|сила / а йак перчс|тала тої |сили ни с|тало] 'втрата сили' (Плп)

сила в землю пішла [сила в |земл'у пуш|ла] 'втрата сили' (НРд)

СІДАЛО

сила в колгоспі осталася [сила в кол'госп'і осталас'а]
'втрата сили через непосильну працю' (Снв)
сила посивіла [сила поси'віла] 'втрата сили' (Лбш)

СИН

сукин син [сукин син] 'злий, підлий чоловік' (Вгщ)

СИНІЙ

бідний аж синій [б'ідний аж |син'ій] 'про бідного чоловіка'
(Яснв, Ббр)

СИНОК

синок – скільки в селі свинок: була одна і та здохла
[синок – |к'іл'ко в си|л'і сви|нок // була йїдна і та здохла]
'про дівчат легкої поведінки' (Плп)

СИНЯК

сплошний синяк [сплош|ний си|н'ак] 'про чоловіка-п'яницю'
(Чрк)

СИР

сміятися як дурний до сиру [с'м'ійец'а йак дур|ний до |сера]
'сміятися' (Рсв)

СИТЕЧКО

нове ситечко на кілочку [нове |ситечко на к'ілочку] (Трн) ||
[нове |сито на к'ілочку] 'про молоду невістку' (Хлп)

СИЧ

брови як в сича [б'рови йак в си|ча] 'брови гострої форми'
(Клк)

надутися як сич [на|дута йак сич] (Вгщ) || [на|дувс'а йак сич]
'про ображену людину' (НРд)

сердитий як сич [сер|дитий йак сич] || [сер|дита йак сич] (Гдм,
Лпн) || [на|дута йак сич] 'про сердиту людину' (Вгщ)

СІДАЛО

бігати як курка до сідала [б'ігає йак |курка ду |с'ідала]
див. КУРКА

СІЛЬ

в Крим по сіль [в Крим по с'іл'] 'піти і довго не повертатися' (Лщ)

СІЧКА

помочнік – **в січку срати** [по|мочн'ік в |с'ічку с|рати] див. ПОМОЧНИК

СІЧКАРНЯ

сікти як січкаря [с'іче йак с'іч|карн'а] 1) 'зла жінка' (Клб); 2) 'балакуча жінка, базіка' (Вгщ)

СКЕЛЯ

спокійна як скеля [спо|к'ійна йак с|кел'а] 'про спокійну жінку' (Вгщ)

СКИБА

риба – хиба, аби хліба скиба [р|риба – |хиба / аби х|л'іба с|киба] див. РИБА

СКІПІДАР

бігати як п'яти скипідаром намазати [б'ігайе йак п'йати скип'і|даром на|мазали] див. П'ЯТКИ

СКЛЕП

бігати як жид по порожньому склепі [б'ігайе йак жид по по|рож'ому ск|леп'і] див. ЖИД

СКЛЯНОЧКА

в хаті як в скляночці / як в стаканчику [в |хат'і йак у ск|л'анц'і] (Влм) || [йак в ста|канчику] 'охайність і порядок в оселі' (Мшв)

як скляночка [йак шк|л'аночка] 1) 'про акуратну жінку'; 2) 'охайність і порядок в оселі' (Хлп)

СКОРОХОД

ходити як скороход [ходит' йак скоро|ход] 'швидка хода' (Мшс)

СЛИНА

СКУКА

криві руки не для скуки [*крив'і |руки не дл'а скуки*] див. РУКИ

СКУПА

скупа така, що не позичить п'ятака [*ску|па та|ка / шо ни по|зичит' п'ята|ка*] 'про скупу людину' (Мшн)

скупізна, що гівно з під себе з'їла б [*ску|п'ізна / шо гум|но з-нуд |себе з'їла б*] 'про скупу жінку' (Клб)

СКУПИЙ

скупий аж вовком вий [*ску|пий аш |воуком виї*] 'про жадібного' (Мшв)

СЛАВА

як не таке, то сяке, а все не слава Богу (Господу) [*йак ни та|к'е / то с'а|к'е / а все ни слава |Богу (Госпуд'і)*] 'передчуття смерті' (Хлп)

СЛИВА

пересохша слива [*пере|сохша с|лива*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Яснв)

синій як сливка [*син'ій йак с|ливка*] (Млш) || [*син':е йак с|ливка*] (Осв) 'про чоловіка-п'яницю' (Чрк)

СЛИВОЧКА

дріботити так, як в сливочках знестися хоче [*др'іботит' так / йак в сливоч|ках знес|тис'а |хоче*] 'швидка хода' (Смд)

СЛИМАК

повзти як слимак / лізти як слимак [*пов|зе йак сли|мак*] (Прс) || [*л'ізе йак сли|мак*] 'повільно рухатися' (Влх)

СЛИНА

аж слина з рота скаче [*аж сле|на з |рота с|каче*] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Млт)

заплакати як слину сплюнути [*зап|лакати би с|лину п|л'унути*] 'голосно плакати' (Брв)

пропасти як слина [пропала йак слена] ‘втрата сили’ (Млт)
шипіти як на утюгові слина [шипнѳт’ йак на ут’уґове
 сл’ун’а] ‘про сердиту жінку’ (Пл)

СЛІД

піти і сліди (за собою) забрати [п’ішов і сл’іди за собов
 заб’рав] (Прс) || [п’ішов і сл’іди заб’рав] ‘піти й довго не
 повертатися’ (Врн)

СЛІПАК

сліпе як сліпак [сл’іпе йак слипак] ‘про людину, яка з віком
 погано бачить’ (Лбш)

СЛІПЕНЬ

сліпень напав [сл’еп’ен’ напав] ‘щось не знаходити, довго
 шукати’ (Збв)

СЛІПЕЦЬ

як сліпець [йак сл’іпец’] ‘про неодруженого чоловіка’ (Звн)

СЛІПІЙ

приглядатися як сліпий до дівки [пригл’адаец’а йак
 сл’іпій до д’івки] ‘про хлопця, який не може вибрати собі
 дівчину’ (Млт)

СЛІПОТА

куряча сліпота / сліпота куряча [курача сл’іпота] (Брж) ||
 [сліпота курача] ‘про людину, яка з віком погано бачить’
 (Лкв)

СЛІПОТІННЯ

сліпе як сліпотіння [сл’іпе йак сліпот’ін’а] ‘про людину,
 яка з віком погано бачить’ (Лбш)

СЛОВА

не вибити слова як з козла вовни [ни вѳбийеш слова йак з
 кузла вѳвни] ‘про мовчазного чоловіка’ (Лпн)

СМЕРТЬ

сипати словами як горохом (обсипати) [сипле сл^увами йак гу^рохом] (Рсв) || [сипе словами йак го^рохом обси^пайе] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Брс, Брн)

така як труба – навіть слова не витягнеш [та^ка йак труба – |нав'іт' с^лова ни |вит'агнеш] див. ТРУБА

СЛОВЕЧКО

дурна як овечка – не скаже ні словечка [дур^на йак о^вечка – ни с^каже н'і сло^вечка] див. ОВЕЧКА

СЛЬОЗА

біжить як сльоза [б'і^жит' йак сл'о^за] 'процес самогоноваріння' (Смд, Снв)

крокодилячі сльози [кроко^д'іл'ач'і сл'о^зи] 'обманні сльози' (Остр, ВВл)

плакати крокодилячими сльозами [п^лаче кроко^дил'ачими сл'о^зами] 'обманні сльози' (ВВл)

сльози як дощ восени [сл'о^зи йак дошч восе^ни] 'голосно плакати' (Смл)

чиста як сльоза [чиста йак сл'у^за] 'акуратність' (Чрк)

СМАЛЕЦЬ

хоч смалець топи [хоч с^малец' то^пи] 'про повну жінку' (Хлп)

СМЕРДИТЬ

смердить слухати [смир^дит' с^лухати] 'говорити нісенітницю' (Клб)

СМЕРТЬ

вищить як свиня перед смертю [виш^чит' йак сви^н'а |перед с^мерт'у] див. СВИНЯ

голодна як смерть [гу^лодна йак смерт'] 'сильне відчуття голоду' (Мжс)

дивитися смерті в очі [ди^витис'а в |оч'і с^мерт'і] 'передчуття смерті' (Хлп)

піти багатому по смерть [п'і^шов ба^гатому по смерт'] 'піти й довго не повертатися' (Млт)

правдиві як смерть [*п^рав^див^і й^ак см^ерт[']*] 'про чесну людину' (Мжс)

три чисниці до смерті [*т^ри ч^ис^ни^ці до см^ерт[']*] див. ЧИСНИЦЯ

як лебедята до смерті разом [*й^ак леб^ед[']ата до см^ерти |разом*] див. ЛЕБЕДЯТА

СМЕТАНА

жити як вареники в сметані [*ж^ив^ут['] й^ак ва^реники в см^ет[']ан[']*] див. ВАРЕНИК

спритний як муха в сметані [*сп^ритний й^ак м^уха в см^ет[']ан[']*] див. МУХА

СМИК

як смик [*й^ак см^ик*] 'про худого хлопця/чоловіка' [Арк'2003, с. 123]

СМІТТЯ

виносити сміття з хати [*ви^носити см[']іт[']:а з х[']ати*] 'про плітку, яка дуже швидко поширилася' (Клб)

СМІХ

кидати в сміх [*к[']идає в см[']іх*] 'сміятися' (Брн)

СМОЛА

повертатися як муха в смолі [*повер[']тайец[']а й^ак м^уха в см[']ол[']*] див. МУХА

як вогонь по смолі [*й^ак о[']гон['] по см[']ол[']*] див. ВОГОНЬ

як муха в смолі [*й^ак м^уха в см[']ол[']*] див. МУХА

СНІГ

грошей як зимою снігу [*г^рош[']ей й^ак з[']им[']ойу с[']н[']ігу*] див. ГРОШІ

зимою снігу не випросиш [*з[']им[']ойу с[']н[']ігу ни |в[']ип[']росиш*] 'про жадібного' (Клн)

йому і снігу буде мало [*й[']о[']му і с[']н[']ігу |бу[']де м[']ало*] 'про скупого чоловіка' (Лбчв)

СОБАКА

старий як сніг [ста|риї̯ йак сн'іг] 'про старшого чоловіка' (Трс)

чистий як сніг [чистий̯ йак сн'іг] 'про акуратну людину' (Крп)

СНІДАНОК

спровадити до пекла чортам на сніданок [спро|вадити до̯ пекла чор|там на сн'іданок] див. ПЕКЛО

СНІП

нарізатися як сніп [на|ризавс'а̯ йак снп] 'алкогольне сп'яніння' (Грн)

радий як сніп [радий̯ йак снп] 'про радісного чоловіка' (Грн)

СОБАКА

брехати як собака [б|реше̯ йак су|бака] (Брж, Брн, ВВл, Грн, Гдм, Грдн, Клк, Клн, Крч, Млт, Остр, Плц) || [б|реше̯ би со|бака] 'обманювати' (Бр)

брехати як собака на прив'язі [б|реше̯ йак со|бака на пово|дку] (Лбш) || [б|реше̯ йак су|бака на п|рив'язи] 'обманювати' (Мрн)

брехати як собака перед смертю (здохом) [б|реше̯ йак со|бака п|перед с|мерт'у (здохом)] 'обманювати' (Лбш)

молоти як собака хвостом [меле̯ йак со|бака хво|стом] (Крп) || [меле̯ йек су|бака хво|стом] 'про балакучу жінку, базіку' (Врк)

на кості тільки собаки кидаються, і ті голодні [на̯ к|ост'і̯ т'ік'і̯ су|бак'і̯ к'ідаюц'а / і то̯ гу|лодн'і̯] див. КОСТІ

недобрий як злий пес [недо|брече̯ йак злиї̯ пес] 'злий чоловік' (Брн)

пом'ятий як собака пожував / як собаки жували [пом'н'атиї̯ йак со|бака пожу|вав] (Грн) || [йак су|бак'і̯ жу|вали] 'про неохайно вдягну, у невипрасованому одязі людину' (Збр)

розумний як дресирована собака [ро|зумна̯ йак дрис'і|ро-вана со|бака] 'про розумну людину' (Плц)

свекруха як зла собака [свик'руха̯ зла̯ йак со|бака] див. СВЕКРУХА

собак лякати [су|бак л'а|кати] 'про невродливу дівчину/жінку' (Хлп)

собака валящий [су|бака ва|л'ушчий] 'про невірнього чоловіка' (Злз)

собака вкусила [со|бака вку|сила] 'період менструації' (Тпл)

терпіти як собака холод [тер|пит' як со|бака |холод] 'про терплячого чоловіка' (Гдм)

СОВА

сліпий як сова [сли|пий' як со|ва] (Вгщ) || [сл'і|па як со|ва] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Ткт, Жбк)

СОВАЙЛО

лазити як совайло [лазит' як су|вайло] 'повільно пересуватися' (НРд)

СОВИЦЯ

розумна як совиця і хитра як лисиця / розумна як лисиця [ро|зумна як со|виц'а і |хитра як ли|сиц'а] (Злч) 'про розумну жінку' (Ярс)

СОКИ

як соки вижали [йак |соки |вижали] 'втомитися' (Остр)

СОКИРА

сікти як сокира [с'і|че як со|кира] 'про злу жінку' (Крч)

як сокирка без топориська [йак су|к'іра биз топо|рис'ка] 1) 'про неосвічену дівчину/жінку' (Врн); 2) 'про того, хто не вміє плавати' (Гдм)

СОКІЛ

вродливий як сокіл [врод|ливий' як |сок'іл] (Смд) || [йак |сок'іл] 'про вродливого хлопця' (Жрч)

гол як сокол / голий як сокол [гол' як со|кол] (Тпл) || [голий' як |сокол] 'про бідного чоловіка' (Вдр)

СОЛДАТ

як солдат [йак сол|дат] 'про сміливого чоловіка' (Врн)

СОНЕЧКО

СОЛОМА

голова не соломою напхана [голова ни соломою п'хана]
див. ГОЛОВА

СОЛОМОН

премудрий Соломон [примудрий Сулумон] 'про розумного чоловіка' (Зтр)

розумний як Соломон [ро'зумеї йак Соломон] 'про розумного чоловіка' (СтЗг)

СОМ

вусатий як сом [вусатий йак сом] 'про вусатого чоловіка' (Ввн, Дтн, Чрк)

СОН

відійти у сні вічні [в'ід'їїшов у сні |в'ечн'ї] 'померти' (Лбш)
молотний до сну [мулотний ду сну] 'полюбляє довго спати' [Арк'2003, с. 124]

сном обмотаний [сном обмотаний] 'втомитися' (Остр)

сон в руку [сон в |руку] 'добрий, гарний сон' (Пл)

сон за водою [сон за во'дою] 'погані сні' (Лкв)

сон як на волосині [сон йак на воло|син'ї] 'чутливий сон' (Зрч)

спокійний як сон [спо|к'їїний йак сон || спо|к'їїна йак сон] 'про спокійну людину' (Бжн)

СОНЕЧКО

блищати лисиною як сонечком [блиш|чит' |лисіна йак |сонечко] див. ЛИСИНА

вночі буде світити сонечко [вноч'ї |буде св'їтити |сонечко] 'про лисого чоловіка' (Звн)

світитися як сонечко [св'їтиц'а йак |сонце] 'про лисого чоловіка' (Псн)

сонечко засяяло / сонечко засвітило [|сонечко за|с'айало] (СтЗг) || [|сонечко засв'їтило] 'про лисого чоловіка' (Слв)

СОНЦЕ

гарний як красне сонце / красивий як сонце [ґарний йак ʎкрасне ʎсонце] (Крч) || [красивий йак ʎсонце || ʎгарна йак ʎкрасне ʎсонце] (Крч) || [красива йак ʎсонце] ‘про вродливу людину’ (Пст)

гарне як сонце [ґарне йак ʎсонце] ‘про вродливу дитину’ (Остр)

крутити як циган сонцем [кʎрутитʎ йак ʎциган ʎсонцем] див. **ЦИГАН**

сердитий як дощ, коли сонце світить [сирʎдитий йак дощч / коли ʎсонце сʎвʎтитʎ] див. **ДОЩ**

сонце зморило [ʎсонце змоʎрило] ‘швидко заснути’ (Клн)

як роса на сонці [йак роʎса на ʎсонцʎі] див. **РОСА**

СОПЛЯ

плакати як сопля на стіні [пʎлаче йак сопʎла на стʎінʎі] ‘голосно плакати’ (Зрч)

повзти як сопель [повʎзе йак сопелʎ] ‘повільно пересуватися’ (Ств)

соплі жувати [сопʎлʎі жуʎйе] ‘голосно плакати’ (Мшв)

СОРОКА

рознести як сорока по селі [розʎнесла йак соʎрока по селу] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку’ (Зрч)

скреготіти як сорока / чваркотіти як сорока [скреʎгоче йак соʎрока] (Смд, Ств) || [чварокоʎтитʎ йак соʎрока] ‘про балакучу жінку, базіку’ (Вдр)

скреготіти як сорока [скреʎгоче йак соʎрока] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку’ (Дбр, Жрч, Слв, Тпл)

хвостата сорока [хвосʎтата соʎрока] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку’ (Тпл)

як сорока в кістку [йак соʎрока в ʎкістку] ‘бути критичним’ (Збр)

СОРОЧКА

мати на сорочці / стало на сорочці [мати на суʎрочцʎі] (Брд, Брз, Гщ, Гдм, Дбрв, Жрч, Кзл, Лбн, Млн, Мшс, Овд, Пст) || [стало на соʎрочцʎі] (Крп) || [на соʎрочцʎі] ‘період менструації’ (Жрч)

СПРАТТЯ

СОЯ

як соя [йак |сойа] 'про ліниву людину' (Глх)

СПИНА

живіт до спини преклеяний [жив'іт до спини приклеїний]

див. ЖИВІТ

жолудок до спини прилип / живіт до спини приріс
[жолудок до спине прилип] див. ЖОЛУДОК

через живіт спину чухати [через жив'іт спину чухайе]
див. ЖИВІТ

СПІДНИЦЯ

мокра спідниця [мокра с'підниц'а] 'період менструації'
(Псн)

під кожну спідницю заглянути [пуд |кожну спудниц'у
заглане] 'про зрадливого чоловіка' (Пвр)

хоч спідниці не згуби [хоч сп'ідниц'і ни згуби] 'швидка хода'
(Хлп)

СПОКІЙ

піти на спокій [п'ішла на спок'ій] 'померти' (Пщ)

СПОЛОХАНИЙ

кричати як сполоханий [кричит' йак сполоханий] 'про
голосного, крикливого чоловіка' (Лбчв)

СПОЧИНОК

місце вічного спочинку [м'ісце |вічного |відпочинку]
див. МІСЦЕ

СПРАВКА

просидіти дев'ять класів і отримати справку [просид'ів
|дев'ят' клас'ів і отримав справку] див. КЛАС

СПРАТТЯ

все в спратті / в них все в спратті [все в спра|т':і] (ВВл) || [в
них все в спра|т':і] 'порядок в оселі' (Ткт)

СПРАВУНКИ

справунки справляти [*спара'вунк'і справ\л'ати*] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємницю, пліткарку' (Клб)

СРАКА

в сраку по раки, ложкою по мед [*в с\раку пу\рак'і / \лошкойу пу мет*] 'в нікуди' (Клб)

голову всадити як в сраку [*\голову вса\дила йак в с\раку*] див. ГОЛОВА

і сраку не потельбушити [*і с\раку ни путил\бушит'*] 'про ліниву жінку' (Пл)

на кінці сраки [*на кун\ц'і с\рак'і*] див. КІНЕЦЬ

спішити як шило в сраці [*сп'ішит' йак \шило в с\рац'і*] див. ШИЛО

як за сраку вкусити [*йак за с\раку вку\сила*] 'про голосну, крикливу жінку' (МГл)

СТАРИЙ

надовго старий жениться [*на\довго ста\риї \жениц'а*] 'бути непостійним' (Клб)

СТАТУЯ

як статуя [*йак с\татуїа*] (Лбчв, НРд) || [*би с\татуїа*] 1) 'про високу дівчину непропорційної статури'; 2) 'нічого не робити' (Бр)

СТЕЖКА

дубкати стежку [*дуб\кав с\тешку / дуб\кати с\тешку*] 'зустрічатися із дівчиною' (Чрк)

іти свинячою стежкою [*і\де сви\н'ачоїу с\тешкойу*] 'хода п'яної людини' (Мжс)

СТЕРВ'ЯТИНА

недобрий як стерв'ятина [*ни\добриї йак стерв\йятина* || *ни\добра йак стерв\йятина*] 'про злу людину' (Злч)

СТЕРВО

гуляще стерво [*гу\л'ашче с\терво*] 'про жінку легкої поведінки' (Лкв, Яснв)

СТРАШНО

СТІЛ

брехня на столі [брехн'а на стол'і] **див. БРЕХНЯ**

на голові як на столі – гладко [на гулов'і йак на стол'і – гладко] **див. ГОЛОВА**

тупий як дубовий стіл [туп'е йак дубовий ст'іл] 'про нерозумного чоловіка' (Лбш)

СТІНА

говорити як горохом об стіну [го'ворит' би го'рохом об ст'єну] **див. ГОРОХ**

мовчати як стіна [мов'чит' йак ст'іна] 'про мовчазну жінку' (Клб, Слв)

плакати як сопля на стіні [п'лаче йак соп'л'а на ст'ін'і] **див. СОПЛЯ**

як гівно по стінах [йак гам'но пу ст'інах] **див. ГІВНО**

як до стіни [йак до ст'іни] 'про вперту жінку' (Плц)

СТОВПАК

старий стовпак [ста'риї стов'пак] 'про неодруженого чоловіка' (Вдр)

СТОПКА

заглядати в стопку [загл'адати в ст'опку] 'про чоловіка-п'яницю' (Клб)

СТРАУС

набубнявитися як страус [набубн'авивс'а йак ст'раус] 'про сердитого чоловіка' (Плс)

СТРАХ

аж страх дивитися [аш страх ди'витис'] 'про невродливу дівчину/жінку' (Лбш)

СТРАШНО

розумний аж страшно / такий розумний аж страшно [ро'зумний аж ст'рашно] (Чрк) || [та'кий ро'зумний / аж ст'рашно] 'про розумного чоловіка' (Яснв)

СТРЕЛЬБА

як стрельба [йак стрел'ба] 'про худу жінку' (Брвч)

СТРІЛА

летіти як стріла [ли'тит' йак стр'іла] 'швидкість у русі' (Гбн)

СТРІХА

брови як стріха [б'рови йак стр'іха] **див. БРОВИ**

залетіти як суха кульбаба в стріху [залет'іла йак су'ха кул'баба в стр'іху] **див. КУЛЬБАБА**

як на чортовій стрісі [йак на 'чортов'ї стр'іс'і] 'неохайність у будинку' (Пвл)

як солом'яна стріха [йак сол'ом'яна стр'іха] 1) 'про дівчину, яка не вийшла заміж'; 2) 'про людину старшого віку' (Гдм)

СТРУМОЧОК

молодий струмочок [моло'диї стру'мочок] 'про молодого вродливого хлопця' (Пст)

СТРУНА

ноги як струни [ноги йак стру'ни] **див. НОГИ**

СТРУЧОК

сухий як стручок [су'хий йак стру'чок] 'про худого хлопця/чоловіка' (Бхв)

СТУДЕНТ

спати як студент на лекції [спит' йак сту'дент на 'лекул'їах] 'чутливий сон' (Лкв)

СУБОТА

в суботу народжена [в су'боту 'рож:ена] 'про працювиту жінку' (Змш)

СУД

як глухий на суд [йак глу'хий на суд] 'поспішати, нінащо незважаючи' (Мшв)

СУЧКА

СУДЕНЬ

голова як судень [гулу|ва йак суден'] див. ГОЛОВА

СУКА

вити як сука в плоті [вийе йак |сука в |лот'і] 'потрапити в халепу' (Грг)

з під суки яйця дістати [с-п'ід |суки |йайц'а д'іс|тане] 'про хитрого чоловіка' (Зтр)

СУМ

з суму сохнути [з |суму |сохне] 'нудьгувати' (Млт)

СУМОЧКА

дама з сумочкою [л|дама з |сумучкойу] див. ДАМА

СУНИЧКА

губи як сунички [л|губи йак су|нички] див. ГУБИ

СУРОК

насуплений як сурок [на|супл'аниї йак су|рок] 'про сердитого чоловіка' (Гдм)

спати як сурок [спит' йак су|рок] 'міцний сон' (НРд, Рсв)

СУХОПЕРДЯ

як сухопердя [йак сухо|перд'а] 'про худу дівчину/жінку' (Хлп)

СУХОТА

бідота-сухота [б'ідота-су|хота] див. БІДОТА

СУЦВІТТЯ

нове суцвіття [нове суц|в'іт':а] 'про народження дитини' (Вгщ)

СУЧКА

нагуляться як сучка / залетіти як сучка [нагул'алас' йак |сучка] (Пст) || [залет'іла йак |сучка] 'про жінку, яка завагітніла в нешлюбі' (Вдрц)

сучка незаганяна [сучка низаган'ана] 'про жінку легкої поведінки' (Вгщ)

як сучці язиком телепати [би |сучка йази|ком телепайе] 'вживати нецензурну лексику' (Бр)

ТТ



ТАБЛЕТКА

таблетку зашити [таблетку зашили] 'не вживати алкогольних напоїв' (Псн)

ТАЗ

накрити мідний тазом [накрити |м'ідним |тазом] 'коли менша сестра першою виходить заміж' (Обр)

ТАКСІВКА

як таксівка [йак так|с'івка] 'швидкість у русі' (Прс)

ТАНК

глухий як танк [глухий йак танк] 'про людину, яка з віком погано чує' (Брж)

забитий як танк [забитий йак танк || за|бита йак танк] 'про нерозумну людину' (Дбр)

ТАНЦІ

бистре як Гантінька на танцях [бистре йак |Ган'т'ін'ка на |танц'ах] 'швидка хода' (Лбш)

ТАПКИ

білі тапки готувати [б'іл'і |тапки го|туйе] 'передчуття смерті' (Остр)

ТЕРПИЛО

ТАПОЧОК

ставити себе вище тапочка [с|тавит' се|бе |вишче |тапочка] 'про гордого', із сарказм. (Цмн)

ТАРАБАНЬКА

плести як тарабанька [пле|те |як |тара|бан'ка] 'багато говорити' (Грн)

ТАРАКАН

вусатий як таракан [ву|сатий |як |тара|кан] 'про вусатого чоловіка' (Вдр)

ТАРАДАЙКА

язик як тарadayка [|я|зик |як |тара|дайка] див. **ЯЗИК**

ТЕЛИЧКА

молодичка як теличка [моло|дичка |як |те|личка] див. **МОЛОДИЧКА**

ТЕЛЯ

дурне як теля з ланцюга [ду|рне |як |те|л'а на ланц|у|гу] 'про нерозумного чоловіка' (Звн)

ноги як телята [ног'і |як |ти|л'ета] див. **НОГИ**

ТЕЛЯТКО

дай Боже нашому теляткові та й вовка з'їсти [да|ї |Боже |нашуму |те|л'ат'і |во|ўка з|ї|їсти] 'бажання здійснити неможливе' (Рсв)

ТЕПЛА

ще тепла [шче |тепла] 'про породіллю' (Вгщ, Псн)

ТЕРНИЦЯ

тарахкотіти як терниця [тара|хко|тит' |як |тер|ниц'а] 'про балакучу жінку, базіку' (Вдр)

як терниця [|як |тер|ниц'а] 'про худу дівчину/жінку' (Бн)

ТЕРПИЛО

терпить терпило [тер|пит' |тер|пило] 'про терплячого чоловіка' (Прв)

ТЕТЕРЯ

сліпа тетеря [сл'іна те|тер'а] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Трн)

ТЕЩА

теща як відьма [тешча йак |в'ед'ма] 'про злу тещу' (Грн)
тещі ноги мити і воду пити [тешч'і |ноги |мити і |воду |пити] 'примовляння про відносини між зятем і тещею' (Хлп)

ТИЖДЕНЬ

сім неділь на тиждень справляти [с'ім ни|д'іл' на |тижден' справ|л'айе] див. **НЕДІЛЯ**

ТИРСА

тирса в голові / в голові тирса [тирса в голо|в'і] (Бтн) || [в голо|в'і |тирса] див. **ГОЛОВА**

ТИЦЬ

тиць – бабин Гриць [тиц' – |бабин Гриц'] 'недоречно сказане' [Арк'2003, с. 76]

ТИЦЬКИ

хватає тих тицьок [хва|тайе тих |тиц'ок] 'вистачає багато непотрібної роботи' (Клб)

ТИЧКА

старе і мале, то на одній тичці [ста|ре / а мале / то на одній |тичч'і] 'подібність людей старшого віку на малих дітей' (Бржк)

ТИГР

злий як тигра [злий йак |т'ігра || зла йак |т'ігра] 'про злу людину' (Грд)

ТІКА

вити як тіка [вийе йак |т'іка] 'голосно плакати' (Грн)

ТІЛО

душа з тілом розстається [ду|ша з |т'ілом розта|йец'а] див. **ДУША**

ТОЛМАК

ТИМ'Я

вклепаний в тім'я [вк\лепаний в |т'ім\йа] 'збожеволіти' (Мк)

ТІСТО

з одного тіста зліплені [з од\ного |т'іста з\липен'і] 'подібність між собою молодої пари' (Грн)

ТІТКА

тітка давалка [т'ітка да\валка] 'про жінку легкої поведінки' (Яснв)

тітка лінь приступила [т'ітка л'ін' приступ\ила] 'про ліниву жінку' (Жрч)

тітка приїхала [т'отка при\їхала] 'період менструації' (Квл)

ТІЧКА

тічка напала [тичка на\пала] 'швидка хода' (НРд)

тічка почалася [т'ечка пуча\лас'] 'період менструації' (Яснв)

ТОВАР

дешевий товар [де\шевий то\вар] 'про нецнотливу дівчину' (Дбр)

зіпсований товар брати [з'ін\сований то\вар бе\ре] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Бтн)

прострочений товар [перест\рочений то\вар] 'дівчина, яка довго не виходить заміж' (ГБр)

ТОВКАЧ

голова як товкач [го\лова йак тов\кач] 'про лисого чоловіка' (Брз)

лисий як товкач [лисий йак тов\кач] 'про лисого чоловіка' (Дбрв, Овд, Снв, Зрч, Лбш, Прп)

ТОЛМАК

толмак старий [тол\мак ста\рий] 'про людей старшого віку' (Трс)

ТОРБА

морда як торба гною [морда йак торба г'ноу] див. **МОРДА пий-пий** – на старість **торба й кий** [пий-пий – на с'тарост' торба й кий] 'говорять на чоловіка, який постійно вживає спиртні напої' (Ртн)

хвальби повні торби, а в торбах немає нічого [хвал'би повни торби / а в торбах ни\ма ни\чо] 'про хвалькувату людину' (Млт)

хвальби повні торби, а в торби хоч насери [хвал'би повн'і торби / а в торби хоч насир'и] 'про хвалькувату людину' (Мкв)

хвальби повні торби, а мацни – та й порожні [хвал'би повни торби / а мац'ни – ди й пурожн'і] 'про хвалькувату людину' (Клб)

хвалькувата торба [хвал'увайа торба] 'про хвалькувату жінку' [Арк'2003, с. 128]

як зношена торба [йак з'ношана торба] 1) 'дівчина, яка не вийшла заміж'; 2) 'людину старшого віку' (Смл)

як порвана торба [йак пор'вана торба] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Брж)

як торба з дустом [йак торба з \дустом] 'про повну людину' (Клб)

ТОЧЕНА

гарна як точена [гарна йак точана] 'про вродливу дівчину' (Прп)

ТРАВА

на поганому полі й трава не росте [на поганому пол'і й трава не росте] див. **ПОЛЕ**

нижче трави, тихіше води [н'іже трави / т'іше води] 'про спокійну жінку' (Клн)

сохне як трава [сохне йак трава] 'про закохану дівчину' (МГл)

як зів'яла трава [йак з'ів'яла трава] 'про людей старшого віку' (Вгщ)

ТРЕП

дурна як треп [дурна йак треп] 'про нерозумну жінку' (Бн)

ТРУСИ

ТРИЩІТКА

кричати як трищітка [кри|чит' йак триш|ч'ітка] 'про голосну, крикливу жінку' (Трн)

ТРИСКА

нестися як гівно на трісці [ни|сец'а йак гумно на т|р'іс'ц'і] див. ГІВНО

прати, варити, грітися, мити, брити і тріски збирати [пе|ри / ва|ри / з|р'іс'а / миї / бриї і т|р'іс'ки зби|раї] 'про поганих господарів' (СтВж)

робітниця-тридільниця: сщить, пердить, тріски збирає [ро|б'ітниц'а-три|д'іл'ниц'а // сцит' / пер|дит' / т|р'іс'ки зби|рає] див. РОБІТНИЦЯ

ТРОЯНДА

як троянда [йак тро|йанда] 'про вродливу дівчину' (Жбк)

ТРУБА

буде тобі труба [буде ту|б'і тру|ба] 'про кволу людину' (Вгщ)

глухий як труба [глу|хий йак тру|ба] 'про людину, яка з віком погано чує' (Сшч)

губи як труби [губе йек т|руби] див. ГУБИ

така як труба – навіть слова не витягнути [та|ка йак тру|ба – |нав'іт' слова ни |вит'агнеш] 'про мовчазну жінку' (Тпл)

труби горять / труби гасити [т|руби го|рат'] (Ббр, Дбрв, Жрч, Змш, Кзл, Крп, Мшс, Пвр, Слв, Смд, Снв, Тпл) || [т|руби га|сети] 'похмілля' (Врк)

ТРУНА

хоч в труну клади [хоч в тру|ну кла|ди] 'втомитися' (Млт)

ТРУСИ

змокнути до трусів [з|мокнути до тру|с'ів] 'змокнути' (Чрк)
ляпнути як трусами по болоті [л'апнув йак тру|сами по бо|лоту] 'недоречно сказане' (Нсч)

такий щедрий, добрий, що і останні труси продасть [та¹кйі ш¹чедрй / ¹добрй / шо і ост¹ан¹:і тру¹си пр¹дас¹ц¹] ‘про щедрого чоловіка’, ірон. (Лкв)

ТРУТЕНЬ

така як трутень [та¹кайа би т¹рутен¹] ‘про мовчазну жінку’ (Бр)

як трутень [йак т¹рутен¹] ‘про лінивого чоловіка’ (Лкв, Овд, Пвр, Смд)

ТРУХЕЛЬ

старий трухель [ста¹рйі т¹рухел¹] ‘чоловік, який довго не одружується’ (Злс)

ТУГА

туга напала [ту¹га на¹пала] ‘нудьгувати’ (Трс)

ТУЗ

п’яний як туз [п¹йанйй ак туз] ‘алкогольне сп’яніння’ (Бр)

ТУЛУБИЩЕ

а тому йванищу ціле тулубище [а ¹тому йва¹нишчу ¹ц¹іле тулу¹бишче] ‘велика кількість’ (Звн)

ТУМАН

туман в очі пускати [ту¹ман в ¹оч¹і пус¹кайе] ‘обманювати’ (Брн)

ТУРМІЯН

як турміян [йак турм¹йан] ‘про неголеного і непідстриженого чоловіка’ (Мшв)

ТУРНЕ

і те дурне, і те поїхало в турне [і те дур¹не / і те ну¹йхало в тур¹не] ‘подібність людей’ (Пдм)

ТУФЛІ

туфлі здерти [ту¹фл¹і здер] ‘про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною’ (Яснв)

УЛЯНА

ТУША

ходити як туша [*ходит' ѝак т'уша*] 'про повну жінку' (Шкл)

ТХІР

хропти як тхір [*хруп'е ѝак тхур*] 'хропіти' (Бржк)

ТЮЛЬКА

правити тюльку [*п'рави'єти т'ул'ку*] 'говорити нісенітниці' (Плп)

ТЮТЯ

сліпа тютя [*сл'іпа т'ут'а*] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Прв)

ТЯМА

забити тям у в голові [*заб'ило т'аму в голо'ві*] 'про закохану дівчину' (Брн)

не мати тями [*ни'ма т'ами*] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Бн)

У



УДАВ

спокійний як удав / як удав спокійна [*ѝак у'дав спок'їїні*] || *ѝак удав спок'їїна*] 'про спокійну людину' (Квл, Лбш, Лкв, МГл, Трг)

УДВУД

як удвуд [*ѝак уд'вуд*] 'про ображену людину' (Лбчв)

УЛЯНА

занести до Улянки [*зане'сут' до Гу'л'анки*] [покійна жителька] 'померти' (Гдм)

УМ

у неї ума хоч відбавляй [*у |нейі у|ма хоч утбав|л'єї*] 'надто розумна людина' (Пдм)

УСТРИЦЯ

хитрий як устриця [*х'ітриї йак |устриц'а || х'ітра йак |устриц'а*] 'про хитру людину' (Дрн)

УТЮГ

як утюг [*йак у|т'уг*] 'про великий ніс' (Брвч)

**ФАРТУХ**

принести у фартусі [*принис|ти у хварту|с'і*] 'народити позашлюбну дитину' (НРд)

ФІАЛКИ

фіалки в голові [*ф'іалк'і в гулу|в'і*] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 128]

ФОРТОЧКА

потрібно форточку закрити / форточку не закрила [*т|реба |форточку зак|рити*] (Дгш) || [*х|ворточку не закрела*] 'про жінку, яка завагітніла в нешлюбі' (СтЗг)

ФОТОГРАФІЯ

як дурний, то і на фотографії дурний [*йак дур|ний / то ї на хвотоз|рахе|її дур|ний*] 'про нерозумного чоловіка' (Ярс)

Х



ХАЗЯЙКА

майданська хазяйка [майданс'ка хадз'айка] 'про неохайну господиню' (Лпн)

хазяйка на всю губу [хаз'айка на вс'у губу] 'про охайну жінку' (ВВл)

хвастастатися як хазяйка в новій хаті [хвастайец'а йак хаз'айка в новой хат'е] 'про хвалькувату жінку' (Крч)

ХАЗЯЙСТВО

утопити своє хазяйство в животі [утопити своє хаз'айство в живот'і] 'пропити' [Арк'2003, с. 128]

ХАЗЯІН

засраний хазяїн [засраний хаз'айін] 'про поганого господаря' (Лш)

польський хазяїн [пол'с'к'і хаз'айєн] 'про працюючого чоловіка' [Арк'2003, с. 128]

хазяїн як несля [хаз'айін би несля] 'про поганого господаря' (Бр)

хазяїн: в січку срати, в соломі спати [хаз'айін: в січку срати / в солом'і спати] 'про поганого господаря' (Лкч)

хата, хлів, льох – хазяїн здох [хата / хлів / л'ох – хаз'айін здох] див. ХАТА

ХАЛАТ

до білих халатів [ду білих халат'ів] 'напитися, бути дуже п'яним' (Бжн)

ХАЛЯВА

розпустити губу як циган халюву [розпус|тив |губу йак |циган ха|л'аву] див. ГУБИ

халювки пекти [ха|л'авк'і пекче] 'зустрічатися з дівчиною' (Брвч)

ХАП

не вхопило хапа [ни вху|пило |хапа] 'нічого не сталося' (Клб)

ХАРЕТИН

дохопився до води як Харетин до паренини [дохо|пивс'а до во|ди йак Ха|ри|тин до па|ре|нини] див. ВОДА

ХАТА

великий дяк на вашу хату [ве|ликий д'ак на |вашу| хату] див. ДЯК

виносити сміття з хати [ви|носить см'іт':а з |хати] див. СМІТТЯ

зелений змій по хаті ходить [зи|лений зм'ій по |хати |ходить] див. ЗМІЙ

не мати хатки без куропатки [ни|ма |хатки бис куро|патки] 'хтось в сім'ї виділяється' (Квл)

от що то значить, що в хаті чоловіча шапка є [от шо то з|начит' / шо в |хат'і чуло|в'іча |шапка йе] 'про поганого господаря, здебільшого про тих, хто вживає алкоголь' (Клб)

така як хата [та|ка йак |хата] 'про повну жінку, без талії' (ВВл, Остр)

хата як у віночку [хата йак в ви|ночку] (НРд) || [йак у в'іночку] 'охайність і порядок в оселі' (МГл)

хата, хлів, льох – хазяїн здох [хата / хл'ів / л'ох – ха|з'айін здох] 'все життя присвятити матеріальним збагаченням' (Квл)

хати рахувати [ха|ти шчи|тати] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 129]

хвастастатися як хазяйка в новій хаті [х|вастайец'а йак ха|з'айка в |нової |хат'е] див. ХАЗЯЙКА

хоч з хати винос [хоч з |хати ви|нос'] 'міцний сон' (Хлп)

ХВІСТ

хропіти аж хата дрижить (трясється, ходить, носиться) / хропти аж хата ходором ходить [хро^пне аж |хата дри|жит'] (Плц) || [хру^пне аш |хата тра|сец'а] (Хлп) || [хру^пне аш |хата |ходит'] (НРд) || [хро^пне аш |хата |носица] (Брв) || [хру^пне аш |хата |ходуром |ходит'] (Клб) || [хро^пне / шо аш |хата |ходором |ходит'] 'хропіти' (Плц)

через твою губу хату видно [черес тво|юу |губу |хату |ви|дно] див. ГУБИ

як покійник в хаті – двері не закривають [ши|р'інку за|криї: |як по|коїн'ік в |хати – д|вери ни за|кри|вайут'] див. ПОКІЙНИК

ХВАЛЬБА

хвальби повна губа [хвал'|би |повна |губа] 'про хвалькувату людину' (Клн)

ХВЕСЬ

язикатий Хвесь [й|язи|катиї |Хвес'] 'чоловік-пліткар' (Грд).

ХВІСТ

великий піст – притис на хвіст [ви|лик'ії пус^т – при|тис на хвус^т] див. ПІСТ

задерти хвоста як півень [за|дер хвус|та |як |п'івен'] 'про хвалькувату людину' (Хлп)

змерзнути як вовчий хвіст [змерз |як |вовчий хв'іст] 'змерзнути' (ВВл)

котові хвоста не зав'язати [ку|тов'і |ї хвос|та ни зав'ї|аже] див. КІТ

лисиця на хвості принесла [ли|сиц'а на хвос|т'і принес|ла] див. ЛИСИЦЯ

молоти як пес хвостом [мо|лоти |як пес хвос|том] див. ПЕС

молоти як собака хвостом [меле |як со|бака х|востом] див. СОБАКА

приший хвіст кобилі [при|шиї х|в'іст ку|бил'і] 'говорити нісенітниці' (Пл)

розпустити хвоста [рузпус|тив х|воста] 'про гордого' (НРд)

тримати хвіст пістолетом [три^емати хв'іст п'істал'етом] 'бути впевненим у собі' (Плп)

тягнути kota за хвоста [т'агне ко^ата за хв'іст] (Тпл) || [т'агне ко^ата за хвос^ата] див. КІТ

хвоста відморозити [хвос^ата в'ідмо^розив] 'змерзнути' (Остр)

хвоста крутити [хвос^ата кру^тити] || [хвос^ата к^рут'ат'] 1) 'бути коханцями' (Чмр); 2) 'статеві стосунки між хлопцем і дівчиною' (Крчв)

хвоста розпустити [хвос^ата розп^устила] 'про жінку легкої поведінки' (ВВл, Остр)

чорт хвостом накрив [чорт хвус^том на^крив] див. ЧОРТ

язик як в собаки хвіст [та^ака мел'еха ^амає йа^азика йак у ^асук'і хвуст] див. ЯЗИК

язик як в сучки хвіст [йа^азик йак ^асучки хв'іст] див. ЯЗИК

язик вужа під хвіст [йак ву^ажа п'ід хв'іст] див. ВУЖ

ХВІСТКА

невістка – добра хвістка [ни^ав'істка – ^адобра хв'істка] див. НЕВІСТКА

ХВОРОБА

чорна хвороба [чорна хво^роба] 'про нерозумного' (Озр)

ХВОСТИК

бере з хвостиками [би^ре з хвостиками] 'одружитися на жінці з дітьми' (Кмрв)

взята з хвостиком [вз'ата з хвостиком] 'про чоловіка, який одружився із жінкою, що має дитину' (Дтн)

ХВОЩ

мокра як хвощ [мокра йак хвошч] 'змокнути' (Ткт)

ХИБА

риба – хиба, аби хліба скиба [риба – ^ахиба / аби хл'іба с^акиба] див. РИБА

ХЛІБ

дурне як сало без хліба [дур'не йак ^асало биз хл'іба] див. САЛО

ХОДНІК

заробити води до хліба [*заро|биу|води до х|л'іба*] див. **ВОДА**
і в борщ вкинути, і на хліб намазати [*і в борщ в|к'іннути / і на х|л'іб на|мазати*] див. **БОРЩ**

останнім куском хліба поділитися [*ос|тадн'ім кус|ком х|л'іба под'ілиц'а*] див. **КУСОК**

риба – хиба, аби хліба скиба [*риба – |хиба / аби х|л'іба с|киба*] див. **РИБА**

ХЛІВ

в хліві побігана [*в х|л'ів'і по|б'ігана*] 'вагітність у нешлюб'і' (Кмр)

хата, хлів, льох – хазяїн здох [*хата / х|л'ів / л'ох – хаз'айін здох*] див. **ХАТА**

ХЛОП

на цьому хлопі нема знаку [*на |ц'ому хло|пу ни|ма знаку*] 'про нев'ірного хлопця' (Івнч)

ХЛОПЕЦЬ

перебирати хлопцями як жид кіньми [*переби|рає х|лопц'ами йак жид |к'ін'ми*] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Пщ)

ХЛЮЩ

мокий як хлющ / як хлющ [*мокий кл'ушч*] (Хлп) || [*мокра йак х|л'ушч*] (Трн, Крм, Рсв, Брж, Лкв, Івн, НРд, Мрн) || [*йак х|л'ушч*] 'змокнути' (Тпл)

ХМАРА

мови як в хмари [*мови йак в х|мари*] див. **МОВА**

молоти як за хмари / молоти як в хмарах [*меле йак за х|мари*] (Дбрв) || [*меле йак в х|марах*] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Слв)

як чорна хмара [*йак х|мара |чорна*] 'про сердиту жінку' (Злч)

ХОДНІК

брови як ходніки [*б|рови йак |ходн'ік'і*] див. **БРОВИ**

ХОЛОД

терпіти як собака холод [тер'пит' йак собака |холод] див. СОБАКА

ХОЛОДЕЦЬ

холодцю (драгли) не звариш [драг'л'ів ни з'вариш] 'про худу дівчину/жінку' (Плп)

язика відрізати і холодець зварити [йази'ка в'ідр'ізати і хулу'дец' зварити] див. ЯЗИК

ХОРОША

така нехороша, що їсти не хочеться [та'ка ниho'роша / шо ї'їсти ни |хочиц'а] 'про невродливу дівчину/жінку' (Бржк)

ХРЕБЕТ

ледве хребта тягне [йел'е хреп'та |т'ане] 'повільно пересуватися через втрату сили' (Клб)

хребта ламати [хреп'та ла\маїе] 'про працювиту жінку' (ВВл)

ХРЕСТ

боятися як жид хреста [бо'їатис йак жид хрис'та] див. ЖИД

худа як хрест [ху'да йак хрест] 'про худу дівчину/жінку' (Ощв)

ХРЕСТИК

ходити як хрестик [ходит' йак хрестик] 'хода п'яного чоловіка' (Злч)

ХУСТИНА

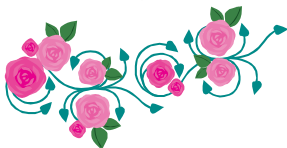
в чорній хустці [в |чорн'її |хустиц'ї] 1) 'про ображену людину'; 2) 'про сердиту жінку' (МГл)

зав'язати хустку / хустину надіти / вдягнути хустку [зав'язала |хустку] (Яснв) || [хустину на'д'їла] (Бтн) || [вд'аг'нула |хустку] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (РБрс)

ХУХРИ

то тобі не хухри-мухри [то ту'б'ї ни хух'ри-мух'ри] 'не що-небудь' (Грг)

Ц



ЦАП

вусатий як цапок [вусатий йак цапнок] 'про вусатого чоловіка' (Яснв)

лисий як цап [лисий йак цап] 'про лисого чоловіка' (Бтн)

як цап лісовий [йак цап лісовий] 'про бородатого чоловіка' (Ввн, Плц)

ЦАР

без царя в голові [без цар'а в гулу'ві] 'про нерозумного чоловіка' (Гщ)

олух царя небесного [олух цар'а небесного] див. **ОЛУХ**

царя в голові не мати [цар'а в голо'ві ни майе] 'про нерозумного чоловіка' (Брн)

ЦАРИЦЯ

горда як цариця [горда йак цариц'а] 'про горду людину' (Чрк)

ЦАРІВНА

сидіти як царівна несміяна [сидит' йак царевна несміяна] 'про сердиту ображену людину' (Плц)

ЦАРСТВО

послати за тридев'яте царство [послати за тридев'яте царство] 'піти і довго не повертатися' (Лцк)

принести із тридев'ятого царства [принесла з тридев'ятого царства] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Бтн)

спочити в царстві небеснім [спочити в царств'і небеснім] 'померти' (Ткт)

ЦВЯХ

стройний як цвях [ст'роїниї йак цв'ах] 'про високого хлопця/чоловіка' (Шкл)

тішитися як дурень гвозд'ом [т'ішищ'а йак |дурин' гвoзд'ом] див. **ДУРЕНЬ**

як цвяхок [йак ц'в'ешок] 'ніс маленької форми' (Мшв)

ЦВІТ

гарний як маків цвіт [гар'нен'ке йак |мак'ів цв'іт] 'про гарних дітей' (Жбк)

молодий цвіт [молодиї ц'в'іт] 'про молодих людей' (Пл)

як маків цвіт [йак |мак'ів цв'іт] 'про вродливу дівчину' (Пст)

як рожевий цвіт [йак ро|жевиї цв'іточок] 'про вродливу дівчину' (Дрн)

ЦЕБРИК

голова як цебрик [голо|ва йак |цебрик] див. **ГОЛОВА**

як цебрик [йак |цебрик] 'про товстого чоловіка' (Клк)

ЦЕП

як із цепа зірватися [йак із цe|п'і зор'ваєс'а] 'швидка хода' (Лбш)

ЦЕРКВА

гарна як церква [гарна йак |церква] 'про вродливу дівчину' (Смд)

говорити як батюшка в церкві [гу|ворит' йак |бат'ушка в |церкв'і] див. **БАБУШКА**

за копійку в церкві перднути [за ко|п'еїку в |церкви |перне] 'про скупу жінку' (Плп)

як в церкві [йак в |церкв'і] 'охайність і порядок в оселі' (Прп)

ЦИБЕНЬ

спати як цибен'я [спит' йак |цибен'] 'міцний сон' (Остр)

ЦИБА

ноги як циби [ноги йак |циби] див. **НОГИ**

ЦИГАНКА

ЦИБУЛИНА

ніс як цибулина [н'іс йак цибул'а] **див. НІС**
як цибулини [йак цибулини] 'про круглі очі' (Бжн)

ЦИБУЛЯ

наїстися цибулі [наїїстис' цибул'і] 'отримати відмову під час сватання' (Брд)

наробився як кіт цибулі наївся [наробивс'а йак к'іт цибул'і наїївс'а] **див. КІТ**

не їла цибулі – смердіти не буде [ни їїла цибул'і – смір'д'іти ни буде] 'сваритися' (Івнч)

ЦИГАН

без одного цигана ярмарка буде [биз одного цигана їярмарка буде] 'подія, яка відбудеться' (Пдм)

гендлювати як циган кіньми [г'індл'уїе йак циган к'ін'ми] 'про дівчину, яка не може визначитися із майбутнім обранцем' (Мшв)

грошей як вош у циган [г'рошеї йак вошеї у циган] **див. ГРОШІ**

крутити як циган сонцем [к'рутит' йак циган сонцем] (Мкв) || [пириби'райе йак циган сонцем] 'про хитрого чоловіка' (Вдр)

міняти дівчат як циган кобилу [м'ін'айе д'івчат йак циган ку'билу] **див. ДІВЧАТА**

перебирати як циган горшками [переби'райе йак циган горш'ками] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Ств)

розпустити губу як циган халяву [розпус'тив губу йак циган ха'л'аву] **див. ГУБИ**

як циган [йак циган] 'про неголеного і непідстриженого, неакуратного чоловіка' (Гв)

як циган до сала [йак циган ду сала] 'сміятися' (НРд)

ЦИГАНКА

гарна як циганка [гарна йак циганка] 'про чорняву вродливу дівчину' (Острж)

перебирати як циганка картами [*периби|райе йак ци|ганка |картами*] ‘про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем’ (Ввн)

ЦИДИЛОК

молоко і те п’є через цидилок [*мала|ко і то пйе |чириз ци|дилок*] див. **МОЛОКО**

ЦИРКУЛЬ

ноги як циркуль [*ног’і йак |циркул’*] див. **НОГИ**

як циркуль [*йак |циркул’*] ‘про акуратного хлопця’ (Жрч)

ЦИЦЬКИ

вже йому жаба цицьки дасть [*вже йо|му |жаба |циц’ке дас’т’*] див. **ЖАБА**

відгодитися як від цицьки [*удго|дитис’а йак уд |циц’к’і*] ‘скучити’ (Клб)

жаба цицьки дасть [*жаба |циц’к’і дасц’*] див. **ЖАБА**

цицьки як горщики [*циц’к’е йак горшчи|к’е*] ‘про великі груди’ (Пдл)

ЦІВКА

руки як цівки [*рук’і йак ц’ів’к’е*] див. **РУКИ**

ЦІЛУВАТИСЯ

краще як цілуватися [*лутше йак ц’ілу|ватис’а*] ‘дуже добре’ (Квл)

ЦІНА

в Думашеві дівчата дешеві (а в Клубочині – за півціни) [*в Дума|шев’і д’івчата ди|шев’і (а в Клубочи|н’і – за п’івц’і|ни)*] див. **ДІВЧАТА**

ЦІП

крепкий як ціп [*к|репк’ій йак ц’ін*] ‘про молодого сильного хлопця’ (Кмрв)

ціпом скакати [*ц’іпом с|каче*] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Клб)

ЧАСНИК

ЦІПОЧКА

мала ціпунька [ма\ла |ц'іпун'ка] 'про маленьку вередливу дитину' (Остр)

таке миле як ціпочка [та\ке |милен'ке йак |ц'іпочка] 'про гарну дитину' (Лбчв)

ціп'я мале [ц'іп\йа ма\ле] 'про маленьку вередливу дитину' (Остр)

як цьопочка [йак |ц'опочка] 'про вродливу дівчину' (Грн)

ЦЯЦЯ

мамина цяця [мамина |ц'ац'а] 'про сором'язливу дівчину' (Дрн)

Ц



ЧАПЛЯ

як стара чапля [йак ста\ра |чапл'а] 'про людину старшого віку' (Гдм)

ЧАРКА

горло чарки просить [горло |чарки п\росит'] **див. ГОРЛО**

ЧАС

свій час [свуй час] (Клб, Млт) || [св'їй час] 'період менструації' (Ввн, Ств, СтЗг, Пст)

ЧАСНИК

часнику не нюхати [часни\ку ни |н'ухати] 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Плп)

ЧАСТИНКИ

срала, мазала, перділа, частинки збирала [с¹рала / ¹мазала / пир¹д¹іла / част¹к¹і соб¹і¹рала] ‘про ліниву жінку’ (Плп)

ЧАСТОКОЛИ

зуби як частоколи [зуби йак част¹коли] див. **ЗУБИ**

ЧАЧА

душити чачу [ду¹шити ¹чачу] ‘процес самогоноваріння’ (Пст)

ЧВЕРТКА

голова як чвертка [голо¹ва йак ч¹вертка] див. **ГОЛОВА**

ЧЕМОДАН

дупа як чемодан [ду¹па йак чемо¹дан] див. **ДУПА**

ЧЕРВ'ЯЧОК

черв'ячок точить [чев¹йа¹чок ¹точит¹] ‘бути дуже голодним’ (Клб)

ЧЕРЕВИК

в одного на дванадцять показує, а в іншого на черевик дивиться [в од¹ного на два¹найцят¹ по¹казує / а в ¹геншого на чере¹вик ¹дивиц¹'а] ‘хороша потенція в чоловіків’ (Івнч)

ЧЕРЕП'Я

старе череп'я [ста¹ре че¹реп¹я] ‘про людей старшого віку’ (Гв)

ЧЕРЕПОК

голова як черепок [зу¹лу¹ва / йак чир¹по¹к] див. **ГОЛОВА**

ЧИСНИЦЯ

три чисниці до смерті [три чис¹ниц¹'і до с¹мерт¹'і] ‘передчуття смерті’ (Бн)

ЧЕРИВАТА

черивата ходить [чери¹вата ¹ходить¹] ‘про вагітну жінку’ (Бржк)

ЧОЛОВІК

ЧИЖИК

бігати як чижик [б'ігайе йак |чижик] 'швидка хода' (Млн)

ЧИКУШКА

голова як чичушка [голо|ва йак ч'ікушка] **див. ГОЛОВА**

ЧИСТИЛО

лежати як чистило [ли|жит' йак |чистило] 'про лінивого чоловіка' (Пдм)

ЧИСТОПЛЮЙ

як чистоплюй [йак чистоп|л'уї] 'акуратний чоловік' (Шкл)

ЧИХОТЛИВА

як чихотлива [йак чи|хотлива] 'про худу дівчину/жінку' (Млт)

ЧОБІТ

дурний як порваний чобіт [дур|ний йак |чобот |порваний] 'про нерозумного чоловіка' (Лбн)

старий як чобіт [ста|риї йак |чобут] 'про неодруженого чоловіка' (Крп)

ЧОВЕН

йти як човен [йде йак |човен] 'хода п'яного чоловіка' (Вгщ)

ЧОЛОВІК

дарований чоловік [да|рований чоло|в'ік] 'про щедрого чоловіка' (Ртн)

обкрутити чоловіка сракою [обк|рутит' чулу|в'іка с|ракуйу] 'про жінку легкої поведінки' (Мкв)

підшитий чоловік [п'ід|шитий чоло|в'ік] 'який не вживає алкогольних напоїв' (Лщ)

полюдський чоловік [пол'уц'ік'її чуло|в'ік] 'який не вживає алкогольних напоїв' (Лбш)

темний чоловік [тем|ний чило|в'ек] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (НРд)

чоловік як грибочок [*чуло|в'ік йак гри|бочок*] 'про вродливого чоловіка' (Хрп)

ЧОРТ

аж чорти далять [*аш чур|ти |давл'ат'*] 'про злу жінку' (Бхв)

боятися як чорт ладану / як чорт ладану [*бо|йіц'а йак чорт |ладану*] (Глв) || [*йак чорт |ладану*] 'про лякливого хлопця/чоловіка' (Клб)

до чорта в землю [*до |чорта в |земл'у*] 'закінчити життя самогубством' (Гдм)

зарослий як чорт болотяний / лахматий як чорт [*за|рослий йек чорт*] (Врк) || [*за|рослий йак чорт бо|лот'аній*] (ВВлн, Клн) || [*лах|матій йак чорт*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (ВВл, Остр)

крутити як чорт дорогою [*к|рутит' йак чорт ду|рогою*] 'про хитрого чоловіка' (Клб, Мкв)

піти по попел і чорта сховав [*пу|шов по |попел і чорт с|ховав*] див. ПОПЕЛ

послужитися як чортом наоратися [*пос|лужис'а йак |чортом на|орис'а*] 'не отримати ніякого результату' (Грг)

робити як чорт [*робит' йек чорт*] 'про працюючого чоловіка' (Врк)

сам чорт не вгодять [*сам чорт ни в|год'ат'*] 'про ображену людину' (Хлп)

спровадити до пекла чортам на сніданок [*спро|вадити до |пекла |чортам на сн'і|данок*] див. ПЕКЛО

страшний як чорт в сажі [*страш|ний йак чорт в |саж'і*] || [*страш|на йак чорт в |саж'і*] 'про невродливу людину' (Змш)

хитрий як чорт [*хитри|й йак чорт*] 'про хитрого чоловіка' (Млш)

ховати чорта [*хо|вати |чорта*] 'пліткувати' (Збр)

чорт його маму зверне [*чорт його |маму з|верне*] 'безлад у всьому' (Шц)

чорт нашептав [*чорт нашен|тав*] 'бажання випити' (Мк)

ЧУЧИЛЬ

чорт підманув і забрав [*чорт п'ідма|нев і заб|рав*] 'закінчити життя самогубством' (Прв)

чорт сили взяв [*чорт |сили вз'ав*] 'втрата сили' (Остр)

чорт хвостом накрив [*чорт хвус|том накрив*] 'щось довго шукати' (Злн)

чорта не боятися [*чорта ни бо|й|ц'а*] 'про сміливого чоловіка' (ВВл, МГл, Остр,)

чортики скачуть [*чортики с|качут'*] 'алкогольне сп'яніння' (Жрч)

що й чорт шарахнеться [*шо ї чорт ша|рахнец'а*] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (ВВл, Остр)

щоб не чорт [*шоп ни чорт*] 'при обранні нареченого, нареченої' (Трс)

ЧУБ

намилити чуба [*на|милити |чуба*] 'бійка п'яного чоловіка' (Мкв)

чуба гріти [*чуба гр'і|е*] 'про лінивого чоловіка' (Остр)

ЧУГУН

голова як чугун [*гулу|ва йак чи|гун*] див. ГОЛОВА

ЧУМА

зарослий як чума [*за|рослий йак чу|ма*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Брд)

ЧУНЬ

старий як поношений чунь [*ста|рий йак по|ношаний чун'*] 'про людей старшого віку' (Гдм)

ЧУРБАН

старий чурбан [*ста|рий йак чур|бан*] 'про неодруженого чоловіка' (Шкл)

ЧУЧИЛЬ

змерзнути як чучиль [*з|мерзла йак |чучил'*] 'змерзнути' (Млт)

Ш

**ШАПКА**

голова не на шапку [*гуло*ва ни на *шап*ку] див. ГОЛОВА
на злодії шапка горить [*на з*лодійі *шап*ка *гу*рит']
див. ЗЛОДІЙ

от що то значить, що в хаті чоловіча шапка є [*от шо то з*начит' / *шо в хат*'і чуло*в*'іча *шап*ка *йе*] див. ХАТА
прийшли шапки розбирати / прийшли на розбор шапок
[*приш*'ли *шап*к'і *розби*'рати] || [*приш*'ли на *роз*'бор *ша*'пок]
'прийти під кінець' (Клб)

ШВІРЦНЕГЕР

гарний як Швірцнегер [*г*арний *й*ак *Шв*'ірц'негер] 'про вродливого чоловіка' (Вгщ)

ШЕРСТЬ

похожа свиня на коня, тільки шерсть не така [*по*хожа *сви*'н'а на *ку*'н'а / *то но шер*ст' ни *та*'ка] див. СВИНЯ

ШИЛО

закрутило в дупі шило [*закру*тило в *ду*'п'і *ши*ло]
див. ДУПА

спішити як шило в сраці [*сп*'ішит' *й*ак *ши*ло в *с*рац'і] 'дуже поспішати, не знаходити собі місця' (Чрк)

ШИТО

пройти крізь шито і решето [*про*йшов *ч*ерез *ши*то і *реш*ето]
'про хитру людину' (Брвч)

ШИШ

остатися при шишах [*ос*татис'а і *ши*шах] 'про перебірливу дівчину' (Бжн)

ШКІРА

ШИШКА

шишок під носок [ши\шок п'ід носок] 'нічого не отримати' (Бжн)

ШИЯ

за грош шию звернути [за гр'іш \шию з\верне] див. ГРОШІ
намилити шию [на\милити \шию] 'бійка п'яного чоловіка' (Клб)

ярмо на шию взяти [яр\мо на \шию вз'ав] див. ЯРМО

ШКАНДИБАЙЛО

як шкандибайло [йак шканди\байло] 'повільно пересуватися, важкість у ході' (Млн)

ШКАПА

йти як стара шкапа [іде йак ста\ра ш\капа] 'повільно пересуватися через втрату сили' (Тпл)

стара шкапа [ста\ра ш\капа] 'про людей старшого віку' (Ткт, Зрч, ВВл, МГл)

шкандибати як шкапа [шканди\байе йак ш\капа] 'хода людини старшого віку' (Жбк)

ШКАПЕКА

як шкапека [йак шка\пека] 'про невродливу дівчину/жінку' (Бржк)

ШКАРАПА

стара шкарапа [ста\ра йак шка\рапа] 'про людей старшого віку' (Смл)

ШКВАРКА

худий як шкварка [худи\й як шк\варка || ху\да йак шк\варка] 'про худу людину' (Прп)

шукати шкварок в молоці [шу\кайе шк\варок в моло\ці'і] 'про дівчину, яка не може визначитися із майбутнім обранцем' (Псн)

ШКІРА

аж шкіра говорить [аж ш\к'іра го\ворит'] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Звн)

продажна шкіра [пру¹дажна ш¹кура] ‘про чоловіка, який не вміє зберігати таємницю, пліткар’ (Клб)
якби могла, то б шкіру зняла і віддала [йак¹би могла / то б ш¹куру зн¹ала ї од:а¹ла] ‘про щедрю жінку’ (Смл)

ШЛАГБОН

як шлагбон [йак шлаг¹бон] ‘про високого хлопця/чоловіка’ (Мшв)

ШЛАПА

слоняча шлапа [сло¹н¹ача ш¹лапа] ‘великий розмір ступні’ (Брв)

ШЛАПАК

як пара шлапаків [йак ¹пара шлапа¹к¹ів] ‘подібність між собою молодої пари’ (Прс)

ШЛЯХ

викинути на шляху [викинула на ш¹а¹ху] ‘про жінку, яка зробила аборт’ (Клн)

ШМАТА

стелитися як шмата під ноги [с¹телиц¹а йак ш¹мата пуд ¹ноги] ‘про жінку легкої поведінки’ (Яснв)

ШНОБЕЛЬ

як шнобель [йак шнобил¹ака] (Ткт) || [йак ш¹нобил¹] (Влх) || [йак ш¹нобел¹] (Клб) || [йак ш¹нобил¹] ‘про довгий ніс’ (Крм, МГл, Мрн)

ШНУРОЧОК

мати жінку з шнурочком [ма¹йе ¹ж¹інку з шну¹рочком] див. ЖІНКА

ШПАК

розкрити губу як шпак сраку [розк¹рив ¹губу йак шпак с¹раку] див. ГУБИ

шпаками годований [шпа¹ками гу¹дований] ‘про хитру людину’ (Крчв)

ЩАСТЯ

ШПАРА

шпари зайшли [ш'пaри зaйш'ли] 'про сердитого чоловіка' (Клб)

ШТАНИ

напудити в штани [на'пудив в ш'тан'і] 'злякатися' (Пл)

хвальби – повні штани, а в ті штани – насери [хвал'би – 'повн'і шта'ни / а в т'і шта'ни – насери] 'про халькуватого чоловіка' (Крс)

хвальби повні штани [хвал'би 'повн'і шта'ни] 'про халькуватого чоловіка' (Врн)

штани протирати [шта'ни прути'райе] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Яснв)

ШТУНДА

в штунди піти [в ш'тунди п'і'шов] 'не вживати алкогольних напоїв' (Жрч)

ШУБА

робить аж шуба завертається [робит' аш 'шуба завир'тайец'а] 'про працювиту жінку' (НРд)

ШУВЕР

копиця шуверу [ко'пиц'а 'шуверу] див. КОПИЦЯ

ШУРИ-МУРИ

шури-мури [шури-'мури] 'бути закоханими' (Зб)

Щ



ЩАСТЯ

щастя повен двір [ш'част'а 'повин двир] 'щаслива родина' (Мшв)

щастя повні штани [шчaст'а ʎпoвн'і штaнu] 'про щасливу людину' (Омл)

ЩЕДРА

щедра для всіх [шʎeдpa дл'а вс'іx] 'про жінку легкої поведінки' (Снв)

ЩИГОЛЬ

хоч щиглі бий [xoc шʎuгл'і бuї] 'про лисого чоловіка' (Хлп)
як щиголь [ʎак шʎoгoл'] 'про акуратного хлопця' (Тпл)

ЩІТКА

щітка на морді виросла [шʎ'ітка на ʎмoрд'і ʎvіpocлa] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Пст)

ЩОКА

взяти за щоку [ʎz'atu зa шʎoкy] 'статеві стосунки між дівчиною та хлопцем' (Озр)

щоки до пола вісять [шʎок'і до ʎпoлa ʎ'іc'at'] 'про багату людину' (Злз)

ЩУР

така морда, що щурів можна бити [тaкa ʎмoрдa / шo шʎур'ів ʎмoнa ʎбuтu] див. **МОРДА**

як щур за балька [ʎак шʎур зa ʎбал'кa] 'виглядати' (Пдм)

Ю



ЮШКА

Андрюшка, добра юшка [Анд'рушка / ʎдoбpa ʎ'ушка] див. **АНДРЮШКА**

Я



ЯБЛУКО

кругла як яблуко [к|ругли́ка йак й|аблико] ‘про повну жінку, без талії’ (Клб)

як яблуко [йак й|аблуко] ‘про вродливу дівчину’ (Ощв)

ЯБЛУНЯ

яблуня грушок не родить [й|аблун’а гру|шок ни |родит’] ‘бути подібним, успадкувати’ (Лц)

ЯГІДКА

як ягідка [йак й|агодка] ‘почервоніння на лиці’ (Мшв)

ЯГНЯ

встидлива як маленьке ягня [встид|лива йак ма|лен’ке йаг|н’а] ‘про сором’язливу людину’ (Яснв)

ЯГОДА

очі як ягода [оч’і йак й|егода] **див. ОЧІ**

ЯЗИК

акуратний – ніде язиком зечепитися [аку|ратний – н’і|де йази|ком заче|питис’а] ‘про акуратного хлопця’ (Крс)

вишивати язиком вишиванки [виши|вати йази|ком виши|ванки] ‘балакучий’ (Обр)

ляскати язиком [л’аскайе йази|ком] ‘багато говорити’ (Бржк)

мозолити язика [мо|золити йа|зика] ‘про балакучу людину’ (Мк)

не тримати язика [ни три|майе йа|зика] ‘вживати нецензурну лексику’ (ВКр)

плескати язиком як те радіо [п\лешче йази\ком йак те |рад'іо] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Чрк)

прикусити язика / язика проковтнути [прику\сив йа\зик] (Влх) || [йази\ка ковт\нув] 'про мовчазну людину' (ВВл)

проворна на язик [про\ворна на йа\зик] 'жінка, яка вміє влучно висловитися' (Остр)

розв'язався язик [розв\йа\завс'а йа\зик] 'багато говорити' (Остр)

тещин язик [т'ошчин йа\зик] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Яснв)

тільки й на язиці [т'іл'ки ї на йази\ц'і] 'хвалитися' (ВКр)

тріпати язиком як помелом [три\пайе йа\зиком йак пуми\лом] 'про балакучу жінку, базіку' (Клб)

хвастати язиком [х\вастайе йази\ком] 'про хвалькувату людину' (Бржк)

язик аж до вух [йа\зик аж до вух] 'вживати нецензурну лексику' (Пвр)

язик до піднебіння приріс [йа\зик до п'ідне\б'ін':а при\р'іс] 'мовчати' (Остр)

язик кілком став [йа\зик ку\л\ком став] 'мовчати' (Остр)

язик по коліна [йа\зик пу ко\л'іна] 'про балакучу людину' (Кмр)

язик як бритва [йа\зик йак б\ритва] 'гострий на слова' (Плц, Рсв)

язик як в сучки хвіст [йа\зик йак \сучки хв'іст] 'про балакучу жінку, базіку' (Брз)

язик як коромисло [йа\зик йак коро\мисло] 'про балакучу жінку, базіку' (Клн)

язик як лопата колгоспна [йа\зик йак ло\пата кол\козна] 'про балакучу людину' (Тр)

язик як мантачка [йа\зик йак мин\течка] 'балакучий' (ВКр)

язик як постіл [йази\ек йак пост'іл] 'багато говорити' (Плп)

язик як тарайка [йа\зик йак тара\дайка] 'про балакучу жінку, базіку' (НРд)

язик як тарарайка [йа\зек йак тара\райка] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Грн)

ЯЛОЧКА

язик як у жовни [йа|зик йак у |жовни] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку’ (Смд)

язик як у собаки хвіст [та|ка ме|л'еха |маєє йа|зика йак у |сук'і хвуст] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць’ (Бржк)

язика відрізати і холодець зварити [йази|ка в'ідр'ізати і хулу|дец' зва|рити] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку’ (Жрв, Клб)

язика чесати [йа|зика че|сати] ‘про балакучу жінку, базіку’ [Арк'2003, 133]

язичок як жало [йази|чок йак |жало] ‘гострий на слова’ (Дкв)

як сучці язиком телепати [би |сучка йази|ком теле|пає] див. СУЧКА

ЯЙЦЕ

гаряче яйце з'їсти [га|р'аче йайце зй'ів] ‘про мовчазного чоловіка’ (Гдм)

засидітися як квочка на яйцях [заси|д'ілас'а йак к|вочка на |йайц'ах] див. КВОЧКА

з-під суки яйця дістати [с-п'ід |суки |йайц'а д'іс|тане] див. СУКА

лисий як яйце / лисина як яйце [лиси| йак йайце] (Бхв, Крч) || [ли|сина йак йайце] ‘про лисого чоловіка’ (Мжс)

народити як курці знести яйце [на|родети йак |куруц'і знис|те |йайца] див. КУРКА

очі як яйця курячі [оч'і йак |йайц'а |куруч'ац'і] див. ОЧІ

попасти як яйця в маргарин [по|пали йак |йайц'а в марга|рин] ‘втрапити в якусь ситуацію’ (Мрщ)

яйця підкочувати [йайц'а пуд|качує], згруб. ‘про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною’ (Мшв)

як серпом по яйцях [йак сер|пом по |йайц'ах] див. СЕРП

ЯЛОЧКА

як та ялочка [йак |та|я |йалочка] ‘про акуратну жінку’ (СтЗг)

ЯРМАРКА

без одного цигана ярмарка буде [*биз одного цигана йармарка буде*] див. ЦИГАН

ЯРМО

ярмо на шию взяти [*йармо на шийу вз'ав*] 'одружитися на жінці з дитиною' (Брвч)

ЯСЕН

здоровий як ясен / як ясен [*здоpо'вий йак йасен*] (Ярс) || [*йак йасен*] 'про вродливого хлопця' (Вгш)

молодий як ясен [*молодиї йак йасен*] 'про молодого вродливого хлопця' (Крп)

ЯЩИК

дундук з пустими ящиками [*дундук з пустими йашчиками*] див. ДУНДУК



ЧАСТИНА ДРУГА

ІДЕОГРАФІЧНИЙ ОПИС ФРАЗЕМ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ



ВРОДЛИВІСТЬ



ЗАГАЛЬНІ ЗОВНІШНІ ОЗНАКИ ЛЮДИНИ

ВРОДЛИВІСТЬ

вродлива як калина [ху'роша йек ка'лена] (Врк) || [врод'лива йак ка'лина] (Пст) || [та'ка |гарна |д'івчина йак ка'лина] 'про вродливу дівчину' (Дрн)

вродливий як сокіл [врод'ливий йак |сок'іл] (Смд) || [йак |сок'іл] 'про вродливого хлопця' (Жрч)

гарна як горобина [гарна йак гороб'ина] 'про вродливу дівчину' (Ярс)

гарна як квітка в полі [гарна йак к'вітка в |пол'і] 'про вродливу дівчину' (ВВл)

гарна як квітка навесні [гарна йак к'вітка навес'н'і] 'про вродливу дівчину' (Мщн)

гарна як красне сонце / красива як сонце [ґарна йак ˈкрасне ˌсонце] (Крч) || [краˈсива йак ˌсонце] ‘про вродливу дівчину’ (Пст)

гарна як ліщина [ґарна йак л’ішˈчина] ‘про вродливу дівчину’ (Скр)

гарна як маківка [ґарна йак ˈмак’івка] (Слв) || [йак ˈмакувка] ‘про вродливу дівчину’ (Вдр, Мшс, Снв)

гарна як півонія [ґарна йак п’іˈвон’ійа] ‘про вродливу дівчину’ (Ярс)

гарна як рожа [ґарна йак ˈрожа] ‘про вродливу дівчину’ (Брж, Клб)

гарна як точена [ґарна йак ˈточана] ‘про вродливу дівчину’ (Прп)

гарна як церква [ґарна йак ˌцерква] ‘про вродливу дівчину’ (Смд)

гарна як циганка [ґарна йак циˈганка] ‘чорнява вродлива дівчина’ (Острж)

ВРОДЛИВІСТЬ

хлопця (Мщн)

гарний як лебідь [ґарний йак ˈлеб’ід’] ‘про вродливого хлопця’ (Яснв)

гарний як Швірцнегер [ґарний йак Шв’іrcˈнегер] ‘вродливий чоловік’ (Вгщ)

дівка як куриця [д’івка йак ˈкуриц’а], згруб. ‘про вродливу дівчину’ (Зрч)

жінка як грім [ґжинка йак ґрим] ‘вродливу жінка’ (Грн)

з води лице [з вуˈди лиˈц’а] ‘про вродливу дівчину’ (МГл)

здорова як кобила [здоˈрова йак куˈбила] (Млт) || [йак коб’іл’іца], згруб. ‘про вродливу жінку в тілі’ (Крч)

здоровий як бамбула [здоˈровий йак бамˈбула], згруб. ‘про вродливого хлопця’ (Бхв)

здоровий як кінь / жеребець [здоˈровий би кин’] (Бр) || [йак жереˈбец’] (Крч) || [йак жириˈбец’], згруб. ‘про вродливого здорового хлопця’ (Мшв)

квітне як сад [квіˈтне йак сад] ‘про вродливого молодого хлопця’ (Лкв)

краса неписана [краса неопи|суйемайа] (Пвр) || **красота неписана** (Грх) || [краса неписана] 'про вродливу дівчину' (Лцк) [краса неписана] (Лцк) || **красота неписана** 'про вродливу дівчину' (Грх)

красива як весна [красива йак весна] 'про вродливу дівчину' (Слв)

красивий хоч води напийся [крас'івиї хоч во|ди нап'їс'] 'про вродливого хлопця' (Брд) || [красива хоч во|ди нап'їс'а] (Трн) || [та|ка |гарна / хоч з ли|ц'а |воду п'ї] (Змш, Крп, Млн, Яснв) || [хоч во|ди нап'їс'а] (СтЗг) || [ху|роша хоч во|де нап'їс'а] (Врк) || [хоч во|ди нап'їс'а] 'про вродливу дівчину' (Дбр, Псн)

красоти у вінку не носити [красо|ти в в'інку ни но|сити] 'про вродливу дівчину' (Трн)

молодичка як теличка [моло|дичка йак те|личка], згруб. 'про вродливу жінку з характером' (Омл)

на всі сто [на вс'ї сто] 'про вродливого хлопця' [Арк'2003, с. 83]

ВРОДЛИВІСТЬ

вродливу дівчину (Охл)

очей не відірвати [оч'ей ни в'їд'їрвеш] 'про вродливу дівчину' (Брн)

очі випікати [оч'ї вип'їкати] 'про вродливу дівчину' (Брвч)

принц заморський [принц за|морс'к'її] 'про вродливого хлопця' (Бтн)

розцвісти як мак [роци|в'ів йак мак] 'про вродливого хлопця' (Брв)

слічний як з каменя вибитий [сл'ічний йак з |камен'а |л'атиї] (Млт) || [йак з |камен'у |вибитий] 'про вродливого хлопця' (Звн)

файна на вроду [файна на в|роду] 'про вродливу дівчину' (Гбн)

хвацька дівка [х'вац'ка |д'івка] 'про вродливу дівчину' (Грг)

хороший як Аполлон [хо|рошиї йак Апо|л:он] 'про вродливого, статного хлопця' (Квс)

хороший як огірок [хо|рошиї йак огу|рок] 'про вродливого хлопця' (Снв)

хоч води з нього напийся [хоч во|ди з |н'ого на|пийс'а] 'про вродливого хлопця' (Клн)

хоч з лица воду пий [хоч з ли|ц'а |воду пий] 'про вродливу дівчину' (Тпл)

хоч ікону малювати [хоч і|кону ма|л'уї] 'про вродливу дівчину' (Брн)

хоч картину малювати [хоч кар|т'іну ма|л'уї] 'про вродливу дівчину' (Грдн)

хоч куди [хоч ку|ди] 'про вродливого хлопця' [Арк'2003, с. 100]

хоч у рамку вставляти [хоч у |рамиц'а в|прав] 'про вродливу дівчину' (Брн)

хоч цілуй [хоч ц'у|л'уї] 'про вродливу дівчину' (Жрвн)

чира краля [чира к|рал'а] 'про вродливу дівчину' (НВВж)

чоловік як дуб / гарний як дуб / здоровий як дуб / вродливий як дуб [чоло|в'ік |як дуб] (Грн, Мшв, Пл, Трн, Хлп) || [зду|ровий |як дуб] (Злч) || [га|рний |як дуб] (Овд) || [в|родливий |як дуб] 'про вродливого здорового хлопця' (Дбр,

ВРОДЛИВІСТЬ

як барвінок [як ба|р'ів |нок] 'про вродливого хлопця' (Вдр)

як бик / бугай [як бик] (Клк) || [зду|ровий |як бик] (Прв) || [як бу|гаї], згруб. 'про вродливого здорового хлопця' (Брж)

як бруслина [як бру|слиц'а] 'про вродливу дівчину' (Жрч)

як вилами писана [як |вилами |писана] 'про вродливу дівчину' (Дтн)

як горлиця [як |горлиц'а] 'про вродливу дівчину' (Острц)

як гриб на пні [як гриб на пн'і] 'про вродливого хлопця' (Пст)

як з картини зійшла [як з кар|тини |з'ійшла] 'про вродливу дівчину' (Бтн, Гв)

як з портрета [як з па|трета] 'про вродливу дівчину' (Бхв)

як зелена рута [як зе|лена |рута] 'про вродливу дівчину' (СтЗг)

як зіронька [як |з'іроїка] 'про вродливу дівчину' (Острц)

як кадуб [як |кадуб] 'про вродливу дівчину' (Клк)

як калина / як червона калина [як ка|лина] (Брс, Грн, Злч, Клч, Лкв, Лщ, МГл, Плц) || [як че|рвона ка|лина] (Ввн, Дбрв) || [як ка|л'іна] 'про вродливу дівчину' (Звн)

як квіточка [як |кв'іточка] 'про вродливу дівчину' (Гдм)

як кров з молоком / кров з молоком [йак кров з мулу'ком] (Бн, Клн, Хлп) || [кров з моло'ком] 'про вродливу жінку' (Брж, Зрч, Глв, Гбн, Кзл, Мшв, Трн, Лбш)

як лялька / кукла [йак |кукла] (Бхв, Ощв) || [гарна йак |л'ал'ка] 'про вродливу дівчину' (Брв, ВВл, Гв, Грн, Лбчв, НРд, Пл, Ткт, Хлп)

як маків цвіт [йак |мак'ів цв'іт] 'про вродливу дівчину' (Пст)
як на виставці [йак на |виставц'і] 'про вродливу дівчину' (Лбш)

як намальована / лице як намальоване [йак нама'л'ована] (Бхв, Крм, Лкв, Грн, Вгщ, Смл, Прв, Хлп, Ртв, Гв, МГл, Мрн) || [йак ма'л'ована] (Остр) || [та'к'е л'і'це йак нама'л'оване] 'про вродливу дівчину' (Бржк)

як написана [йак на|писана] 'про вродливу дівчину' (Грдн)
як немає долі, то хоч води напийся [йак ни'ма |доли / з йіх хоч во|ди на|пийс'а] (Влм)

НЕВРОДЛИВІСТЬ

як оселедець [йак оселедец] 'про вродливого хлопця' (Гбн)

як пава [йак |пава] 'про вродливу дівчину' (ВВл)

як писанка [йак |писанка] 'про вродливу дівчину' (ВВл, Клн, Млш, Остр, СтЗг, Ткт, Чрк)

як півень [йак |п'івен'] 'про вродливого гордовитого хлопця' (Млн)

як рожевий цвіт [йак ро|жевиі цв'і'точок] 'про вродливу дівчину' (Дрн)

як троянда [йак тро|йанда] 'про вродливу дівчину' (Жбк)

як ціпочка [йак |ц'опочка] 'про вродливу дівчину' (Грн)

як яблуко [йак |йаблуко] 'про вродливу дівчину' (Ощв)

як ясен / здоровий як ясен [йак |йасен] (Вгщ) || [здо|ровиі йак |йасен] 'про вродливого хлопця' (Ярс)

як ясний місяць [йак |йасен |м'іс'ац'] 'про вродливого хлопця' (Дгш)

НЕВРОДЛИВІСТЬ

аж страх дивитися [аш страх ди|витис'] 'про невродливу дівчину/жінку' (Лбш)

але й нехоризна [a|лe ї нexo|pизнайa] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Бр)

вийди падло з кукурудзи, налякай корову [вийди |падо з куку|рузи, нал’а|каї ко|рoву] ‘про невродливу людину’ (Охл)

вночі побачиш, то злякаєшся [вно|ч’ї по|бачиш / то зл’а|каїєс’:a] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Вгщ)

вродитися і вдатися [вpo|дис’a і в|даїс’a] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Зрч)

гарна як свиня в дощ [га|рна йак сви|н’a в до|щ] (Лпн, Ткт, Ярс) || [йак сви|н’a в до|щ] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Яснв)

гарний як пес базарний [га|рний йак пeс ба|за|рний] ‘про невродливого хлопця’ (Мщн)

гидке каченя [гид|ке качe|н’a] ‘про невродливого хлопця/чоловіка’ (Яснв)

НЕВРОДЛИВІСТЬ

хлопця/чоловіка (Лщ)

жах Господній [жа|х Гос|подн’її] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Бтн)

кощій безсмертний [каш|чeй бeзс|мeртний] ‘про невродливого хлопця/чоловіка’ (Двг, Яснв)

красива як свиня сива [кра|сива йак сви|н’a |сива] ‘про невродливу дівчину’ (Мщн)

крива рожа [кри|ва |рожа] ‘про невродливого хлопця/чоловіка’ (Дбрв)

лякало городнє [л’а|кало го|родн’e] ‘про невродливого хлопця/чоловіка’ (Клб)

морда – за три дні не обсереш [морда – за три дн’ї ни об|се|риш] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Мшв)

морда як торба гною [морда йак |торба г|нойу] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Дхч)

не дав Бог краси [ни дав Бог кра|си] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Чрк)

не мати краси [ни|ма кра|си] ‘про невродливого хлопця/чоловіка’ (Брд)

ні кожи, ні рожи [н'і ˈкожи / н'і ˈрожи] ‘про невродливого хлопця/чоловіка’ (Мшс)
нікудишня як розторопа [никуˈдишн'айа би розтоˈропа] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Бр)
опудало болотяне [уˈпудало буˈлот'ане] ‘про невродливого хлопця/чоловіка’ (Клб)
піти як опудало [п'ішов йак оˈпудало] ‘про невродливого хлопця/чоловіка’ (Тпл)
похожа на мару [пуˈхожа на маˈру] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Гдм)
природа віддихнула [приˈрода в'ід:ихˈнула] ‘про невродливого хлопця/чоловіка’ (Гбн)
противна як жаба [проˈт'івна йак ˈжаба] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Злч)
пудо пуденне [пудо пуˈден:е] ‘про невродливу дівчину/жінку’ [Арк'2003, с. 117]

НЕВРОДЛИВІСТЬ

[ХЛП]

сотворило якесь / страховидло якесь / як страхопуд / як страхопутько [сотвоˈрило йаˈкес'] (Брв) || [страхоˈвидло йаˈкес'] (Брв) || [йак страхоˈпуд] (НРд) || [йак страхоˈпутько] (Бн) || [йак страхоˈпуд] ‘невродливий хлопець/чоловік’ (НРд)
страх божий [страх ˈбожиї] ‘невродливий хлопець/чоловік’ (Вгщ, Остр)
страшна як атомна війна [страшˈна йак ˈатомна вуйˈна] (Грн, Мшв) || [стˈрашна йак ˈатомна воїˈна] (Лбш, Острц) || [йак ˈатумна вуйˈна] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Дтн)
страшна як германська війна [стˈрашна йак герˈмансˈка ˈвоїˈна] ‘про невродливу людину’ (Ржщ)
страшна як жаба [страшˈна йак ˈжаба] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Рсв)
страшна як квітка з мазі [стˈрашна йак к'віˈтка з ˈмазі] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Брн)
страшна як мара [страшˈна йак маˈра] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Чрк)
страшна як ніч [стˈрашна йак н'іч] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Брс)

страшна як рептилія [ст\рашна йак рик\тил'їя] 'про невродливу дівчину/жінку' (Ярс)

страшна як ропуха [страш\на йак ра\пуха] 'про невродливу дівчину/жінку' (Хлп)

страшна як чорт в сажі [страш\на йак чорт в \саж'ї] 'про невродливу дівчину/жінку' (Змш)

страшна як чучало [страш\на йак \чучало] 'про невродливу дівчину/жінку' (Дбр)

страшна, хоч у коноплі став [ст\рашна / хоч в ко\нопл'ї став] 'про невродливу дівчину/жінку' (Ввн)

страшний як чорт [страш\ний йак чорт] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Млн, Бхв)

сумна на вроду [сум\на на в\роду] 'про невродливу дівчину/жінку' (ВВл, Ткт)

така не хороша, що їсти не хочеться [та\ка нихо\роша / шо ї\їсти ни \хочи\а] 'про невродливу дівчину/жінку' (Бджк)

НЕВРОДЛИВІСТЬ

варта гроша] невродлива жінка (Клб)

у нашого Давида ні вроди, ні виду [у \нашого Да\вида н'ї в\роди / н'ї \вида] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Крп)

ховайся в жито [ху\вайс'а в \жито] 'про невродливу дівчину/жінку' (Клб)

ходячий привид [ход'ачий п\ривид] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Пст)

хоч з моста та й у воду [хоч з \моста та в \воду] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Дбр)

хоч не красива, але щаслива [хот' ни кра\с'їва / но ш\часлива] 'про невродливу дівчину/жінку' (Дрн)

чмо болотяне [чмо бу\лот'ане] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Клк)

чудо в пір'ї [чудо в н'їр'ї] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Чрк)

чучало горохове [чучало го\рохове] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Гв, Крч, Лкв)

що й чорт шарахнеться [шо ї чорт ша\рахнец'а] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (ВВл, Остр)

як баба-яга / як баба-яга з мультика / баба-яга в молодості [йак |баба-йа|га] (Бр) || [би |баба-йа|га] (Бр) || [лбаба-йа|га з |мул'тика] (Яснв) || [йак |баба-йа|га] (Брд, Глв, Жрч, Лбш, Млн, Мшв, Овд, Пст) || [лбаба-йа|га в |молодост'і] 'про невродливу дівчину/жінку' (Брз, Звн, Пвр, Слв)

як вилками скиданий [йак в'і|лками ск'еданий] 'про невродливого хлопця' (Брз)

як вовки поскубли [йак воу|ки поскубли] 'про невродливу людину' (Нвс)

як з Чорнобиля втікла [йак з Чор|нобил'а вт'і|кла] 'про невродливу дівчину/жінку' (Лбш)

як карга [йак кар|га] 'про невродливу дівчину/жінку' (Мшв)

як кощій [йак кош|чеї] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Овд)

як кощій безсмертний [йак кош|чеї бис|мертний] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (НРд) /

НЕВРОДЛИВІСТЬ

віка (Дрн)

як мавпа / мавпа рижа із Парижа / красива як мавпа [йак |мавпа] (Ббр) || [лмавпа |рижа із Па|рижа] (Плц) || [красива йак |мавпа] 'про невродливу дівчину/жінку' (Пст)

як нещасна [йак неш|часна] 'про невродливу дівчину/жінку' (Млт)

як опудало / як опудало городне [йак о|пудало] (Бтн, Тпл) || [йак о|пудало го|родн'е] 'про невродливу дівчину/жінку' (Звн)

як очмана [йак очма|на] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Млш)

як півдупи за курчи [йак п'ів |дупи за кур|чи] 'про невродливу особу' (Жрвн)

як пужало [йак |пужало] 'про невродливого хлопця/чоловіка', 'про невродливу дівчину/жінку' (Трс)

як Пушкарьова [йак Пушка|р'ова] 'про невродливу дівчину' (Мшв, Пл)

як страх Божий [йак старх |Божий] 'про невродливу дівчину/жінку' (Остр)

як страх на врублі [йак страх на врубл'і] 'про невродливу особу' (Мвн)

як та Хівря [йак таїа Х'івр'а] 'невродлива дівчина /жінка' (СтЗг)

як той дідько [йак той ід'ід'ко] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (СтЗг)

як хамейда [йак хамейда] 'про невродливу дівчину/жінку' (Жрч)

як чудо горохове [йак чудо го'рохове] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Грн, Ощв)

як чучало [йак чучало] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Брж, ВВл, Грн, Клн, Остр, Прв)

як чучало болотяне [йак чучало болотне] 'про невродливого хлопця/чоловіка' (Трг)

як шкапека [йак шка'пека] 'про невродливу дівчину/жінку'

ПОЧЕРВОНІННЯ НА ЛИЦІ

ПОЧЕРВОНІННЯ НА ЛИЦІ

печений рак [печеній рак] 'почервоніння на лиці' (Клн)

почервоніти як лампаси [почерво'н'ів йак лам'паси] 'почервоніння на лиці' (Чрк)

почервоніти як рак [почерво'н'ів йак рак] 'почервоніння на лиці' (Грн, Гдм, Лщ, Плц)

раки пекти / пекти раків [раки пел'че] (Клн, Ткт) || [пек'ти 'рак'ів] 'почервоніння на лиці' (Лцк)

червона як мак [чир'вона йак мак] 'почервоніння на лиці' (Ярс)

червона як рак [чир'вона йак рак] 'почервоніння на лиці' (Бн, Врн, Гв, Злч)

червоний як буряк / красна як буряк [чер'воній йак бу'рак] (Вгщ, Млт, Клк, Крм, Снв) || [чир'воній йак бу'р'ак] (Брж, Бхв Влх, Врн, Грх, Лбш, Лкв, Пл, Прв, Рсв, Ткт, Хлп) || [к'расна йак бу'р'ак] 'почервоніння на лиці' (Брв)

щоки горять як рак печений [шчоки го'рат' йак рак пи'чений] 'почервоніння на лиці' (НРд)

як буряк столовий [йак бу|рак сто|ловий] ‘почервоніння на лиці’ (Смл)

як маківка [йак |маковка] ‘почервоніння на лиці’ (Мшв)

як помідор [йак пом’ї|дор] ‘почервоніння на лиці’ (Грн, Зрч, Осв)

як ягідка [йак |ягодка] ‘почервоніння на лиці’ (Мшв)

АКУРАТНІСТЬ

акуратний – ніде язиком зечепитися [аку|ратний – н’ї|де |язи|ком заче|питис’а] ‘про акуратного хлопця’ (Крс)

біла як крейда [б’ї|ла йак к’реї|да] ‘про акуратну людину’ (Нв)

вбери пня, то буде паня [вбе|ри пн’а / то ї |буде па|н’а] ‘про акуратну людину’ (Слн)

вичиститися як кіт [вичистивс’а йак к’їт] ‘про акуратного хлопця’ (Пст)

АКУРАТНІСТЬ

(Яснв)

гарний півень [га|рний |п’ївен’] ‘про акуратного хлопця’ (Змш)

козацький парубок [ко|зац’киї |парубок] ‘про акуратного хлопця’ (Плц)

красен парубок [к’расен |парубок] ‘про акуратного хлопця’ (Брз)

пішов як павич [пу|шов йак па|вич] ‘про акуратного хлопця’ (Дбр)

розмальована писанка [розма|л’ована |писанка] ‘про акуратну дівчину’ (Яснв)

самозакоханий нарцис [самоза|коханий нар|цис] ‘про акуратного хлопця’ (Скр)

усе з блиском [у|се з бл’еском] ‘про акуратну жінку’ (Бр)

ходить як панок [ходи|т’ йак па|нок] (Псн) || [йак па|нок] ‘про акуратного хлопця’ (Ввн)

чиста як криштал’ [чи|ста йак криш|тал’] ‘про акуратну дівчину’ (Жрч)

чистенька як вода [чис'тен'ка йак во'да] 'про акуратну людину' (Лщ)

чистий як сніг [чистий йак сн'іг] 'про акуратну людину' (Крп)

як барон [йак ба'рон] 'акуратний чоловік' (Дбрв)

як графиня в полисканцях [йак гра'фин'а в полис'канц'ах] 'про акуратну жінку' (Слц)

як до причастя [йак до причаст'а] 'про акуратну дівчину' (Клб)

як ластівочка [йак ластувучка] 'про акуратну дівчину' [Арк'2003, 101]

як марципан [йак марце'пан] 'про акуратного хлопця' (Слв)

як на картині [йак на карт'ин'і] 'про акуратну жінку' (Грдн)

як на параді [йак на па'рад'і] 'акуратний чоловік' (Плс)

як нова копійка [йак но'ва ко'п'ійка] 'про акуратну жінку' (Клб)

як огурчик [йак о'гурчик] 'про акуратного чоловіка' (Слц)

як пава / пішла як пава [йак п'ава] || [п'ішла йак

НЕОХАЙНІСТЬ

як пацьборка [йак пац'орка] 'про акуратну дівчину' (прв)

як під вінець [йак п'ід в'і'нец'] 'про акуратну дівчину' (Клб)

як риб'яче око [йак риб'яче 'око] 'про чисту, акуратну людину' (Млс)

як скляночка [йак шк'л'аночка] 'про акуратну жінку' (Хлп)

як та ялочка [йак т'а'я 'ялочка] 'про акуратну жінку' (СтЗг)

як у віночку [йак у в'і'ночку] 'про акуратну дівчину' (МГл)

як файний газда [йак х'вайній 'газда] 'акуратний чоловік' (СтЗг)

як циркуль [йак ц'иркул'] 'про акуратного хлопця' (Жрч)

як чистоплюй [йак чистоп'л'уї] 'акуратний чоловік' (Шкл)

як щиголь [йак ш'чогол'] 'про акуратного хлопця' (Тпл)

НЕОХАЙНІСТЬ

ад'ютант, його превосходітельство [ад'утант / йо'го превосход'іт'ел'ство] 'недоречно одягнута людина' (Клб)

брудний як свиня [бруд'ниї йак сви'н'а] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Ввн)

в хаті срач [в хат'і срач] 'неохайність у будинку' (Дрн)

в чому кішка на печі, в тому на весіллі [в ч'ому к'ішка на пел'ч'і / в т'ому ї на вес'іл':ї] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Зрч)

в чому кіт на печі, в тому й на весіллі [в ч'ому к'іт на пел'ч'і / в т'ому ї на вес'іл':ї]

в чому сваха на печі, в тому на весіллі [в ч'ому с'ваха на пел'ч'і / в т'ому ї на вес'іл':ї] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Ввн, Ткт)

вдітися як серун на Великдень [вд'ілас'а йак серун на Ве'ликден'] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Збр)

видно Ганця пироги пекла, бо ворота в тісті [видно / Ганз'а пироги пекла / бо ву'рота в т'іст'і] 'про неохайну господиню' (Клб)

НЕОХАЙНІСТЬ

вдягнену, брудну дівчину/жінку (Мрв)

вимазатися як свиня / як свинка [вимазавс'а йак сви'н'а] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Дбр, Брз, Тпл) || [йак с'венка] (Грн) || [йак сви'н'а] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Грдн, Дкв)

гарна як попова свинка в дощ [гарна йак по'пова с'винка в дошч] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Плп)

жінка як гиндар [ж'інка йак гиндар] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Тпл)

замазатися як свинню ссав [замазавс'а йак сви'н'у с'ав] (Яснв) || [вимазавс'а йак сви'н'а] (Брз, Дбр, Тпл) || [бруд'ниї йак сви'н'а] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Ввн)

зателепана шмата [зати'лепана йак ш'мата] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Яснв)

зім'ятий як в пса в зубах [зімн'атий йак в пса в зу'бах] 'про неохайно вдягненого, у невипрасованому одязі, хлопця/чоловіка' (Гщ)

каліка сибірська [кал'іка сиб'ірс'ка] 'про неохайно вдягну, брудну дівчину/жінку' (Плц)

Лейзур задрипаний [Лейзур зад'р'іпаній] 'про неохайно вдягнутого, брудного хлопця/чоловіка' (Звн)

липинська свиня та не по нашому хрокає [липинс'ка сви'н':а да ни пу'нашом х'рокайе] (Лпн)

майданська хазяйка [май'данс'ка хад'з'айка] 'про неохайну господиню' (Лпн)

місила Галя тісто – мука на заборі [місила |Гал'а |т'істо – мука на за'бор'і] 'неохайна дівчина/жінка' (Тпл)

на голову калози понадівати [на |голову галоз'і понад'івав] 'про неохайно вдягнутого, брудного хлопця/чоловіка' (Пст)

нераха з нерах [ни'раха з ни'рах] 'про неакуратну людину' (Кмрв)

нераха як циган [нираха йак |циган] 'про неохайно вдягну, брудну дівчину/жінку' (Плс)

нерашлива корова [ни'рашлива корова] 'про неохайно вдягну, брудну дівчину/жінку' (Пст)

НЕОХАЙНІСТЬ

неохайно вдягну, брудну дівчину/жінку (Вгщ)

нехлює як свиня в болоті [них'л'у'я йак сви'н':а в бол'оту] 'про неохайно вдягну, брудну дівчину/жінку' (НРд)

ото вже негілейда [о'то вже нег'і'лейда] 'про неакуратну людину' (Лбх)

пожувати і виплюнути [позу'вав і |випл'унув] 'про неохайно вдягнутого, у невипрасованому одязі, хлопця/чоловіка' (ВВл, Лбш, Остр)

пом'ятий як собака пожував / як собаки жували [пом'н'атий йак собака пожу'вав] (Трн) || [йак су'бак'і жу'вали] 'про неохайно вдягну, у невипрасованому одязі людина' (Збр)

пом'ятий як собаче вухо [пум'н'атий / йак су'баче |вухо] 'про неохайно вдягнутого, у невипрасованому одязі, хлопця/чоловіка' (Мквч)

причесатися, прилизатися, в нові штани вратися і на порозі всратися [причи'савс'а / прили'завс'а / в нов'і шта'ни

вбрав'а і на пуроз'і вс'равс'а] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Грг)

розтріпаний як опудало [розт'р'іпаний йак опудало] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Лбчв)

село над рікою, телефон на грушці [се'ло над 'р'ічкою / теле'фон на з'рушці'] 'безлад у всьому' (Вдр)

страшна як мурза [страшна йак мур'за] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Брв)

така як онуча від комина [та'ка йак гу'нуча уд 'комина] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Мрв)

у нашій Прісці вся срака в тісті [у 'нашій Пр'іс'к'і вс'а с'рака в 'т'іст'і] 'про неохайну господиню' (Пдм)

ходить як нехлюя [ходить' йак нх'л'у'я] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Млн)

ходить як та рейда [ходить' йак та 'ре'йда] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Грг)

хоч святих винос [хоч с'в'а'тих ви'нос'] 'про неакуратну людину' (Пл)

НЕОХАЙНІСТЬ

вдягненого, брудного хлопця/чоловіка [Арк 2003, с. 98]

чистий як свиня забовтана [чиста йак сви'н'а забовтана] 'про неакуратну людину' (Чмр)

як баба Лікбора [йак 'баба Л'і'к'ора] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Звн)

як бабай волохатий [йак ба'бай воло'хатий] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Крч)

як в корови в сраці був [йак в ку'рови в с'раці був] 'про неохайно вдягненого, у невипрасованому одязі, хлопця/чоловіка' (Клб)

як в Омелька [йак в Гу'мел'ка] 'неохайність у будинку' (Хлп)

як в свинарнику [йак в сви'нарнику] 'неохайність у будинку' (Мшв)

як в свинцеві [йак в сви'н'ц'ови] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Хрп)

як гнида [йак г'нида] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Тпл)

як з печі впала [йак з |печ'і в|пала] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Яснв)

як із сраки вийнятий [йак з с|раки |вин'атиї] 'про неохайно вдягненого, у невивипрасованому одязі, хлопця/чоловіка' (ВВл, Мшв, Остр.)

як корова пожувала / як корова пожувала і виплюнула / як корова жувала три дні і виплюнула [йак ку|рова пожу|вала] (Брн, Гдм, Грх, Клн, Крм, Злч, Прв) || [йак ку|рова пожу|вала і |випл'унула] (Лбш, Острц, Хлп) || [йак ку|рова жу|вала три дн'і і |випл'унула] 'неохайно вдягнена, в невивипрасованому одязі, дівчина/жінка' (Гв)

як мазурський злодій [йак в ма|зурскиї з|лодиїа] 'погано вдягнуті штани чи щось з одягу' [Арк'2003, с. 94]

як нераха [йак ни|раха] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Клк)

як онучник / городиський онучник [йак го|нучник] (Ярс) || [гуру|дис'к'її гу|нучник] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Клб)

ВИСОКА ЛЮДИНА

невивипрасованому одязі людина (Мшв)

як порося [йак поро|с'а] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Змш)

як решипейда [йак риши|пейда] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Ткт)

як свиня з корита [йак сви|н'а з ко|рита] (Смл) || [йак сви|н'а з ку|рита] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Дбрв, Дгш, Жрч)

як через комин летів [йак |чирез |комин ли|т'ів] 'неакуратна людина' (Пвл)

ВИСОКА ЛЮДИНА

великий як оглобля [ве|ликиї би о|глобл'а] 'про високого хлопця/чоловіка' (Бр)

висока наче тика [ви|сока |наче |тика] 'висока жінка' (Крчв)

висока як палка [ви|сока йак |палка] 'висока дівчина/жінка' (ВВл, Остр.)

висока як тичка / як тичка [йак |тичка] (Плс) || [в'ісока йак |течка] 'висока дівчина' (Ігр)

висока як шафа [ви|сока йак |шафа] 'висока дівчина/жінка' (Івн)

висока як штанга [ви|сока йак ш|танга] 'висока дівчина/жінка' (Лбчв)

високий до неба [ви|сокиї ду |неба] 'про високого хлопця/чоловіка' (Брн)

високий як Баняк [ви|сок'і йак Ба|н'ак] 'про високого хлопця/чоловіка' (Клб)

високий як Дзьомбул [висо|к'ії йак Д|з'омбул] 'про високого хлопця/чоловіка' (Клб)

високий як жирафа [ви|сок'ії йак жи|рафа] 'про високого хлопця/чоловіка' (Зрч)

високий як козов [ви|сокиї йак |козов] 'про високого хлопця/чоловіка' (Бржк)

високий як стовп [ви|сокиї йак стовп] 'про високого хлопця/чоловіка' (Бн, Крч, Мрн, Ярс)

ВИСОКА ЛЮДИНА

хлопця/чоловіка (ВБЛ, Устр, Прв)

довгий як дишло [довгий йак дишл'] (Дхч) || [йак |дишел'] 'про високого хлопця/чоловіка' (Грдн)

довгий як з Штуня до Борок [доўгий йак з Ш|тун'а до |Борок] 'дуже довгий' [Арк'2003, с. 90]

здоровела як дуб [здо|ровела йак дуб] 'про високого хлопця/чоловіка' (Млт)

здоровий як бамбула [здо|ровиї йак бам|була] 'про високого хлопця/чоловіка' (Бхв)

здоровий як бик / високий як бик [здо|ровиї йак бик] (Лкв, Лпн) || [ви|сокиї йак бик] 'про високого хлопця/чоловіка' (Чрк)

здоровий як лось [зду|ровиї йак лос'] 'про високого хлопця/чоловіка' (Крс)

кремезний як дуб [кре|мезниї йак дуб] 'про високого хлопця/чоловіка' (Гв, Лщ)

стройний як цвях [ст|роїниї йак ц'в'ах] 'про високого хлопця/чоловіка' (Шкл)

як богатир [йак бога|тур] 'про високого хлопця/чоловіка' (Лбш)

як бугай [йак бу|гаї] 'про високого хлопця/чоловіка' (Трг)

як буйвол [йак 'буївол] 'про високого хлопця/чоловіка' (ВВл, Млш, Ткт)

як Бусел [йак |Бусел] 'про високого хлопця/чоловіка' (Клб)

як віл [йак вил] 'про високого хлопця/чоловіка' (Мшв)

як дуб / хлоп як дуб [йак дуб] (Грн, Злч, МГл, Пл, Снв) || [хлоп йак дуб] 'про високого хлопця/чоловіка' (Хлп)

як дубець [йак ду|бец'] 'про високого хлопця/чоловіка' (Клб)

як дубина [йак ду|бина] 'про високого хлопця/чоловіка' (Мшв)

як кадуб [йак |кадуб] 'про високого хлопця/чоловіка' (Клк)

як кінь [йак к'ін'] 'про високого хлопця/чоловіка' (Острц)

як стіна [йак ст'і|на] 'висока дівчина/жінка' (Лбш)

як чапля [йак |чапл'а] 'висока дівчина/жінка' Гдм)

як шлагбон [йак шлаг|бон] 'про високого хлопця/чоловіка'

НИЗЬКА ЛЮДИНА

як шпала [йак ш|пала] 'висока дівчина/жінка' (Брж)

як штахета [йак шта|х'ета] 'висока дівчина/жінка' (ВВл, Остр)

як ясен [йак |йасен] 'про високого хлопця/чоловіка' (Глв)

НИЗЬКА ЛЮДИНА

бабі по коліна [баб'і по кол'іна] 'низького зросту' (Бн)

в карман влізе [в кар|ман ул'ізе] 'дівчина/жінка низький зросту' (НРд)

в нього все пішло в корінь [в |н'ого все пуш|ло в |корин'] 'про невеликого хлопця/чоловіка, бабія' (Клб)

в пуп дихати [в пуп |дише] 'про людину низького зросту' (Чрч)

вирости як кіт навсидячки [вир'іс йак к'іт нав|сид'ачк'і] 'про людину низького зросту' (Мщн)

два горшка від вершка [два горш'ка од вирш'ка] (Трн) || [два гурш'ка ут виршка] (Гщ, Хлп) || [два верш'ка од горш'ка] 'про низького хлопця/чоловіка' (Гдм)

жабі по куліна [жаби пу кул'іна] 'про низького хлопця/чоловіка' (Мкв)

малий як пупець [мал'ий йак 'пупиц'] 'про низького хлопця/чоловіка' (Хрп)

метер в прижку [метир в приж'к'е] 'про низького хлопця/чоловіка' (МГл)

метер від землі [метр в'ід земл'і] 'про низького хлопця/чоловіка' (Зрч)

метер двадцять / метер двадцять на коньках [метир д'вацит'] (Брж) || [метр д'вадцет' на кон'ках] 'про низького хлопця/чоловіка' (Дкв)

метер двадцять з капелюхом [метер д'вадц'ат' з капел'ухом] 'дівчина/жінка низький зросту' (Острц)

метер з каблуками [метер з каблуками] 'дівчина/жінка низький зросту' (Клб)

метер з шапкою [метир з 'шапкойу] (Хлп) || [метер с 'шапкойу] 'про низького хлопця/чоловіка' (Клб)

ХУДА ЛЮДИНА

хлопця/чоловіка (Мшв)

хоч граблями шукай [хоч грабл'ами шукаї] 'дівчина/жінка низького зросту' (Хлп)

як гном [йак гном] 'про низького хлопця/чоловіка' (Лцк, Трг)

як карлик [йак 'карлик] 'про низького хлопця/чоловіка' (Влх)

як китаєць [йак к'ітайец'] 'про низького хлопця/чоловіка' (Крч)

як кнопка [йак к'нопка] (Ткт) || [йак к'нопка] 'дівчина/жінка низького зросту' (Глв)

як котигорошок [йак котигор'ошок] (ВВл, Остр) || [йак коро'тишка] 'про низького хлопця/чоловіка' (Злч)

як курдупель [йак кур'дупел'] 'про низького хлопця/чоловіка' (ВВл, Крч, Остр, Хлп, Бхв, Грдн, Лкв)

як куцепердик [йак куцел'пердик] 'про низького повного хлопця/чоловіка' (ВВл, Остр)

як ліліпут [йак л'іл'іпупт] 'про низького хлопця/чоловіка' (Бн, Клк, Лбш, Чрк, Ярс)

як мавпа [йак мавпа] (Гдм) || [йак н'авпа] 'дівчина/жінка низького зросту' (Гдм)

як пекач [йак пекач] 'про людину низького зросту' (ВКр)

як поперечне місце [йак попере|речн'е м'ісце] 'про низького хлопця/чоловіка' (Млт)

як припеньок [йак припен'ок] 'про людину низького зросту' (ВКр)

як сидячий кіт [йак сид'ачий к'іт] 'про низького хлопця/чоловіка' (Брн)

ХУДА ЛЮДИНА

аж кості світяться [аш к'ост'і с'ів'ім'ац'а] 'про худого хлопця/чоловіка' (Гв)

від вітру хитатися / хилитися від вітру [од в'ітру х'іт'айец'а] (Мшв) || [хилиц'а в'ід в'ітру] 'про худу дівчину/жінку' (Брн)

дзвеніти кістками / кістками тріщати / [звенит' кост'ами] (ВВл, Остр) || [кусту|махи триш'чат' / рип'л'ат'] 'про худого хлопця/чоловіка' (Клб)

ХУДА ЛЮДИНА

(ЛКвч)

живіт до спини преклеаний [жи|в'іт до с|пини прик'лейіній] 'про худого хлопця/чоловіка' (ВВл, Остр)

на кості тільки собаки кидаються, і ті голодні [на к'ост'і т'ік'і субак'і к'ідаюц'а / і то гулодн'і] 'про худу дівчину/жінку' (Звн)

набір костей і ложка крові [на|б'ір к'ост'ів і лошка к'ров'і] 'про худого хлопця/чоловіка' (ВВл)

нею вітер носить [нейу в'ітер носит'] 'про худу дівчину/жінку' (Лбчв)

ні цицьки, ні письки [н'і ц'иц'ки / н'і пис'ки] 'про худу дівчину/жінку' (Гдм)

Рембо засушений [Рембо за|сушаний] 'худий чоловік' (Лквч)

суповий набір [суповий наб'ор] 'про худу дівчину/жінку' (Плп)

суха як коцюба [су|ха би коц|у|ба] ‘про худу дівчину/жінку’ (Бр)

суха як скилет [су|ха йак ск|і|л|ет] (Злч) || [ху|да йак ск|е|лет] ‘про худу дівчину/жінку’ (Сшч)

суха як шкарапа [су|ха йак шка|рапа] ‘про худу дівчину/жінку’ (Клб)

сухий як стручок [су|хий йак стру|чок] ‘про худого хлопця/чоловіка’ (Бхв)

тарабанити кістками [та|ра|бане |кост|і] ‘про худого хлопця/чоловіка’ (ВВл, Остр)

таракотіти ребрами / світити ребрами [та|рахко|т|ат|
|ребра] (Клн) || [с|в|і|тити |ребрами] (Клб) ‘про худу людину’ (Гв)

тоненька як тичка [то|нен|киї йак |тичка] ‘про худого хлопця/чоловіка’ (Бржк)

тонка як шпичка [то|нка йак ш|пичка] ‘про худу дівчину/жінку’ (Гдм)

хлопець як стручок [х|лопец| йак стру|чок] ‘худий хлопець’ (ГБр)

ходячий мрець [хо|д|ачий мрец|] ‘про худого хлопця/чоловіка’ (Брн)

ХУДА ЛЮДИНА

худу дівчину/жінку (Плп)

худа як бадилина [ху|да йак бади|лина] ‘про худу дівчину/жінку’ (Прп)

худа як бердо / як бердо [йак бер|до] (Млс) || [ху|да йак бер|до] ‘про худу дівчину/жінку’ (НРд)

худа як береза [ху|да йак бе|реза] ‘про худу дівчину/жінку’ (Лбш)

худа як велосипед [ху|да йак велоси|пед] ‘про худу дівчину/жінку’ (Дхч)

худа як вішалка [ху|да йак |в|ешалка] (Дрн) || [йак |в|ешалка] ‘про худу дівчину/жінку’ (Млш)

худа як вобла [ху|да йак |вобла] ‘про худу дівчину/жінку’ (Ярс)

худа як доска / плоска як доска [ху¹да йак ¹доска] (Грн, Зрч, Крм, Снв, Чрк) || [п¹лоска йак ¹доска] ‘про худу дівчину/жінку’ (Брж, ВВл, Ткт)

худа як драбина [ху¹да йак д¹рабина] ‘про худу дівчину’ (Мщн)

худа як кляча [ху¹да йак к¹л’ача] ‘про худу дівчину/жінку’ (Вгщ)

худа як мітла [ху¹да йак м’¹тла] ‘про худу дівчину/жінку’ (Прп)

худа як оса [ху¹да йак ву¹са пири¹в’йезана] ‘про худу дівчину/жінку’ (Гщ)

худа як пір’інка [ху¹да йак п’¹р’їна] ‘про худу дівчину/жінку’ (Прв)

худа як сірник [ху¹да йак с’¹п’їчка] (Брж, Глв, Клк, Пл) || [ху¹да йак с’¹р’ник] ‘про худу дівчину/жінку’ (Мрн)

худа як скипка [ху¹да йак с¹к’їнка] ‘про худу дівчину/жінку’ (Бхв, Трн) || [йак с¹к’їнка] ‘про художого хлопця/чоловіка’ [Арк’2003, с. 122]

худа як таранка [ху¹да йак та¹ран’ка] ‘про худу дівчину/жінку’ (Крч)

худа як тичка [ху¹да йак па¹тика] (Влх) || [ху¹да йак ¹тичка] ‘про худу дівчину/жінку’ (Трг)

ХУДА ЛЮДИНА

про худу дівчину/жінку (млт)

худа як тріска [ху¹да йак т¹р’їска] (Грн, Лкв) || [ху¹да йак т¹риска] ‘про худу дівчину/жінку’ (Клб)

худа як хрест [ху¹да йак хрест] ‘про худу дівчину/жінку’ (Ощв)

худа як шкапа [ху¹да йак ш¹капа] ‘про худу дівчину/жінку’ (Сшч)

худа як шварка [ху¹да йак ш¹варка] ‘про худу дівчину/жінку’ (Прп)

худий як ровер [ху¹дий йак ¹ровер] ‘про художого хлопця/чоловіка’ (Гв)

чахлик невмирущий [чахлик нивми¹рущий] ‘про художого хлопця/чоловіка’ (Дкв)

через живіт спину чухати [ч^ер^ез ж^ив^іт с^пи^ну ч^ух^ай^е] ‘про худого хлопця/чоловіка’ (ВВл, Остр)

шкіра й кості / тільки ребра й кості / кістки й шкура / одна шкіра й кості [ш^кі^ра й к^ост^і] (Лбш) || [т^ик^о р^ебр^а і к^ост^і] (Смл) || [к^іст^ки і ш^кур^а] (Брн) || [о^дн^а ш^кур^а і к^ост^і] ‘про худого хлопця/чоловіка’ (Гв)

як півень колгоспний [й^ак п^ів^ен к^ол^го^сп^ний] ‘про худого хлопця/чоловіка’ [Арк’2003, с. 115]

як скелет [й^ак ск^іл^ет] ‘про худого хлопця/чоловіка’ (Брв, Грдн, Хлп)

як смик [й^ак см^ик] ‘про худого хлопця/чоловіка’ [Арк’2003, с. 123]

як стрельба [й^ак ст^рел^ба] ‘про худу жінку’ (Брвч)

як сухопердя [й^ак су^хо^пер^да] ‘про худу дівчину/жінку’ (Хлп)

як терниця [й^ак т^ер^ни^ца] ‘про худу дівчину/жінку’ (Бн)

як трасця [й^ак т^рас^ця] ‘про худого хлопця/чоловіка’ [Арк’2003, с. 128]

як чахля [й^ак ч^ах^ля] ‘про худу дівчину/жінку’ (Мшв)

як чихотлива [й^ак ч^их^от^ли^ва] ‘про худу дівчину/жінку’ (Млт)

як швабра [й^ак ш^ваб^ра] ‘про худу дівчину/жінку’ (Дхч, Плц.

ПОВНА ЛЮДИНА

ПОВНА ЛЮДИНА

гладка як бодня [г^лад^ка й^ак б^од^ня] ‘про повну жінку, без талії’ (Гщ)

гладка як веприк [г^лад^ка й^ак в^еп^ри^к] ‘про повну жінку’ (Грдн)

гладка як галушка [г^лад^ка б^и г^ал^уш^ка] ‘про повну жінку, без талії’ (Бр)

гладка як кобила [г^лад^ка й^ак к^об^ил^а] (Зрч, Хлп) || [й^ак к^об^ил^ах^а], згруб. ‘про повну жінку’ (Мшв)

гладка як корова [г^лад^ка й^ак к^ор^ов^а], згруб. ‘про повну жінку’ (Хлп)

гладка як пишка [ɣладка ѓак пшшка] ‘про повну жінку, без талії’ (Крч)

два на два [два на два] ‘про повну людину’ (Острц)

дупи вивертаються [дупи вивиртайуца] ‘про повну людину’ (Гщ)

здорова як жидівка [здурова ѓак жидивка] ‘про повну жінку’ (НРд)

здоровий як бичок [здоровий ѓак бичок] ‘про повного хлопця/чоловіка’ (Лбш)

здоровий як Телемійсько [здоровий би Телем’їїс’ко] ‘про повного хлопця/чоловіка’ (Бр)

кругла як бочка / кругленька як бочечка [крругла ѓак бочка] (Брв, Снв) || [крруглийка ѓак бочечка] ‘про повну жінку, без талії’ (Гдм)

кругла як бочка з пива [крругла ѓак бочка з пива] ‘про повну жінку’ (Мшв)

кругла як діжа [крругла ѓак д’їжа] ‘про повну жінку, без талії’ (Ткт)

кругла як каталка [крругла ѓак каталка] ‘про повну жінку’ (Брг)

кругла як пончик [крругла ѓак пончик] ‘про повну жінку, без талії’ (Лкв, Хлп)

кругла як яблуко [крруглийка ѓак ѓаблико] ‘про повну жінку, без талії’ (Клб)

ПОВНА ЛЮДИНА

об птиц про повну людину (Клн)

мішок з дустом [м’їшок з дустом] ‘про повного хлопця/чоловіка’ (ВВл, Остр)

мішок картоплі [м’їшок картопл’ї] ‘про повного хлопця/чоловіка’ (Лбчв)

морда – хоч пацюків бий / така морда, що шурів можна бити [морда – хоч пац’ук’ів бий] (Мкв) || [така морда / шо шчу’р’ів мона бити] ‘про повного хлопця/чоловіка’ (Грд)

така як хата [така ѓак хата] ‘про повну жінку, без талії’ (ВВл, Остр)

товстий як кубінець [товстий ѓак куб’інец’] ‘про повного хлопця/чоловіка’ (Бхв, Лбш)

ходити як туша [ходит' ѓак |туша] 'про повну жінку' (Шкл)
ширша як довша [ширша ѓак |довша] 'про повну жінку' (Мкв, Хлп)
що в довжину, що в попереk [шо вздовж / шо в|попирик] 'про повну людину' (Смл)
що в ширину, що в довжину [шо в шир / то вздовж] 'про повну людину' (Бхв)
як бомба [ѓак |бомба] 'про повну жінку' (Млш)
як віл напасаний [ѓак вил |пас'аний] 'про повного хлопця/чоловіка' (Мшв)
як діжка [ѓак |д'їжка] 'про повну жінку' (Бжн)
як кадушка [ѓак ка|душка] 'про повну жінку' (Рсв)
як калита [ѓак ку|литка] 'про повну жінку, без талії' (Хрп)
як лантух [ѓак |вантух] 'про повну жінку, без талії' (Злч) / [ѓак |лантух] 'про повного хлопця/чоловіка' (Бн, Клб)
як линок виблискує [ѓак ли|нок ви|блискує] 'про повного хлопця/чоловіка' (Клб)
як мішок із зіллям [ѓак м'ішок з |з'іл':ам] 'про повного хлопця/чоловіка' (Острж)
як повх [ѓак повх] 'про повного хлопця/чоловіка' (Слн)
як поперечний мішок [ѓак попе|речний м'ішок] 'про повну жінку' (Пвл)
як Стецько [ѓак Стец'ко] 'про повного хлопця/чоловіка' (Лбчв)
як тоуба двстом [ѓак |тоуба з |двстом] 'про повного

ЗДОРОВА ЛЮДИНА

як шафа [ѓак ша|фарна] 'про повну жінку' (Мшв)

ЗДОРОВА ЛЮДИНА

здорова як дуб / здоровий як дуб [зду|рова ѓак дуб] 'здорова статурна жінка' (Клн) || [зду|ров ѓак дуб] 'про здорового статурного хлопця/чоловіка' (Хлп)
здорова як кобила [здо|рова ѓак ко|била], згруб. Про 'здорову статурну жінку' (Снв)
здорова як корова [здо|рова ѓак ко|рова] (Вгщ, Ткт) || [зду|рова ѓак ку|рова], згруб. 'здорова статурна жінка' (МГл, Лбш, Пл)

здорова як слон [здо|рова йак слон] ‘здорова статурна жінка’ (Влх)

здоровий як бик / здоровий як бичок [здо|ровий йак бик] (Грн, Крм, Лкв, МГл, Прв, Чрк) || [здо|ровий йак би|чок] (Плц) || [здо|ровей йак биєк], згруб. ‘про здорового статурного хлопця/чоловіка’ (Грн)

здоровий як віл [здо|ровий йак в’іл] (Гдм, Клк) || [йак вил] ‘про здорового статурного хлопця/чоловіка’ (Мшв)

з-під чорта яйця дістане [з-п’ід |чорта |йайц’а д’іс|тане] ‘про здорового чоловіка’ (Смв)

козацького роду [ко|зац’кого |роду] ‘про здорового статурного хлопця/чоловіка’ (Зрч)

людина як грім [л’у|дена йак гр’ім] ‘про здорового статурного хлопця/чоловіка’ (Млт)

ще мати дриг [ше |мати дриг] ‘бути здоровим’ [Арк’2003, с. 90]

як дубенська тюрма [йак |дубенс’ка т’ур|ма] ‘про здорову жінку’ (Пст)

як кінь [йак к’ін’] ‘про здорового статурного хлопця/чоловіка’ (Лбш)

як колгоспні двері [йак кол|хозни д|вери] ‘здоровий чоловік’ (Крч)

як лосяця [йак ло|сяц’а] ‘про здорову жінку’ (ВКр)

КВОЛА ЛЮДИНА

буде тобі кінець [буде ту|б’і конци|г’ей] ‘про кволу людину’

КВОЛА ЛЮДИНА

~~буде тоб’труба~~ [буде ту|б’і тру|ба] про кволу людину (Бгщ)

висохти як патика [висохла йак па|течка] ‘про кволу худу дівчину/жінку’ (Пл)

від вітру хилитися [од |в’ітру |хилиц’а] ‘про кволу худу дівчину/жінку’ (Млш)

вчора плював на стіну, а сьогодні на бороду [в|чора пл’у|вав на ст’і|ну / а |с’одн’і на |бороду] ‘слабість, хвороба’ (Гщ)

живий мрець / живий труп / ходити як труп [жи|вий мрец’] (Клк, Лбш) || [жи|вий труп] (Хлп) || [йак труп |ходить’] ‘про кволого чоловіка’ (Брж)

здихоль ходячий [з'дихол' холд'ачий] 'про кволого чоловіка' (Лкв)

зійти на нет [зойти на н'ет] 'про кволу людину' [Арк'2003, с. 94]

кінець скоро [ко'нець' с'коро] 'про кволу людину' (Чрк)

кров'ю сходить [к'ровйу с'ходить'] 'про хвору жінку' (Млс)

лежати влогом [ле'жати у'логом] 'хворіти' [Арк'2003, с. 101]

мерцем ходити [мер'ц'ом холдит'] 'про кволого чоловіка' (Остр)

не живий, не мертвий [ни жи'вей / ни холм'ртвий] (Грн) || [ни жи'вий / ни холм'ртвий] 'про кволого чоловіка' (Плц, Сшч)

нудно мені, смажно мені [нудно ми'ні / с'мажно ми'ні] 'бути хворобливим, нездоровим' [Арк'2003, с. 109]

слабка як шкапа [сла'ба йак ш'капа] 'квола жінка' (Клк)

сопе як мішок [су'пе йак ми'шок] 'про кволу людину із хворобою дихання' (Мкв)

страшна як смерть / біла як смерть [страш'на йак см'рт'] (Лбчв) || [б'іла йак см'рт'] 'квола жінка' (Гв)

ходить як мумія [холдит' йак холм'йа] 'про кволу худу дівчину/жінку' (Ярс)

ходить як на кіл наткнута [холдит' йак на ку'лок холнаткнута] 'про кволу худу дівчину/жінку' (Зрч)

як ковальський міх [йак ку'вал'с'к'ій м'іх] 'про кволу людину із хворобою дихання' (Клб)





ЧАСТИНИ ТІЛА ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК

ГОЛОВА

голова як балія [гулу¹ва йак ¹бал'і́йа] 'про велику голову' (Хрп)

голова як баняк [гулу¹ва йак ба¹н'ак] (Бн, Клб) || [гуло¹ва йак ба¹н'ак] (Жбк, Грдн, Сшч, Влх, Мрн) || [гулу¹ва йак ба¹н'ак] (Бн) || [гулу¹ва йак бан'а¹чис'ко] 'про велику голову'; 'бути пришелепкуватим' (Тпл)

голова як барабан [гулу¹ва йак бара¹бан] 'про велику голову'; 'бути пришелепкуватим' (Плс)

голова як бочка [голо¹ва йак ¹бочка] 'про велику голову' (Ощв)

голова як бубон [гуло¹ва йак ¹бубон] 'про велику голову' (Зрч)

голова як булава [голо¹ва йак була¹ва] 'про велику голову' (Брг)

голова як в барана [гулу¹ва йак в бара¹на] 'про велику голову'; 'бути пришелепкуватим' (Вгщ)

голова як в бугая [вел'і́ка голо¹ва йак в буга¹йа] 'про велику голову' (Бржк)

голова як в коня [гулу¹ва йак ко¹н'а] (Плц) || [гулу¹ва йак у ку¹н'а] 'про велику голову' (Клб)

голова як в слона [гулу¹ва йак в слу¹на] 'про велику голову' (Клб)

голова як відро [голо¹ва йак в'і́дро] 'про велику голову' (Вгщ)

голова як гарбуз [гуло¹ва йак гар¹буз] 'про велику голову' (Клк, Рсв, Чрк)

голова як гладиска [голо¹ва йак гла¹ди^ешка] 'про велику голову' (Острж)

голова як диня [голо¹ва йак ¹ден'а] 'про велику голову' (Брж)

ГОЛОВА

голова як довбеха [ни гулу¹ва / а дов¹беха] ‘про велику голову’ (Злх)

голова як друшляк [голо¹ва йак друш¹л’ак] ‘про велику голову’; ‘бути забудькуватим’ (Лкв)

голова як капусця [гулу¹ва йак ка¹пусц’а] ‘про велику голову’ (Чрк)

голова як каструля [голо¹ва йак каст¹рул’а] ‘про велику голову’ (Грх)

голова як кіш [гулу¹ва йак к’іш] ‘про велику голову’ (Бхв)

голова як макітра / голова як макітра без дна [гулу¹ва йак ма¹китра] (Лпн) || [голу¹ва йак ма¹к’ітра биз дна] ‘про велику голову’; ‘бути пришелепкуватим’ (Мшв)

голова як макогін [гулу¹ва йак мако¹гон] ‘про велику голову’ (Гдм)

голова як поліно [голо¹ва йак по¹л’іно] ‘про велику голову’ (Брв)

голова як ражка [голо¹ва йак ¹ражка] (Осв) || [гулу¹ва йак ¹рашка] ‘про велику голову’; ‘бути пришелепкуватим’ (Хрп)

голова як срака [гулу¹ва йак с¹рака] ‘бути пришелепкуватим’ (Кпч)

голова як судень [гулу¹ва йак с¹туден’] ‘про велику голову’ (Клб)

голова як темний ліс [голо¹ва йак ¹темний л’іс] ‘невідомі вчинки’ (Мщн)

голова як у велетня [голов¹а йак у ¹велетн’а] ‘про велику голову’ (Брг)

голова як цебрик [голо¹ва йак ¹цебрик] ‘про велику голову’ (Дкв)

голова як чайник [голо¹ва йак ¹чайник] ‘про велику голову’ (Лбчв)

голова як чвертка [голо¹ва йак ч¹вертка] ‘про велику голову’ (Брн)

голова як черепок [гулу¹ва / йак чир¹пнок] ‘бути пришелепкуватим’ (Збж)

голова як чикушка [голо¹ва йак ч’і¹кушка] ‘форма голови’ (Злзн)

голова як чугун [гулу¹ва йак чи¹гун] (МГл) || [гулу¹ва йак чу¹гун] ‘про велику голову’ (Крч)

ЛОБ

лоба наставити як заслонку [лоба нас¹тавила йак |заслонку] ‘про великий лоб’ (Бржк)

ВУХА

вуха каплаухі як у свині [вуха клапа¹ух¹і йак у сви¹н¹і] ‘про великі вуха’ (Плс)

вуха як в зайця [вуши йак в |зайц¹а] ‘про людину з добрим слухом’ (Бхв)

вуха як в осла / вуха як в ішака [вуха йак в ус¹лу¹ха] (Мшв) || [вуха йак в іша¹ка] ‘про великі вуха’ (Брг)

вуха як в осла, а толку нема [вуха йак в ус¹ла / а |толку ни¹ма] ‘про великі вуха’ (Злх)

вуха як в слона [гу¹хан¹і йак в сло¹на] ‘про великі вуха’ (Брв)

вуха як в черепахи [вуха йак в чебу¹рах¹і] ‘про великі вуха’ (Клк)

вуха як локатори [вуха йак ло¹катори] (Грдн) || [гуши йак ло¹катори] (Грдщ)

вуха як постолі [вуха йак посто¹ли] ‘про великі вуха’ (Прп)

вуха як свиня [вуха йак сви¹н¹а] ‘про великі вуха’ (Хрп)

вуха як у кроля [вуши йак у кро¹л¹а] ‘про великі вуха’ (Крч)

вуши як в глуши [вуши йак в г¹луши] ‘про великі вуха’ (Вгщ)

клаповухі як вареники [клапо¹ух¹і йак ва¹реник¹і] ‘про великі вуха’ (Чмр)

як лопухи [йак лапу¹хи] ‘про великі вуха’ (Мшв)

БРОВИ

брежнівський варіант [б¹р¹’ежн¹’евс¹к¹іі варіант] ‘густі великі брови’ (Грг)

брівки як в перепілки [б¹р¹’івки йак в п¹’ірип¹’ілк¹і] ‘про тонкі брови’ (Вгщ)

брови як бальки [б¹рови йак |бал¹к¹і] ‘про товсті брови’ (Чрк)

брови як в Гомеленця [б'рови йак в Гумиленц'а] 'густі великі брови' (Клб)

брови як в корови [б'рови би в ко'рови] (Бр) || [б'рови йак в ку'рови] 'великі брови' (Клб)

брови як в Мичуріна [б'рови йак в Ми'чур'іна] 'великі брови' (Тр)

брови як в сича [б'рови йак в си'ча] 'брови гострої форми' (Клк)

брови як в Сталіна [б'рови йак у С'тал'іна] 'густі великі брови' (Смл)

брови як ліс чорні [б'рови йак л'іс |чорни] 'густі чорні брови' (ВВл, Остр)

брови як лук [б'рови йак лук] 'тонкі брови заокругленої форми' (Дхч)

брови як місяць [б'рови йак |м'іс'ац'] 'красиві брови' (Мжс)

брови як нитки [б'рови йак |нитк'і] 'про тонкі брови' (Клк, Млш, Трг)

брови як п'явка [б'рови йак п'йавка] 'про чорні брови' (Мжс)

брови як посторонки [б'рови йак пу'сто|ронки] [деталь кінської упряжі] 'про тонкі брови' (Грдщ)

брови як стрілки [б'рови йак ст'р'елки] 'про тонкі брови' (Клн)

брови як стріха [б'рови йак ст'р'іха] 'про густі брови' (Злч)

брови як у Брежнева [б'рови йак у Б'р'ежн'ева] 'густі великі брови' (ВВл, Гв, Грн, Лкв, Лбчв, Млт, Хлп)

брови як ходніки [б'рови йак |ходн'ік'і] [довгі килими] 'про тонкі брови' (Хрп)

брови як шнурочки [б'рови йак шну|рочки] 'про тонкі брови' (Грдн, Лкв, МГл, Мрн)

брови як щитина [б'рови йак шчи|тина] 'густі чорні брови' (Дхч)

під шнурочок [п'ід шну|рочок] 'про тоненькі брови' (Млс)

совині брови [совин'і б'рови] 'заокруглені брови' (Мк)

чорні як головешка [чорни йак голо|вешка] 'про чорні брови' (Зб)

як Бровко [йак Бров'ко] 'великі брови' (Нв)

як китиці [йак |китиц'і] 'великі густі брови' (Брвч)

як колоски [йак колос'ки] 'про густі брови' (Млс)

як ластівчине крило [йак ласт'івчине крило] 'про тоненькі брови дугою' (Млс)

ОЧІ / ПОГЛЯД

вигріщити баньки / вигріщити банькі як жаба в болоті [в'етрищила бан'к'і йак ѓжаба в булоти] (Збж) || [в'етрищила бан'ки] 'недоброзичливий погляд' (Гщ)

волячі очі [вол'ач'і оч'і] 'очі круглої форми' (Мк)

моргала виставити [мор'гала виставити] 'недоброзичливий погляд' (Прл)

наставити очі [нас'тавила гочи] 'недоброзичливий погляд' (Клб)

недобрі очі мати [нидоб'ризни гочи майе] 'очі, які наводять порчу' (Клб)

очі зіграти [оч'і з'іг'рати] 'виразні очі' (Мжс)

очі мов зіроньки на небі сяють [оч'і мов із'ірон'к'і на неб'і с'айут'] 'яскравий погляд, красиві очі' (Мщн)

очі темні як ніч [оч'і темн'і йак н'іч] 'карі очі' (Мщн)

очі як банькі [оч'і йак бан'к'і] (Гв, Грдн) || [оче йак бан'ке] 'великі очі круглої форми' (Сшч)

очі як більма [очи йак б'іл'ма] 'великі очі круглої форми' (Брг, Ярс)

очі як блискавка [оч'і йак блискавка] 'виразний погляд' (Нвс)

очі як в жаби [оч'і йак в ѓжаби] 'про маленькі очі круглої форми' (Гв, Клн)

очі як в китайця [вочи йак в ки'тайц'а] (Грн) || [гоч'і йак в к'ітайц'а] 'маленькі очі з вузьким розрізом' (Млт)

очі як в кицьки [оч'і йак киц'ки] 'про маленькі очі круглої форми' (Влх)

очі як в ката [гочи йак в ко'та] 'маленькі круглі очі' (Ощв)

очі як в поросяти [оч'і йак в поро'с'ати] 'маленькі круглі очі' (Млш)

очі як в сови [оч'і йак в со'ви] 'великі очі круглої форми' (ВВл, Прп, Плс, Ткт)

- очі як в щура** [лочи йак в шчу'ра] 'маленькі очі круглі' (Крч)
- очі як в японця** [лоч'і йак в йа'понц'а] 'маленькі очі з вузьким розрізом' (Чрк)
- очі як горошини** [лоч'і йак гуру'шини] 'про маленькі очі круглої форми' (Бн)
- очі як гудзики** [лочи йак 'гузики] 'про маленькі очі круглої форми' (Зрч)
- очі як жаринки** [лоч'і йак жа'ринк'і] 'виразний погляд' (Лбх)
- очі як колеса** [лоч'і йак колеса] 'вирачкуваті круглі очі' (ВКр)
- очі як крота** [лоч'і йак в кро'та] 'маленькі круглі очі з вузьким розрізом' (ВВл)
- очі як ленінський рубель** [гок'і йак 'лен'інс'кії рубел'] 'великі круглої форми очі' (Дхч)
- очі як локатори** [лочи йак лукатори] 'великі очі круглої форми' (Клк)
- очі як намистинки** [лоч'і йак намистинки] 'про красиві очі' (Вгщ)
- очі як озера** [лоч'і йак о'зера] 'сині очі' (Нвс)
- очі як у вовка** [лочки йак у 'воўка] 'недоброзичливий погляд' (Бхв)
- очі як у сови** [лоче йак у со'ве] 'про круглі очі' (Ігр)
- очі як фари** [лоч'і йак 'фари] 'великі очі круглої форми' (Грх)
- очі як ягода** [лоч'і йак 'йегода] 'про красиві очі' (Брз)
- очі як яйця курячі** [лоч'і йак 'йайц'а 'кур'ач'і] 'про великі очі' (Грд)
- пороссячі очі / свинячі очі** [поро'с'ач'і з'ласк'і] (Дкв) || [с'вин'с'к'і лоч'і] 'про маленькі очі круглої форми' (Рсв)
- як бусинки** [йак 'бусинк'і] 'про круглі очі' (Лбх)
- як волошки в житті** [йак во'лошк'і в 'жит'і] 'сині очі' (Лбх)
- як зірки** [йак з'ір'ки] 'виразний погляд' (Млс)
- як цибулини** [йак цибулини] 'про круглі очі' (Бжн)

НІС

- дзьоб як в дятла** [з'об йак 'д'атла] 'ніс загнутої форми' (Лбчв)

наставити носа як бусел [нас\тавив \носа йак \бус'ко / а ше ї гор\батиї] 'про довгий ніс з горбинкою' (Бржк)

ніс до бороди достає [н'іс до боро\ди доста\йе] 'про довгий ніс' (Клн)

ніс такий, що можна гніздо звити [н'іс та\кий / шо \можна гн'із\до з\вити] 'про великий ніс' (Бжн)

ніс такий, що повісити відро можна [нис та\кий / шо по\в'ісити в'ідро \можна] 'про довгий ніс' (Бхв)

ніс як банька [н'іс йак \бан'ка] 'про довгий ніс' (Бн)

ніс як болт [н'іс йак бо\вт] 'про довгий ніс' (Лбш)

ніс як буратіно / ніс як в Буратіно [нис йак бура\т'іно] (Грн) || [н'іс йак в Бура\т'іно] 'про довгий ніс' (Лцк)

ніс як бурулька [н'іс йак бо\рул'а] 'про довгий ніс' (Лбчв)

ніс як буряк [н'іс йак бу\р'ак] (Плц) || [йак бу\рак] 'про довгий ніс' (Влм)

ніс як в дятла [н'іс йак в \д'атла] 'про довгий ніс' (Плс)

ніс як в орла [нис йак в ор\ла] 'ніс загнутої форми' (ВВл, Остр)

ніс як в свині п'ятачок [нис йак в сви\ні п'ята\чок] 'про кирпатий ніс' (Остр)

ніс як валянок [нис йак \вал'анок] 'про великий ніс' (Вгщ)

ніс як галушка [н'іс йак га\лушка] 'про кирпатий ніс' (Влч)

ніс як грушка [н'іс йак г\рушка] 'про кирпатий ніс' (Лвр)

ніс як дзьоб [н'іс йак з'об] 'про довгий ніс' (Клк)

ніс як дишель [нис йак \дишло] 'про довгий ніс' (Брв)

ніс як картоплина / ніс як бараболя / ніс як бульбина [н'іс йак карто\плина] (Ярс) || [н'іс йак бара\бол'а] (Трг) || [нис йак \бул'бина] 'про кирпатий ніс' (Снв)

ніс як клюв [н'іс йак кл'ув] (Клк) || [нис йак кл'ук] 'про довгий ніс' (Вгщ)

ніс як ключка [нис би кл'учка] 'про довгий ніс' (Бр)

ніс як кнопка [н'іс йак к\нопка] 'ніс маленької форми' (НРд)

ніс як коцюба [н'іс йак коц'у\ба] 'про великий ніс' (Крп)

ніс як морквина [нис йак морк\вина] 'про довгий ніс' (Зрч)

ніс як наральник [н'іс йак на\ралник] 'про довгий ніс з горбинкою' (Брг)

ніс як нога [н'іс йак но'га] 'про довгий ніс' (Дкв)
ніс як палюшка [н'іс йак па'лушка] 'курносий ніс' (Глх)
ніс як паровоз [н'іс йак пара'воз] 'про довгий ніс' (Гв)
ніс як руль [н'іс йак ру'л] 'про довгий ніс з горбинкою' (Рсв)
ніс як сливка [нис йак с'левка] 'про кирпатий ніс' (Брж)
ніс як у бусла [нис йак у'бус'н'а] 'про довгий ніс' (Грн)
ніс як цибулина [н'іс йак ци'бул'а] 'про кирпатий ніс' (Острж)
ніс як шкют [н'іс йак шкл'ут] 'про великий ніс' (Нвс)
ніс, так ніс, як через Дніпро ніс [н'іс / так н'іс / йак через
 Дн'іп'ро н'іс] 'про довгий ніс' (Мщн)
носом ріллю орати [носом р'і'л'у' оре] 'про довгий ніс'
 (Бжн)
як гачок [йак га'чок] 'ніс маленької форми' (Мшв)
як гудга [йак гуд'га] 'про довгий ніс' (Мшв)
як утюг [йак у'т'уг] 'про великий ніс' (Брвч)
як цвяшок [йак ц'в'ешок] 'ніс маленької форми' (Мшв)
як шнобель [йак шнобил'ака] (Ткт) || [йак ш'нобил'] (Влх) ||
 [йак ш'нобел'] (Клб) || [йак ш'нобил'] 'про довгий ніс' (Крм,
 МГл, Мрн)

ВУСТА

варгати́й як кінь [вар'гати́й йак к'ін'] 'про губатого чоло-
 віка' (Бжн)
віддути писи [о'д:ув 'писи] 'образитися, розсердитися' (Мшв)
відставити губу [в'ідс'тавила 'губу] (Плц)
гембу відквасити [г'ембу удк'васила] 'розсердитися' (Клб)
губа як в мавпи [губа йак в об'із'йани] 'великі вуста' (Ткт)
губа як халява [губа йак ха'л'ава] (Клн, Рсв)
губи як бантики [губи йак 'бантики] 'червоні красиві вуста,
 здебільшого в молодих дівчат' (Брн)
губи як в коня [губис'к'і йак в ко'н'ари] 'великі вуста' (Пдм)
губи як в старій кобили [губи йак в ста'рої ко'били] 'вели-
 кі вуста' (ВКр)

губи як варги [губи йак |варги] (Брг) || [губи йак |варги] 'великі вуста' (Мрн)

губи як вареники [губи йак ва|реники] (Рсв) || [йак ва|ра|нец'і] 'пухкі вуста' (Млт)

губи як вишеньки [губи йак |вишен'ки] 'червоні красиві вуста (здебільшого про молодих дівчат)' (Клк, Чрк)

губи як ковбаси [губи йак ков|баси] 'великі вуста' (НРд, Плц, Прп)

губи як колеса [губи йак ко|леса] 'товсті вуста' (Вгщ)

губи як кошики [губи йак |кошики] 'великі вуста' (Хрп)

губи як пампушки [губи йак пампуш|к'і] 'пухкі вуста' (Крч)

губи як пелюстки [губи йак пил'|уст|к'е] 'червоні красиві вуста, здебільшого в молодих дівчат' (Брж)

губи як постолі [губи йак посто|ли] 'великі губи' (Брз)

губи як спілі вишні [губи йак с'п'іл'і |вишн'і] 'червоні вуста' (Нвс)

губи як сунічки [губи йак сунічки] 'червоні красиві вуста, здебільшого в молодих дівчат' (Влх)

губи як труби [губе йек т|руби] (Злз) || [губи йак т|руби] 'великі вуста' (Брв, Бхв, Вгщ, Гв, Грн, Лбш, Лпн, Плц)

губу відквасити [губу удк|васив] 'образитися, розсердитися' (Хлп)

закатати губу [зака|тала |губу] 'образитися, розсердитися' (Лбш)

закупилити губу [заку|пилила |губу] (Грдн, Лкв, Хлп) || [заку|п'ірила |губу] (Гдм) || [заку|пирчила |губу] 'образитися, розсердитися' (ВВл, Остр)

копяча губа [ко|н'ача |губа] 'великі вуста' (МГл)

надуті варгу [на|дула варгу] 'образитися, розсердитися' (Лбчв)

наставити виступці [нас|тавила |виступци] 'образитися, розсердитися' (Брв)

розкатати губу [розка|тала |губу] 'образитися, розсердитися' (Ощв)

через твою губу хату видно [черес твоїу |губу |хату |ви|дно] 'тонкі вуста' (Лвр)

як гелега [йак ге|лега] 'про великі губи в жінки' (Бжн)

ВЕЛИКИЙ РОТ

роззявити пельку [ро|з':авила |пел'ку] 1) 'великий рот'; 2) 'сварлива жінка' (Грн)

роззявити рот як в собаки [ро|з'евив рот'аку йак в солбак'і] 'про великий рот' (Трн)

роззявити рот як халаву [рузд|з'авила |рота йак ху|л'ава] 1) 'великий рот'; 2) 'сварлива жінка' (Клк)

рот від вух / рот до вух [рот до у|шеї] (Брв) || [ро|т до ву|шеї] 'про великий рот' (Бр)

рот як в кобили [рот йак в ко|били] 'про великий рот' (Мрн)

рот як в собаки [ро|т би в со|баки] 'про великий рот' (Бр)

рот як варашка [рот йак ва|р'ашка] 'про великий рот' (ВВл, Остр)

рот як мішок [рот йак ми|шок] 'про великий рот' (Хрп)

рот як паяло [рот йак па|йало] 1) 'про великий рот'; 2) 'про сварливу особу' (Хлп)

рот як у роззяви [рот йаку ро|з':ави] 'про великий рот' (Снв)

рот як халава [рот йак ху|л'ава] 'про великий рот' (Клб)

ЯЗИК

язик без костей [йа|зик без кост'еї] (Лбчв) || [йа|зик биз кост'еї ни ла|маеца] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Брг)

язик як бритва [йа|зик йак бритва] 'гострий на слова' (Плц, Рсв)

язик як в гадюки [йа|зик йак гад'ук'і] 'гострий на слова' (Лбш)

язик як в корови [йа|зик йак в ко|рови] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Лбчв)

язик як в лепеті [йа|зик йак в лепет'і] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (ВВл, Остр)

язик як в собаки хвіст [та|ка ме|л'еха |має йа|зика йак у |сук'і хвуст] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Бржк)

язик як лопата [йа|зек йак лу|пата] 'про балакучу жінку, базіку' (Хлп)

- язик як мантачка** [йа|зык йак мин|течка] ‘балакучий’ (ВКр)
язик як млин [йа|зык йак мелниц’а] ‘про балакучу жінку, базіку’ (Трн)
язик як помело [йа|зык йак помило] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)’ (Грдн, Клн, Лкв)
язик як тарарайка [йа|зык йак тара|райка] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)’ (Трн)
язик як тріпачка [йа|зык йак три|пачка] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)’ (Хрп)
язик як у Хвеськи / язик як у язикатої Хвеськи [йа|зык йак у Хвес’ки] (Брв) || [йа|зык йак в йази|катої Хвес’к’і] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)’ (Гв)
язикатий Хвесь [йази|катиї Хвес’] ‘чоловік-пліткар’ (Грд).
язичок як жало [йази|чок йак |жало] ‘гострий на слова’ (Дкв)
як віхоть [йак |в’іхот’] ‘про балакучу жінку, базіку’ (Мшв)

ЗУБИ

- зуби в шахматному порядку** [зуби в |шахматному по|р’адку] ‘нерівні зуби’ (Лбш)
зуби продавати [зуби прода|йе] ‘голосно сміється’ (Крм)
зуби скалити [зуби ш|калити] ‘голосно сміятися’ (Влх)
зуби сушити [зуби |сушит’] ‘сміх без причини’ (Остр)
зуби шифером [зуби |шихвером] ‘зуби нерівної форми’ (Грх)
зуби як в бобра [зуби йак в боб|ра] ‘гострі зуби’ (Лпн, Гдм)
зуби як в кобили [зуби йак в ку|били] ‘великі зуби’ (ЖБК)
зуби як в коня [зуби йак в ку|н’а] (Клк, Ткт, Лбш, Дхч, Бн, НРд, Хлп, Пдц, Ярс, Крч) || [зуби йак ко|н’аки] (Вгщ) || [зуби йак у ко|н’е] ‘великі зуби’ (Хрп)
зуби як в копанки [зуби йак ку|панк’і] ‘зуби великої форми’ (Клк)
зуби як в корови [зуби йак у ку|рови] ‘великі зуби’ (Хрп, Трн)
зуби як в кроля [зуби йак в кро|л’а] ‘великі передні зуби’ (Лпн)
зуби як в собаки [зуби йак в со|баки] (Трг) || ‘великі зуби’
зуби як крейда [зуби йак |крейд’а] ‘крихкі зуби’ (Брж)
зуби як пеньки [зуби йак пен’ки] ‘маленькі зуби’ (Снв)

ТІЛОБУДОВА

зуби як перлини [зуби йак |перли] (Клн) || [зуби йак пер|линки] 'білі красиві зуби' (Мрн)

зуби як ріпа [зуби йак р'іпа] 'білі зуби' (Клк)

зуби як сечочки [зуби йак |с'емучк'і] 'маленькі зуби' (МГл)

зуби як у зайця [зуби йак у |зайц'а] 'великі передні зуби' (Лкв, Млш, Хлп, Гв, Плц)

зуби як штахети [зуби йак шта|хет] 'зуби нерівної форми' (Грн)

ТІЛОБУДОВА

від м'яса буде дупа лиса [вуд мн'еса |буде |дупа |л'еса] 'поправлятися' (Гщ)

гарна як параграф [гарна йак па|раграф] 'про гарну фігуру' (ВВл, Остр)

груди як горщики [циц'к'е йак горшчи|к'е] 'про великі груди' (Пдл)

груди як палямбіци [г'руді йак пал'ам|біци] 'про великі груди' (Бхв)

дупа як жорна [дупи йак |жорна] 'про повну жінку' (Млт)

дупа як кошики [дупи йак коши|ки] 'про повну жінку' (Гщ)

дупа як передок до воза [дупи йак пере|док до |воза] 'про повну жінку' (Млт)

дупа як чемодан [дупа йак чемо|дан] 'великого розміру' (Кмрв)

жопа як кошик [жопа йак |кошик] 'про повну жінку' (Хрп)

осина талія [о|сина |тал'іа] 'про струнку дівчину з тонкою талією' (Дхч, Гв, Чрк)

спина як двері [с|пена йак д|вери] 'особа схильна до повноти з широкими плечима' (Грн)

струнка як берега [струн|ка йак бе|рега] (Злч, Клн, Плс) || [струн|ка йак бе|р'іска] 'струнка дівчина' (Бтн, Овд)

така як опецьок [та|ка йак о|пец'ок] 'про повну жінку, без талії' (ВВл, Остр)

талія як балія [тал'іа йак |бал'іа] 'про повну жінку' (Клб, Лкв)

талія як в мурахи [тал'і́йа йак мурав'і́йа] 'про струнку дівчину з тонкою талією' (Ярс)

талія як гітара [тал'і́йа йак г'і́тара] 'про талію дівчини, що нагадує музичний інструмент' (Лбш)

товста як мішок [товста йак м'і́шок] 'про повну жінку, без талії' (Клн)

тонка як осина [тонка йак о́сина] 'тонкий стан' (Мжс)

хоч смалець топи [хоч с'малець' то́пи] 'про повну жінку' (Хлп)

цицьки не пицьки [циць'ки не 'пиць'ки] 'великого розміру' (Збр)

як оса перев'язана [йак ву́са перев'і́язана] 'про струнку дівчину з тонкою талією' (Гщ)

як свиноматка [йак свино́матка] 'про повну жінку, без талії' (Мшв)

як статуя [би с'тату́йа] 'про високу дівчину непропорційної статури' (Бр)

як цебрик [йак 'цебрик] 'про товстого чоловіка' (Клк)

ЖИВІТ

живіт як баняк [жи́в'іт йак бан'а́к] 'про великий живіт' (Остр)

живіт як барабан [жи́в'іт йак бара́бан] 'про великий живіт' (НРд, Квл)

живіт як бочка [жи́в'іт йак 'бочка] (Гдм, Бн, Грдн), [жи́в'іт йак 'бочка] (Лкв) / [йак 'бочка] 'переїсти', 'про великий живіт' (Лпн, Плц)

живіт як в біременної баби [жи́в'іт йак у бе́ремен:е́йі] (Грн) || [жи́в'іт б'і́р'ем'і́н:у 'бабу] (Вгщ, Клн) || [жи́в'іт йак б'і́р'ем'ен:о́йі 'бабу] (Хлп) || [жи́в'іт йак у би́рем'ин:о́йі] 'про великий живіт' (Смл)

живіт як в Гомиленця [жи́в'іт йак в Гу́миленц'а] 'про великий живіт' (Клб)

живіт як цебер [жи́в'іт йак 'цебер] 'про великий живіт' (Плц)

круглий як кавун [к'ругли́й йак ка́вун] 'про великий живіт' (Зрч)

РУКИ

наставити перед носом [нас\тавити |перед |носом] ‘про великий живіт’ (Лбчв)

тельбата баба [тил\’бата |баба] ‘про великий живіт’ (Клк)

як баддя [йак ба\д’а] ‘про великий живіт’ (Ткт)

як бальон [йак ба\л’он] ‘про великий живіт’ (Мшв)

як барило [йак ба\рило] (Лкв) || [йак ба\релко] ‘про великий живіт’ (Млт)

як боньо [йак |бон’о] ‘про великий живіт’ (Ощв)

як кальмій тельбатий [йак кал\м’її тел\’батиї] ‘повна людина з великим животом’ (Клб)

як кубинський мішок [йак ку\бинс\кїї м’їшок] ‘про великий живіт’ (Бржк)

як мозоль [йак мо\зол’] ‘про великий живіт’ (Лбш)

РУКИ

золоті руки [зу\лут’і |руки] ‘працелюбна людина, яка вміє все робити’ (Клн, Лпн)

руки не з того місця вирости / липкі руки [руки не з |того |м’їс’ц’а |вирости; лип\к’ї |руки] ‘злодійкувата людина’ [Арк’2003]

руки серпом [рук’і сер\пом] ‘про незграбну людину’ (ВВл, Остр)

руки як бангули [рук’і йак бан\гули] ‘про незграбну людину’ (Дхч)

руки як веретена [руки йак верит’она] ‘про незграбну людину’ (Брв)

руки як весла [рук’і йак |весла] ‘про незграбну людину’ (Плс)

руки як гаки [рук’і йак га\ки] ‘про незграбну людину’ (ВВл, Остр)

руки як граблі [руки йак г\рабл’ї] (Лкв) || [йак зграб\л’а] (Млт) || [рук’і йак зграб\л’ета] ‘про незграбну людину’ (Хрп)

руки як кліщі [рук’і йак кл’їш\ч’ї] ‘злодійкувата людина’ (Рсв)

руки як коромисло [рук’і йак куро\мисло] ‘про незграбну людину’ (Прп)

- руки як костилі** [руки йак костил'і] 'про незграбну людину' (Брг)
- руки як крила** [руки йак к'рила] 'незграбна людина' (ВКр)
- руки як лапи** [рук'і йак лапи] 'про незграбну людину' (Чрк)
- руки як лопата** [рук'і йак лопата] 'про незграбну людину' (Ярс)
- руки як мітли** [руки йак м'ітли] 'про незграбну людину' (Мшв)
- руки як мотики** [руки йак мутики] 'про незграбну людину' (Трг)
- руки як патики** [рук'і йак пат'ік'і] 'незграбні руки' (Вгщ)
- руки як подушки** [рук'і йак по'дух'і] 'про пухкі руки' (Грдн)
- руки як цівки** [рук'і йак ц'ів'к'е] (Гщ) || [йак ц'ів'к'і тонк'і] 'про незграбну людину' (Бржк)
- руки-дрюки** [руки-др'уки] 'про незграбну людину' (Лбш)
- руки-зачипіки** [рук'е-зачип'ік'е] 'незграбні руки' (Крп)
- як кописточки** [йак кописточки] 'руки' (Крчв)

НОГИ

- довга як млего** [довга йак м'л'его] 'про довгоногоу статну дівчину' (Крп)
- довгонога як берізка** [довгонога йак бер'ізка] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Чрк)
- ноги від вух** [ноги од вушеї] 'про струнку довгоногоу дівчину' (НРд)
- ноги від зубів** [ноги в'ід зуб'ів] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Івн, Чрк)
- ноги від плечей** [ноги в'іт плечей] 'довгонога дівчина' (Шкл)
- ноги від шії** [ног'і в'ід шийі] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Грдн)
- ноги колесом** [ног'і колисом] 'криві ноги' (Ддч)
- ноги метрови** [ноги мет'рови] 'про тонкі ноги' (Брв)
- ноги як булки** [ног'і йак булки] 'про товсті ноги' (Трг)
- ноги як в бусла** [ног'і йак в бус'ка] (Бхв, Крч, Пл) || [ног'і йак в боц'уна] 'довгоногий хлопець' (Збр, Лкв)

РОЗМІР СТУПНІ

ноги як в жирафи [йак жи'рафа] (Клн) || [ног'і йак в жи'рафи] 'про струнку довгоногу дівчину' (Млт)

ноги як в зайця [ног'і йак в |зай'а] 'довгоногий хлопець' (Зрч)

ноги як в страуса [ног'і йак в ст'рауса] 'про струнку довгоногу дівчину' (Лпн)

ноги як в чаплі [ног'і йак в |чапл'і] (Брн, Грн, Збж, Лбш, Мшв, Пл) || [ноги йак в |цапл'і] 'про струнку довгоногу дівчину' (Брг)

ноги як гладішки [ног'і йак глади|шк'і] 'про товсті ноги' (Слн)

ноги як гринджоли [ног'і йак грин|джоли] 'криві ноги, незграбні' (Лпн)

ноги як з патиками [ног'і йак з па|тиками] 'про тонкі ноги' (Хрп)

ноги як костилі [ноги йак кости|л'і] 'криві ноги, незграбні' (ВВл, Остр)

ноги як патики [ног'і йак па|тик'і] (Хрп) || [ноге йак пате|ке] 'про тонкі ноги' (Грн)

ноги як прачі [ноги йак пра|ч'і] 'великий розмір ноги' (Крп)

ноги як сірники [ног'і йак с|п'ічк'і] 'про тонкі ноги' (Клк, Мшв, Хлп)

ноги як струни [ноги йак ст|руни] 'про тонкі ноги' (ВВл)

ноги як телята [ног'і йак ти|л'ета] 'про струнку довгоногу дівчину' (Збж)

ноги як тріска [ног'і йак т|р'іска] 'про тонкі ноги' (Ярс)

ноги як циби [ноги йак |циби] 'про тонкі ноги' (Снв)

ноги як циркуль [ног'і йак |циркул'] 'криві ноги, незграбні' (Дхч)

ноги як шпиці [ног'і йак ш|пиц'і] 'про тонкі ноги' (Плц)

як в лані [йак в |лан'і] 'про струнку довгоногу дівчину' (Прп)

РОЗМІР СТУПНІ

кур'ячий злодій [кур'ачий з|лод'іі] 'великий розмір ноги' (Обл)

лапа як у ведмедя [лапа йак у вед'мед'а] 'великий розмір ступні' (Лцк)

лапи як в Гурина [лапи йак у Гурина] 'великий розмір ступні' (Бр)

лапи як в слона [лапи йак в сл'уна] 'великий розмір ступні' (Грн, Клб)

не нога, а ціла клешня [ни нога / а ц'іла клешн'а] 'великий розмір ступні' (Вгщ)

нога як аршин [нога йак аршин] 'великий розмір ноги' (Злс)

нога як в лося [нога йак в лос'а] 'великий розмір ноги' (Крп)

нога як кашалот [нога йак кашалот] 'великий розмір ступні' (Брг)

нога як лопайдик [нога йак лопайдик] 'нога великого розміру' (Тр)

ноги як в поліського злодія / нога як в злодія [ног'і йак в пул'іс'кого злод'ійа] (Дхч, Клк, Клн, Ярс) || [нога йак у злодейа] 'великий розмір ступні' (Осв)

ноги як ласти [ноге йак ласте] 'великий розмір ступні' (Грн)

ноги як лижі [ног'і йак лижи] 'великий розмір ступні' (Брж, Бхв, Трг)

ноги як постолі [ног'і йак постолі] 'великий розмір ступні' (Зрч)

ноги як шлапачі [ног'і йак шлапач'і] (Прв) || [ног'і йак шлапач'і] 'великий розмір ступні' (Клб)

ноги-гомнодави [ноги-гомнодави] 'великий розмір ступні' (Дкв)

поліська лапа [пол'іс'ка лапа] 'великий розмір ступні' (Хлп)

слоняча шлапа [слон'ача шлапа] 'великий розмір ступні' (Брв)

сорок перший на замовлення [сорок першій по за'казу] 'великий розмір ступні' (Врн)

сорок перший розтоптаний / сорок третій розтоптаний / сорок п'ятий розтоптаний / сорок восьмий розтоптаний / сорок останній / сорок останній розтоптаний [сорок

НЕГОЛЕНИЙ І НЕПІДСТРИЖЕНИЙ ЧОЛОВІК

л'першиї роз|топтаній] (Лбш, Лкв) || *л'сорок т|рет'її роз|топтаній*] (Плс) || *л'сорок п'їятиї роз|топтаній*] (Клк, Крм, Ощв) || *л'сорок в'ос'мії роз|допканиї*] (Дкв) || *л'сорок пос|л'едн'її*] (Грдн, Клб) || *л'сорок пос|л'едн'її роз|топканиї*] 'великий розмір ступні' (Острц)

шлапак безрозмірний [*шла|пак безроз|м'ерний*] 'великий розмір ступні' (Чрк)

шлапатий ведмідь [*шла|патиї йак вед|м'ід'*] 'великий розмір ступні' (Млт)

НЕГОЛЕНИЙ І НЕПІДСТРИЖЕНИЙ ЧОЛОВІК

бридкий як Стець [*брид|киї йак Ст|иц'*] 'про непідстриженого, неголеного чоловіка' (Жрвн)

Будулай патлатий [*Буду|лаї пат|латиї*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Хрп)

вийти як із лісу [*ви|йшов йак із л'ісу*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Брг)

вкритися мохом [*вк|ривс'а м'охом*] 'про непідстриженого, неголеного чоловіка' (Смв)

волохатий як Будулай [*вулу|хатиї йак Буду|лаї*] (Гбн, Крп, Яснв) || [*об|рошиї йак Буду|лаї*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Тпл)

запустити себе як нераха [*запус|тив себе йак та не|р'аха*] 'неголений, непідстрижений і неакуратний чоловік' (Чрк)

заріс як Будулай [*за|р'іс йак Буду|лаї*] (Слв) || [*об|р'іс йак Буду|лаї*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Пвр)

зарослий як ведмідь [*за|рослиї йак мед|в'ід'*] (Лпн) || [*йак вед|мед'*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (МГл)

зарослий як вовк [*за|рослиї йак во|ук*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Дбр)

зарослий як дзік [*за|рослиї йак з'ік*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Млт)

зарослий як чорт болотяний / лахматий як чорт [*за|рослиї йек чорт*] (Врк) || [*за|рослиї йак чорт болот'аниї*] (ВВлн, Клн) || [*лах|матиї йак чорт*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (ВВл, Остр)

зарослий як чума [за'рослий йак чу'ма] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Брд)

зарости як батюшка / зарости як піп [за'р'іс йак бат'ушка] (Хлп) || [об'рос би пип] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Бр)

зарости як болото [за'р'іс йак бо'лото] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Кмр)

зарости як ведмідь [об'рис йак вед'м'ід'] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Брв)

зарости як вовк [за'р'іс йак во'ук] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Пст)

зарости як вовкулака [за'р'іс йак во'уку'лака] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Шкл)

зарости як дз'ік [за'р'іс йак з'ік] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (СтЗг)

зарости як кучма [за'р'іс йак куч'ма] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Гбн)

зарости як ліс [за'р'іс йак л'іс] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Дтн)

зарости як Любецьке озеро [за'р'іс йак Л'убец'ке озеро] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Зрч)

зарости як мавпа [за'р'іс йак мав'па] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Млн, Яснв)

копиця шуверу [ко'пиця шуверу] 'про неголеного непідстриженого чоловіка' (Нвс)

патлатий як пес [пат'латий йак пес] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Смд)

ходити як бомж / запуснитися як бомж [ходить' йак бомж] (Брд) || [за'пустивс'а йак бомж] (Ярс) || [йак бом'жака] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Бтн)

щітка на морді виросла [щі'тка на морд'і виросла] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Пст)

як дід Мороз [йак д'ід Мороз] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Трг)

як кублисько [йак кублис'ко] 'про непідстриженого чоловіка' (Лщ)

ЛИСИЙ ХЛОПЕЦЬ / ЧОЛОВІК

як кучкудан [йак кучкудан] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (ВВл, Остр)

як маляр [йак маля'ар] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Звн)

як монах [йак ма'нах] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Бхв)

як старець [йак с'тарец] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Крч)

як страшидо [йак стра'шидо] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Хрп)

як тюрміян [йак турм'іян] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Мшв)

як Федель Кастро [йак |Федел' |Кастро] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Мшв)

як циган [йак |циган] 'неголений і непідстрижений, неакуратний чоловік' (Гв)

ЛИСИЙ ХЛОПЕЦЬ / ЧОЛОВІК

блищати лисиною як сонечком [блиш'чит' |лисина йак |сонечко] 'про лисого чоловіка' (Дкв)

вночі буде світити сонечко [вноч'і |буде св'ітити |сонечко] 'про лисого чоловіка' (Звн)

голий як бубен [голий йак |бубен] 'про лисого чоловіка' (Зтр)

голова як коліно / гола голова як коліно [гулу'ва йак ку'л'іно] (НРД) || [гола голо'ва йак ку'л'іно] (Млт) || [голий йак ко'л'іно] 'про лисого чоловіка' (Лбн)

голова як пляшка [голо'ва йак п'л'ашка] 'про лисого чоловіка' (Мщн)

голова як товкач [го'лова йак тов'кач] 'про лисого чоловіка' (Брз)

голова як шар [голо'ва йак |шарик] 'про лисого чоловіка' (ВВл, Остр)

голомозий як коліно [голо'мозий йак ко'л'іно] 'про лисого чоловіка' (Мк)

засвітив місяць [засв'ітив |м'іс'ац'] 'про лисого чоловіка' (Брз)

- лиса башка** [лѝса баш'ка] 'про лисого чоловіка' (Змш)
- лиса буба впала з дуба** [лѝса |буба в'пала з |дуба] || [лѝса |буба] (Гв) 'про лисого чоловіка' (ВВл, Остр)
- лиса макітра** [лѝса мак'ітра] 'про лисого чоловіка' (Пст, Смл)
- лисий аж ближчить** [лѝсѝй аж блѝш'чит'] 'про лисого чоловіка' (Бхв)
- лисий бубен впав із дуба** [лѝсѝй |бубен (впав із |дубу)] 'про лисого чоловіка' (Клб)
- лисий верцюх** [лѝсѝй |верц'ух] 'про лисого чоловіка' (Мвн)
- лисий як баран** [лѝсѝй ѝак ба'ран] 'про лисого чоловіка' (Хрп)
- лисий як бубен / лисий бубен** [лѝсѝй ѝак |бубун] (Ббр, Хлп) || [лѝсѝй ѝак |бубен] (Тпл, Яснв) || [лѝсѝй ѝак |бубон] (Дтн, Псн) || [лѝсѝй |бубон] (СтЗг) || [лѝсѝй |бубен] 'про лисого чоловіка' (Ввн)
- лисий як бублик** [лѝсѝй ѝак |бублик] 'про лисого чоловіка' (Рсв)
- лисий як герцомах** [лѝсѝй ѝак герц|мах] 'про лисого чоловіка' (ВВл)
- лисий як дзеркало** [лѝсѝй ѝак |зеркало] (Ярс) || [лѝсѝй ѝак д|зеркало] (Клч) || [ѝак д|зеркало] 'про лисого чоловіка' (Жрч)
- лисий як дупа** [лѝсѝй ѝак |дупа] 'про лисого чоловіка' (Мшв)
- лисий як коліно** [лѝсѝй ѝак кол'іно] (Брс, Гдм, Дбр, Жрч, Мшв, Слв, РБрс) || [лѝсѝй ѝак кул'іно] (Бн) || [лѝсѝй ѝек кул'іно] 'про лисого чоловіка' (Врк)
- лисий як колобок** [лѝсѝй ѝак коло|бок] 'про лисого чоловіка' (Бтн)
- лисий як Ленін** [лѝсѝй ѝак |Лен'ін] 'про лисого чоловіка' (Ярс)
- лисий як ліхтар** [лѝсѝй би лих'тар] 'про лисого чоловіка' (Бр)
- лисий як макогін** [лѝсѝй ѝак мако|г'ін] 'про лисого чоловіка' (Гбн)
- лисий як місяць** [лѝсѝй ѝак |м'іс'ац'] 'про лисого чоловіка' (Смд)
- лисий як пательня** [лѝсѝй ѝак пател'н'а] 'про лисого чоловіка' (Вгш)
- лисий як поліно** [лѝсѝй ѝак пол'іно] 'про лисого чоловіка' (Лбш)

лисий як товкач [лисиї йак тов\кач] 'про лисого чоловіка' (Дбрв, Овд, Снв, Зрч, Лбш, Прп)

лисий як цап [лисиї йак цап] 'про лисого чоловіка' (Бтн)

лисий як яйце [лисиї йак йай\це] 'про лисого чоловіка' (Бхв, Крч)

лисина як в барана [лисина йак в бара\на] 'про лисого чоловіка' (Бржк)

лисина як яйце [лисина йак йай\це] 'про лисого чоловіка' (Мжс)

на голові як на столі – гладко [на гуло\в'і йак на сто\л'і – г\ладко] 'про лисого чоловіка' (Клн)

на поганому полі й трава не росте [на по\ганому \пол'і й тра\ва не рос\те] 'про лисого чоловіка' (Крп)

світити лисиною як свічкою [св'і\те лисиною\у йак св'і\чкою\у] 'про лисого чоловіка' (Івн)

світить лисиною як люстром [св'і\тит' \лисиною\у йак \лу\стром] 'про лисого чоловіка' (Тпл)

світиться як бляха [с'в'і\тиц'а йак бл'а\ха] 'про лисого чоловіка' (Млн)

світиться як сонце [с'в'і\тиц'а йак \сон\це] 'про лисого чоловіка' (Псн)

світла поляна [с'в'і\тла по\л'ана] 'про лисого чоловіка' (Яснв)

сонечко засяяло / сонечко засвітило [сонечко за\с'ай\ало] (СтЗг) || [сонечко засв'і\тило] 'про лисого чоловіка' (Слв)

ходяча макітра [хо\д'ача ма\к'і\тра] 'про лисого чоловіка' (Дбр)

хоч щиглі бий [хоч ш\чигл'і биї] 'про лисого чоловіка' (Хлп)

як гарбуз [йак гар\буз] 'про лисого чоловіка' (Трг)

як диня [йак \дин'а] 'про лисого чоловіка' (Ощв)

як зек [йак зек] 'про лисого чоловіка' (Хлп)

як наковерт [йак нако\верт] 'про лисого чоловіка' (Лбх)

як салом помазаний [йак \салом по\мазаниї] (Пвр) || [йак \салом пу\мазаниї] 'про лисого чоловіка' (Кзл)

БОРОДА

блохи гною навозили [б'лохи г'ноуу наво|зили], жарт. 'про неохайного бородатого чоловіка' (Дкв)

борода до постола [боро|да до посто|ла] 'про бородатого чоловіка' (Жрч)

борода як в попа [буру|да як в пу|па] 'про бородатого чоловіка' (Яснв)

борода як у вирода [боро|да як у |вирода] 'про бородатого чоловіка' (Слв)

борода як у владики [боро|да як у вла|дики] 'про борода-того чоловіка' (Мщн)

борода як у владики, а сумління як в шибеника [буру|да як у вла|дик'і / а сум'л'ін':а як в |шибеника] 'бородатий чоловік із негативними рисами' (Чмр)

борода як у козла [боро|да як у коз'ла] (Псн) || [буру|да як в куз'ла] 'про бородатого чоловіка' (Хлп)

борода як у цапа / борідка як у цапа [боро|да як у |цапа] (Крч) || [ба|р'ідка як в цап|ка] 'про бородатого чоловіка' (Ввн)

бородатий як Бубулай [буру|датиї як Бубу|лай] 'про бородатого чоловіка' (Врк)

бородатий як дідуган [боро|датиї як д'іду|ган] 'про борода-того чоловіка' (Крп)

бородатий як козел [боро|датиї як ко|зел] 'про бородатого чоловіка' (Дбрв, Клч)

бородатий як цап [боро|датиї як цап] (Бхв) || [як цап буру|датиї] (Вдрц, Тпл) || [як цап] (СтЗг) || [боро|да як в |цапа] 'про бородатого чоловіка' (Крп, Пст, Тпл)

дід почаєвський [д'ід по|чайієс'к'ії] 'про бородатого чоло-віка' (Лквч)

зарослий як бабуїн [за|рослиї як бабу|їїн] 'про бородатого чоловіка' (Трс)

як батюшка [як |бат'ушка] 'про бородатого чоловіка' (Врн, Грн, Зрч, Кзл, Лбш, Пвр)

як дід старий [як д'ід ста|риї] 'про бородатого чоловіка' (Клн)

як монах [йак мо\нах] ‘про бородатого чоловіка’ (Лкв, Ярс)
як піп / бородатий як піп [йак п’ін] (Врн) || [йак пип] (Снв) ||
боро\датий йак п’ін ‘про бородатого чоловіка’ (Брд)
як старий жид з бородою [йак ста\рий жид з буру\дойу] ‘про
 бородатого чоловіка’ (Мвн)
як цап лісовий [йак цап л’ісо\вий] ‘про бородатого чоловіка’
 (Плц)
як цап породистий [йак цап по\родистий] ‘про бородатого
 чоловіка’ (Жрвн)
як Чапаєв [йак Ча\найів] (Мшв) || [йак Ча\найєв] ‘про боро-
 датого чоловіка’ (ВВл, Остр)

ВУСА

вуса як в гусура [вуса йак в гу\сара] ‘про вусатого чоловіка’
 (Ткт)
вуса як в кота [вуса йак в ко\та] ‘про вусатого чоловіка’
 (Дгш, Дтн, Крп, Овд, Тпл)
вуса як в Мартина Борулі [вуса йак в Мар\тина Бо\рул’і]
 ‘про вусатого чоловіка’ (Жрч)
вуса як в свині брови [вуса йак в сви\н’і бро\ви] ‘про вуса-
 того чоловіка’ (ВКр)
вуса як у козла [вуса йак у коз\ла] ‘про вусатого чоловіка’
 (Брз)
вуса як у пруса [вуса йак у п\руса] ‘про вусатого чоловіка’
 (Слв)
вусатий як кіт [ву\сатий йак к’іт] ‘про вусатого чоловіка’ (Пвр)
вусатий як сом [ву\сатий йак сом] ‘про вусатого чоловіка’
 (Ввн, Дтн, Чрк)
вусатий як таракан [ву\сатий йак тара\кан] ‘про вусатого
 чоловіка’ (Вдр)
вусатий як цапок [ву\сатий йак ца\пок] ‘про вусатого
 чоловіка’ (Яснв)
сажа під носом [сажа п’ід \носом] ‘про вуса в молодого
 хлопця’ (Кмрв)
як Бен Ладан [йак Бен \Ладан] ‘про вусатого чоловіка’ (Ств)
як дід Мамай [йак д’ід Ма\май] ‘про вусатого чоловіка’ (Змш)

як козак / як донський козак [йак ко|зак] (Жрч) || [йак ку|зак] (Бтн) || [йак донс|к'її ко|зак] 'про вусатого чоловіка' (Ббр)

ДІВОЧА КОСА

де коса – там краса [де ко|са – там кра|са] 'красива дівоча коса' (Брз)

дівка без коси як кінь без гриви [д'івка без ко|си йак к'їн' без г|риви] (Клб)

замітати косою [зам'ї|тайе ко|сою] 'мати довгу дівочу косу' (Псн) / [ме|те ко|сой] 'мати довгу дівочу косу' (Брз, Овд)

конячий хвіст [ко|н'ачий хв'їст] 'про товсту розтріпану косу' (Змш)

коса до пояса [ко|са до по|йаса] 'мати довгу дівочу косу' (Брд, Гбн, Дтн)

коса як в кобили хвіст [ко|са йак в ко|били хв'їст] 'про товсту розтріпану косу' (Тпл)

коса як в коня хвіст [ко|са йак у ко|н'а хвист] 'про товсту розтріпану косу' (Влч)

коса як в русалки [ко|са йак в ру|салки] 'про розкішне волосся, заплетене в косу' (Звн)

коса як гарапа [ко|са йак га|рапа] 'про тонку довгу косу' (Мшс)

коса як конопля [ко|са йак коноп|л'а] 'про тонку розтріпану косу' (Змш)

коса як мітла [ко|са йак м'їт|ла] 'про товсту розтріпану косу' (Млн)

коса як мотузка [ко|са йак мо|тузка] 'про дівочу косу' (ЧВл)

коса як прач [ко|са йак пра|ч] 'про товсту розтріпану косу' (Жрч, Крп, СтЗг, Яснв)

коса як пряник [ко|са йак п|р'аник] 'дівоча коса' (Смв)

ой коротка коса як мишачий хвіст [уї ко|ротка ку|са йак |мишачий хвист] (Ббр) || [мишачий х|востик] 'коротке волосся, з якого важко заплести косу' (Кзл, Ств)

руса коса до пояса [руса |коса до по|йаса] 'мати довгу дівочу косу' (Двг, Слв)

РІДКЕ ВОЛОСНЯ У ДІВЧАТ / ЖІНОК

хвіст як в кобили [хв'іст йак в ко|били] 'про товсту розтріпану косу' (Кзл, Пвр)

РІДКЕ ВОЛОСНЯ У ДІВЧАТ / ЖІНОК

волосся як пачоси [во|лос':а йак па|чоси] 'про рідке розтріпане волосся' (Вдр)

волосся як пір'я [во|лос':а йак п'і|р'я] (Жрч) || [мало п'і|р'я на голо|в'і] 'про рідке розтріпане волосся' (Пст)

волосся як посаджене [во|лос':а йак по|на|са|жене] (Снв) || [во|лос':а йак по|са|жене] 'про рідке волосся' (Дбр)

волосся як посіяне [во|лос':е йак по|с'і|яни] 'про рідке волосся' (Крп)

волосся як стріха [во|лос':а йак ст|р'і|ха] 'розтріпане волосся' (Слв)

голова як стріха [гулу|ва йак ст|р'і|ха] 'розтріпане волосся' (Рсв)

дві волосинки торчить [дв'і воло|синки тор|чит'] 'про рідке волосся' (Дтн)

кашутиння як гребля [кашутин':а йек г|ребл'а] 'про рідке волосся в жінок' (Злз)

конопляне волосся [коноп|л'ане во|лос':а] 'про тонке рідке волосся' (Тпл)

коси як посажані / як посаджене [косе йак по|сад'ане] (Ігр) || [йак по|сад'іне] 'про рідке волосся' (Млс)

на голові як на купиці [на гулу|в'і йак на ку|пиц'і] 'про рідке нерозчесане волосся' (Клк)

на дурній голові і волосся не росте [на дурн'ій голо|в'і і во|лос':а ни рос|те] 'про рідке волосся' (Злс)

обскубана курка [обс|кубана |курка] 'про рідке нерозчесане волосся' (Яснв)

три волосини в три ряди / три волосини в шість рядів [три воло|сини в три р'а|ди] (Бтн) || [три воло|сини в ш'іст' р'а|д'ів] 'про рідке волосся' (Смд)

три волосини і ті розпатлані [три воло|сини і т'і роз|патлан'і] 'про рідке нерозчесане волосся' (РБрс)

три волосинки на голові [*три воло'синки на голо'ві*] 'розтріпане волосся' (Пвр)

як баба-яга [*й'ак 'баба йа'га*] 'про рідке нерозчесане волосся' (Гдм)

як кульбаба [*й'ак кул'баба*] 'про рідке волосся' (Зб)

як мох [*й'ак мох*] 'про рідке волосся' (Брвч)

як підтикана [*й'ак п'ід'тикана*] 'про рідке нерозчесане волосся' (Псн)

як решипейда [*й'ак риши'пейда*] 'неакуратно зачесана жінка' (Ткт)

як у моркви бадилля [*й'ак у 'моркви ба'дил':а*] 'рідке волосся у жінок' (Крп)





СПЕЦИФІЧНІ ЖІНОЧІ ОЗНАКИ

ПЕРІОД МЕНСТРУАЦІЇ В ДІВЧИНИ / ЖІНКИ

борщ вариться червоний [*борш ʋариц'а черʋоний*] 'період менструації' (Звн)

бурхливі дні [*бурх'лив'і дн'і*] 'період менструації' (Плц)

вона мажеться [*ву'на ʋажуц'а*] 'період менструації' (Клн)

горілка капає [*водка ʋапає*] 'період менструації', жарг. (Клб)

гості з Краснодара приїхали [*гост'і з Красно'дара при'їхали*] 'період менструації' (Грн)

гості з місяця заходять [*гост'і з ʋ'іс'ац'а за'ход'ат'*] 'період менструації' (Лбш)

гості з Червонограда приїхали [*гост'і з Червоног'рада при'їхали*] 'період менструації' (Жрч, Смд, Яснв)

гості прибули / гості приїхали [*гост'і прибули*] (Жрч) || [*гост'і при'їхали*] 'період менструації' (Брн, Брс, Бтн, Вдрц, Влх, Врк, Гв, Двг, Слв)

дела почалися [*д'ела поча'лис'а*] 'період менструації' (Клн)

для дівчини гадость, а для жінки радість [*дл'а ʋд'івчини ʋгадост' / а дл'а ʋж'інк'і ʋрадос'т'*] 'період менструації' (Квл)

зоряні дні [*зор'ан'і дн'і*] 'період менструації' (Нвс)

кишка плаче [*к'ішка п'лаче*] (Дбр)

кривава неділя [*кри'вава ни'д'іл'а*] 'період менструації' (Хлп)

мати в собі [*ма'йу в со'б'і*] 'період менструації' (Слв)

мати на сорочці / стало на сорочці [*стало на со'рочц'і*] (Крп) || [*на со'рочц'і*] 'період менструації' (Жрч)

менструація-демонстрація [*менструац'ія-демонст'рац'ія*] 'період менструації' (Дрн)

місяць в повнолунні [*ʋ'іс'ац' в повно'лун'і*] 'період менструації' (Пст)

- місячний звіт** [м'іс'ачний зв'іт] 'період менструації' (Рвн)
мокра спідниця [мокра с'підниц'я] 'період менструації' (Псн)
на одязі [на одѐжи] 'період менструації' (Снв)
настали будні [настали будн'і] 'період менструації' (Смд)
об'їстися червоної калини [об'їстис'а чер'вонойі каліни] 'період менструації' (Змш)
прийшов той час [прийшов той час] 'період менструації' (Жрч)
приїхала сестра із Червонограда [приїхала сест'ра з Червоног'рада] 'період менструації' (Гбн)
приїхали гості з Красного [приїхали гост'і з К'расного] 'менструація' (РБрс)
приїхали греки – привезли цитрини [приїхали г'реки – привезли цит'рини] 'період менструації' (Смв)
приїхали красноармійці [приїхали красноар'м'їц'і] 'період менструації' (Влх)
принц на червоному коні [принц на чер'воному кон'і] 'період менструації' (Жрч)
свій час [св'ї час] (Клб, Млт) || [св'її час] 'період менструації' (Ввн, Ств, СтЗг, Пст)
собака вкусила [со'бака вкусила] 'період менструації' (Тпл)
стало на одязі [стало на г'удѐжи] 'період менструації' (Гдм)
тітка приїхала [т'отка приїхала] 'період менструації' (Квл)
тітка приїхала Червонограда [т'отка приїхала з Червоног'рада] 'період менструації' (Дтн)
тічка почалася [т'ечка пучалас'] 'період менструації' (Яснв)
червона армія наступила [чер'вона ар'м'їа наступила] (ВВл) || [к'расна ар'м'їа] (Звн, Мшв, Псн) || [чер'вона ар'м'їа] 'період менструації' (Слв)
червоне море [чер'воне море] 'період менструації' (Яснв)
червоне на рубашці (сорочці) [чер'воне на рубашц'і] (Лкв) || [на рубашц'і] (Жрч, Пвр) || [мати на сурочц'і] 'період менструації' (Брд, Брз, Гщ, Гдм, Дбрв, Жрч, Кзл, Лбн, Млн, Мшс, Овд, Пст)
червоний дракон [чер'воний дра'кон] 'період менструації' (Брс)

НЕЦНОТЛИВА ДІВЧИНА

червоні гості приїхали [чир'вон'і ʎгост'і] (Ткт) || [чер'воне ʎгосте приїхале] 'період менструації' (Грн)

червоні дні [чер'вон'і дн'і] 'період менструації' (Ощв)

НЕЦНОТЛИВА ДІВЧИНА

в Думашеві дівчата дешеві, а в Клубочині – за півціни [в Думашев'і д'івчата дишев'і / а в Клубочин'і – за п'івц'іни], жарт. 'про нецнотливу дівчину' (Клб)

гуляща дівка [гул'ашча д'е'ваха] (Дтн) || [гул'ашча ʎд'івка] 'нецнотлива дівчина, яка часто змінює партнерів' (Вдр, Кзл)

гухана дівка [гухана ʎд'івка] 'про нецнотливу дівчину' (Слц)

дешевий товар [дешеві'і то'вар] 'про нецнотливу дівчину' (Дбр)

дівчата – котра з вас не почата? [д'івчата – кот'ра з вас ни пу'чата?], жарт. 'про нецнотливу дівчину' (Клб)

заклеймована дівка [закли'мована ʎд'івка] 'про нецнотливу дівчину' (Жрч)

запилена квіточка [за'пилена к'віточка] 'про нецнотливу дівчину' (Яснв)

зламана гілочка [з'ламана ʎг'ілочка] 'про нецнотливу дівчину' (Яснв)

не мати кишки [не'має ʎкишки] 'про нецнотливу дівчину' (Снв)

нікому не потрібна [ни'кому не ʎнужна] 'про нецнотливу дівчину' (СтЗг)

підстилка для всіх [п'ідст'ілка дл'а вс'іх] 'про нецнотливу дівчину' (Брз)

пройти Крим і Рим і мідні труби [прош'ла Крим і Рим і ʎм'ідн'і т'руби] 'про нецнотливу дівчину, яка часто змінює партнерів' (Пвр)

розчесав їй косу до вінця [розчеш'ав їй ʎкосу до в'ін'ц'а] 'про нецнотливу дівчину' (Смв)

стати молодницею [ст'ала моло'дец'о'ю] 1) 'про дівчину, яка втратила цноту'; 2) 'про дівчину, яка вийшла заміж' (СтЗг)

тітка давалка [чесна да'валка] 'про нецнотливу дівчину' (Брс, Вдрц, Гбн, Овд, Плц, Пст)

целка після п'ятого аборту [целка п'усл'а п'ятого а'борта] 'про нецнотливу дівчину' (Яснв)

чесна давалка [т'ітка да'валка] 'про нецнотливу дівчину' (Яснв)

ВАГІТНІСТЬ

буде гарбуз / росте гарбуз [буде гар'буз] (Грдн) || [рос'те йак гар'буз] 'про жінку, яка очікує дитину' (Пст)

важка ходить [вашка х'одит'] 'про вагітну жінку' (Кмрв)

виставити пузо [вестовила п'узо] 'про жінку, яка очікує дитину' (Млт)

вітер надув / вітром надуло [в'ітер на'дув] (Дгш, Дтн, Жрч, Кзл) || [в'ітром на'дуло] 'про жінку, яка завагітніла' (Дбр, Пвр)

гарбуза з'їла [гарбу'за з'їла] 'про жінку, яка очікує дитину' (Вдр)

груба баба [г'руба б'аба] 'про вагітну жінку' (Крп)

заступила жінка [засту'пила ж'інка] 'про жінку, яка завагітніла' (Овд)

зловити мишку [зло'вила м'ишку] || [зло'вила паву'ка] (Псн) 'завагітніти' (Івнч)

зловити павука [зло'вити паву'ка] 'завагітніти, невидимо потрапити в жіночий організм' (Івнч, Обр)

ковтнути павучка [ковт'нула павуч'ка] 'завагітніла', (Пдг)

круглячок буде [кругл'а'чок б'уде] 'вагітність на перших місяцях' (Плц)

на зносях [на з'нос'ах] 'вагітність жінки' (Змл)

на порі [на по'р'і] 'про жінку, яка очікує дитину' (Ств)

павука з'їсти [паву'ка з'їла] 'про жінку, яка завагітніла' (Звн)

переступити за посторонку [пересту'пила за посто'ронку] 'про жінку, яка завагітніла' (Звн)

під серцем стукнуло [п'ід с'ерцем с'тукнуло] 'про вагітну жінку' (Пл)

при надії [при на'д'її] 'про вагітну жінку' (Псн, Смд)

ВАГІТНІСТЬ У НЕШЛЮБІ

- проковтнути павука** [*проковт'нула паву'ка*] 'завагітніти' (Зр)
пузата дівка [*пу'зата д'івка*] 'про вагітну жінку' (Яснв)
рибу зловити / впіймати рибу [*рибу злов'ила*] (Дбр, Змш) || [*злов'ила 'рибу*] (Ввн, Млн) || [*вп'їймала 'рибу*] 'про жінку, яка завагітніла' (Бтн, Клч)
ходити груба / бути грубою [*ходить' з'руба*] (Брз, Крп, Снв) || [*ходить з'руба*] (Клб, Млт, Слн) || [*бути з'рубойу*] 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Кзл, СтЗг)
ходити з пузом / ходити з пузом до носа / ходити з тельбом [*ходить' з 'пузом*] (Врн) || [*ходить' з 'пузом до 'носа*] (Снв) || [*ходить' з 'тел'бом*], згруп. 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (МГл)
ходити на вазі [*ходить' на ва'з'ї*] 'вагітність' (Грх)
ходити як бочка [*ходить' йак 'бочка*] 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Влх)
ходити як гуска [*ходить' йак 'гуска*] 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Грн)
ходити як качечка [*йак 'качечка*] (ВВл, Остр) || [*ходить' йак 'качечка*] 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Клб)
ходити як пончик [*ходить' йак 'пончик*] 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Вгщ)
як клубочок котитися / клубок покотився [*йак клу'бочок 'котиц'а*] (Гдм) || [*кулу'бок поко'тивс'а*] 'про жінку, яка очікує дитину' (Яснв)
як колобок [*йак кулу'бок*] (Вгщ, Мшв) || [*йак коло'бок*] 'про жінку, яка очікує дитину' (ВВл, Лщ, Остр)

ВАГІТНІСТЬ У НЕШЛЮБІ

- байстрюка принести** [*бахура 'виродила*] (Мшв) || [*бахура прив'ела*] || [*принес'ла байстр'у'ка*] 'народити позашлюбну дитину' (Хлп)
в хліві побігана [*в хл'їв'ї по'б'ігана*] 'вагітність у нешлюбі' (Кмр)
від духа святого [*в'їд 'духа с'в'а'того*] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Жрч, Тпл)

від матраца задуло [в'ід мат'раса за'дуло] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Клч)

від сонця дитину вродила [в'ід 'сонц'а ди'тину вродила] 'завагітніти поза шлюбом' (Прсл)

віртом задуло / вітер надув [в'ітром за'дуло] (Брд, Дгш, Дбрв, Крп, Мшс, Плц, Тпл, Яснв) || [в'ітром на'дуло] (Брс, Ввн, Вдрц, Овд) || [в'іт'ор на'дув] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Млн)

вітер м'ячика надув [в'ітер м'йачика на'дув] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Дтн)

водою запливти [во'дойу заплив'ло] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Вдр)

вона вже не сама [во'на вже не сама] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Жрч)

за грубу сісти [за г'рубу 'сісти] 'народити позашлюбну дитину' (Лпн)

задалеко перелетіти [задалеко перелет'іла] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Яснв)

залетіла розкладушка [залет'іла розкла'душка] 'завагітніти поза шлюбом' (Смв)

залетіти як бджола у вулик [залет'іла йак б'жжу'ла в 'вулик], жарт. 'про дівчину, яка завагітніла в нешлюбі' (Яснв)

залетіти як суха кульбаба в стріху [залет'іла йак су'ха кул'баба в ст'р'іху], жарт. 'про дівчину, яка завагітніла в нешлюбі' (Звн, Пвр)

зарано ноги розставити [за'ран':е 'ног'і рус'тавити] (Клб) || [за'ран':е рос'тавила 'ноги], згруб. 'про жінку, яка завагітніла в нешлюбі' (Брз)

зарано підстелитися [за'ран'е пудстел'илас'] 'про дівчину, яка завагітніла в нешлюбі' (Яснв)

зогрішити міцно [согре'шела 'мицно] 'про дівчину, яка завагітніла в нешлюбі' (Грн)

мати неперне дитя [ма'йе не'перне ди'т'а] 'народити позашлюбну дитину' (Млн)

на ікони молитися [на і'кони мо'лилас'а] 'пізня довгоочікувана вагітність поза шлюбом' (Змш)

на сторону сходити [*на с|тoрoну сxo|дила*] ‘про жінку, яка завагітніла в нешлюбі’ (Змш)

нагуляться як сучка / залетіти як сучка [*нагу|л'алас' йак |сучка*] (Пст) || [*зале|т'іла йак |сучка*] ‘про жінку, яка завагітніла в нешлюбі’ (Вдрц)

наїстись і надутись [*на|ї|їлас' і на|дулас'*] ‘про дівчину, яка завагітніла в нешлюбі’ (Хлп)

не в долі просити, а в полі носити [*ни в |дол'і про|сила / а в |пол'і но|сила*] ‘народити позашлюбну дитину’ (Злн)

не потрібно ноги розставляти [*ни т|реба ниг ростав|л'ати*], згруб. ‘про жінку, яка завагітніла в нешлюбі’ (Брд)

пилом занести [*пилом занес|ло*] ‘про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини’ (Пст)

понести байстрюка [*понес|ла бай|строво|диха*] ‘народити позашлюбну дитину’ м(Грн)

потрібно форточку закрити / форточку не закрила [*т|реба |форточку зак|рити*] (Дгш) || [*х|ворточку не зак|рела*] ‘про жінку, яка завагітніла в нешлюбі’ (СтЗг)

принести в запасці [*принис|ла в за|пасці*] ‘народити позашлюбну дитину’ (Хлп)

принести в заполі (приполі) [*принес|ла в за|поли*] (Брж) || [*принес|ла в за|пол'і*] (Гльв, Лбчв, Лкв) || [*принес|ти вза|поле*] (Грн) || [*принес|ла в при|пол'і*] ‘народити позашлюбну дитину’ (Снв)

принести в пелені [*принес|ти в пеле|н'і*] ‘народити позашлюбну дитину’ (Гдм, Мкв)

принести в подолі [*принис|ти в по|дол'і*] (НРд) || [*принес|ла в по|дол'і*] ‘народити позашлюбну дитину’ (Жрч)

принести за пазухою [*принес|ти за |пазухойу*] ‘народити позашлюбну дитину’ (Крм)

принести із тридев'ятого царства [*при|несла з триде|в'ятого |царства*] ‘про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини’ (Бтн)

принести у фартусі [*принис|ти у хварту|с'і*] ‘народити позашлюбну дитину’ (НРд)

рано дати [рано да'ла] 'про дівчину, яка завагітніла в нешлюбі' (Яснв)

розкрити ноги на виліт [рус'тавила (руск'рила) 'ног'і на'вил'от], згруб. 'про жінку, яка завагітніла в нешлюбі' (Клб)

розставити ноги, де не потрібно [рос'тавила 'ноги / де не т'реба] 'про жінку, яка завагітніла в нешлюбі' (ВВл, Остр)

сісти на кропиву [с'іла на кру'пиву] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Яснв)

три місяці я з тобою, три місяці ти зі мною, три місяці разом [три 'м'іс'ац'і йа з то'бойу, три 'м'іс'ац'і ти з'і м'нойу, три 'м'іс'ац'і 'разом] 'приписування батьківства сторонньому чоловікові' (Злн)

ЧАСТА ВАГІТНІСТЬ

жінка як кролиха [ж'інка йак кро'л'іца] 'часта вагітність' (Бржк)

одне в пелюшках, друге в кішках [од'не в пил'уш'ках / д'руге в к'іш'ках] 'часті пологи' (Змш, Клн)

одне на руках, друге в дорозі [од'не на ру'ках / д'руге в до'роз'і] 'часті пологи' (Клн)

рік за роком [р'ік за 'роком] (Гдм)

родити як та кицька [родит' йак та 'киц'ка] 'часті пологи' (Чрк)

родить як бараболя за погоди [родит' йак бара'бол'а за по'годи] 'часті пологи' (Охл)

родить як кролиха [родит' йак коро'лиха] 'часті пологи' (Мшв)

спочатку нянька, а потім лялька [спо'чатку 'н'ан'ка / а по'т'ім л'ал'ка] 'передчасна вагітність' (Хлп)

як кішка [йак 'к'ішка] 'часті пологи' (Смл)

ПОРОДІЛЛЯ

вузол розв'язався [вузел' розйа'зав'а] 'про породілля' (Вдрц)

ПОЛОГИ

гязна жінка [ɔp'азна |ж'інка] 'про породілля' (Смд)
жінка в тяжі [ж'інка в |т'ажі] 'про вагітну жінку' (Смв)
жінка випорожнилася [ж'інка |випорожнилася] 'про жінку, яка розродилася' (Жрвн)
лопнули обручі / обручі полопали [лопнули бру|чи] (Врк) || [обруч'і по|лопали] 'про породілля' (Вдр)
рій випустити / рій вилетів [р'ій |випустила] (Брз, Жрч, Тпл) || [р'ій |вилит'ів] 'про породілля' (Зрч)
розсипалась жінка [руз|сипалас' |ж'інка] (Хлп) || [жунка ру|сипалас'] 'про породілля' (Клб, Овд, Слв, Тпл)
розсипалась як діжка [роз|сипалас' |як д'іжка] 'про породілля' (Снв)
свіжа жінка [св'іжа |ж'інка] (ВВл, Остр)
сира жінка [си|ра |ж'інка] 'про породілля' (Ббр, Брд, Ввн, Грдн, Дбрв, Дтн, Жрч, Звн, Змш, Млт, Пвр, Пст, РБрс, Слв, СтЗг, Тпл)
ще тепла [шче |тепла] 'про породілля' (Вгщ, Псн)
як корова по теляті [йак ко|рова по тел'ет'у] 'про породілля' (Жрвн)

ПОЛОГИ

б'юще – непокающе [бу|йушче – нипу|кайушче] 'пологи: жінки бояться, але народжують' (Лпн)
боцюн залітав [боц'ан зал'і|тав] 'про народження дитини' (Тпл)
в нашому полку прибуло [до них в |нашому |полку прибуло] 'про народження дитини' (Жрч)
від прибутку голова не болить [в'ід при|бутку голо|ва не бо|лит'] 'поповнення в сім'ї' (Прсл)
вродилося на муку [а вродилос'а на |муку] 'про народження дитини' (Вгщ)
додалося нашого роду [до|бавилос' |нашого |роду] 'про народження дитини' (Дбр)
з печі впасти [з |печ'і в|пала] (Пвр, Снв) || [з |печи в|пала] (Врк, Крп) || [в|пасти с |печи] 'жінка, яка народила дитину' [Арк'2003, с. 114]

з примосту впало [*з п'римусту в'пало*] 'про народження дитини' (Вдр)

збагатити родину [*збага'тила ру'дину*] 'про народження дитини' (Яснв)

зіронька на небі появилася [*з'ірун'ка на неб'і пуйа'вилас'*] 'про народження дитини' (Яснв)

молода матуся [*моло'да ма'тус'а*] 'жінка, яка народила дитину' (Двг, Яснв)

народити як курці знести яйце [*наро'дети йак ку'рці' знис'те й'айца*] 'легкі пологи' (Збр)

нова мама [*но'ва ма'ма*] 'жінка, яка народила дитину' (Вгщ)

привести дитину [*приве'ла ди'тину*] 'жінка, яка народила дитину' (Псн)

скинути живота / скинути своє пузо [*скинула живо'та*] (Пст) || [*ск'енула сву'йе пузо*] 'жінка, яка народила дитину' (Вгщ)

сходить Божа благодать [*с'ходить' йак Божа благо'дат'*] 'про народження дитини' (Бжн)

НАРОДИТИ МЕРТВУ ДИТИНУ

Бог дав, бог забрав [*Бог дав / Бог заб'рав (вз'ав)*] 'народження мертвої дитини' (Вгщ, ВВл, Грдн, Грн, Млт, Смл, Остр)

не судилося пожити [*ни судилос'а по'жити*] 'народження мертвої дитини' (Брв)

скрутилося в лоні [*скру'тилос'а в лон'і*] 'народження мертвої дитини' (Гдм)

стільки записано на віку [*ст'іл'ічки за'писано на в'іку*] 'народження мертвої дитини' (Брв)

тільки родила, а вже похоронила [*шено вро'дила / а вже й схоро'нила*] 'народження мертвої дитини' (Ткт)

ЖІНКА, ЯКА В ШЛЮБІ ДОВГО НЕ МАЄ ДІТЕЙ

безплідна яловка [*безп'л'ідна й'аловка*] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Пст)

бігати як корова [*б'іга'є йак ко'рова*] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Змш)

ЗРОБИТИ АБОРТ

незальотна пташка [неза^{л'}отна п^ташка] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Гбн)

одинадцятий місяць виношує [вже йди^нади^ц'атиї м'іс'ац' ви^ношує] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Яснв)

порожня як бочка [по^рожн'а йак ^бочка] 'про жінку, яка не може завагітніти' (Смд)

пуста як верба [пуста йак верба] 'про жінку, яка не може завагітніти' (Смв)

третій рік на дев'ятому місяці [т^рет'ії р'ік на дев'ятому м'іс'ац'і] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Мшс, Тпл)

ходити як слониха [ходить' йак сло^ниха] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Слв)

ходити як ялова корова [ходить' йак ко^рова й^ялова] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Жрч)

ялова корова [й^ялова ко^рова] (Бтн, Овд, Пст) || [й^яелава ку^рова] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Дбр)

ЗРОБИТИ АБОРТ

в болото викинути [в бу^лото к^инула] 'про жінку, яка зробила аборт' (Плц)

в зілля викинути [в ^з'і^л':а ви^к'інула] (Слв) || [в^екинула в ^з'і^л':а] 'про жінку, яка зробила аборт' (СтЗг)

в кропиву викинути [в кро^пиву ви^к'інула] (Брс, Жрч, Мшв) || [в^икинула в кро^пиву] (Брд, Пвр) || [в кро^пиву ^виси^ц'ала] 'про жінку, яка зробила аборт' (Мшв)

взяти гріх на душу / взяти лишній гріх на душу [вз'а^ла гр'іх на ^душу] (Ввн, Гбн, Дбрв, Дтн, Клч, Псн) || [вз'а^ла ^лишн'ії гр'іх на ^душу] 'про жінку, яка зробила аборт' (Звн)

викинула як зозуля [викинула йак зо^зул'а] 'зробити аборт' (Смв)

викинути в будяки [викинула в буд'а^ки] 'про жінку, яка зробила аборт' (Яснв)

викинути дитя [викинула ди^т'а] 'передчасні пологи' (Лбш)

викинути зародок [вик'інула ^зародок] 'про жінку, яка зробила аборт' (Пст)

викинути на шляху [*викинула на шл'аху*] 'про жінку, яка зробила аборт' (Клн)

висцяти на кропиву [*висц'ала в кроп'иву*] 'позбутися дитини' (Пдг)

витравити дитину [*витравила ди'тину*] 'втрата дитини, зробити аборт' (Мжс)

вишкребти дитину [*вишкребла ди'тину*] 'про жінку, яка зробила аборт' (Брз)

вишкребти як каструлю [*вишкребли йак кастру'лу*] 'про жінку, яка зробила аборт' (Дбр)

вік вкоротити [*в'ік вкоро'тила*] 'про жінку, яка зробила аборт' (Жрч)

вкрасти життя [*вк'рала жит'а*] 'зробити аборт' (Лцк)

дитину згубити не в пору [*ди'тину згу'била ни в 'пору*] 'передчасні пологи' (Ткт)

живу душу погубити [*жи'ву |душу погу'била*] 'зробити аборт' (ЧВл)

загубити в бур'янах [*загу'била в бурй'а'нах*] 'про жінку, яка зробила аборт' (Вдрц)

загубити душу [*загу'бела |душу*] 'про жінку, яка зробила аборт' (Врк)

обрізати життя [*обр'ізала жит'а*] 'зробити аборт' (Пл)

скинути дитину [*с'кинула ди'тену*] 'передчасні пологи' (Млт), [*с'кинула ди'тину*] 'зробити аборт' (Слс)

спудити дитину [*спудила ди'тину*] 'втратити дитину через переляк, нервовий стрес' (Тпл)

НАРОДЖЕННЯ ДІТЕЙ

аїст приніс [*аїст при'ніс*] 'про народження дитини' (Пст)

біля колонки [*бі'л'а ко'лонки*] 'про народження дитини' (Трст)

боцун приніс / бусел приніс [*боц'ун при'ніс*] (Гбн, СтЗг) || [*бусел при'ніс*] (Псн, Слв, Пвр, Крп, Тпл, Кзл) || [*бусен' при'ніс*] (Дбр, Мшс) || [*бус'ол при'ніс*] (Млн, Снв) || [*боц'ан при'ніс*] (Тпл) || [*бусел' при'ніс*] (Ввн, Ств) || [*бус'ко при'ніс*]

НАРОДЖЕННЯ ДІТЕЙ

(Лбн, РБрс) || [л'боц'ун при^н'іс] – влітку 'про народження дитини' (Звн)

в бочці з капустою знайти [в 'боцц'і з ка^п'усто^у знайш^л'ли] – взимку 'про народження дитини' (Ввн)

в бульбі знайти [в 'бул'б'і знайш^л'ли] (Мшс) || [в 'бул'би наш^л'ли] 'про народження дитини' (Брж)

в буряках знайти [в бур'а^к'ах наш^л'ли] 'про народження дитини' (Плц)

в гарбузах знайти [в гарбу^з'ах наш^л'ли] 'про народження дитини' (Брж)

в капусті знайти [в ка^п'уст'і наш^л'ли] (Яснв, Жрч, Дтн, СтЗг, Тпл, Крп, Брд, Кзл, Вдр), (Звн) || [в ка^п'уст'і наш^л'ле] (Врк) || [знаш^л'ли в ка^п'уст'і] (Ббр, Жрч, Пвр, Змш, Пст) || [в ка^п'уст'і наш^л'ли] (Грдн, Брн) || [в ка^п'у^с'ц'і наш^л'ли] 'про народження дитини' (Овд)

в картоплі лежав [в картоп^л'ах ле^ж'ав] 'про народження дитини' (Ркт)

в кітях знайти [в к'і^т'а^х'ах наш^л'ли] 'про народження дитини' (Брж)

в крамниці купити [в кра^м'ни^ц'і ку^п'или] 'про народження дитини' (Гдм)

в лісі знайти [в л'і^с'і наш^л'ли] 'про народження дитини' (Брж)

в магазині купити [в мага^з'ин'і ку^п'или] 'про народження дитини' (Зрч)

в пелені принести [в пеле^н'і при^{не}'с^л'ли] 'про народження позашлюбної дитини' (Бтн)

в річці купалося [в р'і^ч'ц'і ку^п'алос'а] 'про народження дитини' (Пст)

вовк з лісу приніс [вовк з л'і^с'у при^н'іс] 'про народження дитини' (Смд)

Дід Мороз приніс [Д'ід Мо^р'оз при^н'іс] 'про народження дитини' (Врк)

з аероплана скинули [з йа^р'оп^л'ана с^к'ину^л'и] 'про народження дитини' (Вдр)

з горіха впасти [з го^р'і^х'а в^п'ала] 'про народження дитини' (Злч)

з живота дістати [з живу¹та дус¹тали] ‘про народження дитини’ (Бхв)

з криниці витягти [з ку¹лод¹аз¹а вит¹агли] (Крм) || [з кри¹неці¹ вит¹анули] ‘про народження дитини’ (СтЗг)

з неба впало [з неба в¹пало] ‘про народження дитини’ (Вгщ)

заєць приніс [зайац¹ при¹ніс] ‘про народження дитини’ (Двг)

здибати в капусті [з¹дебали в ка¹пуст¹і] ‘про народження дитини’ (Млт)

знайти в горосі [знайш¹ли в го¹рос¹і] ‘народження кучерявої дитини’ (Крп)

зозуля підкинула [зо¹зул¹а пуд¹к¹енула] ‘про народження дитини’ (Мшв)

купити в магазині [ку¹пили в мага¹зин¹і] ‘про народження дитини’ (Жрч, Пвр)

купити на базарі [ку¹пили на ба¹зар¹і] ‘про народження дитини’ (Крп)

лелека приніс [ле¹лека при¹ніс] (Мрн) || [ле¹лека принес¹ла] (Яснв) || [ле¹лека при¹ніс] ‘про народження дитини’ (Жрч, Дтн, Брд, Пст)

лисиця на хвості принесла [ли¹сиц¹а на хвос¹т¹і принес¹ла] ‘про народження дитини’ (Пст)

на базарі купити [на ба¹зари ку¹пили] (Смл), [на ба¹зар¹і ку¹пили] || (Лбчв) [на ба¹зар¹і ку¹пили] ‘про народження дитини’ (Яснв, Жрч, Звн)

на горі дістали [на го¹р¹і дус¹тали] ‘про народження дитини’ (Збр)

на загаті положити [на за¹гат¹і поло¹жили] ‘про народження дитини’ (Остр)

на печі родяться [на пе¹чі род¹ац¹а] ‘про народження дитини’ (Ткт)

найти в гарбузах [наш¹л¹і в гарбу¹зах] ‘про народження дитини’ (Бржк)

найти в гнізді [наш¹ли в гн¹із¹д¹і] ‘про народження дитини’ (МДрс)

НОВОНАРОДЖЕНА ДИТИНА

найти в капусті на городі [найш\ли в ка\пуст'і в го\род'і] 'про народження дитини' (Брз)

найти в кітяхах [наш\л'і в к'іт'а\хах] 'про народження дитини' (Бржк)

найти в огірках [наш\ли в ог'і\r'ках] 'про народження дитини' (Тргв)

найти в помідорах [наш\ли в пум'і\дорах] 'про народження дитини' (Лквч)

найти під грушею [наш\ли п'ід г\rушо\у] 'про народження дитини' (Лкв)

нашли в лісі [наш\л'і в л'іс'і] 'про народження дитини' (Бржк)

нашти в бульбах [наш\л'і в |бул'бах] 'про народження дитини' (Бржк)

приносить боцун [при\носит' |боц\ун] (Рсв) || [бо\ц\он при\н'іс] (Лкв, Брн, Лбш) || [бусен' при\н'іс] (Грн) || [бо\ц\ун при\н'іс] (Мшв, Бн, Грдн, Хлп, Чрк) || [бо\ц\ан при\н'іс] (Врн) || [бусел при\н'іс] 'про народження дитини' (Гдм, Клн)

сіяв батько овес, а я впав з небес, овес зійшов, а я встав, додом пішов [с'і\яв |бат'ко о\вес / а \я впав з не\бес / о\вес зійшов / а \я встав / ду\дом пу\шов] 'про народження дитини' (НРд)

чихотливий бусел приніс на кубло [чи\хотливий |бусел при\н'іс на куб\ло] 'про народження дитини' (Клк)

НОВОНАРОДЖЕНА ДИТИНА

бусленятко вродилося [бусли\н'етко в\rудилос'] 'про немовля' (Плц)

нове суцвіття [нове су\ц\в'іт':а] 'про немовля' (Вгщ)





ПОВЕДІНКОВІ РИСИ

ЗАКОХАНІСТЬ

бігати як щеня [б'ігайе йак щен'а] 'про закоханого хлопця' (ВВл, Остр)

борщ не пересолити [боршч ни пирисолит'] 'про закохану дівчину' (Брж)

в'ється як барвінок [в'йец'а йак бар'в'інок] 'про закоханого хлопця' (ВВл, Остр)

влюбитися по самі помідори [вл'убивс'а ну |сам'і пум'ідори] 'про закоханого хлопця' (Клб)

вмирає за ним [умирає за ним] 'про закохану дівчину' (Грн)

вона за ним сохне, а він і не рохне [вона за йім |сохне / а в'ін |даже ни |рохне] 'про закохану дівчину' (Хрп)

вона за ним сцить [вона за ним сцит'] 'про закохану дівчину' (Чрк)

втюритися по самі вуха [в'т'урирс'а по |сам'і |вуха] 'про закоханого хлопця' (Лбчв)

втюритися як із переляку [в'т'урилас' йак с пирис'лаку] 'про закохану дівчину' (Гдм)

забити тям у в голові [забило |т'аму в голо'в'і] 'про закохану дівчину' (Брн)

картошка не буряк, хто не влюбляється – послідній дурак [кар'тошка ни бур'ак / хто ни вл'убл'ац'а – посл'ідн'ій ду'рак] 'закоханість' (Квл)

кинув оком дід [кинув |оком |д'ідо] 'оцінити майбутню наречену' (Злн)

кохання міцне як вода, щедре як земля [ко'хан':а |м'іцне йак вода / |щедра йак земл'а] 'про взаємини між молодою парою' (Плп)

кохати – землю водою напувати [ко'хати – |земл'у водою напу'вати] 'народження нового життя від кохання' (Плп)

ВІДНОСИНИ МІЖ ДІВЧИНОЮ ТА ХЛОПЦЕМ

по вуха влюбитися [пy |вухa вл'у|бивс'а] (Трн) || [вл'у|бивс'а по |сам'і |вухa] 'про закоханого хлопця' (ВВл, Остр)

по самі вуха [пo |сами |вухa] 'про закоханого хлопця' (Млт)

пропав хлопець / пропала дівчина [пpу|пав х|лопец'] 'про закоханого хлопця' (Хлп) / [пpу|пала д'і|вчина] 'про закохану дівчину' (Хлп)

сохне за ним і здохне за ним [сохне за ним і здохне за ним] 'про закохану дівчину' (ВВл, Остр)

сохне як трава [сохне як тра|ва] 'про закохану дівчину' (МГл)

три роки з ним дружила, а він і не знав [три |роки з ним дpу|жила / а в'ін ни знав] 'про закохану дівчину' (Клн)

хліб, сіль з водою, аби милий з тобою [хл'іб / с'іл' з во|дою / а|би |милий з то|бою] 'про почуття незаможної молодої пари' (Плп)

цвісти і пахнути [цв'і|те і |пахне] 'про закохану дівчину' (Хлп)

шури-мури [шури-|мури] 'бути закоханими' (Зб)

ВІДНОСИНИ МІЖ ДІВЧИНОЮ ТА ХЛОПЦЕМ

бігати як пес [б'і|гає як пес] 'про хлопця, який проявляє своє захоплення до дівчини' (Смд)

болото місити / грязь місити [бо|лото зм'і|сив] (Жрч) || [гр'аз' |м'ісит'] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Пст)

вже п'ятки постирав [вже п'ятки пусти|рав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Плц)

витоптати дорогу [витоптав до|рогу] (Грн) || [до|рогу протоптав] (Жрч) || [до|рогу |вибив] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Млт)

влюбитися по самі вуха [вл'у|бивс'а по |сам'і |вухa] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Остр)

всі вугли пообсцикати [вс'і ву|гл'е пуубсц|кав] 'залицятися до дівчини' (Злз)

вулицю стоптати [вулиц'у гет' ступтав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Вгц)

жити як голубки [жи|вут' йек голуб'к'е] 'щасливе сімейне життя' (Чрч)

закохані лебедики [за|кохан'і ле|бедики] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Вгщ)

занадився як когут у чужий город [за|надивс'а йак |кугут в чу|жій го|род] 'про молодого хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Смв)

занадитися у двір [за|надивс'а у дв'ір] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Лбчв)

клинки підбивати / клинці підбивати [клин|ки пудби|вайе] || [клин|ці'і пудби|вайе] 'про хлопця, який проявляє своє захоплення до дівчини' (Гдм)

коньки підбивати [кун'|к'і подби|вайе] 'про хлопця, який проявляє своє захоплення до дівчини' (Грдн)

любитися як голуб'ята / воркувати як голубки [л'убл'ац'а йак голуб'ята] (Лкв) || [л'убл'ац'а йак голубе] (Млт) || [воркуйт' йак голубки] (Остр) || [йак голуб'к'і] (Грдн) || [йак голуб'ята] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Гв)

любитися як коти [л'убл'ац'а йак коти] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Клн)

не вийшли з весни [ни |вийшли з вис|ни] 'молоді особи' (ВКр)

не дивись на вроду, а дивись на вдачу [ни ди|вис' на в|роду / а ди|вис' на в|дачу] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Остр)

не одні валянки стоптати [ни удн'і |вал'анк'і ступ|тав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Тпл)

не одні чоботи стоптати / вже не одні черевики стоптати [ни одн'і |чоботи стоп|тав] (Тпл) || [стоп|тав |чоботи] (Снв) || [вже ни одни чере|вики стоп|тав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Брв)

нерозлий вода [нироз|лий во|да] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Трн)

нікого крім одне одного не бачити [н'і|кого кр'ім о|дин |одній ни |бачат'] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Лбчв)

ноги позбивати / ноги стоптати / ноги набити [ноги позби|вав] (Брз, Дгш) || [ног'і стоп|тав] (Дбр) || [ноги набив]

‘про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною’ (Смл) || [ног’і уби¹вайе] (Трг) || [на¹бити ¹ноги] (Злч) || [ног’і уби¹вайе] ‘про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною’ (Клб)

осушила чужа краса [осу¹шила чу¹жа кра¹са] ‘про змарнілого хлопця’ (Дбрв)

п’ять пар чобіт порвати [п’ят’ пар чо¹б’іт пор¹вав] ‘про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною’ (Зтр)

парочка – Іван і Одарочка [парочка – Іван і О¹дарочка] ‘молода пара, яка довгий час зустрічається’ (НРд)

підбивати клинки [п’ідби¹вайе кли¹нц’і] (Брн) || [клин¹ки п’ідби¹вайе] ‘про хлопця, який проявляє своє захоплення до дівчини’ (Пвр)

покласти око [пок¹лав ¹око] ‘про хлопця, який проявляє своє захоплення до дівчини’ (ВВл)

поламати перелаз [пола¹мав пере¹лаз] ‘про молодого хлопця, який довго зустрічається з дівчиною’ (Смв)

пороги оббивати [ну¹роги уб¹:у¹вайе] (Ббр) || [вби¹вайе по¹роги] (Псн) || [оби¹вайе по¹рог’і] (Млн, Пст) || [обб’і¹вайе по¹роги] (Вдрц, Звн, Лбн) || [ну¹роги об¹:у¹вайе] (ВВл, Гв, НРд, Остр, Снв) || [ну¹р’іг об¹:у¹вайе] ‘про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною’ (Мрн)

прикипіти душею [прик’іп’ів ду¹шейу] ‘про взаємини між хлопцем і дівчиною’ (Мшв)

пристати як п’явка [прис¹тав йак п’йавка] ‘хлопець, який наполегливо залицяється до дівчини’ (Мшс)

пристати як реп’ях [прис¹тав йак реп’йах] ‘хлопець, який наполегливо залицяється до дівчини’ (Мшс)

протоптати чорну стежку / стежку протоптати [протоп¹тав ¹чорну с¹тежку] (Слв) || [чорну с¹тежку втоп¹тав] (Клн) || [с¹тежку ¹витоп¹тав] (Гдм) || [с¹тешку про¹тупц’ав] (Лкв) || [с¹тежку прутуп¹тав] (Брд, Бтн, Гбн, Дгш, Змш, Кзл, Клч, Крп, Яснв) || [прутуп¹тав сте¹жину] (Дтн) || [втоп¹тав с¹тежку] (Ввн) || [вбив с¹тежку] (Врк) || [с¹тешку ¹топче] ‘про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною’ (Смд)

путо проложити [путо проло¹жив] ‘про хлопця, який проявляє своє захоплення до дівчини’ (Ткт)

ПОДІБНІСТЬ МОЛОДОЇ ПАРИ

роман крутити [ро|ман к|рут'ат'] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Брн)

смалити халявки [с|малит' ха|л'авки] 'про молодого хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Жрвн)

соватися як кіт з мишею [совайеца'а йак к'ім з |мишуйу] 'зустрічатися перед одруженням' (Рсв)

стежку на пам'ять знати [с|тешку на|пам'ят' з|найе] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Чрк)

турувати стежку [туруйе с|тежку] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Псн)

туфлі здерти [туфл'і здер] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Яснв)

халявки пекти [ха|л'авк'і пече] 'зустрічатися з дівчиною' (Брвч)

ходити як діти до школи [ходить' йак |д'іти до ш|коли] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Смд)

ходити як за водою [ходить' йак за во|дойу] 'зустрічатися з дівчиною' (Бжн)

ходити як засватаний [ходить' йак зас|ватаний] 'хлопець, який зустрічається з дівчиною та перебуває в стані ейфорії' (Хлп)

ходяти як Максим із Настею [ход'ат' йак Мак|сим з |Настейу] 'молода пара, яка довгий час зустрічається' (Лщ)

штани протирати [штани пруди|райе] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Яснв)

яйця підкачувати [йайца'а пуд|качуйе], згруб. 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Мшв)

як лебедята до смерті разом [йак лебе|д'ата до с|мерти |разом] 'щасливе сімейне життя' (Гдм)

як один одного не бачити [йак о|дин од|ного ни |бачат'] 'зустрічатися перед одруженням' (Вгщ)

як риба з водою [йак |риба з во|дойу] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Брн)

ПОДІБНІСТЬ МОЛОДОЇ ПАРИ

два чобота – пара / два сапога – пара [два |чобути |пара] (Клк, Бхв, Влх, Плц, Лбш, Вгщ, Мшв, ВВл, Врн, Снв, Хлп) || [два

МОЛОДИЙ ХЛОПЕЦЬ

сапо|ги |пара] (Крм) || [*два сапо|га |пара]* ‘подібність між собою молодої пари’ (Брж)

з одного тіста зліплені [*з одного |т'іста з|липлен'і]* ‘подібність між собою молодої пари’ (Грн)

обоє такі як від одної матері [*о|бойе та|к'і йак з одної |матери]* ‘подібність між собою молодої пари’ (Бржж)

обоє-рабоє [*о|бойе-ра|бойе]* (Смл, Снв) || [*у|бойе р'|бойе]* ‘подібність між собою молодої пари’ (Трс)

одне на друге похоже [*йі|дне на д|руге ну|хоже]* ‘подібність між собою молодої пари’ (Трс)

одне одного стоїть [*од|не одного с|тойіт']* ‘подібність між собою молодої пари’ (Прп)

одного поля ягода [*од|ного |пол'а й|агода]* ‘подібність між собою молодої пари’ (Млш, Врн)

паровані як горнята мальовані [*па|рован'і йак гур|н'ата ма|лован'і]* ‘подібність між собою молодої пари’ (Рсв)

як брат і сестра / подібні як брат з сестрою [*йак брат і сис|тра]* (Гдм) || [*по|добни йак брат з сис|трою]* (Млт) || [*йак брат з сис|трою]* (Грн, Смл, Лбчв) || [*йак брат і сис|тра]* ‘подібність між собою молодої пари’ (Бржж)

як голубки [*йак голу|б|ки]* ‘подібність між собою молодої пари’ (Ткт)

як дві каплі води [*йак дв'і |капл'і во|ди]* ‘подібність між собою молодої пари’ (Смл, Хлп, Сшч, Остр)

як пара шлапаків [*йак |пара шлапа|к'ів]* ‘подібність між собою молодої пари’ (Прс)

яке їхало, таке здибало / яке йшло, таке знайшло [*йа|ке й|іхало / та|ке з|дибало]* (Ощв, Клн) || [*йа|ке й|шло / та|ке з|дибало]* (МГл) || [*йа|ке й|шло / та|ке знай|шло]* ‘подібність між собою молодої пари’ (НРд)

МОЛОДИЙ ХЛОПЕЦЬ

кіт мартівський [*к'іт |март'івс'киї]* ‘про молодого вродливого хлопця’ (Слв, Пвр, Дгш, Брз)

кіт-муркіт [*к'іт-мур|к'іт]* ‘про молодого хлопця’ (Слц)

крепкий як ціп [*к|репк'ії йак ц'іп]* ‘молодий сильний хлопець’ (Кмрв)

майський кіт [маїс'к'її к'їт] 'про молодого вродливого хлопця' (Клч)

молоденьке-солоденьке [моло'ден'ке-соло'ден'ке] 'про молодого вродливого хлопця' (Лбн)

молодий місяць [моло'диї м'їс'ац'] 'про молодого вродливого хлопця' (Яснв)

молодий струмочок [моло'диї стру'мочок] 'про молодого вродливого хлопця' (Пст)

молодий цвіт [моло'диї ц'їв'їт] 'про молодих людей' (Пл)

молодий як ясен [моло'диї йак й'асен] 'про молодого вродливого хлопця' (Крп)

молодий-золотий [моло'диї-золо'тиї] 'про молодого хлопця' (Брз)

парубок видний [парубок |виднії] 'про молодого вродливого хлопця' (Бтн)

парубок козацький [парубок ко'зац'кїї] 'про молодого вродливого хлопця' (Плц)

сизий орел [сизїї о'рел] 'про молодого хлопця' (Лбх)

хлопець – золотий скопець [х'лопец' – золо'тиї с'копец'] 'надання переваги хлопцям, зокрема під час народження' (Змш)

хлопчик не вчорашній [х'лопчик ни вчо'рашн'її] 'досвічений чоловік' (Мнв)

хорошому котові і грудні березень [хо'рошому ку'тов'ї і в г'рудн'ї |березен'] '1) молодий хлопець; 2) невірний чоловік' (Квл)

ще женило не виростло [ше же|нило не |веросло] 'про малого хлопчика, юнака' (Шц) || [ще же|нило ни |виросло] 'рання закоханість хлопця' (Клб)

як дубок [йак ду'бок] 'про молодого вродливого хлопця' (Тпл)

як козак [йак ко'зак] 'про молодого вродливого хлопця' (Дбр)

як орел [йак о'рел] 'про молодого вродливого хлопця' (Ббр, Смд)

як сокіл [йак |сок'їл] 'про молодого вродливого хлопця' (Смд, Звн)

МОЛОДА ДІВЧИНА

дівка – рука рукою, нога ногою [d'ivka – ru'ka ru'koju / no'ga nu'goju] 'про здорову красиву дівчину' (Мжс)

дівочка-квіточка [d'ivochka-k'v'itochka] 'про молоду дівчину' (ВКр)

кров з молоком [krov z molo'kom] 'про молоду вродливу дівчину' (Пст)

майська рожа [ma'is'ka 'roža] 'про молоду вродливу дівчину' (СтЗг)

пахуче зілля далеко чути [pa'xuche 'z'il':a da'leko 'čuti] 'про молодих дівчат' (Звн)

струнка як тополя [strun'ka 'yak to'pol'a] 'струнка дівчина' (Змш)

червона калина [čer'vona ka'лина] 'про молоду вродливу дівчину' (Яснв)

що рік, то молодша [šo r'ik / to mo'lodša] 'молодіти з кожним роком' (Злн)

як маки червоні ['yak 'маки в 'пол'і] 'про молоду вродливу дівчину' (Жрч)

як маків цвіт / як маківка ['yak 'mak'iv čv'it] (Дбрв) || ['yak 'маковка] 'про молоду вродливу дівчину' (Кзл)

як на виданні ['yak na vi'da'n':i] 'про молоду вродливу дівчину' (Жрч)

як роса на сонці ['yak rosa na sonč'i] 'про молоду вродливу дівчину' (Крп)

ПЕРЕБІРЛИВИЙ ХЛОПЕЦЬ

бігати за спідницями / бігати за кожною спідницею [b'igaye za spud'nic'ами] (Гдм) || [b'igaye za 'kožnuju sp'ідницею] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Хлп)

в мерзлу кость [v 'merzлу kost'] 'про перебірливого хлопця' (Нв)

гониться як півень [gonic'а 'yak p'iven'] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Млт)

горобець стріляний [гoрoбeц' ст|p'іл'аніі] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Плс)

дівок перепробувати [д'і|вoк пeрп|рoбyвaв] 'про перебірливого хлопця' (Чрк)

дівок як в решеті дірок [д'і|вoк йaк в рш|і|т'і д'і|рoк] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Хрп)

дівчат пасти [д'і|в'чaт пaс|тu] 'спостерігати, бути прихильними до дівчат' (Пдм)

з перебору на Федору [з п'і|р'і|бoрy нa Ф'і|дoрy] 'хлопець, який із великої кількості дівчат не дібрав достойної' (Лбн)

з того перебору вибрати Федору / з того перебору вибрати сліпу (глуху) Федору [з |тoгo пeрп|бoрy |в|б|рe Фe|дoрy] (Клн) || [з |тoгo пeрп|бoрy |в|б|рe сл|п|нy Фe|дoрy] (Плц) || [з |тoгo пeрe|бoрy нaй|шoв сл'і|п|нy Фe|дoрy] (Слв) || [з пeрe|бoрy |в|б|рe глy|хy Фe|дoрy] 'хлопець, який із великої кількості дівчат не дібрав достойної' (Дбрв, Пст)

міняти дівчат як циган кобилу [м'і|н'а|йe д'і|в'чaт йaк ц|г|гaн кy|б|лy] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Клн)

міняти як перчатки [м'і|н'а|йe йaк пeр|чaтк|ц|] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Гв)

міняти як циган коні [м'і|н'а|йe йaк |ц|г|гaн |кoн'і] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Смд)

не добрати ніяк собі краси [н| дyб|рaв н'і|йaк сo|б'і крa|с|ц|] 'хлопець, який не може вибрати собі дівчину' (Брд)

не знати де задивитися [н| з|нaйe дe зaд|в|ц|ц|:a] 'перебірливий хлопець, який не може визначитися із вибором дівчини' (Брв)

не знати на якій гілці вішатись [н| з|нaйe / нa йaк'ї| |г'і|л|ц| |в'і|шaт|ц|:] 'про перебірливого хлопця' (Пвр)

перебирає як циган горшками [пeр|б|п|рaйe йaк |ц|г|гaн гoрш|кaм|ц|] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Ств)

перебирати дівчат як шарпетки [пeр|б|п|рaйe д'і|в'чaт йaк шкaрп|eтк|ц|] (Влх) || [м'і|н'а|йe йaк нoс|к|ц|] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Лщ)

ПЕРЕБІРЛИВА ДІВЧИНА

перебирати як вівцями [*периби|райе йак ʱв'івц'ами*] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Гбн)

перебирати як кінь копитом [*периби|райе йак к'ін' ко|питом*] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Жрч)

перебирати як кіт салом [*периба|райе йак к'іт ʱсалом*] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Яснв)

перебирати як циган кіньми [*пириби|райе йак ʱциган ʱкун'ми*] (Клб) || [*пириби|райе йак ʱциган ʱк'ін'ми*] (Ббр, Брз, Кзл, Крп, Млн, Мшс, Пст) || [*пери|бирайе йак ʱциган ʱкон'і*] (Дгш) || [*переб'і|райе йак ʱцеган кон'ме*] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (СтЗг)

перебирати як циган сонцем [*пириби|райе йак ʱциган ʱсонцем*] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Вдр)

півень гамбурзький [*п'івен' ʱгамбурз'киї*] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Грдн)

приглядатися як сліпий до дівки [*пригл'а|даец'а йак с'л'іпий до ʱд'івки*] 'про хлопця, який не може вибрати собі дівчину' (Млт)

ПЕРЕБІРЛИВА ДІВЧИНА

гендлювати як циган кіньми [*г'інд|л'уйе йак ʱциган ʱк'ін'ми*] 'про дівчину, яка не може визначитися із майбутнім обранцем' (Мшв)

з мого перебору пішла за обору [*з ʱмого пере|бору ʱп'ішла за о|бору*] 'дівчина, яка із великої кількості хлопців не вибрала достойного' (Острж)

за перебор буде недобор / за перебор Бог дасть недобор [*за пере|бор ʱбуде нидо|бор*] (Хлп) || [*за пере|бор Бог дас'т' недо|бор*] 'дівчина, яка із великої кількості дівчат не вибрала достойного' (Яснв)

за перебор получить чортів двір [*за пере|бор по|луч'іш ʱчортов двор*] 'про перебірливу дівчину' (Крч)

крутити носом [к'рутит' \носом] 'про дівчину, яка не може визначитися із майбутнім обранцем' (Вгщ, Ткт)

міняти як печатки / перебирати як перчатки [м'ін'айе йак п'ір'чатк'і] (Хлп) || [периби\райе йак пер'чатки] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Лцк, Чрк)

остатися при шишах [остатис'а і ши'шах] 'про перебірливу дівчину' (Бжн)

перебирати хлопцями як жид кіньми [периби\райе х'лопц'ами йак жид \к'ін'ми] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Пщ)

перебирати як гнилицями [периби\райе йак гнил'ками] (Рсв) || [периби\райе йек гни\лец'ами] 'про дівчину, яка не може визначитися із майбутнім обранцем' (Врк)

перебирати як картоплю (бульбу) [перибирайе йак бул'бу] (Брв) || [пери\бирайе йак кар\топл'у] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (МГл)

перебирати як на базарі [периби\райе йак на ба\заре] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Грн)

перебирати як одяг [периби\райе йак од'ежу] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Грн)

перебирати як оселедцями в діжці [периби\райе йак се\ледц'ами в \д'іжц'і] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Звн)

перебирати як пальцями [периби\райе йак \пал'ц'ами] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Брв)

перебирати як пряниками [периби\райе йак п'ран'іками] 'про перебірливу дівчину' (Жрвн)

перебирати як свині личем рити [периби\райе йак сви\н'а \lichem \рийе] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Дбр)

перебирати як циганка картами [периби\райе йак ци\ганка \картами] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Ввн)

перебірлива як пані [периб'ірлива йак \пан'і] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Гдм)

НЕОДРУЖЕНИЙ ЧОЛОВІК

рити носом [р^ийе |носом] ‘про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем’ (Дтн)

шукати кістку в молоці [шу|кайе |к’істку в молоц’і] ‘про перебірливу дівчину’ (Пдг)

шукати шкварок в молоці [шу|кайе шк’варок в молоц’і] ‘про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем’ (Псн)

як вередуха [йак вере|духа] ‘про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем’ (Злч, Ярс)

НЕОДРУЖЕНИЙ ЧОЛОВІК

бабильом сидіти [баби|л’ом сидит’] ‘чоловік, який довго не одружується’ (Вгщ)

в Пертівку на льоді роздерся [в Пит’р’івку на л’о|ду роз|дерс’а] ‘хлопець, який не одружився’ (Плп)

порваний постіл / старий валянок / старий як чобіт [д’рانی| постіл] (Крп) || [ста|риї |вал’анок] (Брз, Кзл) || [ста|риї йак |чобут] ‘про неодруженого чоловіка’ (Крп)

старий бугай / старий бик [ста|риї бу|гаї] (Гбн) || [ста|риї бик] ‘про неодруженого чоловіка’ (Дбр)

старий висадок / старий стовпак [ста|риї |весадок] (Лбн) || [ста|риї стов|пак] [з буряка] ‘про неодруженого чоловіка’ (Вдр)

старий дід / старий парубок [ста|риї д’ід] (Дгш) || [ста|риї |парубок] ‘про неодруженого чоловіка’ (Зтр)

старий лах [ста|риї л’ах] ‘про неодруженого чоловіка’ (Бн)

старий трухель [ста|риї т’рухел’] ‘чоловік, який довго не одружується’ (Злс)

старий чурбан [ста|риї йак чур|бан] ‘про неодруженого чоловіка’ (Шкл)

старий як пень / трухлявий пеньок / старий пень [ста|риї йак пен’] (Лщ) || [йак трух|л’авиї пе|н’ок] (Млт) || [йак трух|л’авиї пен’] (Жбк) || [йак пе|н’ок] (МГл) || [ста|риї пен’] (Брд, Слв, Снв) || [ста|риї пе|н’ок] ‘про неодруженого чоловіка’ (Дгш)

старий як світ [*ста|рїй̆ йак с'в'їт*] 'про неодруженого чоловіка' (Пст)

ходити як пустомеля [*ґходит' йак пу|стомел'а*] 'довго не одружуватися' (Бжн)

царський парубок [*царс'кїй̆ |парубок*] 'про неодруженого чоловіка' (Ввн, Дтн)

як будяк [*йак бу|д'ак*] 'про неодруженого чоловіка' (Жрч)

як сліпець [*йак сл'їпец'*] 'про неодруженого чоловіка' (Звн)

НЕЗАМІЖНЯ ДІВЧИНА

бабина дочка [*ґбабина |дочка*] 'про дівчину, яка не виходить заміж' (Грх)

всі півні поздихали [*вс'ї |п'ївн'ї позди|хали*] (з її року народження) 'про дівчину, яка не вийшла заміж' [Арк'2005, с. 14]

дівка – як з гівна плівка [*д'ївка – йак з гу|м'на пл'ївка*] 'дівчинку, яка вважає себе вже дорослою' (Жрв)

досиділась дівка до сивих кіс до жовтих зубів [*доси|д'їлас' |д'ївка до |сивих к'їс до |жовтих зу|б'їв*] 'про дівчину, яка довгий час не виходить заміж' (ВКр)

засидітися у дівках [*заси|д'їлас' в д'їв|ках*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Бтн, Псн)

засидітися як квочка на яйцях [*заси|д'їлас'а йак к|вочка на |йайц'ах*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Острж)

зачовгана калоша / стара калоша [*за|човгана ґалоша*] (Яснв) || [*ста|ра калоша*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Гбн)

коса не розплетена [*ко|са ни розп|летена*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Пвр)

лягла не клята, встала не м'ята [*л'аґла ни к'л'ата вс|тала ни м|н'ата*] 'про незаміжню дівчину' (Клб)

миколаївська дівка / польська дівка [*мико|лайївс'ка |д'ївка*] (Жрч) || [*пол'с'ка |д'ївка*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Дбрв)

пересохша слива [*пере|сохша с|лива*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Яснв)

переспіла вишня [*перес|п'їла |вишн'а*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Дбр)

ВИЙТИ ЗАМІЖ

посивіти в дівках [поси|в'іти в д'ів\ках] 'дівчина, яка довго не виходить заміж' (Мк)

прострочений товар [перест|рочений то\вар] 'дівчина, яка довго не виходить заміж' (ГБр)

сватати сім, а дівка буде не всім [с\ватайе с'ім / а |д'івка |буде не вс'ім] 'про перебірливу дівчину, яка довгий час не виходить заміж' (ГБр)

стара груша [ста\ра г'руша] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Жрч)

стара діва [ста\ра |д'іва] (Пст) || [ста\ра |д'ева] (Ббр, Вдрц, Кзл, Яснв) || [ста\райа |д'івка] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (СтЗг)

стара пательня [ста\ра па\тел'н'а] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Жрв)

стара печериця [ста\ра пече\риц'а] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Трн)

стара порхавка [ста\ра |порхавка] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Мшв)

стара як бабка [ста\ра йак |бабка] 'дівчина, яка довго не виходить заміж' (Брт)

чекати череду [че\кайе |череду] 'про дівчину, яка довго не виходить заміж' (Квс)

як зношена торба [йак з\ношана |торба] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Смл)

як солом'яна стріха [йак со\лом'яна ст'р'іха] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Гдм)

ВИЙТИ ЗАМІЖ

брати під корито [б\рати п'ід ко\рито] 'вийти заміж раніше старшої сестри' (Лбш)

буде свіжа горілочка [буде с\в'іжа го\р'ілочка] 'весілля, яке має відбутися в селі' (Дтн)

вийти заміж за старого, то будеш тягнути воза за себе і за нього [ви\йдеш |замуж за ста\рого / то |будиш т'а\нути |воза за |себе і за |н'ого] 'вийти заміж за старшого чоловіка' (Клб)

вийти заміж не напасть, аби замужем не пропасть [*вийти / замуж н'є на|паст' / л'іш би замужом ни про|паст'*] 'про стосунки після заміжжя' (Клб)

вилітати з гнізда [*вил'і|тайє з гн'із|да*] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Клч)

вилітати з кубла [*вил'і|тати з куб|ла*] 'вийти заміж' (Івнч)

вінок надіти [*в'і|нок на|д'іла*] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Змш)

всунулась як в дупу гівно [*в|сунула|с'а йак в |дупу гам|но*] 'про дівчину, яка невдало вийшла заміж' (Клб)

вхомутати парубка [*в|хому|тела |парубка*] 'дівчина, яка збирається виходити заміж' (Врк)

голову всадити як в сраку [*|голови вса|дила йак в с|раку*] 'про дівчину, яка невдало вийшла заміж' (Збр)

до вінця збиратися [*ду в'ін|ца зби|райец'а*] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Кзл)

зав'язати очі / зав'язати світ [*зав'я|зала |оч'і*] (Брз) || [*зав'я|зала св'іт*] 'про дівчину, яка невдало вийшла заміж' (Тпл)

зав'язати хустку / хустину надіти / вдягнути хустку [*зав'я|зала |хустку*] (Яснв) || [*хустину на|д'іла*] (Бтн) || [*вд'а|гнула |хустку*] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (РБрс)

закована в кайдани [*за|кована в кайда|ни*] 'вийти заміж' (Смв)

краще з хлопом як за плотом [*к|рашче з |хлопом йак за п|лотом*] 'краще вийти заміж за будь-кого, як народити позашлюбну дитину' (Гщ)

на рушник стати [*на руш|ник сту|пайє*] (Жрч) || [*на руш|ник с'тала*] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Бтн, Брд)

накрити коритом [*нак'рити ко|ретом*] 'коли менша сестра першою виходить заміж' (Шц)

накрити мідний тазом [*нак'рити |м'ідним |тазом*] 'коли менша сестра першою виходить заміж' (Обр)

накрити мокрим рядом [*нак'рити |мокрим р'ад|ном*] 'коли менша сестра першою виходить заміж' (Пдцр)

обрізати косу [*об|р'ізали ко|су*] (Гбн, Дбрв, Дгш, Крп, Овд, Снв) || [*од|р'ізати ко|су*] (Дбр) || [*ко|су об|р'ізала*] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Пвр)

ОТРИМАТИ ВІДМОВУ У СВАТАННІ

під вінець іти [n'íd v'í'neŋ' íde] (Жрч) || [n'ísh'la n'íd v'í'neŋ'] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Кзл)

під коритом [n'íd ko'pítoŋ] 'мати вплив на старшого' (Івнч)
піти в люди [n'ush'la v' l'úde] (Млн) || [n'ísh'la v' l'údi] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Тпл)

рушники подати [ru'shni'k'e po'da'la] 'дати згоду на одруження' (Крп)

сісти на кожух / сісти на подушку [s'íla na ko'žux] (Слв) || [s'íla na po'du'şku] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Вдрц, Пст, Слв, Яснв)

сісти на посагу [s'íla na 'po'sadu] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Жрч)

хотілося не такого: кучерявого і молодого [x't'ílos'a ni ta'kogo / kuč'e'r'avo'go í mo'lo'dogo] 'невдало вийти заміж' (Плп)

шафа на голову впала [sha'fa na 'golo'vu v'pala] 'раптово вийти заміж' (Звн)

шафа на голову впала [sha'fa na 'golo'vu v'pala] 'виходити заміж' (Вгщ)

що кому належить, то в болоті долежить [šo ku'mu na'le'žít' / to v' bu'lot'í du'le'žít'] 'про заміжжя' (Квл)

як голову за пліт кинути [ják 'golo'vu za pl'ít 'kínu'ti] 'невдало вийти заміж' [Арк'2003, с. 85]

ОТРИМАТИ ВІДМОВУ У СВАТАННІ

взяти гарбуза [vz'áv garbu'za] (Дбрв, Клч, Млн) || [vz'áv garbu'z'aku] 'отримати відмову під час сватання' (Мшс)

вхопити гарбуза / відхватити гарбуза [vxo'pítu garbu'za] (Яснв) || [garbu'za v'íd'xvatív] 'отримати відмову під час сватання' (Жрч)

гарбуза підсунути [garbu'za n'íd'sunu'la] 'отримати відмову під час сватання' (Бтн, Жрч, Псн)

гарбуза подарувати [gar'bu'za po'da'píli] 'отримати відмову під час сватання' (Пвр)

горобця спіймати [gorob'c'a s'n'í'mav] 'отримати відмову під час сватання' (Двг, Пвр)

дати від ворот – поворот [*дала отво|рот-пово|рот*] (Змш) || [*отво|рот пово|рот*] ‘отримати відмову під час сватання’ (Смд)

дати відкоша [*дала в’ідко|ша*] ‘отримати відмову під час сватання’ (Бтн)

дати гарбуза [*дала гарбу|зу*] (Ббр, Ввн, Вдрц, Дбр, Лбн, Пст, Снв) || [*гарбу|з’аку дали*] ‘отримати відмову під час сватання’ (Кзл, РБрс)

дати головеньку [*дати голо|вен’ку*] ‘відмовити в сватанні’ ((Івнч)

дати головешку [*дати голо|вешку*] ‘отримати відмову під час сватання’ (Крп)

дати деркача [*дала дерка|ча*] ‘отримати відмову під час сватання’ (Псн)

дати копня під зад [*дала |копн’а н’ід зад*] ‘відмовити хлопцеві у сватанні’ (ЧВл)

диню винести [*дин’у |винесла*] (Жрч) || [*винести |дин’ку*] (Дтн) || [*дати |ден’у*] ‘отримати відмову під час сватання’ (Врк)

дівка наставила роги [*д’івка на|ставила |роги*] ‘дівчина, яка відмовила у сватанні’ (Яснв)

дістати носа [*д’істати |носа*] ‘відмова у сватанні’ (Жрвн)

з’їсти гарбуза [*з’їсти гар|буза*] ‘відмова у сватанні’ (Жрвн)

наїстися цибулі [*на|їстис’ ци|бул’ї*] ‘отримати відмову під час сватання’ (Брд)

облизати гарбуза [*обли|зав гар|буз*] ‘отримати відмову під час сватання’ (СтЗг)

облизня схопити [*облизн’а схо|пив*] ‘отримати відмову під час сватання’ (Мшс)

облупити гарбуза [*облу|пнати гарбу|за*] ‘отримати відмову під час сватання’ [Арк’2003, 84]

отправити з віником / отримати віника [*отп|равила з |в’іником*] (Псн) || [*получити |в’іник*] ‘отримати відмову під час сватання’ (Дгш)

отримати гарбуза, не про пса ковбаса [*от|римав гарбу|за / не про пса ковба|са*] ‘отримати відмову в сватанні’ (Мк)

ОДРУЖИТИСЯ З ЖІНКОЮ, КОТРА МАЄ ДІТЕЙ

піднести гарбуза [п'іднес|ти гарбу|за] 'отримати відмову під час сватання' (Брз, Тпл)

причепити гарбуза [приче|пили гарбу|за] 'отримати відмову під час сватання' (Гбн)

розвести як молодого [розве|ла йакмоло|дого] 'дівчина, яка відмовила у сватанні' (Яснв)

ОДРУЖИТИСЯ З ЖІНКОЮ, КОТРА МАЄ ДІТЕЙ

брати з прицепом [би|ре з приш|цепом] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (Клн, Мшв, Хлп)

брати з хвостиками [би|ре з х|востиками] 'одружитися на жінці з дітьми' (Кмрв)

брати з цілим виводком [бе|ре з ц|ілим |вивудком] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Яснв)

везти не свій віз [ве|зе не св'їй в'їз] 'одружитися на жінці з дитиною' (Нв)

взята з хвостиком [вз'ата з х|востиком] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (Дтн)

взяти (забрати) з байстрюком [вз'ав з байстр'у|ком] (Брз, Вдрц, Дгш, Клк, Пвр) || [з байстр'у|ком прив'ів] (Млн) || [бе|ре з байстр'у|ком] (Брд) || [заб|рав з байстр'у|каме] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Врк)

взяти жінку з пастухом [вз'ав |ж'інку з пасту|хом] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Дбр)

взяти жінку з прицепом [вз'ати |ж'інку з приш|цепом] (Гв) || [вз'ав з при|цепом] (Дбрв, Кзл, Клч, Крп, Пст, РБрс, Слв, Тпл, Яснв) || [вз'ав з приш|цепом] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (Ббр)

взяти жінку на вексель [вз'ат' |жінку на |вексил'] 'одружитися з жінкою, у якої є позашлюбна дитина' (Лпн)

взяти з багажем [вз'ав з бага|жем] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (Гбн)

взяти з дітьми [вз'ав з |д'їт'ме] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Млт)

взяти з довесом [вз'ав з дов'есом] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (Ств)

взяти з пастухом на дощ [вз'ав з пасту^хом на дошч] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Мшв)

взяти з пригоном [вз'ев з при^гоном] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (Мшс)

взяти з приданим [вз'ев з при^даним] (Прп) || [вз'ав з при^даним] (Ввн, Вдрц, Овд, Смд, Снв) || [вз'ев з пре^даним] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (СтЗг)

взяти з приплодом [вз'ав з при^плодом] (Жрч, Мшс, Трн, Хлп) || [вз'ав з пр'ип^лодом] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Лбн)

взяти прицеп [вз'ав при^ц'еп] 'одружитися на жінці з дитиною' (Глх)

взяти собі з возом [вз'ав су^б'і з возом] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (Глв)

дама з сумочкою [дама з сум^учкою] 'про жінку, яка вийшла заміж маючи дитину' (Яснв)

жінка з приданим [ж'інка з при^даним] 'про жінку, яка вийшла заміж маючи дитину' (Змш)

забирати з прицепчиками [заб^рав з при^цепчиками] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (Врк)

зіпсований товар брати [з'ип^совані товар б^ере] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Бтн)

мати жінку з шнурочком [ма^йе ж'інку з шну^рочком] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (Плц)

мати з байстрюком [ма^ти з бай^стру^ком] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, що має дитину' (Дтн)

узяти з приплодом [уз'ев з при^плодом] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Кмр)

ярмо на шию взяти [я^рмо на ши^ю вз'ав] 'одружитися на жінці з дитиною' (Брвч)





РОДИННІ СТОСУНКИ

СТОСУНКИ МІЖ ЧОЛОВІКОМ І ЖІНКОЮ

вона за ним сохне, а він і не рохне [ву|на за йім |сохне / а в'ін |даже ни |рохне] 'стосунки між закоханою дівчиною та хлопцем' (Трс)

гризтися як кіт з собакою / як кіт з псом [гри|зуц'а йак кит з су|бакою] (Грн) || [жи|ве йак к'іт с со|бакою] (Рсв, Жбк, Клн, Брн) || [йак к'іт з псом] 'погані сімейні стосунки між подружжям' (Глв)

гризтися як собака [гри|зец'а йак су|бака] 'погані сімейні стосунки між подружжям' (Клк)

жити як кіт з собакою [жи|вут' йак к'іт з со|бакою] 'погані сімейні стосунки між подружжям' (Врн)

за доброю жінкою і чоловіка видно [за |доброю |жинкою і чуло|в'іка |видно] 'хороша господиня' (Злн)

кайдашева сім'я [кайда|шева сім'я] 'погані сімейні стосунки між подружжям' (Лбчв)

муж і жона – одна сатана [муж і жо|на – од|на сата|на] 'подібність між подружжям' (МГл, Мрн)

не їла цибулі – смердіти не буде [ни |йіла ци|булі – смир|д'іти ни |буде] 'сваритися' (Івнч)

ніч помирить / Божа нічка всіх помирить [н'іч по|мирить] (Гдм) || [Божа |н'ічка вс'іх по|м'ірит'] 'сімейні стосунки між подружжям' (Зрч)

об'їстися калини [об|їстис'а калини] 'пересваритися' (Івнч)

роги не позбивати [роги ни пузб'івайут'] 'погані сімейні стосунки між подружжям' (Бхв)

сваритися – любитися [сварац'а – |'убл'ац'а] 'сімейні стосунки між подружжям' (Брж)

те що в штанях, то не родина [те шо в ш|тан'ах / то ни ру|дина] 'чоловік – це не кровна родина' (Злн)

хто чубиться, той любиться / то чубляться, то любляться [*хто* |чубиц'а / *той* |л'убиц'а] (Трс) || [*хто* |чубиц'а / *той* |л'убиц'а] (Івн, Хлп, Мшв, Грдн, Влх) || [*то* |чубл'ац'а / *то* |л'убл'ац'а] (Ткт) || [*коли* |чубл'ац'а / *то* |л'убл'ац'а] 'сімейні стосунки між подружжям' (НРд)

чим більше сваряться, тим більше любляться [*чим* б'іл'ш |с'варац'а / *тим* б'іл'ш |л'убл'ац'а] 'сімейні стосунки між подружжям' (Вгщ)

що одне, що друге [*шо* од'не / *шо* д'руге] 'сімейні стосунки між подружжям' (Смл)

щоб не чорт [*шоп* ни чорт] 'при обрані нареченого, нареченої' (Трс)

як кіт з собакою [*йак* к'іт з со|бакоюу] 'сімейні стосунки між подружжям' (Лбш)

як малі діти [*йак* ма|ли |д'іти] 'закохана пара' (Трс)

як посваряться, так і помиряться [*йак* по|с'варац'а / *так* і по|мирац'а] 'сімейні стосунки між подружжям' (Грн)

якщо доля, то на печі знайде [*йак*'шо |дол'а / *той* на ни|ч'і з|наїде] 'заміжжя дівчини' (Трс)

ІНТИМНІ СТОСУНКИ

в його завжди на дванадцять показує [*в* |його |завше на два|нацят' по|казує] 'сильний сексуальний потяг' [Арк'2003, с. 87]

в одного на дванадцять показує, а в іншого на черевик дивиться [*в* од'ного на два|наїцят' по|казує / *а* в |геншого на чере|вик |дивиц'а] 'хороша потенція в чоловіків' (Івнч)

взяти за щоку [*в*'з'ати за шчо|ку] 'статеві відносини між дівчиною та хлопцем' (Озр)

волос сивіє, а дупа шаліє [*волос* си|в'іє / *а* |дупа ша|л'іє] 'мати сексуальний потяг у старшому віці' (Лкч)

все пішло в корінь [*все* пуш|ло в |корин'] 'про невеликого чоловіка, бабія' (Квл)

духу много [*духу* мін'іго] 'бути в інтимних стосунках із жінкою' (Жрв)

жару багато [*жару* ба|гато] 'бути в інтимних стосунках із жінкою' (Жрв)

НЕВІРНИЙ ЧОЛОВІК

жінка облогує [*жінка облогує*] ‘жінка, яка певний період не перебувала в інтимних стосунках із чоловіком’ (Жрв)

жінку попорати [*жінку попорати*] ‘бути в статевих стосунках із жінкою’ (Клб)

лучше пізно як нікому [*лучше пізно чим нікому*] ‘про інтимні стосунки’ (Млнв)

хвоста крутити [*хвоста крутити*] ‘бути коханцями’ (Чмр) || [*хвоста крутит*] ‘статеві взаємини між хлопцем і дівчиною’ (Крчв)

хто останній, той і тато [*хто останній / той і тато*] ‘про інтимні відносини’ (Квл)

ще копиця мишей не задушить [*ще копиця мишей не задушить*] ‘про великого чоловіка та маленьку жінку’ (Івнч)

ще не один півень курку не задушив [*ще не один півень курку не задушив*] ‘про великого чоловіка та маленьку жінку’ (Гш)

ще не одна копиця миш не роздавила [*ще не одна копиця миш не роздавила*] ‘про статеві стосунки повного чоловіка із худою жінкою’ (Лцк)

як покійник в хаті – двері не закривають [*як покійник в хаті – двері не закривають*] ‘втрата статевого потягу’ (Пдм)

ВІРНИЙ ЧОЛОВІК

часнику не нюхати [*часнику не нюхати*] ‘бути вірним своїй дружині, не зраджувати’ (Плп)

НЕВІРНИЙ ЧОЛОВІК

бабнік на все село [*бабнік на все село*] ‘про зрадливого чоловіка’ (Вгш)

бігати в гречку [*бігати у гречку*] ‘про чоловічу зраду’ (Грн)

біля одної дірки і миша здихає [*біля одної дірки і миша здихає*] ‘про невірного чоловіка’ (Івнч)

в голові вітер [*в голові вітер*] ‘про зрадливого чоловіка’ (Ткт)

в гречку пригати [*в гречку пригати*] ‘про чоловічу зраду’ (Чрк)

вилізти на груди і виглядати як пес з буди [*вил'із на г'руді і вигл'адає йак пес з буди*] 'про зрадливого чоловіка' (Злн)

волочитися за кожною спідницею [*вулочиц'а за кожною спудниц'ойу*] 'про зрадливого чоловіка' (Клб)

гонитися за чужими спідницями [*гониц'а за чужими с'п'ідниц'ами*] 'про зрадливого чоловіка' (Псн)

гуляти по-чорному [*гул'айе ну-чорному*] 'не зберігати подружньої вірності' (Мкв, Хлп)

гулящий півень [*гул'ашчий п'івен'*] 'про зрадливого чоловіка' (Плц)

жіночий дядько [*ж'іночий д'ад'ко*] 'про невірного чоловіка' (Грх)

жодної спідниці не пропустити [*ні одної сп'ідниц'і ни пропустит'*] (Мрн) || [*ни одної сподниц'і ни пропустит'*] (Брв) || [*ни йіднейі спудниц'і ни прупустит'*] (Клб, Яснв) || [*ни пропустит' ни одної йупки*] (Брз) || [*не одної спуднец'і не пропустит'*] 'про зрадливого чоловіка' (СтЗг)

за кожною (всіма) спідницею бігати [*за кожною спудниц'ойу б'ігає*] (Гдм) || [*за всіма сп'ідниц'ами б'ігає*] 'про зрадливого чоловіка' (ВВл, Остр)

зробити рогатим [*зробити рогагим*] 'про жінку, яка зраджує своєму чоловікові' (Кзл)

кобель гулящий / як кобель [*каб'ел' гул'ашчий*] (Лкв) || [*йак каб'ел'*] 'про зрадливого чоловіка' (ВВл, Остр)

кращої дзюри шукати [*крашчойі дз'ури шукає*] 'про невірного чоловіка' (Охл)

любить гречану кашу їсти [*л'убит' гречану кашу йісти*] 'зраджувати' (Бжн)

мартовський кіт [*мартовс'киї к'іт*] 'про зрадливого чоловіка' (Змш)

місцевий альфонс [*місцевий ал'фонс*] 'про зрадливого чоловіка' (Яснв)

на козаку нема знаку [*на кузаку нима знаку*] 'про зрадливого чоловіка' (Мкв)

на цьому хлопцї нема знаку [*на ц'ому хлопцу нима знаку*] 'про невірного хлопця' (Івнч)

НЕВІРНА ДРУЖИНА

навіть миш однієї дірки не тримається [*наві'іт' миш од'ноі'ї |дірки ни три'майіц'а*] 'про зрадливого чоловіка' (Квл)

наше діло не рожать: всунуть, винуть і біжать [*наш'і |д'ело н'е ро'жат' / в'сунут' / |винут' і б'е'жат'*] 'про зрадливого чоловіка' (Грх)

під кожну спідницю заглядати [*пуд |кожну спуд'ниці'у загл'ане*] 'про зрадливого чоловіка' (Пвр)

піти в гречку [*п'ішов в г'речку*] 'про чоловічу зраду' (Шкл)

пішов марцюватися [*п'ішов марц'у|ватис'а*] 'про невірного чоловіка' (Крмн)

роги вирости [*роги |вирости*] 'про зрадженого чоловіка' (Дгш, Звн)

скакати в гречку [*с'каче в г'речку*] 'про чоловічу зраду' (Бтн, Жрч, Крм, Пст, Ткт, Тпл)

скакати по бабах [*с'каче по ба'бах*] 'про невірного чоловіка' (Жрвн)

скурвий син [*с'курві'ї син*] 'про невірного чоловіка' (Жрвн)

собака валящий [*су'бака ва'л'ушчий*] 'про невірного чоловіка' (Злз)

спилати роги [*спил'ати |роги*] 'про жінку, яка зраджує своєму чоловікові' (Дтн)

хорошому котові і грудні березень [*хо'рошому ку'тов'і і в г'рудн'і |березен'*] 1) 'молодий хлопець'; 2) 'невірний чоловік' (Квл)

як жеребець [*йак жере'бец'*] 'про зрадливого чоловіка' (Злч)

як невірний кріт [*йак не|вірний кр'іт*] 'про зрадливого чоловіка' (Ярс)

НЕВІРНА ДРУЖИНА

безсоромна баба [*бизсу'ромна |баба*] 'про жінку легкої поведінки' (ВВл, Остр)

в коноплі бігати [*в ко'нопл'і |бі'гає*] 'про невірну жінку' (ВКр)

Василева дріпо [*Васил'ева др'іпо*] 'про жінку легкої поведінки' (Шкл)

волочитися по світу [*во'лочиц'а по с|в'іту*] 'про жінку легкої поведінки' (Лщ)

наставити роги [настав\л'айе |роги] 'про жінку, яка зраджує своєму чоловікові' (Клч)

не стидатися ні людей, ні Бога [ни стидиц'а ни л'удей / ни |Бога] 'про жінку легкої поведінки' (Брв)

обкрутити чоловіка сракою [обк'рутит' чулу\в'іка с\ракуйу] 'про жінку легкої поведінки' (Мкв)

паня – до кохання [пан'а – до ко\хан':а] 'про жінку легкої поведінки' (Квл)

піти по руках [п'ішла по ру\ках] 'про жінку легкої поведінки' (Мрн)

последня шлюха [пос\л'едн'а ш\л'уха] 'про жінку легкої поведінки' (Клб)

продажна баба [про\дажна |баба] 'про жінку легкої поведінки' (Дбр)

пройти Крим і Рим, і мідні труби [пройшла Крим і Рим / і |м'ідні т\руби] 'про жінку легкої поведінки' (Мшс)

пустив микиту на волокиту – нехай волочеться поки хочеться [пос\т'ив мик'ету на воло\к'ету – не\хай воло\чиц'а |поки |хо\чиц'а] 'про жінку легкої поведінки' (Плп)

пуститися в блуд [пос\т'ілас'а в блу\д'ашчу] 'про жінку легкої поведінки' (Бржк)

раком стануть – на тебе будуть дивитися [раком с\танут – на |тебе |будут ди\витис'а] 'невірність жінки в подружньому житті' (Мкв)

роги наставляти [рог'е настав\л'ейе] 'про невірну жінку' (Крп)

сестра милосердя [сис\т'ра мило\серд'а] 'про жінку легкої поведінки' [Арк'2005, с. 81]

соватися як сучка [совайе\ц'а йак |сучка] 'про жінку легкої поведінки' (Грн)

стелитися як шмата під ноги [с\телиц'а йак ш\мата пуд |ноги] 'про жінку легкої поведінки' (Яснв)

сучка незаганяна [сучка низа\ган'ана] 'про жінку легкої поведінки' (Вгщ)

тими хлопами можна було вже дорогу до Москви виложити [тими хлу\пами |можна було вже ду\рогу ду Муск\ви |вилужити] 'про невірну жінку' (Жрвн)

хвоста розпустити [xвостa розпyстилa] ‘про жінку легкої поведінки’ (ВВл, Остр)

ходити наліво [xодит’ нал’єво] ‘про жінку легкої поведінки’ (Яснв)

шалава місцева [шaлaвa м’єснa] ‘про жінку легкої поведінки’ (Дгш)

шалава на все село [шaлaвa нa всe сeлo] ‘про жінку легкої поведінки’ (Трг)

щедра для всіх [шчeдрa дл’a вс’ix] ‘про жінку легкої поведінки’ (Снв)

як шлюха соватися [йак шл’ухa |совайец’а] ‘про жінку легкої поведінки’ (Гдм)

БАТЬКИ

біля матері і сіль цукром здається [б’іл’а мaтeр’i і с’іл’ |цукром здaйец’а] ‘родинні, кровні стосунки’ (Гдм)

в матера пані, а свекрухи – рабиня [в мaтyрa пaн’i / в свeкpухи – рaбiн’a] ‘родинні, кровні стосунки’ (Вгщ)

з тата вар’ята не роблять [з тaтa вap’йaтa нu |рoбл’aт’] ‘намагатися когось безпідставно звинувачувати’ (Квл)

мати одною рукою б’є, а другою гладить [мaтu oднoйy pyкoйy бeй / a дpугoйy злaдuт’] ‘родинні, кровні стосунки’ (Хлп)

яблуко від яблуні далеко не впаде [йaблyкo в’ід |йaблyн’i дaлeкo нu впaдe] ‘родинна подібність, спадковість’ (Хлп)

яка мати, така дочка [йaкa мaтu тaкa |дoчкa] ‘родинна подібність, спадковість’ (Снв)

які батькі, такі діти [йaк’i бaт’к’i / тaк’i |д’иtи] ‘родинна подібність, спадковість’ (Хлп)

ОДНА ДИТИНА

думає, що з нього буде десять [дyмaйe / шo з н’oгo |бyдe |дeс’aт’] ‘занадто багато приділяти уваги для виховання однієї дитини’ (Хлп)

з одного два не буде / з одного п’ять не буде [з oднoгo двa нu |бyдe] (Мшв) || [з oднoгo п’aт’ нu |бyдe] ‘занадто багато приділяти уваги при вихованні однієї дитини’ (Вгщ)

МАЛІ ДІТИ

кожен пальчик однаково болить [кожен |пал'чик одинаково бо|лит'] 'однакові почуття до кожної дитини' (Гдм)

люби як душу, труси як грушу [л'уби йак |душу / тра|си йак г|рушу] 'виховання дитини' (Лбчв, Хлп)

один, ще й пиль витирає [о|дин / ше ї пил' виту|рає] 'занадто багато уваги для виховання однієї дитини' (Лбш)

одна росте як в лобі око [од|на рос|те йак в |лоб'і |око] 'про одну дитину в сім'ї' (Клн)

синок – скільки в селі свинок: була одна і та здохла [си|нок – |к'іл'ко в си|ел'і сви|енок // була йїд|на і та здохла] 'про дівчат легкої поведінки' (Плп)

там де одне, там і два [там де одне / там і два] 'очікування другої дитини в сім'ї' (Зрч)

МАЛІ ДІТИ

блінів нажарити на дитині [бл'ін'ів на|жарити на ди|тин'і] 'приділяти надмірну увагу дитині' (Злн)

болів живіт, болить серце [бу|л'ів жи|вут / бу|лит' |серце] 'виховання дітей' (Клб)

гарне як сонце [гарне йак |сонце] 'про вродливих дітей' (Остр)

діти як ангелочки [д'іти йак анге|лочки] || [йак й|анголи] (Мшв) 'про гарненьких дітей' (Прв)

діти як квіти (квіточки) [д'ітки йак к|в'іти] (Бхв) || [д'іти йак к|в'іточки] 'про гарних дітей' (Прс, Снв)

краще каміть глідати, ніж дітей годувати / діти годувати як камінь глодати [к|рашче |кам'ін' гли|дати / н'їж д'і|теї гуду|вати] (Бн) || [к|рашче |кам'ін' гло|дати / йак д'і|теї гуду|вати] (Клб) || [д'іти году|вати йак |кам'ін' гло|дати] 'клопоти та проблеми при вихованні та забезпеченні дітей' (Прп)

мале гівно [мале гум|но] (Гдм) || [гум|но мале] 'вередлива дитина' (Трс, Грн)

мале-дурне [мале-дур|не] 'вередлива дитина' (Смл)

маленьке як янголятко [ма|лен'ке йанго|л'атко] 'про гарненьких дітей' (Млш, Гдм, Влх, Чрк)

малі діти – малий клопіт, великі діти – великий клопіт [мал'и ɪd'iti – мали клопути / велики ɪd'iti – велики клопути] (Крм, Снв) || [мали ɪd'iti – малий клопунт / б'іл'ши ɪd'iti – б'іл'ший клопунт] (Вгщ) || [мал'ійі ɪd'iti – малий клопунт] 'клопоти та проблеми при вихованні дітей' (Мшв, Бн)

малі діти – малі біди [мали ɪd'iti – мали б'іди] 'клопоти та проблеми при вихованні дітей' (НРд)

малі діти їдять хліб, а великі серце [мали ɪd'iti їїd'ут' хл'іб / а велик'і ɪсерце] (Млт) || [мал'і ɪd'iti їїd'ат' хл'іб / а велик'і ɪсерце] 'клопоти та проблеми при вихованні дітей' (Хлп)

малі діти спати не дають, а великі жити [мал'і ɪd'iti с'пати ни даїут' / а велик'і ɪжити] (Трн) || [мал'ийі ɪd'iti ни даїут' с'пати / а велик'і ɪжити] 'клопоти та проблеми при вихованні дітей' (Бхв, Лбш, Хлп)

миле як ангелятко [миле ɪак анґел'атко] 'про гарненьких дітей' (Зрч, ВВл, Врн, Клн)

мої мільйони, мої тисячі [моїї м'іл'ійони / моїї ɪтис'ачи] 'про дітей' (Клб)

на діти – напердіти, треба себе глядіти [на ɪd'iti – наперd'iti / т'реба с'бе гл'ад'іти] 'про тих, хто дбає про себе' (Клб)

під одним серцем лежати [п'ід їїd'ним ɪсерцем лїжали] 'про дітей' (Клб)

таке миле як ціпочка [таке ɪмилен'ке ɪак ɪц'іпочка] 'гарна дитина' (Лбчв)

такі як колобочки [так'і ɪак колоб'очки] 'повні дітки' (Лкв)

ціп'я мале / мала ціпонька [ц'іп'ія мале] (Остр) || [мал'а ɪц'іпун'ка] 'маленька вередлива дитина' (Остр)

як карапузи [ɪак карап'узи] 'повні дітки' (МГл)

як лялічка / як лялька [ɪак л'ал'ічка] (Рсв, Дкв) || [ɪак л'ал'учк'і] (Хлп) || [ɪак л'ал'ка] (Грдн, Брн) || [ɪак л'ал'очки] (Млт) || [ɪак л'ал'очк'е] 'про вродливих дітей' (Трс)

СВЕКРУХА

як маківки / гарне як маків цвіт / діти як маківочки [йак мак'івки] (Лбш) || [гар'нен'ке йак мак'ів цвіт] (Жбк) || [д'іточки йак мак'івочки] 'про гарних дітей' (Вгщ)

як мамина доця [йак мамина доц'а] 'розбещена дочка' (Лбш)

як намальовані [йак нама'л'ован'і] 'про вродливих дітей' (Плц)

як пташенятко [йак пташен'атко] 'про гарну дитину' (Врн)

НЕКРОВНІ СТОСУНКИ

дід по бабі – рідна тітка [д'ід по 'бабі – 'р'ідна 'т'ітка] 'не мати родинних зв'язків' (Смд)

кум кумові, а сват міністру [кум 'кумов'і / а сват м'ін'істру] 'мати зв'язки' (Збр)

ні роду, ні плоду [ни 'роду / ни 'плоду] 'бути самотнім, осиротіти' (Клб)

одні горшки [й'ідн'и горш'ки] 'одна родина, щось спільне' (Клб)

ятроха ятрохи не боїться й трохи [йат'роха йат'рохи не бо'йц'а й т'рохи] 'родинні зв'язки' (Гщ)

БРАТ

брат любить сестру багату [брат л'убит' сист'ру ба'гату] 'відносини між братом і сестрою' (Хлп)

брат собі рад, а сестра собі несла [брат со'б'і рад / а сист'ра со'б'і не'сла] (Трс) || [брат со'б'і рад / а сест'ра со'б'і не'сла] (Жбк, Мшв, Хлп) || [брат су'б'і рат / а сист'ра су'б'і по'ни'сла] 'відносини між братом і сестрою' (Рсв)

СВЕКРУХА

воркоти як горчєк [ворко'ти йак 'горч'єк] 'про свекруху' (Гр)

корова не свекруха, не посудить [ку'рова ни свек'руха / ни по'судит'] 'мати своє господарство будучи в невістках' (Клб)

лучча за рідну матір [луч'а за 'р'ідну 'мати] 'добра свекруха' (Трс)

надоїдлива муха [*надоїдлива* |муха] ‘бути невдоволеною’ (Глх)

свекруха – зла мачуха [*свик|руха – зла ма|чуха*] ‘бути злою, невдоволеною’ (Вгщ)

свекруха – зміюка [*свик|руха-зм’і|йуха*] ‘бути злою, невдоволеною’ (Бжн)

свекруха – не рідна мати [*свик|руха – ни |мати*] (Хлп) || [*свик|руха ни |р’ідна |мати*] ‘родинні, некровні стосунки’ (Брн)

свекруха – уїдлива муха [*свик|руха – у|їдлива |муха*] ‘бути злою, невдоволеною’ (ГБр)

свекруха не мати, свекор не батько [*свик|руха ни |мати / с|векор ни |бат’ко*] ‘родинні, некровні стосунки’ (Млт)

свекруха як зла собака [*свик|руха зла |як со|бака*] ‘про злу невдоволену свекруху’ (Мрн)

свекруха як змія [*свик|руха |як зм’і|йа*] (МГл) || [*свик|руха |як зм’і|йуха*] ‘допикати словом’ (Гдм)

свекруха як кусюча муха [*свик|руха |як ку|с’уча |муха*] ‘допикати словом’ (Мшв)

свекруха як макуха [*свек|руха |як ма|куха*] ‘про злу невдоволену свекруху’ (Лкв)

свекруха як мачуха [*свик|руха |як |мачуха*] ‘родинні, некровні стосунки’ (Лквч)

свекруха-воркотуха [*свик|руха-ворко|туха*] ‘про невдоволену свекруху’ (Брж)

свекруха-пекуха [*свик|руха-ни|куха*] ‘допикати словом’ (Рсв)

холодні батьки [*хо|лоднийі бат’ки*] ‘родинні, некровні стосунки’ (ВКр)

чужа мати дасть прикурити [*чу|жа |мати дасц’ прику|рити*] ‘зла, невдоволена свекруха’ (Лбш)

ТЕЩА

ноги мити, ще й викручувати [|ноги |мити / ше ї вик|ручувати] ‘примовляння про відносини між зятем і тещею’ (Клб)

теща як відьма [|тешча |як |в’ед’ма] ‘про злу тещу’ (Грн)

ЗЯТЬ

тещі ноги мити і воду пити [тешч'і |ноги |мити і |воду |пити] 'примовляння про відносини між зятем і тещею' (Хлп)
як суха груша [йак су|ха г|руша] 'про злу тещу похилого віку' (Зрч)

НЕВІСТКА

з воронячого кубла соловей не вилетить [з во|рон'ачого |кубла соло|вей не |вилетит'] 'з поганого краще не стане' (Зрч)

невістка – добра хвістка [ни|в'істка – |добра х|в'істка] 'про невістку' (Гдм)

невістка – чужа кістка [ни|в'істка – чу|жа |к'істка] (Жбк, Вгщ, Мшв, Лбчв, Плц, НРд, Грдн, Млт, Клн, Лбш) || [не|в'істка чу|жа |к'істка] 'про невістку' (Тпл)

невістка як жар-птиця [ни|в'істка йак жарп|тиц'а] 'про молоду спритну невістку' (Влх)

невісточка як квіточка [ни|в'істочка йак к|в'іточка] 'про молоду невістку' (ВКр)

нове ситечко на кілочку [но|ве |ситечко на к'і|лочку] (Трн) || [но|ве |сито на к'і|лочку] 'про молоду невістку' (Хлп)

свіжоспечена невістка [св'іжос|печена не|в'істка] 'про молоду невістку' (Лбчв)

у дочки хороші очки, а в невісточки хліба з'їсточки [у |дочки хо|роши |очки / а ду не|в'істочки х|л'іба з|й'істочки] 'родинні стосунки' (Пдм)

як з невісткою сваритися, то на піч дивитися, а як із зятем сваритися, то на двері дивитися [йак з ни|в'істкою|у сва|рис'а / то та|ки на п'іч ди|вис'а / а йак з |з'ат'ом сва|рис'а / то на д|вери ди|вис'а / бо з'ат' пуп|ре з |хату] 'родинні стосунки' (Злх)

як кіт в мішку [йак к'іт в м'іш|ку] 'про молодого зятя чи невістку' (Ігр)

ЗЯТЬ

зять – аж до рани прикладай [з'ет' – аш до |рани при|кладай], жарт. 'про доброго зятя' (Брж)

зять – на те, щоб взяти, а теща – на те щоб дати [з'ат' – на те / шоп вз'ат' / а тешча – на те / шоп дат'] 'відносини між зятем і тещею' (Трс)

зять любить зять [з'ат' л'убит' вз'ат'] (Клн) || [з'ат' л'убит' вз'ат'] 'про зятя' (Тпл)

зять як (за) чужих п'ять [з'ат' йак чу'жсех п'ят'] (Прв) || [з'ат' за чу'жсх п'ят'] (Снв) || [з'ет' йак чу'жсх п'ет'], жарт. 'про зятя' (Млт)

зять як в людей п'ять [з'ет' йек в л'удеї п'ет'] 'зять' (Злз)

зять як п'яте колесо [з'ат' йак п'яте колесо] 'бути зайвим' (Бжн)

приймача жизнь собача [при'мача жизн' су'бача] 'родинні стосунки' (Пдм)

СВАТИ

зразу сватонько, потім сватище [з'разу с'ватон'ко / пот'ім сва'тишче] 'примовляння про відносини між сватами' (Хлп)

сват як брат [сват йак брат] 'взаєморозуміння між сватами' (Лкв)





ІНТЕЛЕКТ ЛЮДИНИ

РОЗУМНА ЛЮДИНА

баняк добре варить [ба|н'ак |добре |варит'] 'про розумного чоловіка' (Клн)

барзо умний [барзо |умний] 'про розумного чоловіка' (Овд)

в бібліотеці роблена [в б'ібл'іо|теці |робл'ана] 'про розумну жінку' (Лцк)

голова не на воші / голова не для вош [голо|ва ни на |вош'ї] (Бтн, Пвр) || [голо|ва ни дл'а |вошей] 'про розумного чоловіка' (Снв)

голова не на шапку [гуло|ва ни на |шапку] 'про розумного чоловіка' (Грдн, Клб)

голова не половою набита / голова не половою напхана [голо|ва ни по|ловою на|бита] || [гулу|ва ни пу|ловою |напхана] (Клн) 'про розумну людину' (Млс)

голова не соломою пхана [голо|ва ни со|ломойу п|хана] 'про розумного чоловіка' (Ткт)

голова як у письменника [гулу|ва йак в пис'|мен:ика] 'про розумного чоловіка' (Вгщ)

дар Божий [дар |Божий] 'про розумного чоловіка' (Бр)

знає як учений [знайє йак учо|ний] 'про розумного чоловіка' (Хрп)

казанок варить [каза|нок |варит'] 'про розумну людину' (Пл)

лоб на три п'яді [лоб на три п'|яд'ї] 'про розумну людину' (Крчв)

людина з розумом [л'у|дина з |розумом] 'про розумного чоловіка' (Лбш)

макітра варить [ма|к'їтра |варит'] 'про розумного чоловіка' [Арк'2003, с. 103]

мати кибету [ма|йє ки|бету] 'про розумного чоловіка' (НРд)

мати клепку в голові [ма|йє кле|пку в голо|в'ї] 'про розумного чоловіка' (Крп)

мати олію в голові [мати гул'їу в гулу'в'ї] 'про розумного чоловіка' [Арк'2003, с. 110]

моя колокольна працює [му'їа кулу'кол'н'а пра'ц'уйе] 'про розумну жінку' (Шкл)

мудра людина / башковита людина [мудра л'удина] (Змш) || [баш'ковита л'удина] 'про розумного чоловіка' (Дбрв)

мудрий жидок / як жидок [мудрий жи'док] (Псн) || [їак жи'док] 'про розумного чоловіка' (Клб, Слн)

не голова, а дом советов / голова як дом советов [ни голо'ва / а дом со'ветов] (Дтн) || [гуло'ва їак дом со'вету] 'про розумного чоловіка' (Мшв)

премудрий Соломон [при'мудрий Сулу'мон] 'про розумного чоловіка' (Зтр)

розум аж виливається [розум аш вили'вайе'ца] 'про розумного чоловіка' (Хлп)

розум від Бога [розум в'ід 'Бога] 'про розумну жінку' (Пст)

розум через вуха лізе [розум 'через 'вуха 'л'їзе] 'про розумного чоловіка' (Лкв)

розум як світло [розум їак с'в'ітло] 'про розумного чоловіка' (Брз)

розуманчик на ціле село [розу'манчик на ц'їле село] 'про розумного чоловіка' (Слв)

розумна від природи [ро'зумна уд при'роди] 'про розумну жінку' (Яснв)

розумна над розумом [ро'зумна над 'розумом] 'про розумну жінку' (Вгщ)

розумна як дресирована собака [ро'зумна їак дрис'і'рована со'бака] 'про розумну жінку' (Плц)

розумна як Ленін [ро'зумна їак 'Лен'їн] 'про розумну жінку' (Брв)

розумна як совиця і хитра як лисиця / розумна як лисиця [ро'зумна їак со'виц'а і 'хитра їак ли'сиц'а] (Злч) || [ро'зумна їак ли'сиц'а] 'про розумну жінку' (Ярс)

розумний аж погано [ро'зумний / шо аж по'гано] 'про розумного чоловіка' (Брд)

НЕРОЗУМНА ЛЮДИНА

розумний аж страшно [ро|зумний аж ст|рашно] (Чрк) || [та|кий ро|зумний / аж ст|рашно] 'про розумного чоловіка' (Яснв)

розумний як Боронько [ро|зумний йак Бо|рон'ко] 'про розумного чоловіка' (Лвр)

розумний як Соломон [ро|зумней йак Соло|мон] 'про розумного чоловіка' (СтЗг)

розуму за двох [ро|зуму за двох] 'про розумну людину' (Брз)

самий розум [са|мий розум] 'про розумного чоловіка' (Млш)

світла голова [с'в'ітла голо|ва] 'про розумного чоловіка' (Остр)

сильно умний [сил'но |вумний] 'про розумного чоловіка' (Ощв)

така як би всі розуми поїла [та|ка йак би всі |розуми по|йїла] 'про розумну особу' (Скр)

того розуму, що через рот пре [того |розуму йак |чириз рот пре] 'про розумного чоловіка' (Клк)

ум-голова [ум-голо|ва] 'про розумного чоловіка' (Бр)

умний як вутка / умний як утка [вумний йак |вудка] (Дхч) || [лумний йак |утка] 'про розумну людину' (Грд)

ходяча енциклопедія [хо|д'ача енцкло|пед'їя] (Брж, Гв, Гдм, Івн, Лбш, Пл, Плс, Трг, Хлп, Ярс) || [хо|д'ача інцкло|пед'їя] (Зрч, Лкв, Мшв) || [енцкло|пед'їя хо|д'ача] 'про розумну жінку' (Жрч)

ходяча книжка [хо|д'ача к|нишка] 'про розумну жінку' (Клб, Прв)

ходяча машина / ходячий комп'ютер [хо|д'ача ма|шина] (Вгщ) || [хо|д'ачий ком|пютер] 'про розумного чоловіка' (Чрк)

ходячий розум [хо|д'ачий |розум] 'про розумного чоловіка' (Лщ)

чиста голова [у |н'ого |чиста голо|ва] 'про розумного чоловіка' (Мшс)

як чугунок [йак чигу|нок] 'про розумну людину' (Чрч)

ясний розум [йасний |розум] 'про розумного чоловіка' (ВВл)

НЕРОЗУМНА ЛЮДИНА

Альоша з водокачки [А|л'оша з водо|качки] 'про нерозумного чоловіка' (Слв)

- ахінеї гнати** [ах'інейі гнати] 'про нерозумну людину' (Пл)
- баран бараном** [ба'ран бара'ном] 'про нерозумного чоловіка' (Рж)
- без Бога в животі** [биз |Бога в живу'т'і] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 130]
- без одної клепки в голові** [без од'ноі к'лепки в голо'в'і] 'про нерозумного чоловіка' (Смд)
- без царя в голові** [биз ца'р'а в гулу'в'і] 'про нерозумного чоловіка' (Гщ)
- безголова курка** [безго'лова |курка] 'про нерозумну жінку' (Плц)
- безмозга гуска** [биз|мозгла |гуска] 'про нерозумну жінку' (Мшв)
- бідний на розум** [б'ідній на |розум] 'про нерозумного чоловіка' (Плц)
- в голові макітритися** [в голо'в'і ма'к'ітриц'а] 'про нерозумну людину' (Пл)
- в голові не посяно** [в голо'в'і ни по'с'ійано] 'про нерозумну людину' (Крчв)
- в голові тирса** [в голо'в'і |тирса] 'про нерозумного' (Нвс)
- ваньку валяти** [Ван'ку вал'айе] 1) 'дурний чоловік'; 2) 'нічого не робити' (Ярс)
- верцюх неотесаний** [верц'ух нео'тесаний] 'про нерозумного' (Мжс)
- вітер в голові** [в'ітер в гуло'в'і] 'про нерозумного чоловіка' (Клб)
- вчепили теля до поля, а воно літає** [вчи'єпили те'л'е до по'л'е / а во'но |л'етайе] 'про нерозумного чоловіка' (Клб)
- галай дурний** [га'лай дур'ній] 'про нерозумну людину' (Гщ)
- голова балакухами набита** [гулу'ва ба'лакухами на'бита] 'про нерозумного чоловіка' (Злх)
- горобці цвірінькають у макітрі** [горобц'і ц'в'ір'ін'кают' у ма'к'ітр'і] 'про нерозумну людину' (Крчв)
- дуб дубом** [дуб |дубом] 'про нерозумного чоловіка' (Гдм)
- дундук з пустими ящиками** [дун'дук з пус'тими |йашчиками] 'про нерозумного чоловіка' (Пст)
- дура набита** [ду'ра на'бита] 'про нерозумну жінку' (Плц)

дурень прибацаний / дурень пришаламкуватий [дурен' прибацаний] (Клб) || [ду'рен' приша'ламкуватий] 'про нерозумного чоловіка' (Клб)

дурна махорка [дур'на махорка] 'про нерозумну жінку' (Слц)

дурна як гуска [дур'на йак гуска] 'про нерозумну жінку' (Мшс)

дурна як овечка – не скаже ні словечка [дур'на йак о'вечка – ни скаже н'і словечка] 'про нерозумну людину' (Мщн)

дурна як пачка горошків [дур'на йак пачка горош'ків] 'про нерозумну людину' (Грх)

дурна як пробка [дур'на йак п'робка] 'про нерозумну жінку' (Жрч)

дурна як сто грам горошку [дур'на йак сто грам гу'рошку] (Мнв) || [ту'на йак сто грам гу'рошку] (Крп, Яснв) || [дур'найа йак сто грам го'рошку] 'про нерозумну жінку' (СтЗг)

дурна як стовп [дур'на йак стовп] 'про нерозумну жінку' (Брд)

дурна як треп [дур'на йак треп] 'про нерозумну жінку' (Бн)

дурне як сало без хліба / дурне сало без хліба [дур'не йак 'сало биз хл'іба] (Клн) || [дур'не 'сало бис хл'іба] 'про нерозумного чоловіка' (Клб)

дурне як теля з ланцюга [дур'не йак тел'а на ланц'у'гу] 'про нерозумного чоловіка' (Звн)

дурний (тупий) як пень [дур'ний (ту'ний) йак пен'] 'про нерозумного чоловіка' (ВВл, Влх, Клк, Лкв, Мшв, Остр, Рсв)

дурний Андруш об'ївся груш [дур'ний Анд'руш об'ї'єс'а груш] 'про нерозумного чоловіка' (Бтн)

дурний кацап [дур'ний ка'цап] 'про нерозумного чоловіка' (Гщ)

дурний Омелько [дур'ний О'мел'ко] 'про нерозумного чоловіка' (Бтн, Пвр, Чмр)

дурний як звідти до Горохова [дур'ний йак з'в'ідти до Го'рохова] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 91]

дурний як мармін [дур'ний йак 'марм'ін] 'про нерозумного чоловіка' (Слв)

дурний як москаль [дур'ний йак мос'кал'] 'про нерозумного чоловіка' (Прл)

дурний як обух [дур'ний би о'бух] 'про нерозумного чоловіка' (Бр)

дурний як осел [дур|ний йак о|сел] ‘про нерозумного чоловіка’ (Грн)

дурний як пеньок [дур|ний йак пи|н’ок] ‘про нерозумного чоловіка’ (Грн)

дурний як порваний чобіт [дур|ний йак |чобот |порваний] ‘про нерозумного чоловіка’ (Лбн)

дурний як пробка [дур|ний йак п|робка] (Гв, Лпн, НРд) || [дур|ней йак п|робка] ‘про нерозумного чоловіка’ (Грн)

дурний як сто китайців вкупі [дур|ний йак сто к’і|тайц’ів в|куп’і] ‘про нерозумного чоловіка’ (Квл)

дурний як стовп / дурний як ступа [дур|ни йак стовп] (Клб) || [дур|ний йак с|тупа] (Мкв, Ярс) || [дур|на йак с|тупа] ‘про нерозумну людину’ (Жрч)

дурніший барана [дур|н’ішиі бара|на] ‘про нерозумного чоловіка’ (Остр)

дурнувата Катя журавицька [дурну|вата |Кат’а жура|виц’ка] ‘про нерозумну жінку’ (Клб)

з головою не дружить [з гуло|войу ни д|ружит’] ‘про нерозумного’ (Грд)

з птахом в голові [з п|тахом в голо|в’і] ‘про нерозумну людину’ (Грх)

забита як танк [за|бита йак танк] ‘про нерозумну жінку’ (Дбр)

йолоп з пилорами [йолоп з п’іло|рами] ‘дуже дурний чоловік’ [Арк’2003, с. 95]

кибети не хватає [ке|бети не хва|тайе] ‘про нерозумного чоловіка’ [Арк’2003, с. 96]

курячий розум [кур’ачий |розум] ‘про нерозумну жінку’ (Плц)

мішком прибитий / з-за угла мішком прибитий [м’іш|ком при|битий] (Брн) || [при|битий з:а угла м’іш|ком] (Яснв) || [з:а угла м’іш|ком при|битий] ‘про нерозумного чоловіка’ (ВВл)

мудра як мого батька діти [мудра йак мого |бат’ка |д’іти] 1) ‘не зовсім розумна’; 2) ‘нерозумна жінка’ [Арк’2003, с. 77]

народила і не облизала [вру|дила – ни вбли|зала] ‘про нерозумного чоловіка’ [Арк’2003, с. 83]

не бритий, не митий, з-за угла прибитий [*не б́ритий / не митий / з:а ву́гла прибитий*] ‘про нерозумного чоловіка’ [Арк’2003, с. 76]

не мати клемки [*нема́йе кл’емки*] ‘про нерозумну жінку’ (Смд)

не мати копи в голові [*нема́йе ко́пу в голоу́її*] ‘про нерозумного чоловіка’ [Арк’2003, с. 99]

не мати лою в голові [*нема́йе ло́ю в голов’ї*] ‘про нерозумного чоловік’ (Жрвн)

олух царя небесного [*олух ца́р’а не́бесного*] ‘про нерозумного чоловіка’ (Кзл)

пуста як баняк [*(голова) пу́ста йак ба́н’ак*] ‘про нерозумного’ (Бн)

пустий як бочка [*пу́стий йак бо́чка*] ‘про нерозумного чоловіка’ (НРд)

розуму не вставити [*ро́зуму ни вста́виш*] ‘про нерозумну людину’ (ГБр)

розуму як на свині вовни [*ро́зуму йак на сви́н’ї вовни*] ‘про нерозумну жінку’ (Клк)

такий розумний, що аж дурний [*та́кий ро́зумний аж дур’ниї*] ‘про нерозумного чоловіка’ (Лвр)

тирса в голові [*ти́рса в голов’ї*] ‘про нерозумного чоловіка’ (Бтн)

тупе як дубовий стіл [*ту́пе йак дубови́ ст’іл*] ‘про нерозумного чоловіка’ (Лбш)

тупий як баран [*ту́пий йак ба́ран*] (Брв, ВВл, Грдн, Зрч, Клк, Снв, Чрк) || [*дур’ний йак ба́ран*] ‘про нерозумного чоловіка’ (Гбн, Мшс, Снв)

тупий як валянок / тупий як сибірський валянок / тупа як валянок [*ту́пий йак вал’анок*] (Брз, Брж, Бхв, Гв, Змш, Слв, Крп, Лбчв, Млш, Мрн, Ткт, Чрк) || [*ту́пий йак с’їб’їрс’к’ї вал’анок*] (Ввн, Дбр, Івн, Квл, Клк, СтЗг, Тпл) || [*ту́пей йек вал’анок к’їрзувиї*] (Врк) || [*ту́па йак вал’анок*] (Дтн) || [*ту́пий йак вал’інок*] ‘про нерозумну людину’ (Трг)

тупий як жидівська сокира [*ту́пий йак жи́д’ївс’ка сокира*] ‘нерозумний’ (Смв)

тупий як поліно [*ту́пий йак по́ліно*] ‘про нерозумного чоловіка’ (Крм)

турки-сельджуки [турк'і-сел'джук'і] 'про нерозумного чоловіка' (Клб)

фіалки в голові [ф'іалк'і в гулу'в'і] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 128]

царя в голові не мати [цар'а в голо'в'і ни 'має] 'про нерозумного чоловіка' (Брн)

цез царя в голові [биз цар'а в гулу'в'і] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 130]

чорна хвороба [чорна хво'роба] 'про нерозумного' (Озр)

як баран твердолобий [йак ба'ран твeрд'лоб'і] 'про нерозумного чоловіка' (Млн)

як виликдура [йак велик'дура] 'про нерозумну жінку' [Арк'2003, с. 80]

як вівсяна полова [йак ув'с'ана пу'лова] 'про нерозумну людину' (Влц)

як дурний, то і на фотографії дурний [йак дур'ний / то ї на хвотог'рах'її дур'ний] 'про нерозумного чоловіка' (Ярс)

як Іванушка [йак Іванушка] 'про нерозумного чоловіка' (Брг)

як Іванушка-дурачок [йак Іванушка-дура'чок] 'про нерозумного чоловіка' (Клб)

як нема, то в аптеці не купиш / як нема, то не купиш [йак ни'ма то ї в ап'тец'і ни 'купиш] (Ббр) || [йак ни'ма / то ни 'купиш] 'про нерозумного чоловіка' (Брд)

як овечка [йак о'вечка] 'дурна жінка' (Млн)

як пеньок вусовий [йак пи'н'ок ву'совий] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 112]

як прибитий [йак при'битий] 'про нерозумного чоловіка' (Клб)

як приколошкана [йак прику'лошкана] 'про нерозумну жінку' (Клб)

як сорок бочок арештантів [йак 'сорок 'бочок ареш'тантиў] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 77]

НЕОСВІЧЕНА ЛЮДИНА

в жінки волосся довге, та розум короткий [в 'жінк'і 'волос 'довг'і / да 'розум ку'ротк'і] 'про неосвічену дівчину/жінку' (Лпн)

ЗБОЖЕВОЛІТИ

в нього голова без олії [в ʎн'ого голоʎа без ɔол'її] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Слн)

в нього голова не варить [в ʎн'ого голоʎа ни ʎварит] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Слн)

високий до неба, дурний як не треба [ви'сок'ї ду ʎнеба / дур'ній ʎак ни'треба] || [ви'сока ду ʎнеба / а дур'на ʎак ни'треба] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Клб)

знати курочу петельку і ту не всеньку [з'наїе ʎкурочу пє'тєл'ку і ту ни всєн'ку (у'сєн'ку)] 'про неосвічену дівчину/жінку' (Лбч)

кончити одну класу [ʎкончив ʎїд'ну ʎкласу] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Млт)

кончити чотири класи і п'ятий коридор [ʎкончив ʎтєри ʎкласи і п'ятїй кал'їдор] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Мкв)

нічого не шурупати [ʎн'їчо ни шу'рупаїе] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (ВВл, Остр)

просидіти дев'ять класів і отримати справку [проси'д'їв ʎдє'їат' ʎклас'їв і от'римав сп'равку] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Лцк)

темний чоловік [ʎтємнїй чило'в'єк] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (НРд)

як лопата [ʎяк лу'пата] 'про неосвічену дівчину/жінку' (Врн)

як сокирка без топориська [ʎяк су'к'їра биз топо'рис'ка] 'про неосвічену дівчину/жінку' (Врн)

ЗБОЖЕВОЛІТИ

без клепки [биз ʎк'лєпк'є] 'про розумово відсталого чоловіка' (Брж)

билини об'їстися [б'їли'ни об'їїстис'] 'збожеволіти' [Арк'2003, с. 78]

біла гарячка напала (схопила) [б'їла ɔа'р'єчка на'пала] (Пвр) || [б'їла ɔа'р'ачка схо'пила] (Пст) || [б'єлка схо'пила] 'збожеволіти' (Дтн)

блекоти об'їстися (наїстися) [б'лєкоти уб'їїв'єа] (Бн, Клб) || [б'лєкоти наїїв'єа] 'збожеволіти' (ВВл, Звн, Остр)

- блуд взяв** [блуд вз'ав] 'збожеволіти' (Бтн)
в голові брак [в голо|в'і брак] 'збожеволіти' (Мрв)
вклепаний в тім'я [вк'лепаний в |т'ім'я] 'збожеволіти' (Мк)
водур зайшов [водур зайшов] 'збожеволіти' (Ткт)
впасти з припічка [в|пасти с п'рип'ічка] 'збожеволіла'
 [Арк'2003, с. 116]
втратити здоровий глузд [вт'ратив зду|ровий глузд] 'збоже-
 воліти' (Бтн)
глузд за розум звернув [глузд за |розум звир'нув] 'збо-
 жеволіти' (Чмр)
глузду рішитися / з глузду з'їхати [глузду р'ішивс'а] (Брн) ||
 [з глузду з'їхала] (Брн, Влх, Грдн, Лкв, Млт) || [з'їхав з
 глузду] 'збожеволіти' (Дгш, Тпл, Яснв)
дах поїхав / дах знесло [дах по'їхав] (Жрч) || [дах знесло]
 'збожеволіти' (Мшс)
дурману наїстися [дур|ману на'ївс'а] (Звн) || [дур|маном
 об'їлас'а] 'збожеволіти' (Крп)
з дуба впасти (звалитися) [з |дуба впа] (Бр, Лбчв) || [з |дуба
 зва'ливс'а] 'збожеволіти' (Чрк)
з котушок з'їхати [з ко|тушок з'їхала] (Смл) || [з'їхала з
 ко|тушок] 'збожеволіти' (Мшс)
з ума тронутися / з ума з'їхати [з у|ма т'ронувс'а] (Жрч) || [з
 |уму з'їхав] 'збожеволіти' (Крч)
звихнутися розумом [звих|нутис'а |розумом] 'збожеволіти'
 (Брн)
кебета догори дригом стала [ка|бета дугу|ри д'ригом с'та-
 ла] 'збожеволіти' [Арк'2003, с. 96]
криша поїхала / кришу знесло [к'риша по'їхала] (Дтн, Дбр,
 Жрч, Псн, Пст, Яснв) || [к'риша у'їхала] (Пвр) || [к'ришу
 знесло] 'збожеволіла' (Мшс)
нанюхатися багна [на|нюхатис' ба|гна] 'збожеволіти' (Гдм)
не всі вдома [не вс'і в'дома] 'про розумово відсталого
 чоловіка' (Змш, Псн, Смд)
не мати ума [не|ма у|ма] 'збожеволіти' (Млн)
нема ума – считай каліка [ни|ма у|ма – счи|тай кал'іка] 'про
 розумово відсталого чоловіка' (Брд)

ЗБОЖЕВОЛІТИ

неотесана дубина [нео|тесана дубина] 'збожеволіла' (Кзл)
неповна розуму [нис|повна |розуму] 'збожеволіла' (Брс)
помішатися розумом [пумі|шавс'а |розумом] 'збожеволіти'
(Трн)
сестра в армії [сест|ра в |арм'ійі] 'про розумово відсталого
чоловіка' (Смд)
слабий на всю катушку [сла|бий на вс'у ка|тушку] 'про
розумово відсталого чоловіка' (МГл)
слабий на голову [сла|бий на |голуву] || [сла|ба на |голову]
'розумово відстала людина' (Бн, Грн, Мрн, Снв)
стала недотепна [с|тала недут|епна] 'збожеволіла' (Ббр)
тронутися з ума [т|ронулас' з у|ма] 'збожеволіти' (Брз)
як самошеша [йак само|шеча] 'збожеволіла' (Дбрв)





МОВЛЕННЯ

БАЛАКУЧА ЛЮДИНА

аж шкіра говорить [*аж шк'іра го'ворит'*] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Звн)

баба Феся [*баба Х'вес'а*] 'про балакучу жінку, базіку' (Гбн)

базарна баба [*ба'зарна 'баба*] 'про балакучу жінку, базіку' (Жрч, Кзл)

баландіти без толку [*балан'дит' биз 'толку*] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Яснв)

белькотіти як індик [*бул'коче йак ин'дик*] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Лкв)

вишивати язиком вишиванки [*виши'вати йази'ком виши'ванки*] 'балакучий' (Обр)

говорити як горохом в стіну [*го'ворит' би го'рохом об ст'єну*] (Бр) || [*сипле йак го'рохом об ст'іну*] 'про балакучу людину, базіку' (Брс)

говорити як малігни [*го'ворити йак з мал'ігни*] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 103]

говорити як радіо / трандіти як радіо / молоти як радіо [*гу'ворит' йак 'рад'ію*] (Ббр) || [*тран'дит' йак 'рад'ію*] (Плц) || [*меле йак 'рад'ію*] 'про балакучу людину, базіку' (Слв)

жувати жуйку [*жу'вати 'жуйку*] 'про балакучу людину' (Пл)

за словом в карман не полізе [*за словом в кар'ман ни по'лізе*] 'багато говорити' (Клн)

лепече як горох точе [*ле'пече йак го'рох 'точе*] 'про балакучу людину' (Жрвн)

мандрони правити [*мандрони п'равити*] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 103]

мови як в хмари [*мови йак в х'мари*] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 105]

мозолити язика [мо¹золити йа¹зика] ‘про балакучу людину’ (Мк)

молоти без перестанку [меле биз пирис¹танку] ‘багато говорити’ (Грн)

молоти постолом [меле постолом] ‘про балакучого чоловіка, базіку’ (Жрч)

молоти як до дуба в’язаний [меле йак до ¹дуба в’йазаній] ‘про балакучого чоловіка, базіку’ (Злн)

молоти як добрий день [меле йак ¹добрий ден’] ‘багато говорити’ (Лбш)

молоти як з дуба звалився (впав) [меле йак з ¹дуба звал¹ивс’а] (Чрк) || [йак з ¹дуба впав] ‘про балакучого чоловіка, базіку’ (Гбн)

молоти як з переляку [меле йак з пере¹л’аку] ‘багато говорити’ (Млш)

молоти як за хмари / молоти як в хмарах [меле йак за х¹мари] (Дбрв) || [меле йак в х¹марах] ‘про балакучого чоловіка, базіку’ (Слв)

молоти як млин [меле йак мл’ін] ‘про балакучого чоловіка, базіку’ (Крч)

молоти як м’ясорубка [меле йак мйасо¹рубка] ‘про балакучу жінку, базіку’ (Яснв)

молоти як помелом замітати [меле йак поме¹лом за-м’ітайе] ‘про балакучу жінку, базіку’ (Пст)

молоти як прачем по воді [меле йак пра¹чом по во¹д’і] ‘про балакучу жінку, базіку’ (Плп)

молоти як собака хвостом [меле йак со¹бака х¹востом] (Крп) || [меле йек су¹бака хвустом] ‘про балакучу жінку, базіку’ (Врк)

муха-цокотуха [муха-цоко¹туха] ‘про балакучу жінку, базіку’ (Бтн)

наше радіо [наше рад’іо] ‘про балакучу людину, базіку’ (Яснв)

не стільки буде меду як смороду [не ¹т’іл’ки ¹буде ¹м’оду йак смо¹роду] ‘не зважати на людину з поганим характером, базіку’ (Клб)

ой ти плута-шолота [ої ти плута-шо¹лота] ‘про балакучу жінку, базіку’ [Арк’2003, с. 114]

- плести коноплі** [плес\ти ко\нопл'і] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 98]
- плести як з гарячки** [плет\те йак з га\r'ачки] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Овд)
- плести як з малярії** [плис\ти йак з мал'а\r'ійі] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 103]
- плести як на муках** [плес\ти йак на \муках] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 106]
- плести як тарабанька** [плет\те йак тара\бан'ка] 'багато говорити' (Грн)
- правити правенди** [п\рав'іти пра\венди] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 116]
- розв'язався язик** [розв\йа\завс'а йа\зик] 'багато говорити' (Остр)
- розпустити гембу** [розпус\тити \гембу] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 87]
- сипати словами як горохом обсипати** [сип\ле сл\вами йак гу\rохом] (Рсв) || [сип\е сл\вами йак го\rохом обси\пайе] 'про балакучу людину, базіку' (Брн)
- сікти як січкаря** [с'і\че йак сич\карн'а] 'про балакучу жінку, базіку' (Вгщ)
- сільська газета** [с'іл\с'ка га\зета] 'про балакучу жінку, базіку' (Яснв)
- скреготіти як сорока / чваркотіти як сорока** [скре\гоче йак со\rока] (Смд, Ств) || [чвароко\тит' йак со\rока] 'про балакучу жінку, базіку' (Вдр)
- сто слів у хвилину** [сто сл'ів в м'і\нуду] 'багато і швидко говорити' (Вгщ)
- тарахкотіти як на базарі** [тарахко\тит' йак на ба\зар'і] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Змш)
- тарахкотіти як терниця** [тарахко\тит' йак тер\ниц'а] 'про балакучу жінку, базіку' (Вдр)
- тралі-валі** [тр\ал'і-\вал'і] 'про балакучу жінку, базіку' [Арк'2003, с. 128]
- тріпати язиком** [тр'і\пайе йази\ком] 'багато говорити' (Остр)
- тріпати язиком як як помелом** [три\пайе йа\зиком йак пуми\лом] 'про балакучу жінку, базіку' (Клб)

чесати без перестанку [чеше биз пирис|танку] 'багато говорити' (Смл)

шолота з болота [шолота з болота] 'про балакучу жінку, базіку' [Арк'2003, с. 132]

язик по коліна [йа|зык пу кол'іна] 'про балакучу людину' (Кмр)

язик як в сучки хвіст [йа|зык йак |сучки хв'іст] 'про балакучу жінку, базіку' (Брз)

язик як коромисло [йа|зык йак коро|мисло] 'про балакучу жінку, базіку' (Клн)

язик як лопата [йа|зык йак ло|пата] (Дбр) || [йа|зык йак лу|пата] 'про балакучу жінку, базіку' (Клк, Крч, Лкв, Лпн, Млт, Плц, Хлп)

язик як лопата колгоспна [йа|зык йак |лопата кол|козна] 'про балакучу людину' (Тр)

язик як помело [йа|зек йак поми|ло] (СтЗг, Тпл) || [йа|зык йак пуми|ло] (Бн, Врн, Гдм, Зрч, Крм, Лбш, Лбчв, НРд, Рсв, Хлп) || [йа|зек йак помело] 'про балакучу жінку, базіку' (Брж)

язик як тарадайка [йа|зык йак тара|дайка] 'про балакучу жінку, базіку' (НРд)

язик як у Феськи [йа|зык йак в Х|вес'ки] 'про балакучу жінку, базіку' (Чрк)

язика чесати [йа|зика че|сати] 'про балакучу жінку, базіку' [Арк'2003, 133]

язиката Феська [йази|ката Х|вес'ка] (Бр, Врн, Дгш, Дтн, Жрч, Лкв, Снв, Хлп) || [йази|ката |Фес'а] (ВВл) || [йак Х|вес'ка йази|ката] (Ярс) || [Х|веїс'а йази|ката] (Млн) || [йази|ката Х|вес'ка] 'про балакучу жінку, базіку' (Пст)

як баба Лікера [йак |баба Л'і|кера] 'про балакучу жінку, базіку' (Грдн)

як баба Феська [йак |баба Х|вес'ка] 'про балакучу жінку, базіку' (Грдн)

як балаболка [йак бала|болка] 'про балакучу жінку, базіку' (Млн)

як польське радіо / радянське радіо [йак |пол'с'ке |рад'іо] (Жрч) || [сов'ец'ке |рад'іо] 'про балакучу жінку, базіку' (Брд)

як пустий млин [йак пус'тий млин] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Звн)

як радіо «Брехунець» [йак 'радіо Бреху'нец'] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Ввн)

як трандачиха [йак транда'чиха] 'про балакучу жінку, базіку' (МГл, Псн)

БАЛАКУЧИСТЬ ДИТИНИ

будеш багато знати, будеш погано спати [будиш ба'гато з'нати / будиш по'гано спати] 'надмірна цікавість малої дитини' (Гдм)

говорити як батюшка в церкві [гу'ворит' йак 'бат'ушка в 'церкв'і] 'надмірна цікавість та обізнаність малої дитини' (Лбш)

говорити як з лоба читати [гу'ворит' йак з 'лоба чи'тайе] 'надмірна цікавість та обізнаність малої дитини' (Лбш)

інтересне таке [інт'іресне та'к'е] 'цікава мала дитина' (Брж)

любопитна Варвара [л'убо'питна Вар'вара] (Мшв) || [ц'і'кава Вар'вара] 'цікавість малої дитини' (МГл)

любопитній (цікавій) Варварі носа відірвали [л'убо'питний Вар'варі 'носа одир'вали] (Снв) || [ц'і'кав'ій Вар'вар'і 'носа в'ід'ір'вали] 'цікавість малої дитини' (Врн)

молоко не обсохло, а вже в світ лізе [моло'ко ни обсо'хло / а вже в світ л'ізе] 'надмірна цікавість та обізнаність малої дитини' (Остр)

не сунь свого носа до чужого проса [не сун' 'носа до чужого п'роса] 'надмірна цікавість малої дитини' (Зрч)

щебече як соловейко [чиш'бече йак соло'вейко] 'балакучість малої дитини' (Брж)

як баба, що вік прожила і все знає [йак 'баба / шо в'ік про-жи'ла і все з'найе] 'обізнаність малої дитини' (Смл)

як попугай [йак попу'гаї] 'мала дитина, яка все повторює' (Лкв)

МОВЧАЗНА ЛЮДИНА

ані гу-гу [ан'і гу-гу] 'про мовчазну особу' (Жрвн)

ані пари з вуст / ні пари з вуст не пустити [ан'і 'пари з вуст] (Лпн) || [н'і 'пари з вуст] (Млш) || [н'і 'пари з вуст ни 'пустит'] 'мовчати' (Лбш)

гаряче яйце з'їсти [zɑp'ɑtʃe jɑjʃe zʲiv] 'про мовчазного чоловіка' (Гдм)

два слова не зв'язати [dva slɔva ni zvʲjazʃe] 'мовчати' (Остр)

забути язика в губі [zɑbuv jɑzɪkɑ v |gubʲi] 'про мовчазну особу' (Жрвн)

закрити духовку [zak'pɪtɪ du'xɔvku] 'замокнути' (Жрв)

мовчазна як дума [mɔvʃɑznɑ jɑk |dumɑ] 'про мовчазну жінку' (Ярс)

мовчати як води в рот набрати [mɔvʃɪt' jɑk vɔdɪ v rɔt nɑbrɑlɑ] 'про мовчазну жінку' (Ббр, Брд, Ввн, Гбн, Пст, Яснв)

мовчати як курка [mɔvʃɪt' jɑk |kʊrkɑ] 'про мовчазну жінку' (Плц)

мовчати як німець / як німець [mɔvʃɪt' jɑk |nʲimeʃ] (Брз, Клч, Мрн, Рсв) || [jɑk |nʲimeʃ] 'про мовчазного чоловіка' (Жрч, Пвр, Тпл)

мовчати як партизан [mɔvʃɪt' jɑk pɑrtɪ|zɑn] (Врн) || [mɔvʃɪt' jɑk pɑrtʲ|zɑn] 'про мовчазного чоловіка' (Клб)

мовчати як риба / мовчати як риба у воді [mɔvʃɪt' jɑk |rɪbɑ] (Бтн, Клн, Крп, Лбш, Пвр, Снв, Ств, Тпл, Трг, Хлп, Чрк, Яснв) || [mɔvʃɪt' jɑk |rɪbɑ u vɔdʲi] 'про мовчазну жінку' (Вдрц, Дгш, Жрч, Зрч, Пст, Смл)

мовчати як стіна [mɔvʃɪt' jɑk stʲi|nɑ] 'про мовчазну жінку' (Клб, Слв)

мовчить як мул [mɔvʃɪt' jɑk mʊl] 'про мовчазну особу' (Івн)

накапузитися як горобець на дощ [nɑkɑ'puzɪv'sɑ jɑk gɔrɔ|bɛʃ nɑ dɔʃʃ] 'про мовчазного ображеного чоловіка' (Лбн)

не вибити слова як з козла вовни [ni |vɪbʲjɛʃ slɔvɑ jɑk z kɔz|lɑ |vɔvni] 'про мовчазного чоловіка' (Лпн)

не пискнути не чиркнути [ni |pɪʃknuʲtɪ ni |ʃɪrknuʲtɪ] 'про мовчазного чоловіка' [Арк'2003, с. 113]

німа як мумія [nʲi|mɑ jɑk |mʊmʲjɑ] 'про мовчазну жінку' (Смд)

німа як риба / німа як риба у воді [nʲi|mɑ jɑk |rɪbɑ] (Кзл, Лпн) || [nʲi|mɑ jɑk |rɪbɑ] (Дбр) || [jɑk |rɪbɑ u vɔdʲi] 'про мовчазну жінку' (Бн)

- потайна людина** [п^утай^{на} л^удена] ‘про мовчазну жінку’ (Врк)
прикусити язика / язика прикусити [прику^{сив} йа^{зик}] (Вгщ) || [йази^{ка} прику^{сила}] ‘про мовчазну жінку’ (Влх)
проковтнути язика / язик проковтнути [йа^{зик} проковт^{нула}] (Брв, Дтн, Ткт, Хлп) || [йази^{ка} ковт^{нув}] ‘про мовчазну людину’ (ВВл)
така вже киця [та^{ка} вже |киц^а] ‘про мовчазну жінку’ (Звн)
така як труба – навіть слова не витягнути [та^{ка} йак труба – |нав^{’ит}’ слова ни |вит^{’агнеш}] ‘про мовчазну жінку’ (Тпл)
така як трутень [та^{ка}йа би т^{рутен}] ‘про мовчазну жінку’ (Бр)
тихий як вода [тихий йак во^{да}] ‘про мовчазного чоловіка’ (Смд)
тримати язик на зашморзі [три^{мати} йа^{зик} на |зашморз^{’і}] ‘про мовчазну особа’ (Жрвн)
тумою туманіти [тумо^ю туман^{’іти}] ‘про мовчазного чоловіка’ [Арк’2003, с. 128]
ходити надутому [ходе на^{дути}] ‘про мовчазного ображеного чоловіка’ (Млт)
язик до піднебіння приріс [йа^{зик} до п^{’дне}б^{’ін}:а при^{р’іс}] ‘мовчати’ (Остр)
язик кілком став [йа^{зик} ку^{лком} став] ‘мовчати’ (Остр)
язика собака вкрав [йази^{ка} су^{бака} вкрав] ‘про мовчазного чоловіка’ (Бхв)
як в рот води набрати [йак в рот во^{ди} наб^{рав}] (Грдн, Лкв) || [йак во^{ди} в рот наб^{рав}] (Звн, Слв) || [се^{дет}’ йак во^{де} в рот наб^{рав}] ‘про мовчазного чоловіка’ (СтЗг)
як заклало [йак зак^{лало}] ‘про мовчазного чоловіка’ (Мшв)
як німа / мовчати як німа [йак ни^{ма}] (Дбрв, Млн) || [мов^{чит}’ йак н^{’і}ма] ‘про мовчазну жінку’ (Брд, Тпл)
як німий [йак ни^{ми}] ‘про мовчазного чоловіка’ (Млн)
як оніміти [йак они^{м’іла}] ‘про мовчазну жінку’ (Мшв)
як то язика не має [йак то йа^{зика} ни^{ма}] ‘мовчати’ (Грн)

ГОЛОСНО ГОВОРИТИ, КРИЧАТИ

аж слина з рота скаче [аж сле^на з ^лрота с^каче] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Млт)

в холодній воді не ополоскатися [в ху^лодн^їй ву^лд^ї ни у^по^лошч^{ис}’а] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Клб)

верещати як не своїм голосом [вереш^чит’ ни сво^їйм ^лголусом] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Клк)

верещати як ненормальний [вириш^чит’ йак ненор^мал’нїї] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Чрк)

вищати як свиня перед смертю [виш^чит’ йак сви^н’а ^лперед с^мерт’у] ‘про голосну, крикливу жінку’ (Зрч)

голос порвати [голос пур^лвав] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Клб)

голосна як Зіньок [гу^лосна йак З^їн’ок] ‘про голосну, крикливу жінку’ (Клб)

голосок як в пискавки [гу^лусок йак в ^піскавки] ‘тонкий голос’ (Вгщ)

класти як свині в кориті [кла^де йак сви^н’ї в ку^рит’ї] ‘сваритися, виказувати’ (Клб)

кричати – аж в роті чорно [кри^чит’ – аш в ^лрот’ї ^лчорно] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Мкв)

кричати на всю Іваську [кри^чати на вс’у ^лвас’ку] ‘голосно кричати’ (Мщн)

кричати як живіт болить [кри^чет’ / шо жи^в’їт бу^лит’] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Хлп)

кричати як зарізаний / як різаний [кри^чит’ йак зар’ізаниї] (Снв) || [йак ^лр’ізаниї] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Гдм, Грдн)

кричати як млен [кри^чит’ йак млен] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Брж)

кричати як недорізана [кри^чит’ йак ни^до^лр’ізана] (Гв, Грн, Лкв) || [ре^ле йак ни^до^лр^їзана] ‘про голосну, крикливу жінку’ (Грн)

кричати як овечка [кри^чит’ йак гу^лвечка] ‘про голосну, крикливу жінку’ (Клк)

кричати як півень [кри¹чит' йак п'івен'] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Влх)

кричати як попечений [кри¹чет' йак по¹печений] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Млт)

кричати як придушена [кри¹чит' йак при¹душена] 'про голосну, крикливу жінку' (ВВл, Остр)

кричати як сполоханий [кри¹чит' йак спо¹лоханий] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Лбчв)

кричати як трищітка [кри¹чит' йак триш¹ч'ітка] 'про голосну, крикливу жінку' (Трн)

ціпом скакати [ц'іпом с¹каче] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Клб)

як за сраку вкусили [йак за с¹раку вку¹сила] 'про голосну, крикливу жінку' (МГл)

ГОВОРИТИ НІСЕНІТНИЦІ

брєд собачий [бр'єд су¹бачий] 'говорити нісенітницю' (Бхв)

вилізти на грушку і рвати петрушку [вл'ізти на г¹рушку і р¹вати пер¹трушку] 'говорити нісенітницю' (Крчв)

говорити без толку [зу¹ворит' биз ¹толку] 'говорити нісенітницю' (Хлп)

говорити без тями [зо¹ворит' биз ¹т'емку] 'говорити нісенітницю' (Смл)

говорити як після трьох перепоїв [зу¹ворит' йак ¹посл'є тр'ох перепойів] 'говорити нісенітницю' (Лбш)

дурна мова [дур¹на ¹мова] 'говорити нісенітницю' (Брт)

дурне лепече [дур¹не лепече] 'говорити нісенітницю' (Лкв)

ляпати губою [л'апайут' зу¹бойу] 'говорити нісенітницю' (Вгщ)

лягнути як трусами по болоту [л'анув йак тру¹сами по бо¹лоту] 'недоречно сказане' (Носачевичі Рожищ Влн)

молоти як з гарячки [меле йак з га¹р'єчки] 'говорити нісенітницю' (Мшв)

молоти як млин [мел'є йак мл'єн] 'говорити нісенітницю' (Гщ)

молоти як пес хвостом [мо¹лоти йак пес хвос¹том] 'говорити нісенітницю' [Арк'2003, с. 112]

ГОВОРИТИ НІСЕНІТНИЦІ

- на зуби брати** [на |зуби |бере] ‘говорити нісенітниці’ (Брвч)
- на зуби перетирати** [на |зуби перети|рати] ‘говорити нісенітниці’ (Пл)
- наговорити сім мішків диму** [нагово|рив с’ім м’іш|к’ів |диму] (Мрн) || [намо|лов с’ім м’іш|к’ів |диму] ‘говорити нісенітницю’ (Лбш)
- напласти дурниць** [напли|те дур|ниці] ‘говорити нісенітницю’ (Вгщ)
- настовбечити лишнього** [настоу|бечити |лиш’ого] ‘говорити нісенітницю’ [Арк’2003, с. 102]
- настрочити сім мішків вовни і всі повні** [настро|чив с’ім м’іш|к’ів |вовни і всі |повни] ‘говорити нісенітницю’ (НРд)
- пласти белеберду** [пле|те б’ел’еб’ер|ду] ‘говорити нісенітницю’ (Лбчв)
- пласти кошелі** [пли|те коши|л’і] (Брж, Снв) || [пл’і|те куше|л’і] ‘говорити нісенітницю’ (Гщ)
- пласти кошеплут** [пли|те кошен|лут] ‘говорити нісенітниці’ (Кмр)
- пласти плота** [плес|ти п|лота] ‘говорити нісенітницю’ [Арк’2003, с. 114]
- пласти як до дуба в’язаний** [пле|те йак до |дуба в’йазаній] ‘говорити нісенітницю’ (Злн)
- пете, що купи не тримається** [пли|те / шо |купи ни три|майец’а] ‘говорити нісенітницю’ (Клн)
- правити тюльку** [п’рави|ти |т’ул’ку] ‘говорити нісенітниці’ (Плп)
- приший хвіст кобилі** [при|шиї х|в’іст ку|бил’і] ‘говорити нісенітниці’ (Пл)
- проворна на язык** [про|ворна на йа|зик] ‘жінка, яка вміє влучно висловитися’ (Остр)
- пустий млин** [пус|тий млин] ‘говорити нісенітницю’ (Лбчв)
- решетом воду міряти** [реше|том |воду м’ірити] ‘говорити нісенітниці’ (Пл)
- сказати не в горох, не в капусту** [ска|зати ни в го|рох / ни в ка|пусту] ‘говорити нісенітницю’ [Арк’2003, с. 86]
- смердить слухати** [смир|дит’ с|лухати] ‘говорити нісенітницю’ (Клб)

тиць – бабин Гриць [тиц' – |бабин Гриц'] 'недоречно сказане' [Арк'2003, с. 76]
точити баяндраси [точит' бал'анд|раси] 'говорити нісенітницю' (Влх)
як віл у лужу [йак в'іл у |лужу] 'говорити нісенітниці' (Брз)
як здрасте [йак зд|раст'е] 'говорити нісенітницю' (Ткт)
як пустий млин [меле йак пус|тий млин] 'говорити нісенітницю' (Мкв)
як сливка в гівно [йак с|ли'вка в гум|но] 'недоречно сказане' (Плп)

ХВАЛЬКУВАТА ЛЮДИНА

задерти хвоста як півень [за|дер хвус|та йак |п'івен'] 'про хвалькувату людину' (Хлп)
зозуля хвалить півня за те, що хвалить він зозулю [ку|кушка х'валит' п'іту|ха за то / шо х'валит' в'ін ку|кушку] 'про хвалькувату жінку' (Лкв)
кожна жаба своє болото хвалить [кожна |жаба х'валит' сво|їе бо|лото] 'про хвалькувату жінку' (Крм)
кожна свиня своє корито хвалить [кожна сви|н'а сво|їе ко|рито х'валит'] 'про хвалькувату жінку' (Брв)
козирі гнути [кози|р'і г|нути] 'хвалитися' (Крчв)
намолати сім мішків вовни і ті неповні [намо|лов с'ім м'ішк'ів |вовни і т'і ни|повни] 'про хвалькуватого чоловіка' (Плп)
нестися як гівно на трісці [ни|сец'а йак гум|но на тр'іс'ц'і] 'хвалитися' (Мжс)
пижитися як індик [п|жиц'а йак ін|дик] 'хвалитися' (Мк)
сім мішків диму [с'ім м'ішк'ів |диму] 'про хвалькувату людину' (Лбш)
тільки й на язиці [т'іл'ки ї на йази|ц'і] 'хвалитися' (ВКр)
хвали мене моя губонько [хва|ли ме|не мо|їа |губон'ко] 'про хвалькувату людину' (Грдн)
хвали мене моя губонько, бо тя роздеру [хва|ли ме|не мо|їа |губон'ко / бо т'а розде|ру] 'про хвалькувату людину' (Остр)

ПЛІТКУВАТИ

хвали мене моя губонько, то й не розірвешся [хвал^али ми^{не} мо^йа |зубо^йко / то^й нирузур^{вес}'а] 'про хвалькувату людину' (Вгщ)

хвали моя губонько мене, коли люди не хвалять [хвал^али мо^йа |зубон[']ко ми^{не} / ко^{ли} |л[']уди ни хвал[']ат[']] 'про хвалькувату людину' (НРд)

хвалиться як баба Феська [х[']валиц[']а |як |баба Х[']вес[']ка] 'про хвалькувату жінку' (Грн)

хвальби – повні штани, а в ті штани – насери [хвал[']би – |повн[']і шта[']ни / а в т[']і шта[']ни – нас[']и[']ри] 'про хвалькуватого чоловіка' (Крс)

хвальби повна губа [хвал[']би |повна |зуба] 'про хвалькувату людину' (Клн)

хвальби повні торби, а в торбах немає нічого [хвал[']би |повни тор[']би / а в тор[']бах ни[']ма ни[']чо] 'про хвалькувату людину' (Млт)

хвальби повні торби, а в торби хоч насери [хвал[']би |повн[']і тор[']би / а в тор[']би хоч нас[']и[']ри] 'про хвалькувату людину' (Мкв)

хвальби повні торби, а мацни – то й порожні [хвал[']би |повни тор[']би / а ма[']цни – ди |пуро[']жн[']і] 'про хвалькувату людину' (Клб)

хвальби повні штани [хвал[']би |повн[']і шта[']ни] 'про хвалькуватого чоловіка' (Врн)

хвалькувата торба [хвал[']л[']куват[']а |торба] 'про хвалькувату жінку' [Арк'2003, с. 128]

хвастастатися як хазяйка в новій хаті [хвастай[']ец[']а |як хаз[']а[']йка в ново[']й хат[']е] 'про хвалькувату жінку' (Крч)

чванитися чи є чим, чи немає [ч[']ваниц[']а чи |є чим / чи ни[']ма] 'про хвалькувату людину' (Смл)

через губу не переплюнути [ч[']ерез |зубу ни пи[']ри|л[']униш] 'про хвалькувату людину' (Мрв)

ПЛІТКУВАТИ

брехати як собака [б[']реше |як су[']бака] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Врк)

в ньому нічого не зігріється [в ʎ'н'ому н'і'чого ни зогр'і'їец'а] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Млт)

вести бесіду [вєс'ти бє'сєду] 'розмовляти, пліткувати' (Клб)

виносити сміття з хати [вн'осити с'м'іт'а з ʎати] 'про плітку, яка дуже швидко поширилася' (Клб)

всі кістки пообсмоктувати [вс'і кост'о'махи пооб'с'моктували] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Чрк)

всьому світі розказати [в'с'о'му с'в'іту розка'зати] 'пліткувати' (Лцк)

говорить більш чим важить [г'оворит' б'іл'ш чим ʎажит'] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Пвр)

говорить як радіо проковтнув [г'оворит' йак ʎра'д'іо проков'тнув] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Пст)

годяще радіо [г'од'ашче ʎра'д'іво] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Смл)

заговорити зуби [заг'оворувати ʎзуби] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' [Арк'2003, с. 94]

звудкі зводити [з'вудк'і з'водити] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Клб)

кістки перебирати [ʎкост'и пєриби'рати] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (НРд)

кістки перемити [ʎкост'і пєрє'мити] (Грдн, Хлп) || [ʎ'сє ʎкост'очки ʎмийє] (Лбш) || [ʎкост'і по'мити] (ВВл, Остр) || [п'у'мити ʎкост'і] (Збр) || [вс'і ʎкост'і п'уобми'вали] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Збр)

кума кумі і пішло по селі [ку'ма ку'м'і і п'іш'ло по сєл'і] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Снв)

ляси точити [ʎ'л'аси ʎточит'] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Бтн)

манну пускати [ʎман:у пус'кати] 'пліткувати' (Пл)

молоти як з гарячки [ʎмєлє йак з га'р'ачки] 'говорити нісенітницю' (Гв)

- на кінці язика** [на кун'ц'і йязика] 'пліткувати' (Клб)
- наклеп наводити** [наклепи наводит'] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Дтн)
- наше помело по селі рознесло** [наше помило по сел'і рознесло] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Мшв)
- наше радейко** [наше радейко] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Гдм)
- обісрати як кури драбину** [об'іс'равс'а йак 'кури драби'єну] 'обговорити, висловити своє незадоволення' (Плп)
- останні вісті** [посл'єдн'і 'віст'і] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Лкв)
- оце вже лейда** [о'то вже ї лейда] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Лбчв)
- перебирати всіх по кісточках** [переби'райє вс'іх по к'істочках] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Псн)
- пішла буйда на колесах** [п'іш'ла 'буїда на колесах] 'про плітку, яка дуже швидко поширилася' (Вдр)
- плести плітки** [пл'іте сп'л'єтн'і] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Ткт)
- плести плота** [пл'іте п'лота] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Ртн)
- плеще язиком як те радіо** [п'лєщє йязиком йак те 'рад'іо] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Чрк)
- плітки збирати** [сп'л'єтн'і зби'райє] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Ббр, Клн)
- польське радіо / як радіо** [пол'с'ке 'радіо] (Гбн) || [йак 'рад'іо] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Брж)
- продажна шкіра** [пру'дажна ш'кура] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Клб)
- пустити буйду** [пуста'тита 'буїду] 'вигадати плітку' [Арк'2003, с. 79]
- рознесла як сорока по селі** [роз'несла йак со'рока по селу] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Зрч)
- село гуде** [село гу'де] 'про плітку, яка дуже швидко поширилася' (Мкв)

- сільське бі-бі-сі** [с'іл'с'к'е б'і-б'і-с'і] 'пліткувати' (Прсл)
- скреготіти як сорока** [скреґоче йак соґрока] (Жрч) || [йак соґрока] (Дбр, Слв) 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Тпл)
- справунки справляти** [спара'вунк'і справ'л'ати] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Клб)
- тещин язик** [т'ошчин йа'зык] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Яснв)
- трандіти і не спльовувати** [тран'дит' і ни сп'л'овує] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Пвр)
- хвостата сорока** [хвос'тата соґрока] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Тпл)
- ховати чорта** [хо'вати чорта] 'пліткувати' (Збр)
- хоч бери і рот зашиї** [хоч бе'ри рот за'шиї] 'пліткувати' (Лбш)
- язик чухається** [йа'зык ч'ешиц'а] 'пліткувати' (Чрк)
- язик як лопата** [йа'зык йак ло'пата] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Ввн)
- язик як помело** [йа'зык йак пом'ело] (Яснв) || [йа'зек йак пом'ело] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (СтЗг)
- язик як у жовни** [йа'зык йак у жовни] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Смд)
- язика відрізати й холодець зварити** [йази'ка в'ідр'ізати й хуло'дец' зва'рити] 'розмовляти, пліткувати' (Клб)
- як відкривача** [йак откри'вачка] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (ВВл)
- як порвана торба** [йак пор'вана торба] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Брж)

ОБМАНЮВАТИ

- брехати і не дихати** [бреше йак |дише] 'обманювати' (Івн)
- брехати і не кривитися** [бреше і не к'ривиц'а] 'обманювати' [Арк'2003, с. 79]
- брехати і не почервоніти** [бреше і ни почирво'н'іє] (Смл, Лбчв) || [бреше / а не крас'н'іє] 'обманювати' (Влх)

брехати і оком не моргнути [б¹реше і ¹оком ни миг¹не] 'обманювати' (Смл)

брехати як московське радіо [б¹реше йак мус¹ковс¹ке ¹рад¹іо] 'обманювати' (Мкв)

брехати як писати [б¹реше йак ¹пише] 'обманювати' [Арк'2003, с. 79]

брехати як псові мух лапати [бри¹хати йак п¹сов¹і мух ¹лапати] 'обманювати' (Плп)

брехати як собака [б¹реше йак су¹бака] (Брж, Брн, ВВл, Грн, Гдм, Грдн, Клк, Клн, Крч, Млт, Остр, Плц) || [б¹реше би со¹бака] 'обманювати' (Бр)

брехати як собака на прив'язі [б¹реше йак со¹бака на повод¹ку] (Лбш) || [б¹реше йак су¹бака на п¹рив¹язи] (Мрн) || [б¹реше йак пес на п¹рив¹яз'і] 'обманювати' (Зрч)

брехати як собака перед смертю (здохом) [б¹реше йак со¹бака ¹перед с¹мерт¹'у (з¹дохом)] 'обманювати' (Лбш)

брехня на столі [брех¹'н'а на стол¹'і] 'явний обман' [Арк'2003, с. 79]

бреше, що пісок з потилиці сиплеться [б¹реше / шо п¹ісок з по¹тилиц¹'і і сипец¹'а] 'обманювати' (Лбч)

верзуни верзти [верзу¹ни верз¹ти] 'обманювати' [Арк'2003, с. 80]

веру верати [веру¹ верати] 'обманювати' [Арк'2003, с. 80]

водити за носа [во¹дити за ¹носа] 'обманювати' [Арк'2003, с. 108]

гнати біса [г¹нати б¹'іса] 'обманювати' [Арк'2005, с. 67]

збрехати і оком не зморгнути [збрехав і ¹оком ни морг¹нув] 'обманювати' (Клн, Плц)

кошило кошилєт [ко¹шило коши¹л'єт] 'обманювати' [Арк'2003, с. 99]

кругом пальця водити [круг ¹пал¹'ця во¹дити] 'обманювати' [Арк'2005, с. 67]

молоти як чортівський млин [мо¹лоти йак чор¹т'івс¹к'ий млин] 'обманювати' [Арк'2005, с. 67]

нагнути кошелів [наг¹нути кошел¹'ів] 'обманювати' [Арк'2003, с. 99]

надурити дурака на чотири кулака [наду¹рив дура¹ка на чо¹тири кула¹ка] 'обманювати' [Арк'2005, с. 67]

- очі замилювати** [л'оч'і за|мил'уйут'] 'обманювати' (Нвс)
- плести корзини** [плис|ти |корзни] 'обманювати' [Арк'2003, с. 99]
- плести кошики й плетінки** [плес|ти |кошики й плет'інки] 'обманювати' [Арк'2005, с. 67]
- плести плота** [плес|ти п|лота] 'обманювати' [Арк'2005, с. 67]
- плести язиком** [плис|ти йа|зиком] 'обманювати' [Арк'2003, с. 133]
- правди в тебе як в решеті** [п|равди в |тебе йак в реше|т'і] 'обманювати, говорити неправду' (Мжс)
- правду сказати – не кошики плести** [п|равду ска|зати – не |кошик плес|ти] 'обманювати' (Зрч)
- пустити пушку** [пус|тити |пушку] 'обманювати' [Арк'2003, с. 117]
- розказувати кушалки-упалки** [рус|казувати ку|шалк'і-у|палк'і] 'обманювати' [Арк'2003, с. 100]
- сказати як в чисту воду плюнути** [ска|заў йак в |чисту |воду п|л'унуў] 'сказати неправду' [Арк'2003, с. 83]
- так бреше, що й поет не напише** [так б|реше / шо по|ет ни на|пеше] 'обманювати' (Прв)
- твої слова, то все вода** [тво|її слова / то все во|да] 'говорити і не виконувати обіцяного, обманювати' (Плп)
- точити брехні / плести брехні** [то|чити б|рехн'і] || [плес|ти б|рехн'і] 'обманювати' [Арк'2003, с. 79]
- туман в очі пускати** [ту|ман в |оч'і пус|кайе] 'обманювати' (Брн)
- як не брехне, то й не дихне** [йак ни брих|не / то ї ни дих|не] (Лпн, Ткт, Вгщ, Мшв, НРд, Сшч, Прп) || [йак ни збрих|не / то ї ни здих|не] (МГл) || [йак ни збрих|не / то ни здих|не] 'обманювати' (Прс)
- як не збреше, то не проживе** [йак ни зб|реше / то ни про|жи|є] (Бжн) || [йак ни зб|реше / то ни пружи|ве] 'обманювати' (Хлп)
- як Хома лісу плете / плести як Роман лісу** [йак Ху|ма л'і|су пл|те] || [плис|ти йак Ру|ман л'і|су] 'обманювати' [Арк'2003, с. 102]

УЖИВАТИ НЕЦЕНЗУРНУ ЛЕКСИКУ

без матюка слова не скаже [биз мат'ука і слова ни с'каже] 'вживати нецензурну лексику' (Хлп)

гірше сапожніка / лаятися як сапожник [хуже са'позжн'іка] (Вгщ) || [йак са'позжн'ік] (Гдм, Мрн, Трг) || [лайіц'а йак са'позжн'ік] (Крч) || [ру'гайец'а йак са'позжн'ік] (Ббр, Брд, Брз, Яснв) || [мат'ужиц'а йак са'позжн'ік] (Гбн, Жрч, Змш, СтЗг) || [мат'укайец'а йак са'позжн'ік] 'вживати нецензурну лексику' (Слв)

лаятися як Очумелов [лайец'а йак Очу'м'елов] 'вживати нецензурну лексику' (Пст)

лаятися як собака [лайіц'а йак со'бака] (Жрч, Пст, Сд) || [гавкайе йак со'бака] 'вживати нецензурну лексику' (Дбр)

мат за матом [мат за 'матом] 'вживати нецензурну лексику' (ВВл)

матюк ходячий [мат'ук хо'д'ачий] 'вживати нецензурну лексику' (Клн)

мать-перемать [мат'-пере'мат'] 'вживати нецензурну лексику' (Мшс)

не тримати язика [ни три'майе йа'зика] 'вживати нецензурну лексику' (ВКр)

поміями лити [пу'мийами л':е] 'вживати нецензурну лексику' (НРд)

розпустити губу як циган халяву [рознус'тив |зубу йак |циган хал'аву] 'вживати нецензурну лексику' (Мк)

рот як помийниця [рот йак пу'мийниц'а] 'вживати нецензурну лексику' (НРд)

сварливі мухи [свар'лив'і |мух'і] 'сваритися, вживати нецензурну лексику' (ГБр)

що слово, то матюк [шо слово / то мат'ук] 'вживати нецензурну лексику' (Хлп)

язик аж до вух [йа'зик аж до вух] 'вживати нецензурну лексику' (Пвр)

як валянок [йак |вал'анок] 'вживати нецензурну лексику' (Ткт)

як з москалями потеревенив [*йак з москал'ами потеревенив*]
'вживати нецензурну лексику' (Охл)

як паскудниця [*йак паскудниц'а*] 'вживати нецензурну лексику' (Вгщ)

як сучка язиком телпає [*би |сучка йази|ком телпайе*]
'вживати нецензурну лексику' (Бр)





ПСИХОЕМОЦІЙНІ СТАНИ

ЗЛА ЛЮДИНА

- аж кіпить** [аж к'іпнѳт'] 'про злу жінку' (Бхв)
аж чорти давлѳть [аш чур'тѳ давл'ат'] 'про злу жінку' (Бхв)
вѳдьма хвостата [в'ѳд'ма хвос'тата] 'про злу жінку' (Снв)
гостра як нѳж [гостра ѳак н'ѳж] 'про злу жінку' (Злч)
добра премара [добра при'мара] 'про злу жінку' (Клб)
добра як Люципир [добра ѳак Л'у'цѳпѳр] 'про злу жінку' (Мрв)
з'їсти і живого мѳсця не залишити [з'їст' і жи'вѳго м'їсц'а ни оставѳт'] 'про злу жінку' (Лбш)
зла як ведмѳдь [зла ѳак вед'м'ѳд'] 'про злу жінку' (Вгщ)
зла як вепр [зла ѳак вепр] 'про злу жінку' (Вгщ)
зла як вѳдьма / лиха як вѳдьма [зла ѳак в'ѳд'ма] (Брв, ВВл, Остр, Ткт) || [ли'ха ѳак в'ѳд'ма] 'про злу жінку' (Плс)
зла як вовкулака [зла ѳак во'у'ку'лака] 'про злу жінку' (Влх)
зла як звѳрюка [зла ѳак зв'ї'р'ука] 'про злу жінку' (Грдн, Клб)
зла як змѳюка / зла як змѳя [зла ѳак зм'ї'ѳука] (ВВл, Клк, Остр, Трг) || [з'лайа би зме'ѳа] 'про злу жінку' (Бр)
зла як кобра [зла ѳак 'кобра] 'про злу жінку' (Трн)
зла як лихий [зла ѳак ли'хий] 'про злу жінку' (Вгщ)
зла як пантера [зла ѳак пан'тера] 'про злу жінку' (Мрн)
зла як собака [зла ѳак со'бака] (Брж, Гв, Зрч, Крм, НРд, Чрк, Ярс) || [зла ѳак 'сучка] 'про злу жінку' (Клн)
зла як тѳгра [зла ѳак т'ѳгра] 'про злу жінку' (Грд)
зла як чорт [зла ѳак чорт] 'про злу жінку' (Брв, ВВл, Клк, Лкв, Млт, Осв, Остр)
злий на весь свѳт [злий на вес' св'ѳт] 'злий чоловік' (Остр)
злий як лев / [злий ѳак лев] 'злий чоловік' (Злч)
злий як собака [злий ѳак со'бака] 'про злого чоловіка' (Брв, Гдм)

- змія заїдлива** [зм'і'йука за'йадлива] 'про злу жінку' (Хлп)
- змія підколодна** [зм'і'йа пудку'лодна] 'про злу жінку' (НРд)
- лихий як вовк** [ли'хий би во'ук] 'про злого чоловіка' (Бр)
- лютий мов буйвол** [л'ути'й мов 'бу'їв'іл] 'про злу людину' (Чмр)
- недобра як стерв'ятина** [ни'добра йак стерв'йатина] 'про злу жінку' (Злч)
- недобрий як злий пес** [п'і'ниці'а йак пес] (Клк) || [недоб'рече йак злий пес] 'про злого чоловіка' (Брн)
- паршива як гадюка** [пар'шива йак гад'ука] 'про злу жінку' (Клб, Хлп)
- пиляти як пилка** [п'і'л'айе йак пилка] 'про злу жінку' (Хлп)
- плюнь – зашепить** [п'л'ун' – заши'пит'] 'про злу жінку' (Мшв)
- пуста натура** [пуста'на на'тура] 'про злу жінку' (Клб)
- сатана вселився** [сатана'на все'ливс'а] 'про злу жінку' (ВВл)
- сердитий як вогонь** [сер'дитий йак во'гон'] 'злий чоловік' (Жбк)
- сердитий як дощ, коли сонце світить** [сер'дитий йак дошч / коли'сонце с'в'ітит'], жарт. 'злий чоловік' (Смл)
- сердитий як змія / злий як змія** [сер'дитий йак зм'і'йа] (Грдн) || [злий би зме'йа] 'злий чоловік' (Бр)
- січе як січкаря** [с'і'че йак с'і'чкарн'а] 'про злу жінку' (Клб)
- січе як сокира** [с'і'че йак со'кира] 'про злу жінку' (Крч)
- стара відьма** [в'ід'ма ста'ра] 'про злу жінку' (Хлп)
- сукин син** [сукин син] 'злий, підлий чоловік' (Вгщ)
- хоч сірника зітри** [хоч с'ірни'ка зот'ри] 'про злу жінку' (Клн)
- як вовк ходить** [йак во'ук] (Лбш, Трг) || [йак во'ук ходит'] 'про злого чоловіка' (Брж)
- як дзик** [йак з'ік] 'злий чоловік' [Арк'2003, с. 88]
- як звір** [йак зв'ір] (МГл) || [йак зв'ер] 'злий чоловік' (Брж)
- як Зиндіфіра** [йак Зиндих'в'іра] 'про злу жінку' (Ткт)
- як змія сикає** [йак зм'і'йа сика'є] 'про злу жінку' (Лбш)
- як ніж** [йак ну'ж] 'злий чоловік' (Рмк)
- як собака з цепа зірвався** [йак со'бака з 'цепу зур'вавс'а] 'про злого чоловіка' (Грн)

СЕРДИТА ЛЮДИНА

аж іскри сипляться [*аш |іскри |сипл'ац'а*] 'про сердиту жінку' (НРд)

баба рязанська [*баба ра|зан'ска*] 'криклива і сварлива жінка' [Арк'2003, с. 76]

бути вогньова [*бути ву|гн'ова*] 'про сердиту жінку' (Клб)

в чорній хустці [*в |чорн'ї |хустц'ї*] 'про сердиту жінку' (МГл)

вжалила оса [*в|жалила о|са*] 'про сердиту жінку' (Лщ)

вкусити і виплюнути [*вкусити і |випл'ун'*] 'сердитий сам на себе' (Плп)

губи квасити [*губи к|васит'*] 'про сердиту людину' (Брвч)

гедзь вкусив [*гез' вкусив*] 'про сердиту людину' (Пл)

дивитися як коза рогом [*дивитис'а як ку|за |рогом*] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 97]

догори дупою встати [*догори |дупою в|стати*] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 91]

запальна як сірник [*в|спихчива як с|п'ічка*] 'про сердиту жінку' (Крм)

змія в середині [*зм'їа в сире|дин'ї*] 'про сердиту жінку' (Брж)

йому пальця в рот не клади [*йому |пал'ця в рот ни клади*] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 111]

іскри з очей летять [*іскри з о|чей лет'ат'*] 'про сердиту жінку' (Лбш)

їсти поїдом [*їст' |пойїдом*] 'про сердиту жінку' (Мшв)

кипить як борщ [*ки|пит' як боршч'*] 'про сердиту жінку' (Бн)

кисле як квашений огірок [*кисле як к|вашенїй о|г'ірок*] 'про сердитого чоловіка' (Лбш)

кусати губу [*кусати |губу*] 'про сердиту людину' (Брвч)

на життя ображений [*на жит'а об|раженїй*] 'про сердитого чоловіка' (Лбш)

набубнявітися як страус [*набубн'авивс'а як ст|раус*] 'про сердитого чоловіка' (Плс)

надутися як вуж [*на|дувс'а як вуж*] 'про сердитого чоловіка' (Гльв)

надутися як миш на крупу [*на|дулас' як миш на кру|пу*] 'про сердиту жінку' (Лцк)

надутися як міх [на|дувс'а йак м'іх] 'про сердитого чоловіка' (Жбк)

надутися як сич [на|дувс'а йак сич] 'про сердитого чоловіка' (НРд)

напужений як індик [на|пужаниї йак ін|дик] 'сердитий невдоволений чоловік' (Млс)

насупитися як індик [на|супивс'а йак ін|дик] 'про сердитого чоловіка' (Зрч)

насулений як сурок [на|супл'аниї йак су|рок] 'про сердитого чоловіка' (Гдм)

не з тої ноги встав [ни с |тейї ног'ї вс|тати] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 108]

підпали сірника – загориться [п'ідпа|ли с|п'ічку – заго|риц'а] 'про сердиту жінку' (ВВл, Остр)

подивися, женише, твоя дівка не дише [пуди|виса / жи|нише / тву|йа |д'івка ни |дише] 'роздратований' (Лпн)

понуре як ніс у воду опустив [по|нуре / йак н'іс у |воду упу|стив] 'про сердитого чоловіка' (Чрк)

реве і мече [ре|ве і |м'ече] 'про сердитого чоловіка' (Чрк)

ричати як пес [ри|ч'ети йек п'с'ура] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 112]

сердита (надута) як сич [сер|дита йак сич] (Гдм, Лпн) || [на|дута йак сич] 'про сердиту жінку' (Вгщ)

сердита як вогонь [сер|дита йак ву|гон'] 'про сердиту жінку' (Клб)

сердита як змія [сер|дита йак з|м'їка] 'про сердиту жінку' (Грн)

сердитий як вогонь [сер|дитиї йак во|гон'] (Клк) || [йак о|гон'] (Клн) || [йак ву|гон'] 'про сердитого чоловіка' (Крч)

серце з перцем [серце з |перцем] 'про сердиту людину' (Брвч)

сидить як царівна несміяна [си|дит' йак ца|рєвна несм'і|йа-на] 'про сердиту жінку' (Плц)

сичить як гадюка [си|чит' йак га|д'ука] 'про сердиту жінку' (Пл)

скалиться як звірина [шк'іриц'а йак зв'іри|на] 'про сердитого чоловіка' (Злч)

ОБРАЖЕНА ЛЮДИНА

собаки беруть [сoбaкu бe|pут'] 'про сердитого чоловіка' (Гдм)
шепіти як на утюгові слина [шu|пuт' йaк нa ут'у|гoвe c'л'ун'а] 'про сердиту жінку' (Пл)

шпари зайшли [шu|пapи зaйш|ли] 'про сердитого чоловіка' (Клб)

яд випустила [йад |вuпyстuлa] 'про сердиту жінку' (Грг)

як видра [йaк |вuдpa] 'про сердиту жінку' (Грн)

як вихор [йaк |в'ixop] 'про сердитого чоловіка' (Злч)

як гадюка [йaк гa|д'yкa] 'про сердиту жінку' (МГл)

як голодні собаки [йaк гo|лoднu coбaкu] 'про сердитого чоловіка' (Смл)

як з цепа знятий [йaк з |цeпa зн'aтuй] 'про сердитого чоловіка' (ВВл)

як індик надутий [йaк iн|дuк нa|дyтuй] (Клн) || [зaв|сuдu нa|дyтu йaк г'iн|дuкu] (Млт) || [нa|дyтuй йaк iн|д'yк] 'про сердитого чоловіка' (Гв)

як коза [йaк кo|зa] 'про сердиту жінку' (Плц)

як мігера [йaк мu|гepa] 'про сердиту жінку' (Млш)

як оси [йaк |oсu] 'про сердиту людину' (ВКр)

як палимутки [йaк пa|лuмyткu] 'про сердиту людину' (ВКр)

як розпечене залізо: плюнь – буде шепіти [йaк poз|пeчaнe зa|л'ізo / пл'ун' – |бyдe шu|п'итu] 'про сердиту жінку' (Мшв)

як собака [йaк сyбaкe] 'про сердитого чоловіка' (Грн)

як субака на прив'язі [йaк сyбaкa нa п'pи|yйaз'і] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 124]

як ураган [йaк ypa|гaн] 'про сердитого чоловіка' (Лцк)

як чорна хмара [йaк x|мapa |чoрнa] 'про сердиту жінку' (Злч)

ОБРАЖЕНА ЛЮДИНА

в чорній хустці [в |чoрн'ій |хyстц'і] 'про ображену людину' (МГл)

губи надуті [гyбu нa|дyлa] 'про ображену людину' (Лцк)

губи надуті як капиці [гyбu нa|дyв йaк |кaпuц'і] 'бути ображеним' (Мщн, Лбх)

злий на весь світ [злuй нa вeс' св'іт] 'про ображену людину' (Остр)

кисле як квашений огірок [кисле йак к'вашеній ог'ірок] 'про ображену людину' (Лбш)

людина недогода [л'удина – ниду'года] (Прв) || [ни'чим ни до'годиш] (Прв)

на життя ображений [на жи'т':а об'раженій] 'про ображену людину' (Лбш)

надутися як міх [на'дувс'а йак м'іх] 'про ображену людину' (Жбк)

надутися як сич [на'дута йак сич] (Вгщ) || [на'дувс'а йак сич] 'про ображену людину' (НРд)

наїстися лимонів [на'йівс'а ли'мон'ів] 'про ображену людину' (ВВл)

накупитися як індик [на'супивс'а йак ін'дик] 'про ображену людину' (Зрч)

накуплений як сурок [на'супл'аний йак су'рок] 'про ображену людину' (Гдм)

понуре як ніс у воду опустив [по'нуре йак н'іс у 'воду упу'стив] 1) 'ображена людина' (Чрк); 2) 'вперта людина' (Клб)

сам чорт не вгодить [сам чорт ни в'год'ат'] 'про ображену людину' (Хлп)

сидить як царівна несміяна [си'дит' йак ца'рєвна несм'і'йа-на] 'про ображену людину' (Плц)

скривитися (надутися) як середа на п'ятницю [скри'вивс'а йак сере'да на п'йатниц'у] (Врн) || [на'дувс'а йак сере'да на п'йатниц'у] 'про ображену людину' (Снв)

як жаба [йак 'жаба] 'про ображену людину' (Трс)

як індик надутий [йак ін'дик на'дутий] (Клн) || [зав'сиди на'дути йак г'інди'ки] (Млт) || [на'дутий йак ін'д'ук] 'про ображену людину' (Гв)

як удвуд [йак уд'вуд] 'про ображену людину' (Лбчв)

РАДІСНА ЛЮДИНА

довольна як муха в тепло [ду'вол'на йак 'муха в теп'ло] 'про радісну жінку' (Гдм)

довольна як слон [ду'вол'на йак слон] (Пл) || [до'вол'на би слон] 'про радісну жінку' (Бр)

СОРОМ'ЯЗЛИВА ЛЮДИНА

раденький, що дурненький [*ра'ден'киї / шо дур'нен'киї*] 'про радісного чоловіка' (Врн)

радий як свиня [*радиї йак сви'н'а*] 'про радісного чоловіка' (ВВл, Остр)

радий як слон [*радиї йак слон*] (Клк, Лбш, Прв) || [*йак слон*] 'про радісного чоловіка' (Бхв)

радий як сніп [*радиї йак снуп*] 'про радісного чоловіка' (Грн)

радіти як дурень думкою [*ра'д'іє йак 'дурен' 'думкоюу*] 'про радісного чоловіка' (Вгщ)

світитися як слон [*с'в'ітица йак слон*] 'про радісного чоловіка' (Хлн)

сміятися як дурень до сала [*с'м'і'йец'а йак 'дурин' ду 'сала*] 'про радісного чоловіка' (Мшв)

тішитися як дурень цвяхом [*т'ішиц'а йак 'дурин' гвозд'ом*] 'про радісного чоловіка' (Мшв)

СОРОМ'ЯЗЛИВА ЛЮДИНА

в вовка очей позичати [*в 'вовка о'чей пози'чайе*] 'сором'язливість' (ВВл)

все одно як целка [*все'р'івно йак 'целка*] 'про сором'язливу дівчину' (Овд)

встидлива як дитина [*встид'лива йак ди'тина*] 'про сором'язливу дівчину' (Смд)

встидлива як Єва / стидлива Єва [*встид'лива йак 'Йева*] (Ббр, Жрч) || [*стид'лива Йева*] (Снв) || [*стид'лива йак 'Йева*] 'про сором'язливу дівчину' (Вгщ)

встидлива як калина [*встид'лива йак ка'лина*] 'про сором'язливу дівчину' (Дбр)

встидлива як лебідка [*встид'лива йак ли'б'ідка*] 'про сором'язливу людину' (Звн)

встидлива як маленьке ягня [*встид'лива йак ма'лен'ке йаг'н'а*] 'про сором'язливу людину' (Яснв)

встидливий як Марися [*встид'ливиї йак Ма'рес'а*] 'про сором'язливого хлопця' (ВВл, Остр)

готовий крізь землю провалитися [*го'товий кр'із' 'земл'у прова'литис'а*] 'про сором'язливого хлопця' (Брн)

з печі не злізти [з 'печ'і ни зл'ізе] 'про сором'язливу людину' (Крс)

згоріти від сорому [згу'р'ів в'ід 'сорому] 'про сором'язливого хлопця' (Брн)

мамин синочок [ма'мин си'ночок] 'про сором'язливого хлопця' (Пст)

мамина цяця [мамина 'ц'ац'а] 'про сором'язливу дівчину' (Дрн)

сидіти як квочка на кублі [сидит' 'як к'вочка на кубл'і] 'про сором'язливу людину' (Пст)

скромняга як Меланя [скром'н'ага 'як Ма'лан'а] 'про сором'язливу дівчину' (Смв)

слова не видушити [с'лова не 'видушиш] 'про сором'язливого хлопця' (Псн)

смирна як вода [с'мирна 'як во'да] 'про сором'язливу людину' (Бтн)

сором'язлива як берізка [сором'язлива 'як бе'р'ізка] 'про сором'язливу дівчину' (Смд)

стидатися як дівка до вінчання [стидай'ц'а 'як 'д'івка до в'ін'чан':а] 'про сором'язливу дівчину' (Мшв)

стидлива як королева [стидл'іва 'як куро'л'ева] 'про сором'язливу дівчину' (Бржк)

стидливий як їжак [стидливий 'як ї'жак] 'про сором'язливого хлопця' (Вгщ)

стидливий як мала дитина [стидливий 'як ма'ла ди'тина] 'про сором'язливого хлопця' (Млн)

стидно як видно / стидно як видно, а ще більше – як немає що показати [с'тидно 'як 'видно] (Гдм, Грдн, Клб) || [с'тидно ко'ли 'видно] (Брв) || [с'тидно 'як 'видно / а ше 'б'іл'ше – 'як ни'ма шо пока'зати] 'про сором'язливу дівчину' (Мшв)

тиха як ніч [тиха 'як н'іч] 'про сором'язливу дівчину' (Псн)

тихіше води – нижче трави [ти'х'іше во'ди – 'нижче тра'ви] 'про сором'язливу людину' (Дгш)

тихоня застенчева [ти'хун'а зас'т'енчева] 'про сором'язливу дівчину' (Клн)

ЛЯКЛИВА ЛЮДИНА

чемна дівчина [чeмнa |д'івчина] 'про сором'язливу дівчину' (Слв)

як Бущи́ха [йак |Бущи́ха] 'про сором'язливу дівчину' (Тпл)

як діви́ця [йак д'іви́ця] 'про сором'язливу дівчину' (Крч)

як коцю́ба за пі́ччю [йак коц'у|ба за н'іч'у] 'про сором'язливу дівчину' (Млн)

як пі́ч колу́пати / пі́ч колу́пати / тільки пі́ч колу́пати [йак н'іч колу́пайе] (Гбн, Дбрв) || [н'іч колу́пайе] (Дтн, Кзл) || [т'і́л'ки н'іч колу́пати] (Брз) || [си|дит' та ї н'іч колу́пайе] 'про сором'язливу людину' (Ввн)

ЛЯКЛИВА ЛЮДИНА

бійся крохильницьких людей і козлівську греблю [б'і́с'а крохил'ни́ц'ких л'у|де́ї і куз'л'івс'ку г'ребл'у] 'потрібно знати чого боятися' (Лкч)

боятися як жид сала [бо|йатис' йек жит |сала] 'про лякливого хлопця/чоловіка' [Арк'2003, с. 92]

боятися як жид хреста [бо|йатис йак жид хрис|та] 'про лякливого хлопця/чоловіка' [Арк'2003, с. 92]

боятися як заєць бубна [бо|йатис' йак |зайец' |бубна] 'про лякливого хлопця/чоловіка' [Арк'2003, с. 93]

боятися як звір вогню [бо|йі́ця йак з'в'ір вогн'у] 'злякатися' (Крчв)

боятися як чорт ладану [бо|йі́ця йак чорт |ладану] (Глв) || [йак чорт |ладану] 'про лякливого хлопця/чоловіка' (Клб)

боятися, щоб не з'їли [бо|йі́ця / шоп не з'їли] 'злякатися' (Слс)

волосся дибки [во|лос':а |дибки] 'про лякливу людину' (Ткт)

волосся дибом стає (торчить) [во|лос':а |дибом ста|йе] (Клн) || [во|лос':а |дибки с|тало] (Лцк) || [во|лос':а |дибом тор|чит'] (ВВл, Остр) || [аш волос':а |дибом ста|йе] 'про лякливу людину' (Ярс)

волосся на голові дибом [во|лос':а на голо|в'і |дибом] 'про лякливу людину' (Брн)

воші кусають [вош'і ку|сайут'] 'страшно, боятися' (Пдм)

дрож пробиває [дрож проби|вайє] ‘відчувати страх, боятися’ (Млс)

душа в п’ятках / душа в п’ятки [ду|ша в п’йатках] (Смл, Хлп) || [ду|ша в п’йатки] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (НРд)

жижки трусяться [жижки т’рус’ац’а] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Клк)

заяча душа [зайача ду|ша] ‘про лякливого хлопця/чоловіка’ (Злч)

коси дибом стали [коси |дибом с’тали] ‘про лякливу людину’ (Брв)

кров холоне [кров холоне] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Брн)

матка на нулю [матка на ну|л’у] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Клб)

матка опустилась [матка опу|стилас’] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Зрч, Мшв)

мороз по тілу [мо|роз по т’ілу] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Лбш)

мороз по шкірі [мо|роз по шк’ір’і] (Ткт, Чрк) || [мо|роз по шкуре] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Грн)

мурашки по тілі [му|рашк’і ну т’іл’і] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Клб)

мурашки по шкірі [му|рашки ну шк’ір’і] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Врн)

напудити в штани [на|пудив в ш’тан’і] ‘злякатися’ (Пл)

пудкий як заєць [пудкй би |зайец’] ‘про лякливого хлопця/чоловіка’ (Бр)

серце в п’ятки втікло / серце в п’ятках [серце в п’йатк’і вт’ікло] (Рсв, Трг) || [серце в п’йатках] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Грдн, Клб)

серце вискочить [серце |вискуч’іт’] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Бхв)

тептися як жид на купі [ти|пец’а йак жид на |купи] ‘про лякливого хлопця/чоловіка’ (Мшв)

тремтіти як осика [трим|тит’ йак о|сика] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Лпн)

труситися як осиковий лист [т’русиц’а йак о|синовиї лист] ‘про лякливого хлопця/чоловіка’ (Мшв)

ЩАСЛИВА ЛЮДИНА

у страху великі очі [*у стра|ха вел|икі| і |вочі|*] ‘про лякливого хлопця/чоловіка’ (Вшн)

холоне серце [*хо|лоне |серце|*] ‘про лякливу дівчину/жінку’ (Брн)

як боягуз [*й|ак бой|агуз|*] ‘про лякливого хлопця/чоловіка’ (Млт)

ВЕСЕЛА ЛЮДИНА

весела як Капітошка [*ве|сели й|ак Кап|і|тошка|*] ‘про веселу людину’ (Брг)

веселий як сонячний день [*ве|селий й|ак |сон|ашній ден|*] ‘про веселу людину’ (Мщн)

ЩАСЛИВА ЛЮДИНА

Бог щастям надівив [*Бог |щаст|ам над|і|лив|*] ‘людина, якій постійно щастить’ (Влх)

в рубашці роджений [*в ру|башц|і |роджений|*] ‘щаслива людина, якій постійно щастить’ (Лбчв)

в сорочці родилась [*в су|рочц|і ру|дилас|*] (Вгщ) || [*в со|рочц|і ро|дилас|*] ‘щаслива людина, якій постійно щастить’ (Брж)

гори покорити [*гори по|ко|рив|*] ‘про щасливу жінку’ (Крчв, Лщ)

жити як вареник в маслі [*жи|ве й|ак ва|реник в |масл|і|*] (Клн) || [*й|ак ва|реник в |масл|і|*] ‘людина, якій постійно щастить’ (Лбш)

не будь красним, а будь щасним [*ни буд| красним / а буд| ш|часним|*] ‘щаслива доля незалежно від зовнішньої краси’ (Бржк)

не родись красний, але щасний [*ни |родиц|а к|расній / але |щасній|*] ‘щаслива, але невродлива особа’ (Тпл) || [*не ру|дис| к|расної / а |щасної|*] (Бхв) || [*ни ру|дис| к|расній / а |щасній|*] (Бн) || [*н|е ра|д|іс| кра|с|івоюу / а ш|час|л|івоюу|*] (Хлп) || [*ни ру|дис| кра|сивої / а ру|дис| ш|час|ливоїу|*] (Гв) [*встала вро|дилас| некра|сивої / а ш|час|ливоїу|*] ‘щаслива доля незалежно від зовнішньої краси’ (Бржк)

хоч не з красою, аби з головою [*хоч ни з кра'союу аби з гулу'воюу*] (Тпл), 'щаслива доля незалежно від зовнішньої краси' (Смл)

хоч сама не вельми, а щастя має [*хоч са'ма ни |вел'ми / а |ш'част'а |майе*] 'щаслива, але невродлива особа' (Тпл)

щастя повен двір [*ш'част'а |повин двир*] 'щаслива родина' (Мшв)

щастя повні штани [*ш'част'а |повн'і шта'ни*] 'про щасливу людину' (Омл)

як в Бога за пазухою [*й'ак у |Бога за |пазухоюу*] 'щаслива людина, якій постійно щастить' (Лбчв, Гв, Остр)

як в Бога за плечима [*й'ак в |Бога за пл'ечима*] 'щаслива людина, якій постійно щастить' (Хлп)

як давали красу, то я спала, а як давали щастя, то я встала [*й'ак да'вали кра'су / то йа сп'ала / а й'ак да'вали |ш'част'а / то йа вс'тала*] (Мшв) || [*й'ак Бог да'вав кра'су / то йа сп'ала / а й'ак |ш'част'а / то йа вс'тала*] 'щаслива людина не зовсім привабливої зовнішності' (Клб)

як у мішку вродитись [*й'ак у м'іш'ку вродивс'*] 'про щасливу людину' (Брз)

НЕЩАСЛИВА ЛЮДИНА

берега пуститися [*берега пус'тилис'а*] 'про нещасливу людину' (Крчв, Чмр)

битися об поли руками [*битис'а об |поли руками*] 'про нещасливу людину' (Брвч)

біда за бідою [*б'іда за б'ідоюу*] (Врн) || [*би'да за би'доюу*] (Мшв) || [*б'іда за б'ідоюу*] 'часті негаразди в сім'ї' (Мрн)

біда за бідою біду тягне [*б'іда за б'ідоюу б'іду |т'ане*] 'часті негаразди в сім'ї' (Остр)

біда научить [*б'іда на'вучит'*] 'зробити висновок' (Бхв)

біда сама не йде, а горе і журбу веде [*б'іда са'ма ни їде / а |горе і жур'бу ве'де*] 'часті негаразди в сім'ї' (Вгщ)

біда сама не ходить, а діток за собою водить [б'іда сама ни |ходит' / а |д'іток за со|бойу |водит'] (Грн) || [б'іда сама ни |ходит' / а д'іто|чок ви|де] 'часті негаразди в сім'ї' (Прв)

біжи, бідо, за водою, а я зараз за тобою [б'іжи б'ідо за во|дою / а |я |зараз за то|бойу] 'намагання подолати негаразди' (Плп)

де тонко там і рветься [де |тонко / там і р|вец'а] 'часті негаразди в сім'ї' (НРд)

долею биті [долею |бит'і] 'про нещасливих' (Бжн)

доля не дорога, возом не об'їдеш [дол'а ни ду|рога / |возом ни об'їдиш] 'неможливість змінити події' (Свн)

знати по чім лихо [з'нає по ч'ім |лихо] 'про нещасливу людину' (ВКр)

і хата згоріла, і хер не стоїть [і |хата згор'іла і х'ер ни сто|їт'] 'коли постійно не щастить' (Квл)

кому волі доволі, а кому нема ніяк [ку|му |вол'і ду|вол'і / а ку|му ни|ма ни|їак] 'у кожного своя доля' (Жрч)

нема долі [ни|ма |доли] 'про нещасливу людину' (Трс)

одна біда й за собою другу волоче [од|на б'іда |їде за со|бойу д|ругу волоче] (Прс) || [б'іда сама ни |їде / а за су|бойу ви|де] (Хлп) || [б'іда сама ни |ходит'] 'часті негаразди в сім'ї' (Гв)

одна біда не ходить [од|на б'іда ни |ходит'] (Брж) || [б'іда од|на не |ходит'] (Млш) || [б'іда од|на ни |ходит'] 'часті негаразди в сім'ї' (Івн)

одна біла не іде, а за нею десять [од|на би|да |їде / а за |нею |дес'іт'] 'часті негаразди в сім'ї' (Мшв)

одна піде, а друга прийде [од|на п'іде / а д|руга при|їде] 'часті негаразди в сім'ї' (Гдм)

прийшла біда – відкривай ворота [приш|ла би|да – одкри|вай воро|та] 'часті негаразди в сім'ї' (НРд)

сьорбнути лиха [с'орб|нули |лиха] 'нещаслива жінка' (ВКр)

така доля в неї [та|ка |дол'а в |нейі] 'нещаслива жінка' (Трс)

чорна біда [чорна би|да] 'тяжка втрата' (Клн)

чорна полоса [чорна поло|са] 'часті негаразди в сім'ї' (Смл)

щастя й горе поруч ходять [ш|част'а і |горе |поруч |ход'ат'] 'часті негаразди в сім'ї' (Лбчв)

БУТИ ВЕЗУЧИМ

Бог помилював / Бог змилювався / Бог змилосердився [*Бог по|милював*] (Плц) || [*Бог з|милювався*] (Клн) || [*Бог змило|сердився*] 'полегшення після якогось хвилювання' (Прс)

все пучком [*все пуч|ком*] (МГл) || [*все їде пуч|ком*] 'завжди щастить' (Грн)

гора з плеч [*гора з плеч*] 'полегшення після якогось хвилювання' (Остр)

дійшло до ладу [*д'їшло до ладу*] 'досягнуто поставленої мети' (Жбк)

добре те, що добре кінчається [*добре те / що добре к'ін|чайец'а*] 'полегшення після якогось хвилювання' (Хлп)

душа на місце вернулася [*душа на місце вир|нулася*] 'полегшення після якихось негараздів' (НРд)

знов на світ народилася [*знов на світ наро|дилас'а*] 'полегшення після якогось хвилювання' (Брн)

камінь з душі скотився [*кам'ін' з душі ско|тився*] 'полегшення після якогось хвилювання' (Остр)

кінець поганій початок хороший [*к'інец' по|ганій поча|ток хорошиї*] 'віра у щось краще' (Лбш)

не падай духом [*не падаї духом*] 'підтримка у якихось негараздах' (Зрч)

ото в їх доля, живуть по божому [*ото в їх дол'а / живут' по |божому*] 'хороше життя у злагоді та мирі' (Влм)

повезло як втопленнику [*повезло би втопленнику*] 'пощастило' (Прв)

як камінь з душі впав [*як кам'ін' з душі в|пав*] 'полегшення після якогось хвилювання' (Гдм)

як камінь з серця [*як кам'ін' з |серц'а*] 'полегшення після якогось хвилювання' (Брж)

СМІЯТИСЯ

аж рот порваввся [*аж рот пор|ваввся*] 'сміятися' (Брв)

весело було як батька ховали: музика грала, цукерки давали [*весело було як бат'ка ху|вали / |музика грала цук'ерки да|вали*] 'недоречний сміх' (Лцк)

СМІЯТИСЯ

видного гупого по сміху його [*в'ідно гуп'его ну см'іху /йего*] 'сміятися без причини' (Гщ)

виставити свої тридцять два [*виставив своїй т'рицат' два*] 'сміятися' (Плц)

з привітом [*з при'ветом*] 'дуже сміятися' (Мжс)

заводити хахоньки [*за'воде |хакон'ки*] 'сміятися' (Брн)

зуби продавати [*зуби прода'йе*] 'сміятися' (Крм)

зуби сушити [*зуби |сушит'*] 'сміятися' (Остр)

зуби шкалити [*зуби ш'калити*] 'сміятися' (Влх)

кидати в сміх [*кидає в см'іх*] 'сміятися' (Брн)

кишки порвати [*кишки пур'вати*] 'сміятися' (Пл)

кобила віддихає [*ку'била отди'хайе*] 'сміятися' (Вгщ)

либитися як гієна [*либиц'а йак г'і'йєна*] 'сміятися' (Чрк)

лупити зуби [*лупити |зуби*] 'голосно сміятися без причини' (Жрвн)

не смійся, я лошадей боюсь [*не см'ійс'а / йа лоша'д'ей бо'йус'*] 'голосно сміятися' (Чрс)

реготати як кінь до віса [*ре'гоче йак кин' ду ву'са*] 'сміятися' (НРд)

реготати як корова [*рже йак ко'рова*] 'сміятися' (Трг)

ржати як кобила (коняка, кінь) [*рже йак ко'била*] (Брж,

Врн, Снв, Ткт) || [*рже йак ко'н'ака*] (Клн, Хлп, Чрк) || [*ір'же*

йак ко'н'ака] (Лбш) || [*г'ір'же йак ку'н'ака*] (Бр) || [*рже йак*

к'ін'] (Зрч, Млш) || [*г'ір'же йак к'ін'*] (Влх) || [*рже йак кин'*]

(Грн) || [*ре'гоче би кин'*], згруб. 'сміятися' (Клб)

сиру наїстися [*сиру на'йівс'а*] 'сміятися без причини' (Грх)

сміх мене брав, як мій батько вмирав [*см'іх мене брав йак м'ій |бат'ко вми'рав*] 'недоречний сміх' (Грг)

сміх як дзвінок [*см'іх йак зв'інок*] 'дзвінкий сміх' (Млш)

сміятися аж заливатися [*см'і'йєц'а аш зали'вайєц'а*] 'сміятися' (ВВл, Остр)

сміятися як дурний до мила [*см'і'йєц'а йак дур'ній до |мила*] 'сміятися без причини' (Мвн)

сміятиться як дурний до сиру / сміятися як дурний до сала [*с'м'і'йєц'а йак дур'ній до |сера*] (Рсв) || [*с'м'і'йєц'а йак |дурин' до |сала*] 'сміятися' (Мшв)

шкіритися на всі тридцять два [ш|к'іриц'а на вс'і т'риц'ат' два] 'сміятися' (Лцк)

шкіритися як кінь до будяка [ш|к'іриц'а йак к'ін' до буд'ака] 'сміятися' (Грг)

шкіритися як кінь до кобили [ш|к'іриц'а йак к'ін' до ко|били] 'сміятися' (Ртн)

що хіхочеш – сіна хочеш [шо хе|хочеш – |с'іна |хочеш] 'сміятися' (Лщ)

як печене порося [йак пе|чене поро|с'а] 'сміятися' (Брвч)

як циган до сала [йак |циган ду |сала] 'сміятися' (НРд)

ПЛАКАТИ

вже очі повигнивали [вже |очи повигни|вали] 'голосно плакати' (Брв)

виплакати очі [виплакала |очи] 'постійно плакати' (Бр)

вити як тіка [ви|йе йак т'іка] 'голосно плакати' (Грн)

вичитати як плакса [вичи|тайе йак п|лакса] 'голосно плакати' (Ткт)

вичитати як світ вимер [вичи|тайе йак с'віт |вимир] 'голосно плакати' (Вгщ)

густи як корова [ри|ве йак ку|рова] 'голосно плакати' (Брн, ВВл, Влх, Грн, Мрн, Мшв, Остр, Ощв, Снв, Хлп, Чрк)

заплакати як слину сплюнути [зап|лакати би с|лину п|л'у-нути] 'голосно плакати' (Брв)

крокодилячі сльози [кроко|д'іл'ач'і сл'ози] 'обманні сльози' (Остр, ВВл)

мазя крамарська [маз'а кра|манс'ка] 'про плаксиву жінку' (Злз)

нюні розпускати [н'ун'і розпус|кайе] (Клн) || [н'ун'і роспус|кат'] (Лпн) || [пус|кайе |н'ун'і] 'голосно плакати' (НРд)

нюняти як мале дитя [н'ун'айе йак ма|ле ди|т'а] 'голосно плакати' (Лбш)

очі на мокрому місці [очи на |мокрому |м'ісц'і] (Мшв, Ярс) || [гочи на |мокрому |м'ісц'і] 'голосно плакати' (НРд)

ПЛАКАТИ

плакати крокодилячими сльозами [п\лаче крокодил\ачими сл\о\зами] ‘обманні сльози’ (ВВл)

плакати як мазя [п\лаче йак маз\’а] ‘голосно плакати’ (Бхв)

плакати як ненза [п\лаче йак |ненза] ‘голосно плакати’ (Лкв)

плакати як сопля на стіні [п\лаче йак соп\л\’а на ст\’ін\’і] ‘голосно плакати’ (Зрч)

плаксива верба [п\лак\сива вер\’ба] ‘голосно плакати’ (Лкв)

плач Ярославни [п\лач Йарос\лавни] ‘плакати’ (Мк)

ревти як бугай [р\иве йак бу\гай] ‘голосно плакати’ (Зрч)

ревти як корова [р\уде йак ку\рова] ‘голосно плакати’ (Грн)

ревти як хтось умер [р\еве йак хтос\’ умер] ‘голосно плакати’ (Грн)

рова-корова [р\ова-ко\рова] ‘голосно плакати’ (Зрч)

розкиснути як капуста [роз\кисла би ка\пуста] ‘голосно плакати’ (Бр)

розпустити нюні [розпус\тила |н\ун\’і] ‘голосно плакати’ (Лщ)

румсати як плакса [рум\сайе йак п\лак\са] (Злч) || [йак п\лак\са] ‘голосно плакати’ (Сшч)

рюмси розпускати [р\умси розпус\кайе] ‘голосно плакати’ (Клн)

сльози як дощ восени [сл\’ози йак дошч восе\ни] ‘голосно плакати’ (Смл)

соплі жувати [соп\л\’і жу\йе] ‘голосно плакати’ (Мшв)

трубити в кулак [тру\бити в ку\лак] ‘плакати’ (Брвч)

як мазьоха [йак ма\з\’оха] ‘голосно плакати’ (Клб)

як мале дитя [йак ма\ле ди\т\’а] ‘голосно плакати’ (Грдн)

як нюня [йак |н\ун\’а] ‘голосно плакати’ (Ткт)

як пискля [йак |писк\л\’а] ‘голосно плакати’ (Вгщ)

як розмазьоха [йак розма\з\’оха] ‘голосно плакати’ (Млт)





ВОЛЬОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

ГОРДА ЛЮДИНА

- башка догори** [*башка дузури*] ‘про гордого’ (Клб)
голову несе як гусак [*голове несе як гусак*] ‘про горду людину’ (Ггр)
горда як княгиня [*горда як кн’агин’а*] ‘про горду людину’ (Гдм)
горда як орел [*горда як орел*] ‘про горду людину’ (Жбк)
горда як пава [*горда як пава*] (Плц, Лбш, Квл) || [*іде як пава*] ‘про горду людину’ (Хлп)
горда як цариця [*горда як цариц’а*] ‘про горду людину’ (Чрк)
гордий як індик [*гордий як ін’д’ук*] (Клк) || [*надув’а як ин’дик*] ‘про гордого’ (НРд)
гордий як пам’ятник [*гордий як пам’ятник*] ‘про гордого’ (Остр)
губи не стулити [*губи ни стулит’*] ‘про гордого’ (Клн)
йти, до землі не торкатися [*іде до земл’і ни торк’нец’а*] ‘про гордого’ (Клн)
корона з голови не впаде [*ко’рона з голо’ви ни впа’де*] ‘про горду людину’ (Чрк)
морду закупиздити [*морду заку’пиздила*] ‘про гордого’ (МГл)
мухи в носі / мухи в носі грають [*мухи в нос’і*] (Пл) || [*мух’і в нос’і грайт’*] ‘про горду людину’ (Брвч)
носа дерти [*носа ди’ре*] ‘про гордого’ (Лцк)
пір’я розпустити [*п’ір’я розпус’тити*] ‘про горду людину’ (Пл)
померла Малаха – я не твоя сваха [*пумерла Мал’аха – ја не т’воја сваха*] ‘не визнання родинних зв’язків, гордовита людина’ (Грг)
розпустити хвоста [*рузпус’тив х’воста*] ‘про гордого’ (НРд)

ТЕРПЛЯЧА ЛЮДИНА

ставити себе вище тапочка [*с'тавит' се|бе |вишче |тапочка*] 'про гордого з високою самооцінкою', із сарказм. (Цмн)
ходить як павлін [*ходить' йак пав|л'ін*] 'про гордого' (НРД)
ціни собі не зложити [*ци|ни со|бі ни зложит'*] 'горда людина, яка себе переоцінює' (Мшв)
через губу не переплюнути [*через |губу ни переп|л'унути*] 'про горду людину' (Плц)
як павич [*йак |павич*] 'про гордого' (Івн)
як три рубля вкупі [*йак три рубл'а в |куп'і*] 'про гордого' (Врн)

ТЕРПЛЯЧА ЛЮДИНА

із залізним терпінням [*з за|л'ізним терп'ін':ам*] 'про терплячу жінку' (Брж)
капелюх знімає [*капел'ух зн'і|майє*] 'про терплячу людину' (ВКр)
нерви залізні [*нерви жел'ізні'і*] (Чрк) || [*жил'ізни |нерви*] 'про терплячу жінку' (Острц)
сам собі руку січе [*сам |соб'і |руку с'і|че*] 'про терплячу людину' (ВВл)
свята святих [*с'в'ата с'в'атих*] 'про терплячу людину' (ВКр)
стальні нерви [*стал'ни |н'ерви*] 'про терплячу жінку' (Брв)
терпить терпило [*терп'ит' терп'ило*] 'про терплячого чоловіка' (Прв)
терпіти як камінь [*тирп'ит' йак |камін'*] 'про терплячу жінку' (Мшв)
терпіти як на розтерзанні [*терп'ит' йак на рузт'і|зан'ійі*] 'про терплячу жінку' (Вгш)
терпіти як собака холод [*терп'ит' йак со|бака |холод*] 'про терплячого чоловіка' (Гдм)
терплячий як верблюд [*терп'л'ачий йак вербл'уд*] 'про терплячу людину' (Вгш)
хоч пальця врїж [*хоч |пал'ц'а врїж*] 'про терплячу жінку' (Крп)
хоч рїж, а терпить [*хоч р'їж / а терп'ит'*] 'про терплячого чоловіка' (Хлп)

ЧЕСНА ЛЮДИНА

мати Бога в душі [майє ʼБога в душ'і] 'про чесну і справедливу особу' (Клн)

правдиві як смерть [прав'див'і йак смерт'] 'про чесну людину' (Мжс)

святий чоловік [с'в'атий чолов'ік] 'про чесну і справедливу особу' (Лкв)

справедливий як качалка [справед'лива йак качалка] 'про справедливу людину' (Бжн)

строга, але справедлива [ст'рога / али спарид'лива] 'надмірна вимогливість і чесність' (Хлп)

чесна як бідняк [чесна йак б'ідн'ак] 'про чесну і справедливу особу' (Грн)

чесна як Ленін [чесна йак ʼЛен'ін] 'надмірна чесність', із сарказм. (Цмн)

чесний як Божий дар [чесний йак ʼБожий дар] 'про чесну людину' (ВКр)

чесний як мала дитина [чесний йак ма'ла ди'тина] 'про чесну людину' (Бжн)

як дзеркало [йак ʼзеркало] 'про чесну людину' (Пл)

як суддя [йак су'д':а] 'про чесну і справедливу особу' (Гдм, Прв)

ДОБРА ЛЮДИНА

до хворого місця ложити [добрий / хоч ду ʼвавки кла'ди] (Снв) || [ду х'ворий ʼм'ісц'а ло'жи] 'надмірна людська доброта' (НРд)

добра душа [добра душ'е] (ВКр) || [добра ду'ша] 'надмірна людська доброта' (Млт, МГл, Квл)

добра як мед [добра йак мед] 'про добру людину' (Омл)

добра, що хоч ду серця приложи [добра / шо хоч ду ʼсерц'а прило'жи] 'надмірна людська доброта' (Бржк)

достойна почиту [дост'ойна по'читу] 'надмірна людська доброта' (Клн)

і в борщ вкинути, і на хліб намазати [і в борщ вк'іннути / і на хл'іб на'мазати] 'надмірна людська доброта' (Цмн)

і мухи не троне [і мух'і не т'роне] 'про добру людину' (Крчв)

УПЕРТА ЛЮДИНА

миш не обідить [*миш ни зоб'їдит'*] 'надмірна людська доброта' (Ткт)

ніколи словом нікого не обідить [*николи словом никого ни об'їдив*] 'надмірна людська доброта' (Брж)

нічого не змутить [*ничо ни змутит'*] 'чесність' (Влм)

сама святость [*сама св'атост'*] 'надмірна людська доброта' (Смл)

хоч бери та жуй, саме в рот проситься [*хоч бири таї жуї / са|ме в рот п|росиц'а*] 'надмірна людська доброта' (Вгщ)

хоч віршовки вий [*хоч в'їр'овк'ї виї*] 'надмірна людська доброта, слухняність' (Мшв)

хоч до вавки прикладати (класти) [*хоч ду |вавки прикла|даї*] 'надмірна людська доброта' (Клб)

хоч на рану прикладати [*хоч на |рану прикла|даї*] (Ощв) || [*хоч до |ране прикла|даї*] (Грн) || [*хоч до |рани прикла|даї*] 'надмірна людська доброта' (Брж, Лбш, Хлп, Брн, Остр)

хоч на хліб намазувати (мазати) [*хоч на хл'їб на|мазуї*] (Гдм) || [*хоч на хл'їб маж*] (Прв) || [*хоч на хл'їб |бери ї маж*] 'надмірна людська доброта' (Грн)

хоч свічки ліпи [*хоч св'їч|ки л'їпцї*] 'надмірна людська доброта' (Тпл)

як мат' Тереза [*їак мат' Те|реза*] 'надмірна людська доброта' (Лкв)

УПЕРТА ЛЮДИНА

вмер і дивиться [*вмер і |дивица*] 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 82]

вперта як баран [*в|перта їак ба|ран*] (Брв, Крч) || [*в|пертиї їак ба|ран*] 'про вперту людину' (ВВл, Остр)

вперта як осел [*в|перта їак о|сел*] (Грдн, Грн, Рсв) || [*в|перта їак у|с'ол*] 'про вперту жінку' (Бржк)

вперта як свиня [*ун|рама їак сви|н'а*] 'про вперту жінку' (Мшв)

вперта як слон [*в|перта їак слон*] (Бн, Лкв, Млт) || [*в|перте їак слон*] (Млш) || [*в|перти їак слон*] 'про вперту людину' (Клб)

- вперта як теля** [в¹перта йак те¹л'а] 'про вперту жінку' (Брг)
- впертий як бик** [в¹пертий йак бик] 'про впертого чоловіка' (Ярс)
- впертий як віл** [в¹пертий йак в'іл] 'про впертого чоловіка' (Злч)
- впертий як віслиук** [в¹пертий йак в'іс¹л'ук] 'про впертого чоловіка' (Гдм, Лцк)
- лізти як на рожен** [л'ізти би на ро¹жон] 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 119]
- навпряма як бичок** [навп¹рама йак би¹чок] 'про вперту жінку' (Клб)
- своє право правити** [сво¹йе п¹раво п¹равити] 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 116]
- ти їй: стрижене, а вона: голене** [ти їй: ст¹рижане / а во¹на: ¹гол'ане] 'про вперту жінку' [Арк'2003]
- хоч кілка на голові теши** [хоч кул¹ка на гуло¹в'і ти¹ши] (Клн, Лбш) || [хоч кул¹к'і на гуло¹в'і те¹ши] (Хлп) || [хоч кул¹ка ти¹ши] 'про впертого чоловіка' (НРд)
- хоч плюнь в очі** [хоч пл'ун' в ¹гочи] 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 110]
- хоч стріляй** [хоч стрел'] 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 125]
- що в лоб, що по лобі** [шо в лоб / шо по ¹лоб'і] 'про впертого чоловіка' (Мшв)
- як віл уперта** [йак в'іл у¹перта] 'про вперту жінку' (Лбш)
- як до дерева говорити** [йак до ¹дерева гово¹рити] 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 88]
- як до стіни** [йак до ст'іни] 'про вперту жінку' (Плц)
- як до стіни горохом – стукнуло і відскочило** [йак ду сти¹ни гу¹рохом – ст¹кнуло їудс¹кочило] 'про вперту жінку' (Клб)
- як коза вперта** [йак ко¹за в¹перта] 'про вперту жінку' (Влч)
- як козел** [йак куз'ол] 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 98]
- як козі гречку** [йак куз'і г¹речку] 'про впертого чоловіка' (Плн)
- як лобом в двері** [йак ¹лобом в д¹вер'і] 'про впертого чоловіка' (ВВл, Остр)

ХИТРА ЛЮДИНА

з-під суки яйця дістати [с-п'ід |суки |йайц'а д'іс|тане] 'про хитрого чоловіка' (Зтр)

крутити світом [кру|тит' с'в'ітом] 'про хитрого чоловіка' (Клб)

крутити як циган сонцем [к|рутит' йак |циган |сонцем] 'про хитрого чоловіка' (Мкв)

крутити як чорт дорогою [к|рутит' йак чорт ду|рогою] (Мкв) 'про хитрого чоловіка' (Клб)

мудра як куниця [мудра йак ку|н'іца] 'про хитру жінку' (Крч)

пройти крізь решето [прої|ти кр'із' реше|то] 'про хитру людину' (Пл)

пройшов крізь шито і решето [прої|шов |через ши|то і реше|то] 'про хитру людину' (Брвч)

старий лис [ста|рїй л'іс] (діал. л'іс 'лис') 'про хитрого чоловіка' (Остр)

хитра мазурка [х'ітра ма|зурка] 'про хитру жінку' (Клб)

хитра як лис [хитра йак лис] (Брв, Лщ, Млт, Хлп, Ярс) || [хит|р'ушча йак ли|са] 'про хитру жінку' (Гдм)

хитра як лис Микита [хитра лис Ми|кита] (Лбчв) || [хитрїй йак лис Ми|кита] 'про хитру людину' (Клн)

хитра як Панасова гуска [х'ітра йак Па|насова |гуска] 'про хитру жінку' (Лбш)

хитра як устриця [х'ітра йак |устриц'а] 'про хитру жінку' (Дрн)

хитрий як чорт [хитрїй йак чорт] 'про хитрого чоловіка' (Млш)

хітра лисиця [х'ітра ли|сиц'а] (Грдн, Лкв, Лцк, Трг) || [х'ітра ли|сичка] 'про хитру жінку' (Клб)

шпаками годований [шпа|ками гу|дованїй] 'про хитру людину' (Крчв)

що шустріше, то мудріше [шо шуст|р'іше / то муд|р'іше] 'про хитру людину' (Злн)

як лисиця йак ли|сиц'а 'про хитру жінку' (Трн, Чрк)

СПОКІЙНА ЛЮДИНА

води не сколотить [води ни сколотит'] 'про спокійну людину' (Брвч)

залізна леді [жил'ізна лед'і] 'про спокійну жінку' (Мшв)

мухи не зачепить [мухи ни зачепит'] 'про спокійного чоловіка' (ВВл, Остр)

нехай хоч земля валиться [нихаї хоч |зимл'а |валиц'а] 'про спокійну людину' (Крп)

нижче трави, тихіше води [н'іже трави / |т'іше води] 'про спокійну жінку' (Клн)

сидіти як вош в кожусі [сидит' йак вош в кожус'і] 'про спокійного чоловіка' (Брн, Врн, Лщ)

сірі миші [с'ір'і |миш'і] 'про спокійних людей' (Чрч)

спокійна як молодиця [спо'к'ійна йак молодиц'а] 'про спокійну жінку' (Грн)

тиха як вода [тиха йак вода] 'про спокійну жінку' (Глв)

хоч проти шерсті гладь [хоч |проти |шерст'і глад'] 'про спокійного чоловіка' (ВВл, Остр)

як варена [йак |варана] 'про спокійну жінку' (Мшв)

як вош в бороді [йак вош у боро|д'і] 'про спокійного чоловіка' (Крч, Снв)

як вош на гребінцеві [йак вош на греб'ін'ц'ови] 'про спокійного чоловіка' (Врн)

як гриб у кошику [йак гриб в кор|зин'і] 'про спокійного чоловіка' (Зрч)

як двері [спо'к'ійні йак д|вер'і] 'про спокійну людину' (Слс)

як кіт біля молока [йак к'іт |коло молоко] 'про спокійного чоловіка' (Брв)

як кіт на печі [йак к'іт на пе|ч'і] 'про спокійного чоловіка' (Омл)

як миш / як миш під мітлою [йак |миша] (Грн) || [йак миш пуд м'іт'лою] 'про спокійну жінку' (Брж, Бхв)

як муха на мотоциклі [йак |муха на мото|цикл'і] 'про спокійну жінку' (Ярс)

як осел [йак |усел] 'про спокійного чоловіка' (Клб)

ЖАДІБНА ЛЮДИНА

- як порося в мішку** [*спо'к'їїний ѓак поро'с'а в м'іш'ку*], жарт.
'про спокійну людину' (Мщн)
як риба у воді [*ѓак |риба в во|д'ї*] 'про спокійну жінку' (Млт)
як скеля [*ѓак с'кел'а*] (Ощв)
як скеля [*спо'к'їїна ѓак с'кел'а*] 'про спокійну жінку' (Вгщ)
як сон [*спо'к'їїна ѓак сон*] 'про спокійну людину' (Бжн)
як телятко [*ѓак тел'етко*] 'про спокійного чоловіка' (Пл)
як тур [*ѓак тур*] 'про спокійного чоловіка' (Плс)
як удав [*ѓак удав спо'к'їїна*] 'про спокійну жінку' (Квл, Лбш, Лкв, МГл, Трг)

СМІЛИВА ЛЮДИНА

- і в вогонь, і воду** [*і в о|гон' і |воду*] 'про сміливого чоловіка' (Клб)
козир-баба [*козир-|баба*] 'про сміливу жінку' (Крчв)
море по коліна / і море по коліна, і море по плече [*море по кол'їна*] (Глв, Ткт) || [*і |море ну кол'їна / і |гори ну плече*] (Гдм) || [*і |море ну кол'їна / і |море ну плече*] 'про сміливого чоловіка' (Лбш)
не боятися ні вогню, ні води [*ни бо'їїц'а н'ї во|гн'у н'ї во|ди*] 'про сміливу жінку' (Ярс)
не боятися ні грому, ні хмари [*ни бо'їїц'а ни |тучи / ни |грому*] (Брв, НРд) || [*ни бо'їїц'а ни |грому / ни |тучи*] 'про сміливу жінку' (Бр)
чорта не боятися [*чорта ни бо'їїц'а*] 'про сміливого чоловіка' (ВВл, МГл, Остр)
як герой [*ѓак ге|рої*] 'про сміливого чоловіка' (Млт)
як солдат [*ѓак сол|дат*] 'про сміливого чоловіка' (Врн)

ЖАДІБНА ЛЮДИНА

- а жаба казала: дай дощу, дай дощу** [*а |жаба ка|зала / даї до|щу / даї до|щу*] 'бути жадібним' (Клб)
апетит приходить під час їжі [*апе|тит при|ходить' за |ї|жойу*] 'жадібна людина' (Мнв)
в скупого два рази живіт болить [*в ску|пого два |рази жи|вит бо|лит'*] 'про скупого чоловіка' (Бр)

два рази горох їсти [два |рази гo|рoх ї|ст'] 'про жадібного' (Снв)

жадібний як жид [ску|пнй жид] (Клб) || [жаднй йак жид] (Хрп) || [ску|пнй йак жид] 'про скупого чоловіка' (Шкл)

жадіна гов'ядина [жад'іна гoв'ад'іна] 'про скупу жінку' (ВВл)

жаднюща більш ніж вужча [жад'н'ушча б'іл'ш / н'їж |вушча] 'про скупу жінку' (Вгщ)

жидівської породи [жи|д'івс'кої| по|рoди] 'про скупу людину' (Обл)

за грош шию зверне [за гр'іш |ши|ю з|верне] 'про жадібного' (Ткт)

за гроші маму продасть [за г|рош'і ї |маму про|дасц'] 'про жадібного' (Гдм)

за кожную копійку труситься [за |кожну ку|п'ї|ку т|расец'а] 'про жадібного' (Клк)

за копійку в церкві пердне [за ко|п'є|ку в |церкви |перне] 'про скупу жінку' (Плп)

за копійку вбити може [за ко|п'ї|ку в|бити |може] 'про жадібного' (Чрк)

за копійку вдавиться [за ко|п'ї|ку в|давиц'а] (Ткт) || [за ко|п'є|ку в|давиц'а] 'про жадібного' (Мшв)

за копійку вдавиться [за ко|п'ї|ку в|давиц'а] 'про жадібного' (НРд, Мрн)

за копійку від серця відірвати боїться [ко|п'ї|ку в'ід |серц'а в'ід'ір|вати бо|їц'а] [Арк'2003, с. 94]

за копійку вош до Київа погнати / вош до Москви (Києва, Луцька) загнати [за ку|п'ї|ку вош ду |Ки|єва по|же|не] (Лпн, Гв) || [за ку|п'ї|ку вош ду |Ки|єва по|же|не] (Гв) || [вош ду Моск|ви за|гнав би] || [за ку|п'ї|ку вош ду Муск|ви за|гонит'] (Хлп) || [за ко|п'ї|ку вош в Моск|ву по|же|не] (Сшч, Хлп) || [за ко|п'ї|ку вош до |Луц'ка по|же|не] 'про жадібного' (Бн)

за копійку вош загнати [за ко|п'ї|ку вош за|же|не] 'про жадібного' (Млш)

за копійку вош на базар погнати [за ко|п'ї|ку вош на ба|зар по|же|не] 'про жадібного' (Івн)

за копійку горло перегризти [за ко|п'ї|ку |горло пи|риг|ри|зе] 'про жадібного' (Грн, Хлп)

за копійку горобця в полі дожене [за ку^пн'їйку го^робц'а в ^пол'і дожи^не] 'про скупу людину' (ВВл)

за копійку матір продасть [за ко^пн'їйку ма^тири пр^удасц'] 'про жадібного' (Вгщ)

за копійку очі видере [за ко^пн'їйку ло^чи ви^дере] 'про жадібного' (Снв)

за копійку повіситься [за ко^пн'їйку по^висиц'а] 'про жадібного' (Ткт)

за копійку погнати блох до Москви [за ко^пн'ейку по^же^не блох до Моск^ви] [Арк'2003, с. 94]

за копійку погнати блох до Москви [за ко^пн'ейку по^же^не блох до Моск^ви] 'про жадібного' (Мшв)

за копіку повіситися [за ко^пн'їйку по^висиц'а] 'про жадібного' (Лкв)

за кусок кишки, сім верстов пішки [за ку^сок к'ешк'і с'ім в'ерс^тов н'ешк'і] 'бути жадібним' (Плп)

затиснуті губи [за^тиснут'і губи] 'про жадібного' (Прс)

зимою снігу не випросиш [зи^мойу сн'ігу ни ви^просиш] 'про жадібного' (Клн)

йому і снігу буде мало / зимою снігу не випросиш [йо^му і сн'ігу бу^де ма^ло] 'про скупого чоловіка' (Лбчв)

какала б і їла б [какала б і їла б] 'про скупу жінку' (Мшв)

копійку від серця відірвати боїться [ко^пн'їйку в'ід се^рц'а в'ід'ір^вати бої^тц'а] 'про жадібного' (Лцк)

не дасть камінця голови натовкти [ни да^сц' кам'інц'а гу^ло^ви на^товк^ти] 'про скупу людину' (Брт)

не з'їм, то понадкушую [ни злі^м / то на^дкушу] 'про скупого чоловіка' [Арк'2003, с. 94]

скуп – для себе не глуп [скуп – дл'а се^бе ни гл^уп] 'скупість' (ГБр)

скупа така, що не позичить п'ятака [ску^па та^ка / шо ни по^зичит' п'ята^ка] 'про скупу людину' (Мщн)

скупий аж вовком вий [ску^пий аш во^уком виї] 'про жадібного' (Мшв)

скупий баран [ску^пий ба^ран] 'про скупого чоловіка' (Влх)

скупий єврей [ску^пий йев^рей] 'про скупого чоловіка' (Крч)

скупий платить вдвічі [*ску'пий п'латит' дв'ічі*] 'про жадібного' (Ощв)

скупий як піп [*ску'пий йак п'ін*] 'скупість' (Глх)

скупізна, що гівно з під себе з'їла б [*ску'п'ізна / шо гум'но з-пуд |себе з'їла б*] 'про скупу жінку' (Клб)

трястися як жид на кучках [*тр'а'сец'а йак жид на |кучках*] 'про скупого чоловіка' (Прс)

хто скуп, то не глуп / скупий не глупий [*хто скуп / тої ни глуп*] (Бр) || [*с'купеї ни г'лупеї*] 'про скупого чоловіка' (Млт)

чим ширший рукав в попа, тим скупіший [*чим |ширший ру'кав у пу'па / тим ску'п'іший*] 'жадібна людина' (Клб)

як жид [*йак жид*] 'про скупого чоловіка' (Мрн)

ЩЕДРА ЛЮДИНА

дарований чоловік [*да'рований чоло'в'ік*] 'про щедрого чоловіка' (Ртн)

добра душа [*добра ду'ша*] 'про щедру жінку' (Крч)

з відкритою рукою [*з отк'ритоу ру'коюу*] 'про щедру людину' (Крп)

одним горішком діляться [*од'ним гор'ішком |д'ілиц'а*] 'про щедру людину' (Клб)

останнім куском хліба поділитися [*остадн'ім кус'ком х'л'іба под'ілиц'а*] 'про щедру людину' (Крп)

такий щедрий, добрий, що і останні труси продасть [*та'кий ш'чедрий / |добрий / шо і ост'ан':і тру'си про'дас'ц'у*] 'про щедрого чоловіка' (Лкв)

широка душа [*ши'рока ду'ша*] 'про щедру людину' (Мжс)

щедра душа [*ш'чедра ду'ша*] 'про щедру жінку' (Квл)

щедра як осінь / щедра як осінь на плоди [*ш'чедра йак |ос'ін' (Грн) || [ш'чедра йак |ос'ін' на пло'ди*] 'про щедру жінку' (ВВл)

щедрий як Бог [*ш'чедрий йак Бог*] 'про щедрого чоловіка' (Гдм)

щедрий як земля / як земля [*ш'чедрий йак зем'л'а*] 'про щедрого чоловіка' (ВВл, Жбк, Зрч, Лпн, Мшв, Остр, Острц, Ткт) || [*йак зим'л'а*] 'про щедру жінку' (Хлп)

щедрий як святковий вареник [ш|щедриї йак с'в'ат|ковий ва|реник] 'про щедрого чоловіка' (Вгщ)
як нива щедра [йак |нива ш|щедра] 'про щедру жінку' (МГл)
якби могла, то б шкіру зняла і віддала [йак|би могла / то б ш|куру зн'ала ї од:ала] 'про щедру жінку' (Смл)

НУДЬГУВАТИ

воші нападуть [воши напа|дають'] 'нудьгувати' (Ткт)
ждати як батька з базару [жде йак |бат'ка з ба|зару] 'нудитися, сумувати' (Нв)
з дурки біситися [з |дурки б'ісиц'а] 'нудьгувати' (Остр)
з нудьги помирати / з нудьги вмерти можна [з нуд'ги поми|райе] (Грн) || [з |нудг'і в|мерти можна] (Брж) || [хоч би|ри вми|рай] 'нудьгувати' (Гдм)
з суму сохнути [з |суму |сохне] 'нудьгувати' (Млт)
криві руки не для скуки [кри|в'і |руки не дл'а с|куки] 'нудитися без роботи' (Мк)
не мати до чого вчепитися [не|має чо|го вче|питис'а] 'нудьгувати' (Прс)
нема куди руки діти [нима ку|ди |рук'і полд'іти] 'сумувати, нудитися' (Нв)
нуд бере [нуд би|ре] 'нудьгувати' (Мшв)
нудиться-марудиться [|нудиц'а-ма|рудиц'а] 'нудьгувати' (Лбш)
нудники напали [|нудник'і на|пали] 'нудьгувати' (Злн)
п'ятого кутка шукати [п'ятого кут'ка шу|кайе] 'нудьгувати, не знати чого хотіти' (Клн)
похмура як ніч [пох|мура йак н'іч] 'сумувати' (Млс)
сам не свій [сам ни с'в'ій] 'нудьгувати' (Остр)
світом нудити [с'в'ітом |нудити] 'нудьгувати' (Трн)
сохни-сохни, та дивись не здохни [сохни / |сохни – та ди|вис' ни здохни] 'нудьгувати' (Вгщ)
туга напала [ту|га на|пала] 'нудьгувати' (Трс)
хоч вовком вий [хоч |воўком виї] 'нудьгувати' (Лкв, Хлп)
як у воду канув [йак у |воду |канув] 'сумувати, нудитися' (Бжн)
як у воду опущений [йак у |воду у|пушчений] 'нудьгувати' (Ощв)

ХОТІТИ НЕМОЖЛИВОГО

голодній кумі – пироги на умі [*го|лодни кум'і – пиро|г'і на у|м'і*] ‘досягати бажаного’ (Мшв)

губозакаточну машинку [*губо|за|каточну ма|шинку*] ‘нічого не отримати’ (Глв)

губу закатала / губу розкатала [*губу|за|ката|тала*] (Ткт, Врн) || [*губу|ро|зка|тата*] (ВВл) || [*ро|зка|тата |губу*] ‘хотіти багато неможливого’ (Лбш)

гуманця із рябого песика [*гуман|ця|а із ра|бого |песика*] ‘хотіти небажаного і не отримати нічого; чогось не вистачає’ (Пдм)
дай Боже нашому теляткові та й вовка з'їсти [*дай |Боже |нашо|му тел|а|т'і |воўка з|ї|сти*] ‘бажання здійснити неможливе’ (Рсв)

де б такого гудзика взяти, щоб на лоб вчепити, щоб губу причепити [*де б та|кого |гуз|іка в|з|ати / шоп на лоб вчеп|ити / шоп |губу причеп|ити*] ‘хотіти небажаного’ (Пдм)

до дупи віник [*до |дупи |в|іник*] ‘нічого не отримати’ (Мквч)

до дупи срака [*до |дупи с|рака*] ‘нічого не отримати’ (Жрв)

закуперити губу [*заку|перила |губу*] ‘захотіти неможливого’ (Плц)

зірку з неба дістати [*з|ірку з |неба до|ста|ти*] (Плц, Брн) || [*то|б'і шо |з|ірку з |неба*] 1) ‘зробити неможливе’; 2) ‘легко досягати неможливого’ (Лбш)

не бере Мартин цицьки – значить не голодний [*ни би|ре Мар|тин |циць|к'і – з|начит' ни го|лодний*] ‘чогось не хотіти, не мати бажання’ (Лцк)

не знає на якій гілці повіситися [*не з|найє на |я|к'ії |г'і|лці| по|в'іс|итис'а*] ‘не знати чого хотіти’ (Гдм)

недогода моїй бабі не на печі, не на лаві [*ниду|года мо|її |баб'і ни на печ|і / ни на |лав'і*] ‘хотіти небажаного’ (Грг)

півсвіту замало, а цілий забагато [*п'івс|в'іту за|мало / а |ц'і|лії| за|ба|гато*] ‘невизначеність’ (Хлп)

плани як в Гітлера [*п|плани |як в |Г'ітл'ера*] ‘мати недосяжні плани’ (Хлп)

ХОТІТИ НЕМОЖЛИВОГО

поший мені блюзку, але не таку як у людей [по'шиї ми'н'і б'л'узку / да ни та'ку йак у л'у'деї] 'хотіти чогось небажаного' (Клб)

хотіти (ждати) манни з неба / чекати манни небесної [хоче |ман:и з |неба] (Брж) || [чи|кайе |ман:и ни|бесной] (Бн) || [жде |ман:и з |неба] 'хотіти неможливого' (Крм)

хоче взяти Бога за пазуху [хоче в'з'ети |Бога за |пазуху] 'хотіти досягти і отримати неможливого' (НРд)

хоче зірку з неба [хоче |з'ірку з |неба] 'хотіти неможливого' (Жбк)

хоче льоду в Петрівку [хоче |л'оду в |Петр'івку] 'хотіти чогось неможливого' (Клн)

хоче меду, та ще й ложкою [хоче |меду / та ше ї |ложкою] 'хотіти чогось у великій кількості' (Снв)

що тобі дати: гороху чи бобу, чи верцюхом по лобу [шо ту|б'і |дати: го|роху чи |бобу / чи вер|ц'охом пу |лобу] 'хотіти небажаного' (Змш)





ТЕМПЕРАМЕНТ ЛЮДИНИ

ШВИДКА ЛЮДИНА

аж у вухах вітер свище [*гаж у |вухах |в'ітер с'вищче*] 'швидка хода' (Жрвн)

бистра як бджілка [*бистра йак б|ж'ілка*] 'швидкість у роботі' (Гв)

бистра як вітер [*бистра йак |в'іт'ор*] 'швидкість у роботі' (Вгщ, Мшв)

бистра як пошта [*бистра йак |пошта*] 'швидкість у русі' (Дбрв)

бистре як Гантінька на танцях [*бистре йак |Ган'т'ін'ка на |танц'ах*] 'швидка хода' (Лбш)

бистрий заєць [*бистрий йак |зайец'*] 'швидка хода' (Клб)

бистрий олень [*бистрий а|л'ен'*] 'швидка хода' (Звн)

бігати як бздо по штанях [*б'ігає йак бздо по |штан'ах*] 'дуже швидко' (Квл)

бігати як білка в колесі [*б'ігає йак |б'ілка в коле|с'і*] (Млш) || [*йак |б'ілка в коле|с'і*] (Лбчв) || [*йак |б'ілка в коле|сови*] 'швидкість у роботі' (Смл)

бігати як вош на гребенці [*б'ігає йак вош на греб'ін'ц'у*] 'швидкість у русі' (Дбр)

бігати як дзига [*б'ігає йак |зига*] 'швидка хода' (Овд)

бігати як дружка на весіллі [*б'ігає йак |друшка на ве|с'іл':і*] 'про спритну, швидку жінку' (Чмр)

бігати як дурний [*бигає йак дур|неї*] 'швидка хода' (Грн)

бігати як жид по порожньому склепі [*б'ігає йак жид по по|рож'ому склеп'і*] 'швидка хода' (Пвр)

бігати як з гарячки [*б'ігає йак з га|р'ачки*] 'швидка хода' (Бтн)

бігати як заєць [*б'ігає йак з|айец'*] 'швидка хода' (Брд)

бігати як кізочка [*б'ігає йак |к'ізочка*] 'швидка хода' (Бхв)

бігати як курка до сідала [б'ігайе йак |курка ду |с'ідала] 'швидка хода' (Яснв)

бігати як Марко в пеклі [б'ігайе йак Мар'ко в |пекли] 'швидка хода' (Трс)

бігати як моторний човен [б'ігайе йак мо|торний |човен] 'швидка хода' (Грх)

бігати як обісрався [б'ігайе йак обус|равс'а] (Грн) || [б'ігайе йак о|босрана] 'швидка хода' (Слв)

бігати як п'яти скипідаром намазали [б'ігайе йак п'яти скип'і|даром на|мазали] 'швидка хода' (Вдр)

бігати як попечений / бігати як ошпарений || [б'іжит' йак по|печений] (Млт) || [б'іжит' йак об|печений] (Хлп) || [би|жит' йак о|параний] (Прп) || [йак о|печений] (Брн) || [йак по|печений] (Млт) || [йак ош|парана] (Мшв) || [йак при|печана] (Мшв) || [йак ош|парений] (Гдм) [йак уш|парений] (Лкв, Грдн) || [йак у|парана би|жит'] 'швидка хода' (Трс)

бігати як чижик [б'ігайе йак |чижик] 'швидка хода' (Млн)

біжить аж закурилося [б'іжит' аш заку|рилоc'а] 'швидка хода' (Остр)

біжить аж у вухах вітер свистить [б'іжит' аш у |вухах |в'ітер свис|тит'] 'швидка хода' (Остр)

біжить як від вовка [б'іжит' йак в'ід |воўка] 'швидка хода' (Остр)

біжить як гонча [б'іжит' йак |гонча] 'швидка хода' (Пст)

біжить як кенгуру [б'іжит' йак кенгу|ру] 'швидка хода' (Грн)

біжить як на срачку [б'іжит' йак на |срачку] 'швидка хода' (Врн)

біжить як підстріляний / біжить як ранений [б'іжит' йак п'ідст'рел'аний] (Хлп) || [б'іжит' йак |ранений] 'швидка хода' (Слв)

біжить як чапля [б'іжит' йак та |чапл'а] 'швидка хода' (Чрк)

в заді вітрячок [в |зад'і в'ітр'а|чок] 'швидка людина' (Грд)

в решеті не зловити [в решет'і ни з|ловиш] 'швидкість у роботі' (Сшч)

в руках все горить [в ру¹ках все го¹рит'] 'швидкість у роботі' (Глв)

в сандалях-скороходах [в сан¹дал'ах-скоро¹ходах] 'швидка хода' (Дгш)

валить як волга [валит' йак ¹Волга] 'швидка хода' (Смд)

від вовка втікати [в'ід ¹вовка вт'ікав] 'швидка хода' (Хлп)

вчорашній день наздоганяти [вчо¹рашн'ї ден' наздоган'айе] 'швидка хода' (Змш)

гаряча як циганський борщ [га¹рача йак ци¹ган'с'киї борщ] 'швидкість у роботі' (Лпн, Клн)

гнатися як лігучка [же¹нец'а йак л'і¹гучка] 'швидка хода' (Лпн)

гонитися аж носа бити [го¹ниц'а / аш ¹носа бйе] 'швидка хода' (Вгщ)

гонитися як з пропелером [го¹ниц'а з про¹п'ел'ером] 'швидка хода' (Клн, Квл)

гонитися як на срачку / бігати як на срачку [го¹ниц'а йак на с¹рачку] (Врн, Лбш) || [б'і¹жит' йак на с¹рачку] 'швидка хода' (Хлп)

гонитися як переляканий [го¹ниц'а йак пере¹л'аканій] 'швидка хода' (Псн)

гребти як веслами [гри¹бе йак ¹веслами] 'швидка хода' (Плц)

дріботити так, як в сливочках знестися хоче [др'ібо¹тит' так / йак в сливо¹чках знес¹тис'а ¹хоче] 'швидка хода' (Смд)

за комір ллється [за ¹ком'ір л':е¹ц'а] 'швидкість у роботі' (Остр)

йти як телиця [йде йак те¹лиц'а] 'швидкість у русі' (Грн)

іти як з переляку [йде йак спири¹л'аку] 'швидко ходити' (Трс)

креше як кінь [к¹реше йак к'ін'] 'швидка хода' (Тпл)

крутиться як вош на гребінці [к¹рутиц'а йак вош на гриб'ін'ци] 'швидка хода' (Мшв)

лахи на опахи і додому [лахи на о¹пахе і ду¹дом] 'швидко збиратися' (Злн)

летіти стрімголов [ле¹тет' стр'імго¹лов] 'швидкість у русі' (СтЗг)

летіти як буря [ли¹тет йак ¹бура] 'швидкість у русі' (Врк)

ШВИДКА ЛЮДИНА

летіти як впечений [лe'тит' йак в'печиний] 'швидкість у русі' (Остр)

летіти як на зламану голову [лe'тет' йак на з'ламану |голову] 'швидкість у русі' (СтЗг)

летіти як навіжений [лe'тит' йак на'в'іжений] 'швидкість у русі' (Грн)

летіти як стріла [ли'тит' йак стр'іла] 'швидкість у русі' (Гбн)

літати як метеор [лe'тайe йак м'ітіор] 'швидкість у русі' (Лбн)

літати як пташка [лe'тайe йак п'ташка] 'швидкість у русі' (Брс)

літати як пчїлка [л'і'тайe йак п'ч'їлка] 'швидкість у русі' (Дбр)

масницю до сраки, то масло буде [мас'ниц'у ду с'рак'і / то |масло |буде] 'швидко щось робити' (Грг)

на повних парусах [на |повних пару|сах] 'швидкість у русі' (Брн)

не чути під собою землі [ни |чути п'ід су|бойу земл'і] 'швидка хода' (Брн)

одна нога тут, друга – там [од|на нога тут / д|руга – там] 'швидкість у русі' (Брн)

п'ємо, б'ємо, розходимось [п'єм / б'єм / роз'ходимс'а] 'дуже швидко' (Злн)

перти (гонитися) як з переляку [пe' йак спeри|л'аку] (Гдм) || [йак з пeрeл'аку] (Лбш, Бн) || [|гониц'а йак спeри|л'аку] 'швидка хода' (Грдн)

піти як пописала [п'іш|ла йак попи|сала] 'швидка хода' (Звн)

побігти (ходити) як вихор [пoб'іг|ла йак |вихор] (Снв) || |хoдит' йак |вихор] 'швидка хода' (Крп)

побігти як ракета [пoб'іг йак ра|кета] 'швидка хода' (Прс)

полетіти як пуля / зірватися як пуля / перти як пуля [пoлeт'і|ла йак |пул'а] (Лбчв) || [з'ір|вaлaс'а йак |пул'а] (Чрк) || [пe' йак |пул'а] (Клк) || [ли|тит' йак |пул'а] (Ббр, Вдр) || [пoлeт'і|ла йак |пул'а] 'швидкість у русі' (Дтн)

пре як бешене [пe' йак |бeшeнe] 'швидка хода' (Ств)

- пре як колхіда** [пре йак колх'іда] 'швидкість у русі' (Смд)
- пре як танк** [пре йак танк] 'швидка хода' (Зрч, Яснв)
- прийти як митрега** [пруш'ла йак минт'рега] 'дуже швидко' (Клб)
- прилетіти як той попіл** [приле'тит' йак той 'пепел] 'швидко' (Шц)
- скора як вертоліт** [скора йак вертул'от] 'швидка хода' (Кзл)
- скороход, ходить, що машиною не доженеш** [скоро'ход / 'ходе / шо ма'шиноюу ни дужи'неш] 'швидка хода' (Бржк)
- сраку в жменю** [с'раку в ж'мен'у] 'дуже швидко' (Мнв)
- срачка напала** [с'рачка на'пала] 'швидка хода' (НРд)
- схопитися як ошпарений** [схо'пивс'а йак ош'париний] 'швидка хода' (НРд)
- тичка напала** [тичка на'пала] 'швидка хода' (НРд)
- того руху мати повно** [того 'руху 'має 'повно] 'швидкість у русі' (Тпл)
- ходити (бігати) як чижик** [ходить' йак 'чижик] (Смд) || [б'ігає йак 'чижик] 'швидка хода' (Снв)
- ходити як дзизорик** [ходи йак ц'изорик] 'швидка хода' (Млт)
- ходити як мара** [ходить' йак ма'ра] 'швидка хода' (Бтн)
- ходити як підметений** [ходить' йак п'ід'метеній] 'швидка хода' (Рсв)
- ходити як скороход** [ходить' йак скоро'ход] 'швидка хода' (Мшс)
- хоч спідниці не згуби** [хоч сп'ід'ниц'і ни згуби] 'швидка хода' (Хлп)
- хутка як мотор** [хутка йак мо'тор] 'швидка в русі' (Лц)
- швидка як блискавка** [ш'видка йак блискавка] 'швидка хода' (Лкв)
- швидка як вітер** [ш'видкий йак в'ітер] 'швидка хода' (ВВл, Прп)
- швидка як вітер в полі** [ш'видка йак в'ітер в 'пол'і] 'швидка хода' (Ввн)
- швидка як пропелер** [ш'видка йак проп'ел'ер] 'швидка хода' (Грх)
- швидкий як стріла** [швидкий йак стр'іла] 'швидка хода' (Грн)
- як білка за горіхами** [йак б'елка за о'рихами] 'швидкість у роботі' (Смл)

ПОСПІШАТИ

- як вертоліт** [йак вирто^л'от] 'швидка хода' (Мшв)
як вогонь [йак о^гон'] 'швидка хода' (Мрн)
як впечений [йак в^печениї] 'швидка хода' (Остр)
як дзигорик [йак зи^горик] 'швидкість у роботі' (Звн)
як дзиґа / крутитися як дзиґа [йак ^лзиґа] (Трн) || [к^рутиц^а'а
йак ^лзиґа] 'швидка хода' (Чрк)
як жевжик [йак ^лжевжик] 'швидкість у роботі' (Бхв)
як із цепа зірватися [йак із це^п'і зор^лвавс'а] 'швидка хода'
(Лбш)
як метеор [йак м'і^т'іор] (Брж, Ткт, Врн, Гв) || [йак мете^лор]
'швидка хода' (Жрч)
як муха в затирці [йак ^лмуха в ^лзатирци] 'швидка хода' (НРд)
як пробка [йак п^робка] 'швидкість у русі' (Брн)
як пропелером [йак з про^п'ел'ером] 'швидкість у роботі'
(Остр)
як Стюпка з трудоднями [йак С^т'опка з трудод^н'ами]
'дуже швидко і без користі' (Злн)
як таксівка [йак так^с'івка] 'швидкість у русі' (Прс)
як торпеда [йак тор^п'еда] 'швидкість у русі' (Ткт)
як швидка Настя [йак швидка ^лНаст'а] 'швидкість у русі'
(Зрч)

ПОСПІШАТИ

- аж димить** [аш ди^лмит'] 'швидко піднятися і втікти' (Остр)
аж пилюка піднялася / аж пиль котиться [аж пил^л'ука
п'ідн'алас'а] (Чрк) || [аш пил' ^лкотиц^а'а] 'швидко піднятися і
втікти' (Вгщ)
в п'ятках біс грає [в п'ятах б'іс іє^лрайє] 'завжди бути в русі'
(Брж)
вічно часу їй в брак [в'ечно ^лчису в йі'йї в брак] 'постійно
поспішати' (Вгщ)
гарячий як циганський борщ [га^л'р'ачий йак ци^лганс'кий
боршч] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Лбш)
закрутило в дупі шило [закру^лтило в ^лдуп'і шило] 'завжди
бути в русі' (Сшч)

зганяти туди й назад [зга'н'ав туда ї на'зад] 'швидко повернутися' (Ткт)

зірватися з цепа [зор'валас' з цєпа] 'швидко піднятися' (Клн)

зірватися як ошпарений [з'ір'вавс'а йак уш'парений] 'раптово' (Рсв)

і сліду не знати [і сл'іду ни з'нати] 'швидко втікти' (Вгщ)

кулею вилетіти [кулейу |вилет'іла] 'швидко піднятися і втікти' (Лцк)

летіти ковбасою [лет'іти ковба|сою] 'швидко піднятися і побігти' (Остр)

летіти як перед батька в пекло [лет'ит' йак |перед |бат'ка в |пекло] 'швидко піднятися і втікти' (Лбш)

метнутись кабанчиком [мет'нутис'а ка|банчиком] 'швидко повернутися' (Лкв)

метнутись як пуля [мет'нулас' йак |пул'а] 'швидко піднятися і втікти' (Лцк)

мітлу між ноги [мит'лу миж |ноги] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Гщ)

муха вкусила [муха вку|сила] 'швидко піднятися і втікти' (Зрч)

на всіх парах [на вс'іх па|рах] 'швидко піднятися і побігти' (Остр)

не встигла тут всратися – вже туди побігла [ни вс'п'іла тут вс'ратис'а – вже туді пу|б'ігла] 'бігати з одного місця в інше, завжди поспішаючи і нічого не роблячи' (Влх)

ніколи немає часу [н'іг'ди ни |має |часу] 'постійно поспішати' (Млт)

перти як з переляку [пре йак сперел'аку] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Тпл)

перти як лихе [пре йак ли|хе] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Гдм)

семимильні кроки [семи|мил'ні к|роки] 'швидка хода' (Глх)

скорий поспіх людям посміх [скорий |посп'іх |луд'ам |посм'іх] 'надмірна поспішність' (ВВл)

спішити (бігати) як на пожар [с'п'ішит' йак на пу|жар] (Рсв, Грн, Мшв), [б'іжит' йак на по|жар] (Сщч, Остр)

ПОВІЛЬНА ЛЮДИНА

спішити і людей смішити [сн'ішут' і л'удей см'ішут'] 'робити щось поспіхом і не отримати очікуваного результату' (Лцк)

спішити поперед батька в пекло / не спіши поперед батька в пекло [поперед бат'ка в пекло] (Клк, Врн) || [п'рес'а йак перед бат'ком в пекло] (Грдн) || [сн'ішут' поперед бат'ка в пекло] (Лкв) || [ни сн'іши поперед бат'ка в пекло] 'поспішати без нагальної потреби' (Хлп)

спішити як голий в баню [с'н'ішут' йак голий в бан'у] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Снв, Клн)

спішити як на поїзд [сн'ішут' на поїзд] 'дуже поспішати у нагальній справі' (МГл)

спішити як на той світ [сн'ішут' на той с'віт] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Івн)

спішити як шило в сраці [сн'ішут' йак шило в срац'і] 'дуже поспішати, не знаходити собі місця' (Чрк)

спішить як кип'ятком облитий [сн'ішут' йак к'іп'ятком облеш] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Лбш)

спритний як в'юн [сп'ритний йак в'юн] 'про спритну, швидку людину' (Мщн)

хто спішить, той людей смішить [хто с'н'ішут' / той л'удей см'ішут'] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Брж, Грн, Лц)

як бджола вжалила [йак б'зола в'жалила] 'швидко піднятися і втікти' (Влх)

як вітром здуло [йак в'ітром здуло] 'швидко втікти' (Грн)

як глухий на суд [йак глухий на суд] 'поспішати, ні на що не зважаючи' (Мшв)

як на голках [йак на голках] 'поспішати і хвилюватися' (Ткт)

ПОВІЛЬНА ЛЮДИНА

боїться розсипатися [бо'йц'а розсипатис'а] 'повільно рухатися' (Лбчв)

діду хутшій – село горить! Хай горить – піду в друге [д'іду / хутш'ій – село гурит'! Хай горит' – н'іду в друге] 'нікуди не поспішати' (Пдм)

до слідуєчої суботи долізе [*до сл'їдуєчої суботи дол'їзе*] 'повільно рухатися' (Лбш)

їде як спить [*їде як спит'*] (Млт) || [*їде як спит'*] 'повільно пересуватися' (Тпл)

їти (повзти, плентатись, лізти, сунути, сунитися) як черепаха [*їде як черепаха*] (Клк) || [*повізе як черепаха*] (Плц, Грн, Мшв) || [*повізе як чиріпаха*] (МГл) || [*пле'тец'а як черіпаха*] (Ощв) || [*л'їзе як черепаха*] (Зрч) || [*повізе як черепаха*] (Гбн, Жрч, Пвр, Дгш) || [*повізе як черепаха*] (Жбк) || [*л'їзе як черепаха*] (Лщ) || [*суне як черіпаха*] (Остр) || [*повізе як чиріпаха*] (Плц, Брж, Грн, ВВл, Грдн, Влх) || [*суниц'а як чиріпаха*] 'повільно рухатися' (НРд, Хлп, Глв)

їти як дід старий [*їде як д'їд ста'риї*] 'повільно рухатися через втрату сили' (Грн)

їти як за море срати [*їде як за море с'рати*] 'повільно пересуватися' (Клк, Мшв)

їти як на завтра [*їде як на 'завтра*] 'повільно рухатися' (Грн)

їти як пава / пливти як пава [*їде як пава*] (Прс) || [*пли'ве як пава*] (Гдм) 'повільно рухатися'

їти як середа на п'ятницю [*їде як сирида на п'ятниц'у*] (Клб) || [*суниц'а як сириде на п'ятниц'у*] (Грн) || [*їде як сирида на п'ятниц'у*] (Грн) || [*їде як із середи на п'ятниц'у*] (Лбш) || [*повізе як середа на п'ятниц'у*] 'повільно пересуватися' (Брд)

їти як стара шкапа [*їде як ста'ра ш'капа*] 'повільно пересуватися через втрату сили' (Тпл)

їти як тіло без душі [*їде як т'їло биз душ'ї*] 'повільно пересуватися' (Хлп)

їти (повзти) як із середи на п'ятницю [*їак із середи на п'ятниц'у*] 'повільно пересуватися' (Лбш, Мрн)

їти з ноги на ногу [*їде з ноги на ногу*] 'повільно пересуватися' (Брз)

їти як возом [*їде як возом*] 'повільно пересуватися' (Мшв)

лазити як путо [*лазит' як путо*] 'повільно пересуватися' (Брж)

лазити як совайло [лазит' ѓак су^вайло] 'повільно пересуватися' (НРд)

ледве ноги волочити [ледве ^ноги ву^лочит'] 'повільно пересуватися через втрату сили' (Брн)

ледве хребта тягнути [ѓел'е хреп^та т'ане] 'повільно пересуватися через втрату сили' (Клб)

лізти як на завтрашній день [л'ізе ѓак на ^завтраш^н'ї ден'] (Чрк) || [і^де ѓак на ^завтра] 'повільно ходити' (Трс)

лізти як опантанна [л'ізе ѓак опан^тан:а] 'повільно пересуватися' (Лбш)

лізти як рак [л'ізе ѓак рак] 'повільно пересуватися' (Прс, Лкв)

лізти як слимак / повзти як слимак [пов^зе ѓак сли^мак] (Прс) || [л'ізе ѓак сли^мак] 'повільно рухатися' (Влх)

лізти як чорт з очерету [л'ізе ѓак чорт з оче^рету] 'повільно рухатися' (Лпл)

неповоротка як черепаха [непу^вурот'ка ѓак чиреп^наха] 'повільно рухатися' (Кзл)

нести відро води на голові [не^се в'ід^ро во^ди на голо^в'і] 'повільно пересуватися' (Дбрв)

ніби в штани наклала [н'іби в шта^ни нак^лала] 'повільна хода' (Охл)

ногу за ногу волочити [ногу за ^ногу во^лочит'] 'повільно пересуватися через втрату сили' (Ткт)

от ходити як лимеха [ут ^ходит' ѓак ли^меха] 'повільно рухатися' (Ббр)

ото валело (валюга) [ото ва^л'ело (ва^л'уга)] 'про повільну людину' (Трс)

педаля затурканий [пид^л' за^турканий] 'бути повільним, повільно пересуватися' (Яснв)

пливсти як лебедиця [пли^ве ѓак лебе^диц'а] 'повільно пересуватися' (Яснв)

повертатися як віл [повир^тайц'а ѓак вил] 'повільно пересуватися' (Мшв)

повертатися як муха в смолі [повер|тайец'а йак |муха в смо|л'і] (Клн) || [йак |муха в смул'і] 'повільно пересуватися' (Хлп)

повзти (лізти) як рак [пов|зе йак рак] (Лкв, Мшв) || [л'ізе йак рак] (Чрк) || [пов|зе йак рак] 'повільно пересуватися' (Смд)

повзти як жаба [пов|зе йак |жаба] 'повільно рухатися' (Пст)

повзти як сонна муха [пов|зе йак |сон:а |муха] 'повільно рухатися' (Овд, Змш, Пст)

повзти як сопель [пов|зе йак со|пел'] 'повільно пересуватися' (Ств)

поставити на голові глечик з молоком, то воно скисне [пос|тав на голо|в'і глечик з моло|ком / то во|но скисне] 'повільність' (Івнч)

робити як на завтра [робит' йак на|завтрий] 'про повільну людину' (Кмр)

рухатися як муха в маслі [рухайет'с'а йак |муха в |масл'і] 'повільність' (Грх)

соватися аби день до вечора [совайец'а а|би ден' ду |вечора] 'повільно рухатися' (Клн)

спритна як муха в сметані [сп|ритна йак |муха в сме|тан'і] 'про повільну людину' (Мщн)

стояти як пень [сто|йит' йак пен'] 'повільно рухатися' (Трс)

суне як волом [суни йак во|лом] 'повільно рухатися' (Мшв)

суне як киша [суне йак |киша] 'повільно пересуватися' (Зрч)

сунутися (плентатися) як на завтра [суниц'а йак на |завтра] (Смл, Хлп) || [п|лентайец'а йак на |завтра] (Гдм) || [суниц'а йак на |завтрашн'ій ден'] 'повільно пересуватися' (Чрк)

сунутися як ведмідь [суниц'а йак вед|м'ід'] 'повільно пересуватися' (Гбн)

сунутися як міх ковальський [суниц'а йак м'іх ко|вал'с'кій] 'повільно пересуватися, важкість у ході' (Жрч)

сунутися як мішок [суниц'а йак м'ішок] (Слв) || [суниц'а йак ми|шок] 'повільно пересуватися, важкість у ході' (Снв)

сунутися як мішок з димом [суниц'а йек ми|шок з |демом] 'повільно пересуватися, важкість у ході' (Врк)

ПІТИ Й ДОВГО НЕ ПОВЕРТАТИСЯ

сунутися як на завтра [суниц'а йак на |завтра] (Мшв) || [іде йак на |завтра] (Гдм, Влх)

тягнути kota за хвіст [т'agne ko|та за хв'іст] (Тпл) || [т'agne ko|та за хвос|та] (Клк)

тягнути ноги [т'agne |ноги] 'повільно пересуватися, важкість у ході' (Пст)

ходить як пава [ходить' йак |пава] 'повільно пересуватися' (Вдр)

ходить як по смерть [ходить' йак по смерт'] 'повільно рухатися' (Клн)

ходить як помара [ходить' йак пома|ра] 'повільно рухатися' (Млш)

ходить як тіло від душі [ходе йак т'іло в'ід душ'і] 'повільно рухатися' (Вгщ)

ходить як той віл [ходе йак той вол] 'повільно рухатися' (Бржк)

ходить як мокро горить [ходить' йак |мокре горит'] 'повільно пересуватися' (Тпл)

ходять як сплять [ход'ат' йак сп|л'ат'] 'повільно рухатися' (Млт)

як валах [йак |валах] 'про повільну особу' (Трн)

як мняло [йак м|н'ало] 'про повільну особу' (Лбчв)

як мокра курка [йак |мокра |курка] 'про повільну особу' (СтЗг)

як муха в сметані [йак |муха в сметан'і] 'повільно пересуватися' (Ввн)

як муха в смолі [йак |муха в смо|л'і] 'повільно пересуватися' (СтЗг, Брс)

як три дні не їв [йак три дн'і ни їв] 'повільно пересуватися' (Остр)

як шкандибайло [йак шканди|байло] 'повільно пересуватися, важкість у ході' (Млн)

ПІТИ Й ДОВГО НЕ ПОВЕРТАТИСЯ

в Крим по сіль [в Крим по с'іл'] 'піти й довго не повертатися' (Лщ)

до китайської паски вернутися [до ки|тайс'койі |паски вер|нец'а] 'піти й довго не повертатися' (Лбш)

до руского місяця ждати [до |руского |м'іс'ац'а ждати] 'піти й довго не повертатися' (Смл)

на льоді роздертися [на л'у|дов'і роз|дерс'а] 'піпов і пропав' (Гщ)

піти багатому по смерть [п'і|шов ба|гaтoму по смерт'] 'піти й довго не повертатися' (Млт)

піти безлиху [п'і|ти |безлиху] 'піти й не повертатися' (Клб)

піти з кінцями [п'і|шов з кон|ц'ами] (Гдм) || [пу|шов з кон|ц'ами] 'піти й довго не повертатися' (Мшв)

піти і сліди за собою забрати [п'і|шов і сл'іди за со|бов заб|рав] (Прс) || [п'і|шов і сл'іди заб|рав] 'піти й довго не повертатися' (Врн)

піти по попел і чорта сховати [пу|шов по |попел і чорта с|ховав] 'піти й довго не повертатися' (Грн)

піти світ за очі [п'і|шов св'іт |заоч'і] 'піти невідомо куди' (Прв)

піти як за водою [п'і|шов |як за во|дою] 'піти й довго не повертатися' (Снв)

піти як за море [п'і|шов |як за |море] 'піти й довго не повертатися' (Рсв)

піти як за море срати [п'і|шов |як за |море с|рати] 'піти й довго не повертатися' (Клк, Чрк)

піти як Пестина по муку [пуш|ла |як Пис|тина по му|ку] 'піти й довго не повертатися' (Клб)

піти як по смерть / піти як за смертю [п'і|шов |як по смерт'] (Зрч) || [пу|шов |як пу смерт'] (Сшч) || [п'і|шов за с|мерт'у] 'піти й довго не повертатися' (Лбчв)

по смерть посилати [по смерт' |поси|лати] 'піти й довго не повертатися' (Грх, Бн, НРд)

посилати за смертю / тільки за смертю добре посилати [поси|лати за с|мерт'у] (Бхв, Ткт, Вгщ, Івн, ВВл, Хлп, Глв, МГл, Мрн) || [т|ико за с|мерт'у поси|лати] (Крм, Грн) || [д|обре поси|лати пу смерт'] (Клн) || [т'і|к'і за с|мерт'у |д|обре поси|лати] (Гв) || [й|о|го |т|ико по смерт' |поси|лати] (Брж) || [пос|лала / |д|обре бу|ло б пу смерт' |поси|лат' / |по|к'і |пос|лала / то шеб |пуж|ила б] 'піти й довго не повертатися' (Бржк)

ХОДА П'ЯНОЇ ЛЮДИНИ

послати біду за водою [*пошли б'ідо за водоюу*] 'піти й повертатися без очікуваного результату' (Брн)

послати дурного Богу молитися [*пошли дурного Богу молитис'а*] 'піти й повертатися без очікуваного результату' (Лкв)

послати за тридев'яте царство [*послати за тридев'яте царство*] 'піти й довго не повертатися' (Лцк)

послати одного, а за ним другого [*пошли одного / а за ним і другого*] 'піти й довго не повертатися' (Влх)

тільки за смертю посилати [*тико за смерт'у посилати*] 'піти й довго не повертатися' (Смл)

як водою змило [*йак водою змило*] 'швидко зникнути' (Лбш)

як у прірву провалитися [*йак у пр'ірву проваливс'а*] 'раптово зникнути' (Плц)

ХОДА П'ЯНОЇ ЛЮДИНИ

виписувати кренделі [*виписувати крендел'і*] 'хода п'яного чоловіка' [Арк'2003, с. 101]

вишивати як бик посцяв [*вишивайе йак бек пусцєв*] 'хода п'яного чоловіка' (Млт)

вода залізо несе [*вода зал'ізо несе*] 'хода п'яного чоловіка' (Брт)

вочиться як пише [*волочиц'а йак пише*] 'хода п'яного чоловіка' (Лкв)

вся дорога моя [*вс'а дорога мо'йа*] 'хода п'яного чоловіка' (Лбш)

жодної ямки не пропустить [*ни одної йамки ни пропустит'*] 'хода п'яного чоловіка' (Хлп)

забори цілувати [*забори ц'ілуйе*] 'хода п'яного чоловіка' (Жлк)

йде аж заточується [*йде аш за'тачуєц'а*] 'хода п'яного чоловіка' (Хлп)

йде як малює [*йде йак мал'уйе*] 'хода п'яної жінки' (Остр, ВВл)

йде як пише, а пише з помилками [*йде йак пише / а пише с помил'ками*] 'хода п'яної жінки'

йти в чотири дороги [*йде в ш'тири дороге*] 'хода п'яного чоловіка' (Грн)

- йти від стовпа до стовпа** [*йїде од стовпа до стовпа*] (Снв) || [*од стовпа до стовпа*] 'хода п'яного чоловіка' (Острц)
- йти як бик по дорозі** [*їде йак бци'о ну ду'роз'ї*] 'хода п'яного чоловіка' (Клн)
- йти як кардибалет** [*їде йак кардиба\л'ет*] 'хода п'яного чоловіка' (Вгш)
- йти як стара баба** [*їде йак стара \баба*] 'хода п'яного чоловіка' (Грн)
- йти як човен** [*їде йак \човен*] 'хода п'яного чоловіка' (Вгш)
- іти від плота до плота** [*їде в'їд п\лота ду п\лота*] 'хода п'яного чоловіка' (Осв, Плс)
- іти кринтаком** [*їде кринта\ком*] 'хода п'яної людини' (Мжс)
- іти свинячою стежкою** [*їде свин'ачою стешкою*] 'хода п'яної людини' (Мжс)
- кренделі вишивати** [*крин\дел'ї виши\вайе*] 'хода п'яного чоловіка' (Мшв)
- круги виписувати** [*кру\г'е ви\писуйе*] 'хода п'яного чоловіка' (Мшв)
- ледве блендати** [*ледве блиндайе*] 'хода п'яного чоловіка' (Бн)
- ледве ноги волочити за собою** [*ледве \ноги волочит' за со\бою*] 'хода п'яного чоловіка' (Брн)
- ледь ногами перебирати** [*лед' ногами пириби\райе*] 'хода п'яного чоловіка' (Брв)
- ледь плентатися** [*лед' п\лентайец'а*] 'хода п'яного чоловіка' (Чрк)
- лізти від забора до забора** [*л'їзе в'їд за\бора ду за\бора*] 'хода п'яного чоловіка' (Вгш)
- на чотирьох йти** [*на чоти\r'ох йїде*] 'хода п'яного чоловіка' (Грдн)
- піти з ноги на ногу** [*по\шов з но\ги на \ногу*] 'хода п'яного чоловіка' (Лбш)
- по сітці сунутися** [*ну \с'етц'ї \суниц'а*] 'хода п'яного чоловіка' (Клб)
- табун качок гнати** [*йак кач\ки зага\н'айе*] 'хода п'яного чоловіка' (Гдм)

ХОДА П'ЯНОЇ ЛЮДИНИ

ходити крентаком [*ходить крентаком*] 'хода п'яного чоловіка' [Арк'2003, с. 101]

ходити як дуб [*ходить як дуб*] 'хода п'яного чоловіка' (Ярс)

ходити як ключка [*ходить би ключка*] 'хода п'яного чоловіка' (Бр)

ходити як хрестик [*ходить як хрестик*] 'хода п'яного чоловіка' (Злч)

як качка пливсти [*як качка пливе*] 'хода п'яної жінки' (Лпн)

як качок заганяти [*табун качок жеңе*] 'хода п'яного чоловіка' (Зрч)

як мале телятко [*як мале телятко*] 'хода п'яного чоловіка' (Рсв)

як по льоді йти [*як на льоду йде*] 'хода п'яного чоловіка' (Крч)





ФІЗІОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ

ФІЗІОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ

НАЇСТИСЯ

аж пуп розв'язався, треба поспати, щоб зав'язався [аж пуп розв'язав'а / т'реба поспати / шоп зав'язав'а] 'переїсти' (Крм)

аж тяжко дихати [аш т'ашко |дихати] 'переїсти' (Хлп)

але й наперся [але ї на|пер'а] 'переїсти' (Прв)

до пупа / наївся від пупа [до |пупа] (МГл) || [на|їв'а од |пупа] 'переїсти' (Остр)

добре вложити [|добре вло|жив] 'переїсти' (Прс)

жертити як не в себе [жи|ре йак ни в си|бе] 'багато їсти' (Дрн)

задушити в пупі комара [заду|шив в |пуп'і кома|ра] 'наїстися' (Брн)

звіром напертися [зв'іром на|перлас'а] 'переїсти' (Лпн)

зхірити, але з'їсти [зх'і|р'і|ю / но зйім] 'переїсти' (Збр)

ковток холодної води – дорожче золота [ков|ток хо|лодної во|ди – до|рошче |золота] 'про спрагу' (Плп)

набити черево [на|бив |черево] 'переїсти' (Брн)

нажертися як з переляку [на|жерс'а йак з пири|л'аку] 'переїсти' (Грн)

наївся аж надсівся [на|їв'а аш над|с'ів'а] 'переїсти' (Снв)

наїстися аж лоб твердий [на|їв'а аш лоб т|вердий] 'наїстися' (Крчв)

наїстися на три дні [на|їв'а на три дн'і] 'переїсти' (Лбш)

наїстися як віл [на|їв'а йак в'іл] 'наїстися' (Клн)

наїстися як свиня / напхатися як свиня / нажертися як кабан [на|їв'а йак сви|н'а] (Бхв, Ткт, Лбчв, ВВл) || [нап|хавс' йак сви|н'а] (Лбш, Мшв) || [на|жерс'а йак ка|бан] (Бржк) || [на|йлас'а йак сви|н'а] 'переїсти' (Бржк, Брж, Дхч, Хлп)

ВІДЧУВАТИ ГОЛОД

наїстися як слон [на'їілас' йак слон] 'переїсти' (Влх)
накласти як за піч [на'клав йак за п'іч] 'ситно наїстися' (Трс)
напився холодної води як наново народився [на'пнєвс'а хол'одної во'ди йак |наново наро'диєвс'а] 'втамувати спрагу' (Плп)
напоротися як обжора, все повиїдати [на'поролас'а йак об'жора / все пови'їдала] 'переїсти' (Влм)
напхати живота [на'пхав живо'та] 'переїсти' (НРд)
напхати пельку [на'пхав |пел'ку] 'переїсти' (Брн)
напхатися як мішок [на'пхавс'а йак м'ішок] 'переїсти' (Зрч)
напхатися, що сісти не можна [на'пхавс'а / шо |с'істи ни |можна] 'переїсти' (Врн)
пий воду, їж воду – нема голоду [пнї во'да / їж во'да – ни|ма голо'да] 'вода продовжує життя' (Плп)
сита як після піру [сита йак |н'ісл'а |н'іру] 'переїсти' (Вгщ)
треба, щоб сало зав'язалося [т'реба шоп |сало зав'язалос'а] 'відпочити після їжі' (Плц)
ціле горло [ц'іле |горло] 'наїстися' (ЧВл)
як вовк у гостях [йак воўк у гост'ах] 'ситно наїстися' (Грд)

ВІДЧУВАТИ ГОЛОД

вовка з'їв би [воўка зйїв би] 'бути дуже голодним' (Плц)
вола б з'їв [во'ла б зйїв] 'бути дуже голодним' (Брн)
гвозді з'їв би [г'возд'і зйїв би] 'голодна людина' (Мрв)
голодна як вовк [гу'лодна йак воўк] (Бржк) || [гу'лоднїй йак воўк] 'бути дуже голодним' (Клк, Бхв, Рсв, Грх, Ткт, Лбш, Дхч, Гдм, Прв, Бн, Снв, Млт, Хлп)
голодна як смерть [гу'лодна йак смерт'] 'сильне відчуття голоду' (Мжс)
голодна як собака / голодна як пес [го'лодна йак со'бака] (Брж, Снв) || [го'лодна йак пес] (Лкв, Мшв, Прп) || [гу'лодна йак су'бака] 'бути дуже голодним' (Тпл)
живіт до спини приріс [жив'іт до спини при'ліп] (Врн) || [жив'іт ду спини при'рис] 'бути дуже голодним' (НРд)
жолудок до спини прилип [жолудок до спене при'лип] 'бути дуже голодним' (Грн)
з'їв би слона [зйїв би сло'на] 'бути дуже голодним' (Гв)

їсти хочу на очі не бачу [ʲiʲisti ʲxocu na ʲocʲi ni ʲbacu] 'бути дуже голодним' (МГл)

кишки марш грають [kiʂʲki marʂ ɣʲrajʲutʲ] 'бути дуже голодним' (НРд)

риски в роті не мати [rʲiʲski v ʲrotʲi ne ʲmatʲi] 'бути голодним' (Пл)

черв'ячок точить [tʲerʲvʲjaʲcok ʲtocʲitʲ] 'бути дуже голодним' (Клб)

язик в дупу втік [ʲjaʲzik v ʲdupu vtʲik] '1) дуже смачно; 2) бути голодним' (Збр)

УЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ

П'ЯНИЦЯ

бабка збабчена [ʲbabka zʲbabtʲena] 'про жінку-п'яницю' (Звн)

дозу прийняти [ʲdozu prʲiʲnʲati] 'про чоловіка-п'яницю' (Клб)

дудлити горілку як молоко / попивати гурілку [ʲdudlitʲ ɡoʲrʲilku ʲjak moʲloko] (Грн) || [ʲnupiʲvaje ɡuʲrʲilku] 'про чоловіка-п'яницю' (Клб)

Женька Пестіна [ʲʒenʲka ʲpestʲina] 'про жінку-п'яницю' (Яснв)

з синім носом [z ʲsinʲim ʲnosom] 'про чоловіка-п'яницю' (Мшс)

забракла морда [zabʲrakla ʲmorɖa] 'про жінку-п'яницю' (Яснв)

заглядати в стопку [zagalʲadati v ʲstopku] 'про чоловіка-п'яницю' (Клб)

кірзова морда [kʲirzova ʲmorɖa] 'про чоловіка-п'яницю' (Вдрц)

лика не в'язати [lika ni vʲjaʒe] 'про чоловіка-п'яницю' (Клб, Лбш)

наркот спитий [narʲkot spʲitʲij] 'про чоловіка-п'яницю' (Вгщ)

ніс посинів [nʲis posʲinʲiv] 'про чоловіка-п'яницю' (Дтн)

п'яний як чіп / п'яний як сніп [ʲpʲiani ʲjak tʲip] || [ʲpʲianiʲ ʲjak snʲip] 'дуже п'яний' [Арк'2003, с. 118]

пий-пий – на старість торба й кий [pʲij-pʲij – na ʲstarostʲ ʲtorba ʲi kiʲ] 'говорять на чоловіка, який постійно вживає спиртні напої' (Ртн)

БУТИ В СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ

пропаща людина [пру|пашча л'удина] 'про чоловіка-п'яницю' (Хлп)

синій ніс [син'її н'іс] 'про чоловіка-п'яницю' (Кзл)

синій як сливка [син'її йак сливка] (Млш) || [син':е йак сливка] 'про чоловіка-п'яницю' (Осв, Чрк)

синя морда [син'а |морда] 'про чоловіка-п'яницю' (Псн)

синя як жаба [син'а йак |жаба] 'п'яна жінка' (Пл)

синьки-синьками [син'к'і-|син'ками] 'про чоловіка-п'яницю' (Клб)

скоро кора на морді поросте [с|коро ку|ра на |морд'і порус|те] 'про чоловіка-п'яницю' (Мрв)

спита морда [с|пита |морда] 'про чоловіка-п'яницю' (Брз)

сплошний синяк [сплош'ній син'ак] 'про чоловіка-п'яницю' (Чрк)

як Андрешко з вулиці [йак Анд|решко з |вулиц'і] 'про особу, яка вживає алкоголь' (Охл)

БУТИ В СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ

біляк кинув [б'іл'ак |кинув] 'алкогольне сп'яніння' (Бтн)

бути під градусом [бути пуд з|градусом] 'алкогольне сп'яніння' [Арк'2003, с. 86]

Галя берега не бачить [Гал'а |берега не |бачит'] 'алкогольне сп'яніння' (Брз, ВВл, Гбн, Смд)

гнати гуси [з|гнати |гуси] 'алкогольне сп'яніння' [Арк'2005, с. 50]

до білих халатів [ду |б'ілих ха|лат'ів] 'напитися, бути дуже п'яним' (Бжн)

до білого коліна [ду |б'ілиї кол'іна] 'алкогольне сп'яніння' (Брз, Пвр)

до білої гарячки [ду |б'ілої га|р'ачки] (Дбр, Змш, Яснв) || [до |б'ілої га|р'ечки] 'алкогольне сп'яніння' (Крп)

до глючиків [ду з|л'учик'ів] 'алкогольне сп'яніння' (Яснв)

до жовтого коліна [до |жовтого кол'іна] 'напитися' (Глх)

до свинячого визгу [до св'ін'ачиї |в'ізгу] 'алкогольне сп'яніння' (Вдрц, Кзл, Смд, СтЗг)

забити козу [за|бити ко|зу] 'випити небагато' [Арк'2003, с. 98]

залив сліпи [за|лив сл'іпи] 'алкогольне сп'яніння' [Арк'2005, с. 50]

йде, що берега не бачити [їде / шо |берега ни |бачит'] 'алкогольне сп'яніння' (Псн)

корка понюхати [|корка по|нухав] 'алкогольне сп'яніння' [Арк'2003, с. 86]

крану не бачити [к|рану ни |бачити] 'зловживати алкоголем' (Івнч)

купити свиню [ку|пити сви|н'у] 'багато випити' [Арк'2003, с. 121]

мертві бджоли не гудуть, а якщо гудуть, то дуже тихо [мертв'і б|жולי не гу|дуть' / а йак|шо гу|дуть' / то |дуже |тихо] 'алкогольне сп'яніння' (Слв)

набрався як жаба мулу / як жаба мулу [йак |жаба |мулу] (Смд) || [наб|равс'а йак |жаба |мулу] 'алкогольне сп'яніння' (Грдн, Трг)

набратися як сучка бліх [наб|ратис'а йак |сучка бл'іх] 'напитися' (Жрвн)

напився як глина [на|пивс'а йак г|лина] 'алкогольне сп'яніння' (Клч)

напилася я п'яна [нап'ілас'а йа п'яна] 'алкогольне сп'яніння' (Дгш)

напитися до ручки [напи|лас'а до |ручки] 'алкогольне сп'яніння' (Ббр)

напитися до срачки [напи|лас'а до с|рачки] 'алкогольне сп'яніння' (РБрс)

напитися як куц [на|пєвс'а йак куц] 'алкогольне сп'яніння' (Грн)

напитися як мотика [на|питис'а йак мо|тика] 'напитися' (Лцк)

напитися як свинка/ набратися як свиня [напєвс'а йєк с'єнка] (Врк) || [на|пивс'а йак сви|н'а] 'алкогольне сп'яніння' (Грн, Злч, Ткт)

нарізатися як сніп [на|ризавс'а йак снп] 'алкогольне сп'яніння' (Грн)

натягтися як свиня [наб|равс'а йак сви|н'а] (Чрк) || [на|т'агс'а би сви|н'а] 'алкогольне сп'яніння' (Брв)

БУТИ В СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ

- п'яне бидло** [п'йане |бидло] 'алкогольне сп'яніння' (Вгщ)
- п'яний в дим** [п'йаній в дим] 'алкогольне сп'яніння' [Арк'2005, с. 50]
- п'яний в диміну** [п'йани в д|м'іну] 'алкогольне сп'яніння' [Арк'2005, с. 50]
- п'яний в доску** [п'йаній в |доску] 'алкогольне сп'яніння' (Бхв, ВВл, Лбчв, Остр,)
- п'яний в дрізіну** [п'йаній в др'і|з'іну] 'алкогольне сп'яніння' (Зрч)
- п'яний до білки** [п'йаній ду |б'елк'і] 'алкогольне сп'яніння' (Крч)
- п'яний як бейло** [п'йаній (п'йане) йак |бейло] 'алкогольне сп'яніння' (Клб)
- п'яний як бик** [п'йаній йак бик] 'алкогольне сп'яніння' (Влх)
- п'яний як туз** [п'йаній йак туз] 'алкогольне сп'яніння' (Бр)
- п'яний як ціп** [п'йани йак ц'іп] 'алкогольне сп'яніння' (Клб)
- п'яний як чіп** [п'йаній йак ч'іп] 'алкогольне сп'яніння' (ВВл, Остр, Чрк)
- пити і дна не бачить** [п'йе і дна ни |бачит'] 'алкогольне сп'яніння' (Лбш)
- пити як в останній раз** [п'йе йак в ост|ан':ій раз] 'алкогольне сп'яніння' (Клб)
- пити як з відра воду** [п'йе йак з в'ід|ра |воду] 'бути п'яним' (ЧВл)
- під мухою** [пуд |мухойу] [Арк'2003, с. 107]
- світа білого не бачити** [с'в'іта б'йілого ни |бачит'] 'алкогольне сп'яніння' (Яснв)
- утопити своє хазяйство в животі** [уто|пити своіє хаз'айство в живо|т'і] 'пропити' [Арк'2003, с. 128]
- чортики скачуть** [чортики с'качут'] 'алкогольне сп'яніння' (Жрч)
- чує носок, що заріється в пісок** [чує но|сок / шо зар'ийец'а в п'і|сок] 'бути в стані алкогольного сп'яніння' (Лцк)
- язиком не володати** [йязи|ком ни во|лодає] 'п'яний' (Клб)
- як валах** [йак |валах] 'алкогольне сп'яніння' (Ткт)
- як гуска води** [йак |гуска во|ди] 'алкогольне сп'яніння' (Дгш)

як свиня в болоті / свиня, що валяється в болоті [йак сви́н'а в бо́лот'і] (Млт) || [сви́н'а / шо ва́л'айеца́ в бо́лот'і] 'алкогольне сп'яніння' (Клн)

ЗОВНІШНІ ОЗНАКИ П'ЯНОЇ ЛЮДИНИ

білка хватає [б'елка хва́тайе] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Лбш)

бісики беруть [б'ісики бе́рут'] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Пл)

брови дугами стали [б'рови |дугами ста́ли] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Чрк)

буйно помішаний [бу́йо по́м'ешаний] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Лцк)

бучу робити [бучу |робит'] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Лкв)

в рух пішли кулаки [в рух п'ішли кула́к'і] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Хлп)

вже хильнув [вже хил'ну́в] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Лбчв)

горшки на лобі побити [гу́ршк'і на |лоб'і пу́бити] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Лкч)

дати прикурити [да́ти прику́рити] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Клб)

довольний зуби вилупив [до́вол'ний |зуби |вилупив] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Брв)

загінделив свою рожу п'яну [заг'ін|делив сву́йцу |рожу п'я́ну] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Вгщ)

залити душу й очей не видно [зали́ла |душу і |гоче́й ни |видно] 'зовнішні ознаки п'яної жінки' (Лбш)

залити сліпи / сліпаки залити / залити очі / залити банькі / бакі залити [зали́в сл'і́пи] (Бн) || [сл'і́пак'і зали́в] (Клб) || [ло́ч'і зали́в] (Остр) || [за́лив |вочи] (Бхв) || [за́лив |бан'к'і] (Клб, Чрк) || [ба́к'і за́лив] (Брн) || [по́зали́вав |бан'ки] (Бр) [за́лити |вочи] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' [Арк'2003, с. 110]

копнути в гульку [ко́пнути в |гу́лку] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Злн)

ПОХМІЛЛЯ

лика не в'яже [лика не ўйеже] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' [Арк'2003, с. 101]

лихий попутав [ли'хиї по'путає] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Зрч)

на подвиги тягне [на 'подвиги т'агне] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Лбш)

намилити чуба [на'милити 'чуба] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Мкв)

намилити шию [на'милити 'шию] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Клб)

очі світяться як в собаки [воче с'в'іт'ац'а йак у субаки] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Грн)

очі як в соловейка [воче йак в суло'вейка] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Грн)

п'ян капітан [п'йан кап'і'тан] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Млт)

п'яному море по коліна [п'йаному 'море по кол'і'на] (Клн, Крч, Плц, Снв) || [море ну кул'і'на] (Врн, Грн, Грх, Зрч, Пл, Ткт, Хлп) || [море по кол'і'но] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Жбк)

преться як свиня на рожен [пре йак сви'н'а на ро'жон] 'зовнішні ознаки п'яної жінки' (Мшв)

руки розпускати [руки розпус'кає] (ВВл) || [руспус'тив 'рук'і] 'бійка п'яного чоловіка' (Хлп)

у п'яного сили мало [у п'йаного 'сили 'мало] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Плс)

чим п'яніший, тим сміливіший [чим п'я'н'ішиї / тим см'іли'в'ішиї] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Влх)

чорти крутять [чор'ти к'рут'ат'] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Ткт)

ПОХМІЛЛЯ

баняк закипає [ба'н'ак заки'пайе] 'похмілля' (Обл)

букша горить [букша гор'ит'] 'похмілля' (Пст)

в голові вава – в роті кака [в голо'ві 'вава – в 'рот'і 'кака] 'похмілля' [Арк'2005, с. 50]

ЗОВСІМ НЕ ВЖИВАТИ СПИРТНИХ НАПОЇВ

горло чарки просить [гoрлo чaркa пpocит'] 'бажання випити' (Нв)

дерев'яна голова [дeрeв'янa гoлoвa] 'похмілля' (СтЗг)

душа просить розсолу [душa пpocит' рoсoлу] 'похмілля' (Зб)

дятли довбуть [д'aтлi дoвбyт'] 'похмілля' (Дбр)

зелений змій по хаті ходить [зилeнiй зм'їй пo xaтa хoдит'] 'похмілля' (Млн)

земля пересохла [зeмл'а пeрecoхлa] 'похмілля' (Скр)

кишка пересохла [кишкa пeрecoхлa] 'похмілля' (Вдр)

можна ліс палити [мoжнa л'іc пaлити] 'похмілля' (Квс)

мозок палає [мoзгi пaлaйyт'] 'похмілля' (Пст)

похмелитися хоче – на очі не бачить [пoxмeлитис'a xочe – нa oчi нe бaчит'] 'похмілля' (РБрс)

прийшов будун / будун в гості прийшов [пpийшoв бyдун] (Гбн) || [бyдун в гoст'i пpийшoв] 'похмілля' (Бтн)

радіатор кипить [рaд'іaтop к'іпeт'] 'похмілля' (Лбн)

труби гасити [тpуби гaсeти] 'похмілля' (Врк)

труби горять [тpуби гoр'eт'] 'похмілля' (Жрвн)

труби горять [тpуби гoрaт'] 'похмілля' (Ббр, Дбрв, Жрч, Змш, Кзл, Крп, Мшс, Пвр, Слв, Смд, Снв, Тпл)

чорт нашептав [чoрт нaшeптaв] 'бажання випити' (Мк)

язвеник і трезвеник [йaзeв'ін'ік i тp'езeв'ін'ік] 'людина, яка взагалі не вживає алкогольних напоїв' (Пвл)

як в суху землю [йaк в сyхy зeмл'у] 'похмілля' (Клб)

ЗОВСІМ НЕ ВЖИВАТИ СПИРТНИХ НАПОЇВ

або слабий, або золотий чоловік [бy слaбeй / бy зoлoтeй чyлoв'ік] 'не вживати алкогольних напоїв' (Млт)

ампулу зашити [aмпyлу зaшилy] 'не вживати алкогольних напоїв' (Слв)

біда заставила [б'ідa зaстaвилa] 'не вживати алкогольних напоїв' (Пвр)

Бог розуму дав [Бoг pозyмy дaв] 'не вживати алкогольних напоїв' (Бтн)

в монахи записався [в мoнaxи зaписaвc'a] 'не вживати алкогольних напоїв' (Дтн)

ЗОВСІМ НЕ ВЖИВАТИ СПИРТНИХ НАПОЇВ

в штунди піти [в ш'тунди п'і'шов] 'не вживати алкогольних напоїв' (Жрч)

випити норму [випила |норму] 'зовсім не вживати спиртних напоїв' (Пвр)

ждати пенсії [ждут' |пенс'ійі] 'не вживати алкогольних напоїв' (Плц)

за розум взятися [за |розум в'з'авс'а] (Бр, Клк, Лпн) || [за |розум в'з'евс'а] (Снв) || [в'з'авс'а за |розум] (Брд, Бтн, Ввн, Дтн, Жрч, Зрч, Кзл, Млт, Овд, Снв, Хлп) || [за |розум в'з'алас'а] 'взагалі не вживати спиртних напоїв' (Дбрв)

закодована людина [закод'ірована л'у'дина] 'не вживати алкогольних напоїв' (Влх)

защити горлянку [за|шив горл'анку] 'не вживати алкогольних напоїв' (Острц)

знайти код [знайшов код] 'зовсім не вживати спиртних напоїв' (Клч)

золота людина [зулу'та л'у'дина] (Ввн, Вдрц, Гбн, Жрч, Млн, Пвр, Снв Яснв) || [зулу'та |л'удена] 'не вживати алкогольних напоїв' (Врк)

золотий чоловік [зулу'тий чулу'в'ік] (Ббр, Брд, Дгш, Крп, Овд, Слв) || [золо'теї чолов'ік] 'не вживати алкогольних напоїв' (Звн, СтЗг)

і в рот не брати [і в рот ни би'ре] 'не вживати алкогольних напоїв' (Хлп)

і до рота не брати [і до |рота ни бе'ре] 'зовсім не вживати алкогольних напоїв' (Нв)

какашкі через марлечку [ка'кашк'і |чириз |марл'очку] 'зовсім не вживати спиртних напоїв' (Плп)

кишки зав'язати [кишк'и зав'язали] 'людина, яка раптово перестала вживати алкогольні напої' (Мжс)

кишку зашити [кишку зашила] 'раптово перестати вживати алкогольні напої' (ЧВл)

кода поставити [кода пус'тавили] 'зовсім не вживати спиртних напоїв' (Кзл)

людина з розумом [л'у'дина з |розумом] 'не вживати алкогольних напоїв' (Брв)

мати розум [*майє |розум*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Дтн, Кзл)

молоко і то через цидилок [*мала|ко і то пїє |чириз цидилок*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ [Арк’2003, с. 106]

мудрий чоловік [*мудрий чоло|в’ік*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Псн)

на розум спало [*на |розум с|пало*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Злч, Ярс)

набратися розуму [*набралас’а |розуму*] ‘зовсім не вживати спиртних напоїв’ (СтЗг)

не в одному оці [*ни в |жодним |гоци*] ‘не випив’ [Арк’2003, с. 110]

не п’є, бо вже заклало [*ни пїє / бо вже заклало*] ‘зовсім не вживати спиртних напоїв’ (Ртн)

не п’юща не їб..а [*ни п’їушча ни ї|бушча*] ‘зовсім не вживати спиртних напоїв’ (Дрн)

нема здоров’я [*ни|ма здо|ров’я*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Трг)

печінка своє дає [*печ’інка сво|їє да|їє*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Бтн)

підшитий чоловік [*п’ід|шитий чоло|в’ік*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Лщ)

полюдський чоловік [*пол’уц’|к’її чуло|в’ік*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Лбш)

прийшла до дупи по розум [*приїш|ла до |дупи по |розум*] ‘про особу, яка раптово перестає пити’ (Жрвн)

рідкісний екземпляр [*р’ідк’існий екземп|л’ар*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Лбчв)

розумна людина [*ро|зумна л’у|дина*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Жрч)

святий чоловік [*с’в’а|тий чулу|в’ік*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Яснв)

сухий закон [*су|хий за|кон*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Ртн)

таблетку зашити [*таб|летку за|шили*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Псн)

хоч зуби рви [*хоч |зуби рви*] ‘про особу, яка раптово перестає вживати алкоголь’ (Мк)

МІЦНО СПАТИ

ціни йому немає [ц'іни йо'му ни'має] 'не вживати алкогольних напоїв' (Крп)

чоловік як золото / не чоловік, а золото [чулу'в'ік йак |золото] (Гдм) || [ни чулу'в'ік / а |золото] (Пл) || [золото – ни чоло'в'ік] 'не вживати алкогольних напоїв' (ВВл, Злч, Остр, Ярс)

щось в лісі здохло [шос' у л'іс'і здохло] 'не вживати алкогольних напоїв' (Лбн)

як святий [би св'а'тій] 'не вживати алкогольних напоїв' (Бр)

СОН

МІЦНО СПАТИ

бараболями не розбудити [бара'бол'ами ни роз'будиш] 'міцний сон' (Лщ)

де йшов, там і впав [де йшов / там ї впав] 'миттєве засинання' (Трн)

де ніч застала, там і спить [де н'іч зас'тала / там і спит'] 'миттєве засинання' (Ткт)

дрихнути як паровоз [дрихне йак пару'воз] 'міцний сон' (Клб)

жовтка втягнути [жовт'ка вт'єгнути] 1) 'заснути'; 2) 'наїстися' (Плп)

Марко сватає [Мар'ко сватає] 'спати хочеться' [Арк'2003, с. 103]

молотний до сну [му'лотний ду сну] 'любить довго спати' [Арк'2003, с. 124]

сон в руку [сон в |руку] 'добрий, гарний сон' (Пл)

сонце зморило [сонце змо'рило] 'швидко заснути' (Клн)

спить аж лахи завертаються [спит' аш |лах'і завир'тайуц'а] 'міцний сон' (Лкч)

спить і не дише, тільки ніжками колише [спит' і ни |дише / |т'л'ки |н'ішками ко'лише] 'міцний сон' (Осв)

спить і не чує, як на пузі блох танцює [спит' і ни |чує / йак на |пуз'і блох тан'ц'ує] 'міцний сон' (Плц)

спить хоч канаву гати [спит' хоч ка'наву га'ти] 'міцний сон' (Лбш)

спить хоч стріляй [спит' хоч стри'л'єй] 'міцний сон' (Грн)

- спить як борсук** [*спит' ѓак бор|сук*] 'міцний сон' (Мщн)
- спить як в колиці** [*спит' ѓак (мов) в ку|лиць'ї*] 'міцний сон' (Квл)
- спить як в раю** [*спит' ѓак в ра|їу*] 'міцний сон' (Чрк)
- спить як вбитий (забитий/побитий)** [*спит' ѓак (у)в|битий*] (Бхв, Грн, Злч, Зрч, Квл, Лбш, Лкв, Лпн, Мрн, Ртв, Ярс) || [*спит' ѓак за|битий*] (Бн, Влх, Клн, Ощв, Снв, Хлп) || [*спит' ѓак уб'їтий*] (Крч) || [*спит' ѓак по|битий*] 'міцний сон' (Клк)
- спить як ведмідь** [*спит' би мед|в'їд'*] (Бр) || [*спит' ѓак вед|м'їд'*] 'міцний сон' (Сшч)
- спить як глуха** [*спит' ѓак глу|ха*] 'міцний сон' (Трн)
- спить як дитятко** [*спит' ѓак ди|т'атко*] 'міцний сон' (Хлп)
- спить як мертвий** [*спит' ѓак мерт|вий*] 'міцний сон' (Бн, Трн)
- спить як поліно** [*спит' ѓак пу|л'їно*] 'міцний сон' (Хлп)
- спить як слон** [*спит ѓак слон*] 'міцний сон' (Вгщ)
- спить як сурок** [*спит' ѓак су|рок*] 'міцний сон' (НРД, Рсв)
- спить як у маківці** [*спит' ѓак у |макувци*] (Крм, Мшв) || [*спит' ѓак в |маковц'ї*] (Рмк) || [*спит' ѓак у |мак'ївц'ї*] 'міцний сон' (Ткт)
- спить як цибеня** [*спит' ѓак |цибен'*] 'міцний сон' (Остр)
- хоч бомки стріляй** [*хоч |бомки стри|л'аї*] 'міцний сон' (Гдм)
- хоч з хати виносъ** [*хоч з |хати ви|нос'*] 'міцний сон' (Хлп)

ЧУТЛИВО, НЕСПОКІЙНО СПАТИ

- воробей не пролетить** [*воро|беї не проле|тит'*] 'чутливий сон' (Пл)
- крутиться як їжак** [*к|рутиць'а ѓак йї|жак*] 'чутливий сон' (Лщ)
- одним оком спить, другим зиркає** [*од|ним |гоком спит' / д|ругим |зиркаїє*] (Лбш) || [*спит' од|ним |гоком*] 'чутливий сон' (Злч, Ярс)
- сон як на волосині** [*сон ѓак на воло|син'ї*] 'чутливий сон' (Зрч)
- спить як в Бога за пазухою** [*спит' ѓак у |Бога за |пазухойу*] 'чутливий сон' (Брж)

БАЧИТИ СНИ

спить як діжурний [спит' йак д'і'журній] 'чутливий сон' (Трг)

спить як заєць під кущем (копою) [спит' йак 'зайец' н'ід куш'чем] (Рсв) || [спит' йак 'зайец'] (ВВл, Гдм, Грдн, Остр) || [спит' йак 'зайц'і] (Млт) || [спит' йак 'зайец' н'ід ко'пою] 'чутливий сон' (Клн)

спить як заєць полоханий [спит' йак 'зайец' по'лоханий] 'чутливий сон' (Мщн)

спить як кіт [спит' йак к'іт] 'чутливий сон' (Мшв)

спить як лисиця [спит' йак ли'сиц'а] 'чутливий сон' (Острж)

спить як на голках [спит' йак на 'голках] 'чутливий сон' (Збр, Мрн)

спить як піночет [спит' йак п'іно'чет] 'чутливий сон' (Бжн)

спить як пожарнік [спит' йак пу'жарн'ік] 'чутливий сон' (Клб)

спить як студент на лекції [спит' йак сту'дент на 'леку'іях] 'чутливий сон' (Лкв)

спить як янголятко [спит' йак йанго'л'атко] 'чутливий сон' (Влх)

чуткий як метелик [чуткій йак ме'телик] 'чутливий сон' (Брв)

БАЧИТИ СНИ

дурне спить, дурне сниться / дурне дурному сниться [дур'не спит' / дур'не с'ниц'а] (Млш) || [дур'не дур'ному с'ниц'а] 'погані сні' (Хлп)

іди, сон, до вікон [іди /сон / до в'і'кон] 'погані сні' (Гдм)

нехай святий Йосип на добре переносить [ни'хай с'в'а'тій 'Йосип на 'добре пере'носит'] 'погані сні' (Лпн)

пресвятий Соломон, забери поганий сон [прис'в'а'тій Соло'мон / забє'ри по'ганий сон] 'погані сні' (Грдн)

святий Пантелеймон, куди ніч, туди й сон [с'в'а'тій Панте'лій'мон / ку'ди нич / ту'ди й сон] 'погані сні' (НРд)

сказали з того світу [ска'зали з 'того с'в'іту] 'сновидіння' (ВКр)

сон за водою [сон за во'дойу] 'погані сні' (Лкв)

сонечко встає, сон хай на лози йде [сонечко встайє / сон хай на лози йде] ‘погані сні’ (Крч)

хай на ліс іде [хай на л’іс іде] ‘погані сні’ (Смл)

як спиться, той сниться [йак с’ниц’а / то ї с’ниц’а] ‘погані сні’ (Клн)

ХРОПІТИ

баранів різати [баран’ів р’іже] ‘хропіти’ (Мжс)

миші гонити [миш’і гоне] ‘хропіти’ (Зрч)

спить аж стіни трясуться [спит’ аж ст’іни тре’суц’а] ‘хропіти’ (Млт)

той, що кроти шукає [той / шо кро’ти шу’кайє] ‘хропіти’ [Арк’2005, с. 19]

хропе аж хата дрижить (трясеться, ходить, носитья) / хропе аж хата ходором ходить [хро’пе аж хата дри’жит’] (Плц) || [хру’пе аш хата тра’сец’а] (Хлп) || [хру’пе аш хата ходит’] (НРд) || [хру’пе аш хата ходором ходит’] (Клб) || [хро’пе аш хата носица] (Брв) || [хро’пе / шо аш хата ходором ходит’] (Плц)

хропе аж шибки трусяться [хро’пе аш шеп’к’і т’рус’ац’а] ‘хропіти’ (Брж)

хропе як ведмідь [хру’пе йак вед’м’ід’] (Клк) || [йак мед’в’ід’] ‘хропіти’ (Влх, Гдм)

хропе як дірявий мішок [хро’пе йак у д’ір’авиї м’ішок] ‘хропіти’ (Лбш)

хропе як добрий бик [хру’пе йак доб’риї бик] ‘хропіти’ (Крч)

хропе як кіт муркає [хро’пе йак к’іт мур’кайє] ‘хропіти’ (Острж)

хропе як навіжене [хро’пе йак нав’іжене] ‘хропіти’ (Лщ)

хропе як слон [хру’пе йак слон] ‘хропіти’ (Вгщ)

хропе як стара баба [хро’пе йак ста’ра баба] ‘хропіти’ (Лбш)

хропе як тхір [хру’пе йак тхур] ‘хропіти’ (Бржк)

як кабан [йак ка’бан] ‘хропіти’ (МГл)

ЛЮДИНА В НАВКОЛИШНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**ЗМОКНУТИ**

змокнути до послідньої нитки / змокнути до ниточки / промокнути до нитки [з'мокнути ду пасл'едн'уйі |нитки] (Бхв) || [з'мокла до |ниточки] (Лбш) || [промок до |нитки] (Врн, Снв, Лцк, Остр) || [мокра ду |нетке] 'змокнути' (Грн)
змокнути до трусів [з'мокнути до трус'ів] 'змокнути' (Чрк)
змокнути як курка [з'мокла йак |курка] 'змокнути' (Трс)
змокнути як цуцик [з'мокла йак |цуцик] 'змокнути' (Прв)
мокра до рубця [мокра до руб'ц'а] 'змокнути' (Мшв)
мокра як кура тая / мокра як тютя [мокра йак |кура |тайа] (Бржк) || [мокра йак |т'ут'а] 'змокнути' (Зрч)
мокра як хвощ [мокра йак |хвощ] 'змокнути' (Ткт)
мокра як хлющ / мокрий хлющ [мокра йак |х'лушч] (Трн, Крм, Рсв, Брж, Лкв, Івн, НРд, Мрн) || [мокрій |к'лушч] (Хлп) || [йак |х'лушч] 'змокнути' (Тпл)
намокнути як квочка [на|мокла йак |к'вочка] (Клк)
ніде сухого місця не мати [ни|де су|хого |м'ісц'а ни|ма] 'змокнути' (Вгщ)
ніде сухої нитки не мати [н'і|де су|хойі |нитки ни|ма] 'змокнути' (Глв)
свинячий дощ [сви|н'ачий |дошч] 'мряка' (Бржк)
хоч викручуй [хоч |вик'ручуї] 'змокнути' (Клб)
як квач [йак |квач] 'змокнути' (Клн)
як мокра курка [йак |мокра |курка] (Гдм) || [мокра йак |курка] 'змокнути' (Грдн, Прс, Млт)
як пес [йак |пес] 'змокнути' (Мшв)

ЗМЕРЗНУТИ

аж зуби цокотять [аш |зуби цоко|т'ат'] 'змерзнути' (Клн)
гріє як цигана борода [з'рїє йак |цигана боро|да] 'змерзнути' (Мквч)
дрижаки ловити [дри|жаки |ловит'] 'змерзнути' (НРд)
зараз дуба дасть [зараз |дуба дасц'] 'змерзнути' (Клб)

- змерзнути до зубів** [змерзла до зубив] 'змерзнути' (Смл)
змерзнути до ниточки [змерз до ниточки] 'змерзнути' (Клк)
змерзнути на костомаху [змерз на кустомаху] 'змерзнути' (Рсв)
змерзнути на ніц [змерзла на н'іц] 'змерзнути' (Мшв)
змерзнути на цуцик [змерз на цуцик] 'змерзнути' (Лкв, Грн, Бн)
змерзнути як бурулька [змерзла як бурулька] 'змерзнути' (Мрн)
змерзнути як вовчий хвіст [змерз як вовчий хвіст] 'змерзнути' (ВВл)
змерзнути як жаба [змерз як жаба] 'змерзнути' (Трс)
змерзнути як на морському дні [змерз як на морському дні] 'змерзнути' (Лбш)
змерзнути як собака / змерзнути як та собака / змерзнути як пес [змерзла як собака] (Вгщ, Грдн, Хлп) || [змерзнути як та собака] (Чрк) || [змерзла як собака] (Івн) || [змерз як собака] (Тпл) || [змерз як пес] 'змерзнути' (Зрч)
змерзнути як цуцик [змерзла в цурку] 'змерзнути' (Трн)
змерзнути як чучиль [змерзла як чучиль] 'змерзнути' (Млт)
зуб на зуб не попадає [зуб на зуб ни попадає] 'змерзнути' (Ткт, Смл)
носа відморозити [носа в'ідморозив] 'змерзнути' (Остр)
хвоста відморозити [хвоста в'ідморозив] 'змерзнути' (Остр)
хоч вповивай [хоч впувивай] 'змерзнути' (Бхв)
як дубар [як дубар] 'змерзнути' (Клк)
як сосулька [як сосулька] 'змерзнути' (Млш)
як сучок / задубіти як сучок [як сучок] (Гдм) || [задуб'ів в сучок] 'змерзнути' (НРд)
як циган за драбиною [як циган за драбиною] 'грітися, холодно' (Звн)





ПРАЦЯ

ПРАЦЕЛЮБНА ЛЮДИНА

- аж згорбитися** [*аш згорбилас'а*] 'про працювиту жінку' (Брв)
бджола-трудівниця [*пчола-труд'івниця'а*] (Кзл) || [*майа-б'зілка*] 'про працювиту жінку' (Лбш)
в руках все горить [*в руках все горит'*] 'про працювиту жінку' (НРд, Трг)
в суботу народжена [*в суботу рож:ена*] 'про працювиту жінку' (Змш)
вертітися (крутитися) як білка в колесі [*вертиця'а йак б'ілка в коле'с'і*] (Злч, Рсв) || [*крутиця'а йак б'ілка в коле'с'і*] (Глв, Хлп) || [*йак б'ілка в кол'іс'і*] 'про працювиту жінку' (Трг)
від неї нічого не втіче [*од 'неї н'ічого ни вти'че*] 'про працювиту жінку' (Глв)
віл робив, а муха на розі сиділа [*в'іл робив / а 'муха на рогу си'д'іла*] 'працювятий чоловік та лінива жінка' (Зрч)
вогнем робити [*огн'ом робит'*] 'про працювиту жінку' (Бр)
гонитися аж носа бити [*гониця'а аш 'носа бйе*] 'про працювиту жінку' (Вгщ)
горить у руках [*горит' в руках*] 'про працювиту жінку' (Псн)
заїдлиий до роботи [*за'їдлиий до руботи*] 'про працювиту людину' (Крп)
затята до роботи [*за'йадлива до руботи*] 'про працювиту жінку' (Снв)
зробити з п'ять пальців [*зрубив з п'ят' пал'ц'у*] 'вкласти свій труд' (Клб)
крутитися як дзига [*крутиця йак |зига*] 'про працювиту жінку' (Плц)
крутитися як муха в окропі / як муха в окропі обергатися || [*крутиця'а йак 'муха в ок'роп'і*] (Смд, Пст) || [*йак 'муха в ок'роп'і обир'тайіця'а*] 'про працювиту жінку' (Мшв)

мозолити руки [мо|золити |руки] ‘про працюовиту людину’ (Охл)

мозолі натирати [мозо|л’і нати|райе] ‘про працюовитого чоловіка’ (Остр)

на всі руки майстер [на вс’і |рук’і |майстер] (Клб, Лкв) || [на вс’і |рук’і (|майстер)] ‘про працюовитого чоловіка’ (Грг)

наробився як дурний мила наївся [наро|бивс’а йак дурніи |мила на|йівс’а] (Мнв) || [нару|бивс’а йак |мила на|йівс’а] ‘про працюовитого чоловіка’ (Бн)

наробився як кіт цибулі наївся [наро|бивс’а йак к’іт ци|бул’і на|йівс’а] ‘тяжко напрацюватися’ (ЧВл)

наробитися за двох дурних / робити за трьох дурних [наро|бивс’а за двох дурніих] (Млт) || [|робит’ за тр’ох дурніих] ‘про працюовитого чоловіка’ (Ввн)

наробитися як віл [наро|бивс’а йак в’іл] ‘про працюовитого чоловіка’ (Рсв)

наробитися як темна ніч [наро|бивс’а йак |темна н’іч] ‘про працюовитого чоловіка’ (Вдр)

ох уже ця дзига [ох у|же ц’а |зига!] ‘швидка та метка’ [Арк’2003, с. 88]

пахати як віл [паше йак в’іл] ‘про працюовитого чоловіка’ (Зрч, Клк)

пахати як ішак [паше йак йі|шак] ‘про працюовитого чоловіка’ (Клб)

пахати як кінь / тягнути як кінь / пахати як кінь [п’егне йак кин’] (Крм) || [паше йак кин’] (Бтн, Грн, Пвр) || [паше йак ко|н’ака] ‘про працюовитого чоловіка’ (Дтн, Клч, Мшс)

пахати як негр [паше йак |нег’ір] ‘про працюовитого чоловіка’ (Мшв)

польський хазяїн [пол’с’к’і ха|з’айен] ‘про працюовитого чоловіка’ [Арк’2003, с. 128]

потом обливатися [потом обли|вайец’а] ‘про працюовиту жінку’ (Остр)

працюовита як бджілка [прац’о|вита йак та п’ч’ілка] (Чрк) || [прац’о|вита йак б|зж’ілка] (Ббр) || [прац’о|вета йак б’зо|ла] ‘про працюовиту жінку’ (СтЗг)

робити як бджілка / робити як бджола [р^об^ит' ^іяк б'з'ілка] (Влх, Злч, Рсв) || [р^об^ит' ^іяк п'ч'ілка] 'про працювиту жінку' (Жрч)

робити як віл / робити як чорний віл [р^об^ит' ^іяк в'іл] (Бхв, Гбн, Жрч, Млн, Овд, Слв, Хлп) || [р^об^ит' ^іяк вил] (Дбр) || [р^об^ит' ^іяк чорний в'іл] 'про працювитого чоловіка' (Брз)

робити як дурний / пахати як дурний [р^об^ит' ^іяк дур'ній] (Клк) || [п'а'хайе ^іяк дур'ній] 'про працювитого чоловіка' (Вгщ)

робити як мітлою мести [р^об^ит' ^іяк м'метелем ме'те] 'про працювиту жінку' (Мшс)

робити як проклята [р^об^ит' ^іяк п'рокл'ата] 'про працювиту жінку' (Трн)

робити як чорт [р^об^ит' ^іяк чорт] 'про працювитого чоловіка' (Врк)

робить аж куфайка завертається [р^об^ит' ^іаш ку'файка завир'тайец'а] 'про працювитого чоловіка' (Рж)

робить аж шуба загортається [р^об^ит' ^іаш шуба завир'тайец'а] 'про працювиту жінку' (НРд)

робота не вовк – в ліс не втіче [ру'бота ни вовк – в л'іс ни вти'че] 'праця людини' (Клб)

роботяща як коняка [р^об^от'ашча ^іяк ко'н'ака] 'про працювиту жінку' (Дбрв)

роботящі руки мати [р^об^от'ашч'і ^іруки м'айе] 'про працювитого чоловіка' (Тпл)

сам пан склепав [сам пан ск'л'епав] 'зробити своїми руками' (Клб)

справжня вертуля [сп'равна ^іяк вер'т'ула] 'про працювиту жінку' (Брв)

спритна як перепілка [сп'ритна ^іяк пере'п'ілка] 'про працювиту жінку' (Злч)

старатися як бджола [ста'райец'а ^іяк п'чо'ла] (Яснв) || [старо'йонца ^іяк п'чо'ла] (Вдр) || [ста'рат'ел'на п'чо'ла] 'про працювиту жінку' м(Клб)

трудитися як бджола [т'рудиц'а ^іяк б'з'ілка] (Гдм) || [т'рудиц'а ^іяк б'зо'ла] 'про працювиту жінку' (Млн, Пст)

трудитися як мурашка / працювати як мураха [т\рудиц'а йак му\рашка] (Гдм, Сдм) || [робо\т'ашча му\раха] 'про працювиту жінку' (Клн, Мрн)

тягнути як віл [т'агне йак во\л'ака] (Пст) || [йак ву\лис'ко] (Кзл) || [т'агне йак в'іл] 'про працювитого чоловіка' (Бхв)

хребта ламати [хреб\та ла\майе] 'про працювиту жінку' (ВВл)

шпаркий до роботи [ш\паркиї до ру\боти] 'про працювитого чоловіка' (Ртн)

як бджілка Майя [йак б\ж'іл\ка \Майа] (ВВл) || [йак б\жо\ла] (Врн) || [гу\де йак б\ж\жо\ла] 'про працювиту жінку' (Ств)

як вогонь по смолі [йак о\гон' по смо\л'і] 'про працювиту жінку' (Зрч)

як пропелер [йак про\п'ел':ер] 'про працювиту жінку' (Ткт)

як рабиня [йак ра\бин'а] 'про працювиту жінку' (Звн)

як стахановка [йак ста\хановка] 'про працювиту жінку' (Лкв)

як та муха [йак та \муха] 'про працювиту жінку' (Клб)

ЛІНИВА ЛЮДИНА

баглаї годувати [ба\гла\йї го\ду\йе] 'про ліниву людину' (Остр)

байдики бити [ба\йди\к'і б\йе] (Мшв, Снв, Брн, Лцк, Остр) || [ба\йдики \бити] 'про ліниву людину' (Плц)

бомки бити [б\омки б\йут'] 'про ліниву людину' (Рсв, Брн)

в неділю родитися [в не\д'іл'у ро\ди\лас'а] 'про ліниву жінку' (Змш)

в стелю плювати [в стел'у пл'у\вати] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2005, с. 65]

вже розпухла [в\же роз\пу\хла] 'про ліниву жінку' (Брв)

він до роботи як віл до карети [в'ін ду ру\боти йак в'іл ду ка\рети] 'про лінивого чоловіка' (Хлп)

ворон рахувати [во\рон шчи\тати] || [шчи\тате во\роне] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2005, с. 66]

гав ловити [гав ло\вити] 'про ліниву людину' (Плц)

гнила людина [гни\ла л'у\дина] 'про лінивого чоловіка' (Млт)

гнилий пес [гни\лий пес] 'про лінивого чоловіка' (Охл)

горобцям дулі загортати [го\робц'ем ду\л'і го\р\нуте] || [го\роб\йам ду\л'і да\вати] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2005, с. 65]

гультай страшний [гул'т'аї страш'ній] 'про лінивого чоловіка' (Брв)

доля не для поля, а руки не для пилюки [дол'а ни дл'а пол'а / а руц'і ни дл'а пил'уц'і] 'про ліниву жінку' (Квл)

жити як в Бога за пазухою [живе йак в Бога за пазухойу] 'про ліниву людину' (Зрч)

за гарячий камінь не вхопитися [за гар'ечий камен' ни вхопиц'а] 'про ліниву людину' (Тр)

забити болта [забив бол'та] 'про лінивого чоловіка' (Лбш)

зробити як за півлюдських [зробив йак за пув'луц'к'іх] 'про лінивого чоловіка' (Клб)

і вухом не поворохнути [вухом ни повурух'не] 'про ліниву людину' (Дкв)

і палець в палець не стукне [і палиц' ву палиц' ни с'тукне] (Бхв) || [палец' об палец' ни с'тукне] (Ткт, Лбш, Хлп, Мрн) || [палец' об палец' ни с'тукне] 'про ліниву людину' (ВВл)

і пальцем не поворохне [і пал'ц'ом ни шив'іл'не] (Вгщ) || [і пал'ц'ом ни во'рушит'] (Гдм) || [і пал'цем ни вурух'не] 'про ліниву людину' (Грн)

і пальця не підніме [і пал'ц'а ни п'ідн'іме] 'про ліниву людину' (Клк)

і сраку не потельбушити [і с'раку ни путил'бушит'] 'про ліниву жінку' (Пл)

коржики ваяти [коржики вал'ала] 'про ліниву жінку' (Вдр)

котові хвоста не зав'яже [кутов'і ї хвос'та ни зав'йаже] 'про лінивого чоловіка' (МГл)

кутки обтирати [кут'ки обти'рати] 'про ліниву людину' (Пл)

ледар ходячий [ледар ход'ачий] 'про лінивого чоловіка' (Плц)

лежати лежма [ле'жати л'ігма] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 101]

лежати лігма [ле'жати л'ігма] 'про ліниву жінку' [Арк'2003, с. 101]

лежень із лежнів [лежен' з лежн'ув] 'про лінивого чоловіка' (Клб)

лежень патентований [лежен' патен'тований] 'про лінивого чоловіка' (Псн)

- лежень чортів** [лежин'чортув] 'про лінивого чоловіка' (Слв)
лежить поліном [лижит' пул'іном] 'про лінивого чоловіка' (Гщ)
лежить як колода [лежит' йак колода] (Плц) || [леж'іт йак кулода] 'про ліниву жінку' (Крч)
лежить як свинка в засіку [лежит' йак свенка у засіке] 'про ліниву жінку' (Грн)
лежить як чистило [лижит' йак чистило] 'про лінивого чоловіка' (Пдм)
лежма лежить [лижма лижит'] 'про ліниву жінку' (Клб)
лежні в клуні погоріли [лежні в клуні погоріли] 'про ліниву жінку' (Дбрв)
лежня давити [лежн'а давит'] 'про ліниву людину' (Рмк)
линків на себе поначіпляти [лин'ків на себе поначіп'лаві] 'про лінивого чоловіка' (Лбш)
лінива як кішка на печі [линива йак к'ішка на печі] 'про ліниву жінку' (Яснв)
лінива як корова [линива йак ку'рова] (Клб) || [л'інива йак ко'рова] (Пст) || [ко'рова линева] 'про ліниву жінку' (Брж)
лінива як піп [л'інива йак п'іп] 'про ліниву жінку' (Гдм)
лінивий – постав на голові гладішку молока, то воно скисне [линевій – постав на гулу'ві гладішку мулука / то ву'но скисне] 'про лінивого чоловіка' (Чрк)
лінивий як вош [л'інивий йак вош] (Гбн, Звн, Ощв, Псн) || [л'іниве йак вош] 'про лінивого чоловіка' (Злч)
лінивий як дуб [л'інивий йак дуб] 'про лінивого чоловіка' (Ббр, Дгш)
лінивий як кіт паршивий [л'інивий йак к'іт паршивий] 'про ліниву людину' (Лщ)
лінивий як обух [ли'ниви йак у'бух] (Лпн) || [л'інивий йак о'бух] (Ввн) || [л'іниве йак о'бух] 'про лінивого чоловіка' (Ярс)
лінивий як пес [ли'нивий йак пес] (Мшв) || [ли'нивеї йак п'с'ура] 'про лінивого чоловіка' (Пдм)
лінивий як сто котів укупі [л'інивий йак сто ку'тив укупи] 'про ліниву людину' (Кмр)
маціївський робітник [маци'йв'к'ії роб'ітник] 'про лінивого чоловіка' (Квл)

- на печі грітися** [на пeч'і з'p'ійeц'а] 'про ліниву жінку' (Остр)
наробити велику кучу [на|робит' вe|лику |кучу] 'про лінивого чоловіка' (Клн)
наробити як кіт на глині [на|рo|би|e|в |йак к'іт на з|ли|eн'і] 'про лінивого чоловіка' (Плп)
не бий лежачого [ни бій ли|жачого] 'про лінивого чоловіка' (Клб)
не вірве ніколи [ни вур|вe ни|коли] 'про лінивого чоловіка' (Клб)
не за холодно воду не братися [ни за хо|лодну |воду не б'ратиса] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 83]
не перед ним не за ним [ни |пe|рeд ним ни за ним] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 82]
неповоротка як квочка [ни|пo|вo|рo|ткa |йак к'|вoчкa] 'про ліниву жінку' (Дбр)
нечесний валах [нe|чeсний |вaлax] 'про лінивого чоловіка' (Яснв)
ні з собою не взяти, ні вдома не залишити [н'і з со|бo|ю не вoз'|ми н'і в'дoмa не пo|кин'] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 81]
олух царський [oлух |цар'|с'к'ій] 'про лінивого чоловіка' (Остр)
остався серучи, не доженеш біжучи [oс|тaв|с'а сиручи / ни до|жи|нeш би|жу|чи] 'про лінивого чоловіка' (Снв)
палець об палець не вдарить [пaлeц' oб |пaлeц' не в'дaрити] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 111]
панська кров [пaнс'кa крoв] 'про лінивого чоловіка' (Змш)
пісок в рукавах [п'і|сoк в рyкa|вax] 'про лінивого чоловіка' (Пст)
плювати в стелю [пл'у|йіц'а в пoтo|лoк] 'про ліниву людину' (НРд)
просвістати день [пpoсвис|тaти дeн'] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 87]
робити як мокре горить [рoбит' |йак |мoкрe гo|рит'] (Псн) || [йак |мoкрe гo|рит'] 'про лінивого чоловіка' (Бн)
робітниця маціївська / робітниця козлова / робітниця комарівська [рo|б'ітниця маци|йoв|с'кa] || [рo|б'ітниця кoз|лoвa] || [рo|битниця кoмa|ри|с'кa] 'про ліниву жінку' [Арк'2003, с. 119]

робітниця-тридільниця: сцить, пердить, тріски збирає [ро|б'ітниц'а-три|д'іл'ниц'а: сцит' / пер|дит' / тр'іс|ки зби|райє] 'про ліниву жінку' (Квл)

руки в лотерею не виграв [ррук'і в лота|рейу ни |виграв] 'про ліниву людину' (Мрв)

руки короткі [ррук'і ко|ротк'і] 'про лінивого чоловіка' (Бржк)

руки не для пилюки [руц'і ни дл'а пи|л'уц'і] 'про ліниву жінку' (Квл)

сидіти окунем [си|д'іти |окун'ом] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 110]

сидіти склавши руки [си|дит' ск|лавши |руки] 'про ліниву людину' (Брн)

сидіти як засватана [си|д'іти йак зас|ватана] 'про ліниву жінку' [Арк'2003, с. 94]

сім неділь на тиждень справляти [с'ім ни|д'іл' на |тижден' справ|л'айє] 'про ліниву людину' (Остр)

срала, мазала, перділа, частинки збирала [с|рала / |мазала / пер|д'ела / част|к'і соб'і|рала] 'про ліниву жінку' (Плп)

срала-мазала / срала-мазала і віхтя не стало [с|рала-|мазала] (Грдш) || [с|рала-|мазала і |в'іхт'а ни с|тало] 'про ліниву жінку' (Лбч)

стріляти бомки / бити бомки [стри|л'ати |бомки] || [бити |бомки] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2005, с. 65]

тільки на грубі грітися [т'іл'ки на з|руб'і з|р'ітис'а] 'про ліниву людину' (Лбш)

тільки те робити, що пузо чесати [т'іл'ки те |робит' / шо |пузо |чеше] 'про лінивого чоловіка' (Чрк)

тітка лінь приступила [т'ітка л'ін' при|ступила] 'про ліниву жінку' (Жрч)

хати рахувати [ха|ти шчи|тати] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 129]

чуба гріти [чуба з|р'іє] 'про лінивого чоловіка' (Остр)

як соя [йак |сойа] 'про ліниву людину' (Глх)

як трутень [йак т|рутен'] 'про лінивого чоловіка' (Лкв, Овд, Пвр, Смд)

УТОМЛЕНА ЛЮДИНА

бери і закопуй живцем [би|ри і за|копуї жи|вцем] 'втомитися' (Вгщ)

Бобік здох – кіна не буде [Боб'ік здох ки|на ни |буде] 'втомитися, неспроможність нічого більше зробити' (Ткт)

вижати лимон [ви|жатиї ли|мон] 'втомитися' (Лкв)

втомився як коняка на полі [вто|мивс'а йак ко|н'ака на |пол'і] 'втомитися' (Чрк)

втомлений як віл / замучився як віл [в|томлениї йак в'іл] (Чрк) || [за|мучилас' йак вил] 'втомитися' (Грн)

замучитися – циганські діти не милі [за|мучилас' – ци|ганс'к'і |д'іти не |мил'і] 'втомитися' (Врн)

замучитися в доску [за|мучилас' в |доску] 'втомитися' (Клн)

замучитися як стара людина [за|мучилас'а йак ста|ра л'у|дина] 'втомитися' (Трс)

замучитися, що світу божого не бачити [за|мучилас' / шо с'в'іта |божого ни |бачит'] 'втомитися' (Лбш)

запахана як їжак [за|пахана йак ї|жак] 'втомитися' (Клб)

кісток не чути [к'іс|ток не |чути] 'втомитися' (Пл)

кругом блохи скачуть [кру|гом блохи с|качут'] 'втомитися' (Вгщ)

напахатись як дурні [на|пахалис' йак |дурн'і] 'втомитися' (Гв)

натомитися аж в очах чорно [нато|мивс'а аж в о|чах |чорно] 'втомитися' (Снв)

не живий, не мертвий [ни жи|виї / ни |мертвиї] 'втомитися' (НРд)

ніг під собою не чути [н'іг под со|бою ни |чуїе] 'бути втомленим' (Плц)

очей не здужати підняти [о|чей ни з|дужайе пуд|н'ети] 'втомитися' (ВКр)

сісти гльоцом [с'іла гл'о|цом] 'втомитися' (Мшв)

сном обмотана [сном об|мотана] 'втомитися' (Остр)

хоч в труну клади [хоч в тру|ну кла|ди] 'втомитися' (Млт)

як з того світу [йак з ту|го с'в'іту] 'втомитися' (НРд)

як з хреста знятий [йак з хрис|та з|н'атиї] (НРд, Хлп) || [йак з хрес|та з|н'ата] 'втомитися' (Ткт, Лбш, Сшч)

як курка вскобла [йак |курка вскобла] 'втомитися' (НРд)
як ноги і руки перекулупило / як ноги і руки поперебивало [йак |ноги і |руки перекулупило] (Гдм) || [йак |ноги і |руки поперебивало] 'втомитися' (Гдм)
як соки вижали [йак |соки |вижали] 'втомитися' (Остр)

НІЧОГО НЕ РОБИТИ

антимонії розводити [анти|мон'її роз|водити] 'нічого не зробити' (Чмр)
пеньок з очима [пен'ок з очима] (Бн) || [йак пен'] (Мшв) || [сту|їит' йак пн'ок] 'нічого не робити' (Брж, Прс, Млт, Чрк)
стоїть як вкопаний [сто|їит' йак в|копаний] 'нічого не робити' (Клк, Крм, Рсв, Лбш, Грн, Гдм, ВВл, Снв, Хлп)
стояти як дуб [сто|їит' йак дуб] 'нічого не робити' (Лкв)
стояти як поліняка / стоїть як палець [сто|їит' йак пал'їн'ака] (Лбш) || [сто|їит' йак пал'] 'нічого не робити' (Клк)
стояти як стовп мальований / стояти як стовп [сто|їит' йак стовп мал'ований] (Вгш) || [сто|їит' йак стовп] 'нічого не робити' (Трн, Бхв, Плц, НРд, Хлп, Чрк)
стояти як ступа [сту|їит' йак с|тупа] 'нічого не робити' (Лпн, Сшч)
як баран [йак ба|ран] 'нічого не робити' (Лщ)
як боцюн [йак |боц'ун] 'нічого не робити' (Івн)
як засватаний [йак зас|ватиний] 'нічого не робити' (Ощв, Гв)
як риба [йак |риба] 'нічого не робити' (Плц)
як статуя [йак с|татуя] 'нічого не робити' (Лбчв, НРд)

МАЛО ЗРОБИТИ

добра баба пересцить [добра |баба перес|цит'] 'мало' (Плп)
наробити як кіт на глині [нар|обив йак к'їт на г|лини] (Вгш, Мшв) || [нар|обив йак к'їт на г|лин'ї] 'щось мало зробити' (Лщ)
роботи як кіт наплакав [ро|боти йак к'їт нап|лакав] 'мало' (Зрч)
як капля в морі [йак |капл'а в |мор'ї] 'мало' (Лцк)
як кіт на сухій глині [йак к'їт на су|х'її г|лин'ї] 'мало' (Ткт)

як кіт наплакав / наробив як кіт наплакав [йак к'іт нап'лакав] (Брж, Гв, Клк, Клн, Лбш, Лкв, МГл, Мрн, Плц, Снв, Ткт, Хлп) || [йак кит нап'лакав] (Грн) || [нарубив йак к'іт нап'лакав] (Бхв, Рсв) 'мало' (Тпл)

ОХАЙНІСТЬ У БУДИНКУ

володарка двору [во'лодарка дво'ра] 'про акуратну жінку' (Лбх)

все в спратті [все в спра'т':і] (ВВл) || [в них все в спра'т':і] [усе заховано] 'порядок в оселі' (Ткт)

комар носа не підточить [ко'мар 'носа не п'ід'точе] 'чисто, не придерешся' (Млш)

кругом сяє [кру'гом 'с'айе] 'охайність і порядок в оселі' (Вгщ)

ніде ні сміттячка [ни'де ни с'м'іт'ечка] 'охайність і порядок в оселі' (Брж)

хазяйка на всю губу [ха'з'айка на вс'у |губу] 'про охайну жінку' (ВВл)

хата як у віночку [хата йак в ви'ночку] (НРд) || [йак у в'іночку] 'охайність і порядок в оселі' (МГл)

хороше як у музеї [хуру'ше йак в му'зейі] 'охайність і порядок в оселі' (Тпл)

хоч в музей веди [хоч в му'зейі ве'ди] 'охайність і порядок в оселі' (Лкв)

чисто як в аптеці [чисто йак в ап'тец'і] 'охайність і порядок в оселі' (Дхч)

як в покоях [йак в по'коях] 'охайність і порядок в оселі' (Мшв)

як в стаканчику / як скляночка [йак в ста'канчику] (Мшв) || [йак шк'л'аночка] (Хлп) [в хат'і йак у ск'л'анц'і] 'охайність і порядок в оселі' (Влм)

як в церкві [йак в ц'еркв'і] 'охайність і порядок в оселі' (Прп)

як на вітрині [йак на в'іт'рин'і] 'охайність і порядок в оселі' (Гв)

як на картині [йак на кар'тин'і] 'охайність і порядок в оселі' (Грдн)

як на чортовій стрісі [йак на |чортoв'її ст|p'іс'і] 'неохайність у будинку' (Пвл)

як пацьорка [йак па|ц'орка] 'охайність і порядок в оселі' (Прв)

ПОГАНІ ГОСПОДАРИ

біле, не біле, аби воду бачило – за рукавець, то й на тинець [б'іле / ни |б'іле / а|би |воду |бачило – за рука|вець' / тої на ти|нець'] 'про погану господиню' (Плп)

господар як з гівна пуля [гoс|пoдaр йак з гoм'іна |пул'а] 'про поганого господаря' (Клн)

дурний дурному купив корову [дур'ній дур'ному ку|пий ку|рoву] 'говорять про поганого хазяїна' [Арк'2003, с. 91]

жаба цицьки дасть [жаба |циць'к'і дасц'] 'погані господарі, які неякісно та невчасно щось виконують' (Клб)

засралася по самі вуха [зас'рaлaс'а по |сами |вуха] 'про погану господиню' (Мшв)

засраний хазяїн [зас'рaній хa|з'а|йін] 'про поганого господаря' (Лщ)

майданська хазяйка [ма|дaнс'кa хaд'з'а|йкa] 'про неохайну господиню' (Лпн)

нагадити і не прибрати [на|гадив і не приб'рав] 'про поганого господаря' (Зрч)

не в лежня хліб, не в дурня гроші [ни в |лежн'а хл'іб ни в |дурн'а г|роши] 'про поганих господарів' (Злх)

от що то значить, що в хаті чоловіча шапка є [oт шo тo з|начит' / шo в |хaт'і чулo|в'ічa |шапка |є] 'поганий господар, здебільший про тих, хто вживає алкоголь' (Клб)

пери, вари, грійся, мий, брий і тріски збирай [пe|ри / вaри / г|p'ї|с'а / мий / брий і тp'і|с'ки зби|рай] 'про поганих господарів' (СтВж)

помочник – в січку срати [пo|мoчн'ік в |с'ічку с|рaти] 'про поганого господаря' (Гдм)

руками так би робив як язиком [ру|кaми тaк рoбив би йак |язи|кoм] 'про поганого господаря' (Брв)

сніги лежать, а вони бульбу косять [сн'і|ги лe|жат' / a ву|ни |бул'бу |кoc'aт'] 'про поганого господаря' (Лкв)

КОСІННЯ

хазяїн як несля [xaz'ajin bi nes'lejja] 'про поганого господаря' (Бр)

хазяїн: в січку срати, в соломі спати [xaz'ajin: v s'ičku s'rati / v solom'i s'pati] 'про поганого господаря' (Лкч)

шити-брити – завтра Пасха [шити-б'рити – |завтра |Паска] 'про погану господиню' (Лбш)

як без рук [йак без рукеї] 'про поганого господаря' [Арк'2003, с. 120]

як качка [йак |качка] 'недбайлива господиня' [Арк'2003, с. 95]

як мнюх [йак мн'ух] 'про поганого господаря' (Млт)

КОСІННЯ

Бог їм в поміч [Бог їм в |пом'іч] 'побажання під час якоїсь роботи' (Змш)

гнати покоса [гнати по|коса] 'косіння трави' (Яснв)

докосив і закосив [доко|сив і зако|сив] 'косіння' (Грх)

злапати козу [з|лапати козу] 'закінчення косіння' (Прсл)

зняти маціка [зн'ав |мац'іка] 'косіння трави' (РБрс)

козу гнати [козу гнати] 'закінчення косіння' (Квс)

козу гнати [козу гнати] 'закінчення косіння' (Скр)

козу гнати [козу гнати] 'косіння трави' (Брс, Клч, Мшс)

козу мати [козу |мати] 'косіння трави' (Пвр)

коня покласти [ко|н'а по|класти] 'закінчення косіння трави' (Смд)

коня положити [ко|н'е по|ложили] (СтЗг) || [ко|н'а по|ложити] 'закінчення косіння трави' (Жрч)

коси коса поки роса [ко|си ко|са |поки ро|са] 'про косіння трави' (Слв, Пвр, Бтн)

коси коса поки роса, роса долой – косар домой [ко|си ко|са |поки ро|са / ро|са до|лой – ко|сар до|мой] 'косіння трави' (Брз)

косу забивати [косу зби|вайе] 'закінчення косіння трави' (Жрч)

наступати на п'яти [на|ступати на п'|яти] 'наздоганяти косаря під час косіння' (Лбн, Вдр)

п'яти підрізати [п'|яти п'|др'і|зайе] 'наздоганяти косаря під час косіння' (Крп)

по п'ятках бити [*по п'ятах б'їе*] 'наздоганяти косаря під час косіння' (Дбр)

псів гонити [*пс'ів го'нити*] 'завершення косіння' (Охл)

розмахатися косами [*рузма\халис'а \косами*] 'косіння трави' (Ббр)

САМОГОНОВАРІННЯ

біжить як сльоза [*б'їжит' йак сл'о'за*] 'процес самогоноваріння' (Смд, Снв)

брагу перти [*брагу прут'*] 'процес самогоноваріння' (Млн)

буде балюнок [*буде ба\л'унок*] 'процес самогоноваріння' (Жрвн)

варити каву [*вар'ат' \каву*] 'процес самогоноваріння' (Вдр)

вже капає [*вже \капайе*] 'процес самогоноваріння' (Жрч)

душити чачу [*ду\шити \чачу*] 'процес самогоноваріння' (Пст)

з комина капає [*з \комина \капайе*] 'процес самогоноваріння' (Псн)

здорова вода капає [*здо\рова во\да \капайе*] 'процес самогоноваріння' (Клч)

йде процес гуральні [*їде процес гу\рал'н'ї*] 'процес самогоноваріння' (Гбн)

капає як з вуса [*\капайе йак з \вуса*] 'процес самогоноваріння' (Скр)

капає-капає первачок [*\капай\капай перва\чок*] 'процес самогоноваріння' (Яснв)

кіт вуса нагострив [*к'їт \вуса нагост\рив*] 'процес самогоноваріння' (Дбр)

кіт вусами чує [*к'їт \вусами \чує*] 'бажання випити' (Мжс)

комин димить [*\комин ди\мит'*] 'процес самогоноваріння' (Псн)

пальонкою запахло [*па\л'онкойу за\пахло*] 'процес самогоноваріння' (Змш)

первачок побіг [*перва\чок по\б'їг*] 'процес самогоноваріння' (Дтн)

свіжа капає [*с\в'їжа \капайе*] 'процес самогоноваріння' (Дбрв, Клч)

САМОГОНОВАРІННЯ

свіжака робити [св'іжа|ка |робл'ат'] 'процес самогоноваріння' (Тпл)

свіжиною пахне [с'в'іжи|ною |пахне] 'процес самогоноваріння' (Яснв)

сліпого діда вудити [сли|пого |д'іда |вудети] 'процес самогоноваріння' (Врк)

смикати діда за вуса [с|микайе |д'іда за |вуса] 'процес самогоноваріння' (Слв, Пвр, Дтн, Брз, Брд, Бтн)

смикати козу за хвіст [с|микати ко|зу за хв'іст] 'займатися процесом самогоноваріння' (Слц)

смикати kota за вуса [с|микайут' ко|та за |вуса] 'процес самогоноваріння' (Слв)





СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ

БІДНІСТЬ

бідна як церковна миш [б'ідна йак цир'ковна миш] (Овд, Лбн, Пст) || [гола йак цер'ковна миш] 'бідна жінка' (Брд)

бідний аж синій [б'ідний аж |син'ій] 'про бідного чоловіка' (Яснв, Ббр)

бідний як бомб'я [б'ідний йак бомб'] бідний чоловік' (Пст)

бідний як бульбочка [б'ідний йак |бул'бочка] 'про бідну людину' (Крп)

бідний як драб [б'ідний йак драб] 'про бідного чоловіка' (Лбн)

бідний як драний віник [б'ідний йак |драній |в'іник] 'про бідного чоловіка' (Яснв)

бідний як лисий волоссям багатий [б'ідний йак |лисий волос':ам ба|гатий] 'про бідну людину' (ЧВл)

бідний як лопух [б'ідний йак ло|пух] 'про бідного чоловіка' (Бтн)

бідний як церковна миш / бідний як попова миш [б'ідний йак цер'ковна миш] (Жрч, Слв, Дгш, Дбр, Млн, Дбрв, Ввн) || [б'ідний йак цер'ковна |миша] (Пвр, Змш, Брз) || [б'ідней йак цер'ковна меш] (СтЗг) || [б'ідний йак по|пова миш] 'про бідного чоловіка' (Плц)

бідота-сухота [б'ідота-су|хота] 'бідність' (Яснв)

в карманах сквозняки [в карма|нах сквозн'аки] 'про бідного чоловіка' (Дтн)

гол як сокол / голий як сокол [гол йак со|кол] (Тпл) || [голий йак |сокол] 'про бідного чоловіка' (Вдр)

гола-боса [гола-|боса] 'бідна жінка' (Мшс)

голий босий простоволосий [голий |босий простово|лосий] 'про бідного чоловіка' (Звн)

голий як бубон [голий йак |бубон] 'про бідного чоловіка' (Крп, Пст, Кзл)

голий як гіль, а гострий як бритва [голий йак г'іл' / а |гострий йак |бритва] (Ств)

БАГАТСТВО

голий як палець [ґолий ʔак ʔпалецʔ] ‘про бідного чоловіка’ (Смд)

голий як турецький святий [ґолий ʔак туґрецʔкʔий сʔвʔаʔтий] ‘про бідну людину’ (Пл)

голий-босий [ґолий-ʔбосий] ‘про бідного чоловіка’ (Яснв)

голіший від миші [ґолʔіший од ʔмишʔі] ‘про бідну особу’ (Жрвн)

з голими руками [з ґолими руʔками] ‘про бідну особу’ (Жрвн)

низьке коліно [низʔкого колʔіна] ‘про бідну людину’ (Брвч)

ні корови, ні свині – тільки Сталін на стіні [нʔі корови / нʔі свиʔнʔі – ʔтʔілʔки Сталʔін на стʔіʔнʔі] ‘бідність’ (Бжн)

обдертий як липка [обʔдертий ʔак ʔлипка] ‘про бідного чоловіка’ (Жрч)

БАГАТСТВО

багата як земля [баʔгата ʔак земʔла] ‘про багату жінку’ (Жрч)

багатенький буратіно [баʔгатенʔкий бураʔтʔіно] ‘про багатого чоловіка’ (Слв)

багатий як Пиріг [баʔгатий ʔак Пипʔіг] ‘про багату людину’ (Нв)

важний птах [ваʔжний птах] ‘про багату особу’ (Жрвн)

велика цяця [веʔлика ʔцʔацʔа] ‘про багату особу’ (Жрвн)

велике цабе [веʔлике цеʔбе] ‘про багатого’ (Грх)

грошей хоч в подушки пхай [ґрошеʔй хоч в поʔдушки пхай] ‘про багату людину’ (Нв)

дуріти від жиру [дуґрʔійутʔ вʔід ʔжиру] ‘про багату людину’ (Пл)

жид польський [жид ʔполʔсʔкий] ‘про багатого чоловіка’ (Бтн)

жирний карман [ʔжирний карʔман] ‘багатство’ (Злс)

жити як вош в бороді [жиʔве ʔак вош у боґроʔдʔі] ‘про багатого чоловіка’ (Дбрв)

жити як кіт в маслі [жиʔве ʔак кʔіт в ʔмаслʔі] ‘про багатого чоловіка’ (Жрч)

жити як куркуль [жиʔве ʔак курʔкулʔ] ‘про багатого чоловіка’ (Брз)

за три купив, за два продав, аби гендель не пропав [за три куʔпив, за два прудав, аби ʔгенделʔ ни пруднав] ‘мати підприємницькі здібності’ (Пдм)

зажертися як куркуль [*за|жерс'а йак кур'кул'*] 'про багатого чоловіка' (Дбр)

заможний як пан [*за|можней йак пан'*] 'про багатого чоловіка' (СтЗг)

клад на пеньку знайти [*клад на пен'ку знайшла*] 'про багату жінку' (Пст)

купатися як вареник в сметані [*ку|пайец'а йак ва|реник в сме|тан'і*] 'про багатого чоловіка' (Яснв)

кури ведуться [*кури ве|дуц'а*] 'про багату людину' (Глх)

обрости добром як жид пархами [*об|р'іс доб|ром йак жид |пархами*] 'багатство' (Брт)

щокі до пола вісять [*шчок'і до |пола |в'іс'ат'*] 'про багату людину' (Злз)

як барон [*йак ба|рон'*] 'про багатого чоловіка' (Тпл)

МАТИ ГРОШІ

боки не обкласти [*боки ни обкла|деш*] 'мати надмірну кількість, бути жадібним' (Клб)

в грошах кури купуються [*в гро|шах |кури ку|пайуц'а*] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Клн)

гошей, що кури не клюють [*гро|шей / шо |кури ни кл'у|йт'*] (Лпн) || [*гро|шей, |кури ни кл'у|йт'*] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Гдм, Грдн)

грошей не міряно [*гро|шей не|мір'ано*] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Лкв)

грошей повні лантухи [*гро|шей |повни |лантухи*] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Ткт)

грошей повні мішки [*гро|шей |повне миш|ке*] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Грн)

грошей проси – не дам [*гро|шей про|си – ни дам*] 'скупість багатих' (Лбш)

грошей хоч на вітер [*гро|шей хоч на |в'ітер*] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Лбш)

грошей як в жида вошей [*гро|шей йак в |жида |вошей*] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Млт)

СХИЛЬНІСТЬ ВИТРАЧАТИ ГРОШІ

грошей як вош у циган [z'poʃeɪ̯ ʲak ʲvoʃeɪ̯ u ʲciɹʲgʲan] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Гдм)

грошей як зимою снігу [z'poʃeɪ̯ ʲak ziɹʲmoju ʲsn'izʲu] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Брж)

грошей як зірок на небі [z'poʃeɪ̯ ʲak ʲzoreɪ̯ na ʲneβ'i] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Плц)

грошей, що ніде подіти [z'poʃeɪ̯ / ʃo n'iɹ̯de poɹ̯d'iɹ̯ti] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Чрк)

грошима дорогу будуть вистеляти [z'poʃima ɹ̯oɹ̯ozʲu ʲbudʲut' vɹ̯st'iɹ̯l'am'] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Бржк)

гроші малювати [z'poʃi maɹ̯l'uj̯e] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (НРд)

гроші через вуха лізуть [z'poʃ'i ʲʧiriz ʲvuxa ʲl'izʲut'] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Клк)

жити як вареники в сметані [ʒiɹ̯vʲut' ʲak vaɹ̯ɹ̯eniki v smiɹ̯tan'i] 'багатство' (Остр)

за копійку в церкві б перднув [za kaɹ̯n'eɪ̯ku v ʲʧerkvi ʲpɹ̯ɹ̯nuv bi] 'скупість' (Трс)

кошильок товстий [koʃiɹ̯l'ok toβst'iɹ̯] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (ВВл)

купатися в золоті [kʲupaj̯uɹ̯ʲa v ʲzoloɹ̯t'i] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Остр)

кури не клюють [kʲuri ni kl'uj̯ʲut'] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Трс)

нема де грошей подіти [niɹ̯ma de z'poʃeɪ̯ puɹ̯d'iɹ̯ti] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Хлп)

повна калита [povna kaɹ̯litka] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Ткт)

хоч греблю гати [xoɹ̯ z'reβl'ʲu gaɹ̯ti] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Ощв)

СХИЛЬНІСТЬ ВИТРАЧАТИ ГРОШІ

бідний, бо дурний [b'iɹ̯dniɹ̯ / bo ɹ̯uɹ̯n'eɪ̯] 'схильність до витрачання грошей' (Прв)

в кишенях (карманах) вітер свище [в кишен'ах |в'ітер с'вишче] (Прс, Клн) || [в карманах |в'ітер с'вишче] 'схильність до витрачання грошей' (Лцк)

грошей – діла і до получки нема [грошеї – д'іла і до пулучки н'іма] 'схильність до витрачання грошей' (Бржк)

жити сьогоднішнім днем [жи|вут' |с'одн'ішн'ім днем] 'схильність до витрачання грошей' (Клн)

жити як нищі [жи|вут' йак |н'ішч'і] 'бідність' (Жбк)

з рідкими пальцями [з |р'ідкими |пал'ц'ами] 'схильність до витрачання грошей' (Снв)

карман дірвий [карман ди|р'аві] 'схильність до витрачання грошей' (Трн)

кінці з кінцями звести не можуть [к'ін'ц'і з к'ін'ц'ами звис|ти ни |може] 'бідність' (Вгщ) || [кун'ц'і з кун'ц'ами з|вод'ат'] 'бідність' (Мшв, Хлп)

копійки щитати [коп'ійки шчи|тайут'] 'схильність до витрачання грошей' (Клк)

на вітер пускати [на |в'іт'ор пус|каїе] 'схильність до витрачання грошей' (Брж)

на нулю [на ну|л'у] 'схильність до витрачання грошей' (Плц)

перебиватися з копійки на копійку [периби|вайуц'а з коп'ійк'і на коп'ійку] 'схильність до витрачання грошей' (Остр)

поділитися крошкою [пу|д'ілиц'а к|рошкойу] 'щедрість' (Трс)

пускати гроші на вітер [пус|каїут' г|роши на |в'ітер] (Клн) || [г|роші на |в'ітер пус|кати] 'схильність до витрачання грошей' (Чрк)

руки як решето [руки йак реше|то] 'схильність до витрачання грошей' (Крм)

як є, то дупі честь, а як скупю – терпи дуно [йест' / то |дуп'і чест' / а с|купо – тер|пи |дуно] 'жити одним днем' (Клб)

як прийшло, так і пішло [йак приїш|ло / так і п'іш|ло] 'схильність до витрачання грошей' (Хлп)





ВІК ЛЮДИНИ

ВІКОВА ОПОЗИЦІЯ

розум як в дитини [*прозум йак в ди|тини*] ‘подібність людей старшого віку на малих дітей’ (Плц)

старе та мале, то на одній тичці [*ста|ре / а ма|ле / то на од|ній |тичч|ї*] ‘подібність людей старшого віку на малих дітей’ (Бржк)

старе хутко забуває, а мале хутко споминає [*ста|ре |хутко забу|ває / а ма|ле |хутко спуми|нає*] ‘подібність людей старшого віку на малих дітей’ (Трс)

старе як мале [*ста|ре йак ма|ле*] (Трс) || [*сти|ре йак ма|ле*] (Брж, Глв) || [*с|таре йак ма|ле*] ‘подібність людей старшого віку на малих дітей’ (Лкв, Прс, Млш, Жбк, Зрч, Бн, НРд, Снв)

старий ще гірш малого [*ста|риї ше г|рш ма|лого*] ‘подібність людей старшого віку на малих дітей’ (Лбчв)

що старе, що мале, то однакове [*шо ста|ре / а ма|ле / то ї |ед|наково*] (Трн) || [*шо ста|ре / то йак ма|ле*] (Рсв) || [*шо ста|ре / шо ма|ле / то уд|наково*] (Хлп) || [*ста|ре / шо ма|ле*] (Остр) || [*ста|ре ї ма|ле – од|накове*] (Мшв) || [*шо ста|ре / шо ма|ле*] ‘подібність людей старшого віку на малих дітей’ (Гдм)

як малі діти [*йак мал|ї |д|те*] ‘подібність людей старшого віку на малих дітей’ (Прв)

СТАРІСТЬ

блудити по світі [*блуд|ат ну с|в|іти*] ‘про людину старшого віку’ (Бржк)

вже криві [*вже кри|в|ї*] ‘старша людина, яка з віком стала зігнута’ (Бржк)

відцвіли квіти [*в|ідцв|іли к|в|іти*] ‘про старших людей’ (Вгщ)

землею пахнуть [*зем|лею |пахнут|*] ‘старість’ (Пл)

зігнувся в три погібелі [з'іг'нувс'а в три по'гібел'і] 'старша людина, яка з віком стала зігнута' (Прс)

зігнутися в дугу [зог'нувс'а в ду'гу] 'старша людина, яка з віком стала зігнута' (Лбш)

на трьох ногах ходити [на тр'ох но'гах 'ходить'] 'людина старшого віку, яка переміщається за допомогою **палиці**' (Остр)

не такий старий як давній [не та'к'ій ста'рїй 'як 'давн'їй] 'толерантно про людей старшого віку' (Плц)

непотріб – як стара галоша [ни'потриб – 'як ста'ра га'лоша] 'про людей старшого віку' (Прп)

нікуди не потрібна [нику'да ни нут'р'їбнайа] 'про людей старшого віку' (Трс)

пісок сиплеться [п'ісок 'синец'а] 'старість' (Пл)

сиві голубки / сиві як голубки [сив'і голуб'к'і] (Лкв) || [сив'і 'як голу'би] 'про людей старшого віку' (Ощв)

смердить землею [смир'дит' зим'л'ойу] 'старість' (Брвч)

стара печериця [ста'ра пече'риц'а] 'про людину старшого віку' (Трн)

стара порхавка [ста'ра 'порхавка] 'про людину старшого віку' (Мшв)

стара ропуха [ста'ра ра'пуха] 'старша жінка' (Омл)

стара шкапа / стара шкарапа [ста'ра ш'капа] (Ткт, Зрч, ВВл) || [ста'ра 'як ша'рапа] (Смл) || [ста'ра ш'капа] 'про людей старшого віку' (МГл)

стара як кляча [ста'ра кл'ача] 'невродлива людина старшого віку' (Ткт)

стара як поношений чунь [ста'ра 'як по'ношаний чун'] 'про людей старшого віку' (Гдм)

старе порохно [ста'ре поро'хно] (Грдн) || [ста'рїй 'як поро'хно] (Цмн)

старе путало [ста'ре 'путало] 'про людей старшого віку' (Гдм)

старе череп'я [ста'ре че'реп'я] 'про людей старшого віку' (Гв)

старе як мале [ста'ре 'як ма'ле] (Трс) || [ста'роїе 'як ма'лоїе] (Хлп) || [ста'ре 'як ма'ле] (Крм)

старий лах [ста'рїй л'ах] 'про людину старшого віку' (Бн)

СТАРІСТЬ

старий пеньок / старий пеньок порохнявий [ста|реї пе|н'ок] (Плц, Клн) || [сти|реї пи|н'ок] (Брж) || [ста|риї п'ін'ок нурух|л'авиї] 'про людину старшого віку' (Хлп)

старий як пень [ста|риї йак пен'] (Мшв) || [ста|ри йак пен'ки] (Грн) || [ста|риї йак пен'] (Лщ) || [йак пе|н'ок] 'про людину старшого віку' (МГл)

старий як пеньок трухлявий [ста|риї йак трух|л'авиї пи|н'ок] 'про людину старшого віку' (Рсв)

старий як світ [ста|риї йак с'в'іт] (Бхв, Плц, Лбш, Лбчв, Прв, Снв, Глв, Ртв, Остр) || [ста|ре йак св'іт] (Брн) || [ста|ра йак свит] 'про людей старшого віку' (Грн)

старий як сніг [ста|риї йак сн'іг] 'про старшого чоловіка' (Трс)

старі бубилі [ста|р'і буби|л'і] 'про людей старшого віку' (Мщн)

старі доходяги [ста|реї дохо|д'аге] 'про старих людей' (Ігр)

старість не радість [с|таруст' ни |радуст'] (Плц) || [с|тар'іст' ни |рад'іст'] (Ощв) || [с|тар'іс'т' ни |рад'іс'т'] 'про людину старшого віку' (Крм)

тих, що доля скарала [тих / шо |дол'а ска|рала] (Лкв)

толмак старий [тол|мак ста|риї] 'про людей старшого віку' (Трс)

треба збиратися додому [т'реба зби|ратис'а ду|дому] 'про людину старшого віку, яка передчуває смерть' (Клн)

третьо ногу причепити [т'рет'у |ногу причи|пили] 'людина старшого віку, яка переміщається за допомогою палиці' 'людина старшого віку, яка переміщається за допомогою палиці' (Клн)

третья нога виросла [т'рет'а нога |виросла] 'людина старшого віку, яка переміщається за допомогою палиці' (Ткт, Вгщ)

три ноги [три но|ги] 'людина старшого віку, яка переміщається за допомогою палиці' (Ощв)

ходить як на трьох [ходить' йак трох] 'людина старшого віку, яка переміщається за допомогою палиці' (Мшв)

ходить як каліка [ходить' йак кал'іка] 'про людину старшого віку, якій важко рухатися' (Хлп)

шкандибати як шкапа [шканди|байе йак ш|капа] 'хода людини старшого віку' (Жбк)

- що з літ, то з розуму** [шо з л'іт / то з |розуму] (Бхв, Жбк)
як гілочки [йак з'іл'ачки] 'про старших людей' (Плц)
як зів'яла трава [йак з'ів'йала тра|ва] 'про людей старшого віку' (Вгщ)
як зношена торба [йак з|ношана |торба] 'людину старшого віку' (Смл)
як курка [йак та |курка] 'про людину старшого віку' (Жбк)
як мавпа [йак |мавпа] 'про людину старшого віку' (Хлп)
як на костилях [йак на костил'ах] 'людина старшого віку, якій важко рухатися' (Гдм)
як порічка [йак по|р'ічка] 'про людину старшого віку' (Зрч)
як порохнявий пень / як трухлявий пеньок [йак порохн'евий пн|н'ок] (НРд) || [йак трухл'авий пен'ок] (Млт) || [йак трухл'авий пен'] 'про людину старшого віку' (Жбк)
як солом'яна стріха [йак со|лом'яна ст|р'іха] 'про людину старшого віку' (Гдм)
як стара берега [йак бе|рега ста|ра] 'про людину старшого віку' (Грн)
як стара чапля [йак ста|ра |чапл'а] 'про людину старшого віку' (Гдм)
як чучало [йак |чучало] 'про людей старшого віку' (Трс)
як швабра [йак ш|вабра] 'про людей старшого віку' (ВВл)

ВТРАТА ЗОРУ

- вже засліпило** [вже засл'іпило] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Млт)
геть осліпли [гет' ослепли] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Грн)
зібралися два Андрюхи: один сліпий, другий глухий [зуб'ралис' два Ганд'рухи: йі|ден сл'іпий, д|руг'ий г|лух'ий] 'про подібність між собою, або ж мати подібні відхилення' (Клб)
куряча сліпота [курача сл'іпота] (Брж) || [сліпота |курача] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Лкв)
очі згубити [гочи згубити] 'про людину, яка з віком погано бачить' (НРд)
очі потьмяніли [очи пот'ма|н'іли] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Клн)

ВТРАТА СЛУХУ

сліпа тетеря [сл'іпа те'тер'а] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Трн)

сліпа тютя [сл'іпа т'ут'а] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Ощв)

сліпа як курка [сл'іпа йак |курка] (Прс, Гдм, Бн, Снв, Сшч, МГл) || [сле'пий йак |курка] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Прв)

сліпе як сліпак [сл'іпе йак сли'пак] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Лбш)

сліпе як сліпотіння [сл'іпе йак слипо'т'ін':а] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Лбш)

сліпи як кроти / сліпий як кріт [сл'іп'і йак кро'ти] (Грн) || [сл'іпий йак кр'іт] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Остр)

сліпий як сова [сли'пий йак со'ва] (Вгщ) || [сл'іпа йак со'ва] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Ткт, Жбк)

сліпне на очах [сле'пне на о'чах] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Лщ)

старе-сліпе [ста'роїе-сл'іпоїе] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Хлп)

як курка, коли стемніє [йак |курка / коли стим'ні'їе] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Смл)

ВТРАТА СЛУХУ

глуха тетеря / глухий як тетеря [глу'ха те'тер'а] (Трн, Бхв, Ткт, Грн, Жбк, Вгщ, Гдм, Прв, Лщ, МГл) || [глу'хеї йак те'тера] (Прп) || [глу'хи йак те'тери] (Грн) || [глу'ха ти'тера] 'про людину, яка з віком погано чує' (НРд, Клн)

глухий як глухар [глу'хий йак глу'хар] 'про людину, яка з віком погано чує' (Чрк)

глухий як ліс [глу'хий йак л'іс] 'про людину, яка з віком погано чує' (Остр)

глухий як пень [глу'хий йак пен'] (Бн, Хлп) || [йак пе'н'ок] 'про людину, яка з віком погано чує' (Грдн)

глухий як танк [глу'хий йак танк] 'про людину, яка з віком погано чує' (Брж)

глухий як труба [злу|хий йак труба] ‘про людину, яка з віком погано чує’ (Сшч)

глушман старий [злушман ста|рий] ‘про людину, яка з віком погано чує’ (Смл)

зібралися два Андрюхи: один сліпий, другий глухий [зуб|ралис’ два Ганд|рухи: йі|ден сл’іпий, д|руг’їй злух’їй] ‘про подібність між собою, або ж мати подібні відхилення’ (Клб)

що недочує, то видумає [шо ни по|чує / то |видумає] ‘про людину, яка з віком погано чує’ (Крм)

як глухомай [йак глух|май] ‘про людину, яка з віком погано чує’ (Млт)

як не почує, то перекрутить [йак ни по|чує / то перик|рутит’] ‘про людину, яка з віком погано чує’ (Хлп)

ВТРАТА СИЛИ

була сила як мати носила [бу|ла |сила йак |мати но|сила] ‘втрата сили’ (Врн)

виробив силу [виробив |силу] ‘втрата сили, через непосильну працю’ (Мшв)

всплити за водою / за водою піти [спли|ла за ву|дою] (Бн) || [за ву|дою п’іш|ла] ‘втрата сили’ (МГл)

Господь забрав розум, забрав і силу [Гос|под’ заб|рав |розум / заб|рав і |силу] ‘втрата сили’ (Трн)

миші вкрали [миш’і вк|рали] ‘втрата сили’ (Гдм)

пропала як слина [про|пала йак слена] ‘втрата сили’ (Млт)

робота забрала силу [ру|бота забр|ала |силу] ‘втрата сили через непосильну працю’ (Хлп)

сила в дітях осталася [сила в |д’іт’ах вс|талас’а] ‘втрата сили’ (Вгц)

сила в землю пішла [сила в |зем’у пуш|ла] ‘втрата сили’ (НРд)

сила в колгоспі осталася [сила в кол|госп’і осталас’а] ‘втрата сили через непосильну працю’ (Снв)

сила відійшла [сила в’ідій|шла] ‘втрата сили’ (Грн)

сила оставила [сила ус|тавила] ‘втрата сили’ (Клн)

сила посивіла [сила поси|в’іла] ‘втрата сили’ (Лбш)

чорт сили взяв [чорт |сили вз’ав] ‘втрата сили’ (Остр)

ВТРАТА ПАМ'ЯТІ

в одне вухо влетіло, а вдруге вилетіло [*в одне |вухо влетіло / а в друге |вилетіло*] 'неуважність, забудькуватість' (Лбш, Остр)

висох розум [*висух |розум гет*] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Вгщ)

відбирає розум [*одбирає |розум*] 'часткова втрата пам'яті та розуму через старість' (Клн)

дирка в голові [*дирка в гулуві*] 'часткова втрата пам'яті, забудькуватість' (Грн)

діво́ча пам'я́ть [*д'ев'іча |пам'ят'*] (Ткт, Ощв, Мшв) || [*д'івоча |пам'ят'*] (Зрч, Івн, Гв) || [*д'ев'іча |пам'ят'*] 'часткова втрата пам'яті, забудькуватість' (Хлп)

дурна голова [*дурна гулува*] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Гдм)

за дурною головою і ногам нема спокою [*за дурноїу головоу і ногам ни́ма спокоу*] 'часткова втрата пам'яті, забудькуватість' (Лбчв)

куряча пам'ять [*курача |пам'ят'*] 'часткова втрата пам'яті, забудькуватість' (Лкв)

не голова, а два вуха / голова – два вуха [*не голова / а два |вуха*] (Зрч) || [*голова – два |вуха*] (Млш) || [*гулува і два |вуха*] (НРд, Хлп, Клб) || [*гулова і два |вуха*] 'забудькуватість і неуважність' (Клн)

не мати пам'яті [*пришо на |голуву / а ти́пер йутко́ве ни́чо ни пам'ата́у |ни́ма |пам'ати*] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Влм)

не мати тієї пам'яті / не мати пам'яті [*ни́ма |тей |пам'ати*] (Вгщ) || [*ни́ма |пам'ати*] (Снв) || [*ни́ма |пам'і*] (Млт) || [*пам'ят'і ни́ма́йе*] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Мрн)

немати тями [*ни́ма |т'ами*] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Бн)

пам'яті збулася [*пам'ат'і збу́лас'а*] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Бржк)

пам'ять коротка [пamн'at' ку|ротка] 'часткова втрата пам'яті, забудькуватість' (Бхв)

пам'ять як у куріци [пamйат' йак у |кур'іци] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Трс)

справочне бюро [сп'равочне |б'йуро] 'мати добру пам'ять' (Кмрв)

що з літ, то з розуму / що з роками, то з розумом [шо з л'іт / то з |розуму] (Крм, Бн) || [і з л'іт / і з |розуму] (Трс) || [шо з ро|ками / то з |розуму] 'часткова втрата пам'яті та розуму через старість' (Лкв)





ОПОЗИЦІЯ ЖИТТЯ ТА СМЕРТІ

ПЕРЕДЧУТТЯ СМЕРТІ

білі тапки готувати [б'іл'і |тапки| готуйе] 'передчуття смерті' (Остр)

бути на божій дорозі [бути на |бож'її| до|роз'ї] 'передчуття смерті' (Трн)

в корабликові плавати [в|ко|рабликов'ї| п|лавати] 'передчуття смерті' (Вгщ)

вже йому жаба цицьки дасть [вже йому |жаба| |циць|ке| дас'т'] 'незабаром помре' [Арк'2003, с. 92]

вже скоро здохну [вже|с|коро| здохну] 'передчуття смерті' (Лщ)

віджити своє [оджи|ла| сво|їе] 'передчуття смерті' (Трн)

він вже ніякий [вун|вже|ни|їак'ї] [Арк'2005, с. 70]

він не до життя [в'ін|не|до| жи|т'а] [Арк'2005, с. 70]

всі там будемо [вс'ї|там| |будем] 'смерть' (Снв)

дивитися смерті в очі [ди|в|итис'а| в| |оч'ї| с|мерт'ї] 'передчуття смерті' (Хлп)

життя держиться на волоску [жи|т'а| |дер|жи|ц'а| на| вол|ос|ку] 'передчуття смерті' (Грн)

життя держиться на ниточці [жи|т'а| |дер|жи|ц'а| на| |ни|точ|ц'ї] 'передчуття смерті' (Грн)

задирати ноги [зади|рати| |ноги] 'передчуття смерті' [Арк'2005, с. 70]

збиратися до своїх [зби|ратис'а| ду| сво|їїх] 'передчуття смерті' (Брт)

йому так назначено [їу|му| так| наз|начано] 'передчуття смерті' (Бхв)

йти на той світ [їду|на| то|ї| св'їт] 'передчуття смерті' (Грдн)

кінці зводити [кун|ц'ї| з|вод'ат'] 'передчуття смерті' (Лбш)

ладан пахне [ладан|пахне] 'передчуття смерті' (Прв)

ледь дихати [лед'|дише] 'передчуття смерті' (Лбш)

- ледь теплий** [лет' |тепли] [Арк'2005, с. 70]
- на волоску висіти** [на волос'ку висит'] 'передчуття смерті' (Ткт)
- на все Божа воля** [на все |Божа |вол'а] 'смерть' (Бн)
- на ладан дихати** [на |ладан |дихайе] 'передчуття смерті' (Млт)
- не питай слабого здоров'я** [ни пи'тай в слабого здо'роу'а] 'передчуття смерті' [Арк'2003, с. 44]
- носок дивиться в пісок** [но'сок |дивиц'а в пи'сок] 'передчуття смерті' (Клн)
- обома ногами в ямі** [гобо'ма ногами в |йами] [Арк'2005, с. 70]
- одна нога в могилі** [од'на ну'га в му'гил'і] 'передчуття смерті' (Хлп)
- одною ногою в могилі** [вуд'нейу ну'гою в му'г'ели] 'передчуття смерті' (Бхв)
- одною ногою в ямі** [д'ноіу ну'гою в |йами] 'передчуття смерті' (НРд)
- останні дні доживати** [ос'тан':і дн'і дожи'вайе] 'передчуття смерті' (Квл)
- останнім духом дихати** [ос'тан':ім |духом |дихати] 'передчуття смерті' (ЧВл)
- піти в життя вічне** [п'іде в жи'т':а |в'ічне] 'передчуття смерті' (Вгщ)
- прийшла пора** [приш'ла по'ра] 'смерть' (Млт)
- пришов гаплик** [приш'ов гап'лик] 'передчуття смерті' (Клб)
- свічка догорає** [с'в'ічка дого'райе] 'передчуття смерті' (Клн)
- скоро гаплик** [ск'оро гап'лек] 'передчуття смерті' (Млт)
- смерть за плечима** [смерт' за пле'чима] 'передчуття смерті' (Хлп)
- смерть на носі** [смерт' на но'су] 'передчуття смерті' (Зрч)
- смерть на порозі** [смерт' на по'роз'і] (Грдн) || [смерт' на ну'роз'і] 'передчуття смерті' (Влх)
- ткати на тонку нитку** [тче на |тонку |нитку] 'передчуття смерті' (Мшв)
- три часниці до смерті** [три чис'ниці до с'мерт'і] 'передчуття смерті' (Бн)

ПОМЕРТИ

усі там будемо, тільки не всі разом [у¹с'і там ¹будемо / ¹т'іко не вс'і ¹разом] 'смерть' (Трн)

хто не народився, той не вмер [хто ни ро¹дивс'а / той і ни вмер] 'смерть' (Вгщ)

що день, то ближче до ангела [шо ден' / то б¹лишче до ¹ангела] 'передчуття смерті' (Лц)

що день, то ближче до Бога [шо ден' / то б¹лишче до ¹Бога] 'передчуття смерті' (Прв)

що день, то все ближче [шо ден' / то все б¹лишче] 'передчуття смерті' (Грдн)

як не таке, то сяке, а все не слава Богу (Господу) [йак ни та¹к'е / то с'а¹к'е / а все ни слава ¹Богу(Госпуд'і)] 'передчуття смерті' (Хлп)

ПОМЕРТИ

Бог забирає душу[Бог заби¹рає ¹душу] 'померти' (Клк)

Бог забрав [Бог заб¹рав] 'померти' (Гдм)

буде тобі концигей [буде ту¹б'і конциг'еї] 'смерть' (Хлп)

вже здубився [вже здубевс'а] 'померти' (Врк)

віддати Богу душу [в'ід:а¹ла ¹Богу ¹душу] (Лкв, Млт) || [Богу ¹душу од:а¹ла] 'померти' (Смл)

відійти на той світ [в'ід'іш¹ла на той с'в'іт] (Лкв) || [на той с'в'іт н'іш¹ла] 'померти' (Бтн, Кзл, Пст)

відійти у вічність [в'ід'іш¹ов у ¹в'ічн'іст'] (Пвр) || [видиш¹ло у ¹в'ічн'іст'] 'померти' (Млт)

відійти у сні вічні [в'ід'іш¹ов у сні ¹в'ечн'і] 'померти' (Лбш)

відходити з того світу [в'ід¹ходит' з ¹того с'в'іту] 'померти' (Ярс, Злч)

він своє відспівав [в'ін сво¹їе в'ідсп'івав] 'померти' [Арк'2005, с. 70–71]

впасти трупом [у¹пала т¹рупом] 'померти' (Брн)

дуба врзати / дуба дати [дуба вр'ізав] (Гдм, Клн, Лбчв, Мшв, НРд) || [дуба дав] (Грдн) || [дати ¹дуба] 'померти' [Арк'2003, с. 91]

задерти ноги / протянути ноги [за¹дер ¹ноги] (Брн) || [прот'а¹нув ¹ноги] 'померти' (Брн)

закинути лапи за ікону [за'к'енути |лапи за і'кону] 'померти' [Арк'2005, с. 70–71]

занести до Улянки [зане'сут' до Гу'л'анки] [покійна жителька] 'померти' (Гдм)

заснути навіки [зас'нув на'в'іки] 'померти' (Бхв)

збутися клопоту [з'бутис' клопоту] 'померти' [Арк'2005, с. 70–71]

земля пухом [зем'л'а |йому |пухом] (Змш) || [хаї зим'л'а |буде |пухом] 'побажання спокою у потойбічному світі' (Хлп)

зіграти в ящик [з'іг'рати в |йашчик] 'померти' (Смв)

зложити кістки [зло'жила к'іст'ки] 'померти' (Брн)

йому судня дошка [йо'му |судн'а |дошка] 'померти' [Арк'2005, с. 70–71]

йти на той світ [йду на тої св'іт] 'померти' (Грдн)

іти гайтю [ідем |гайт'у] 'померти' (Хлп)

іти на відпочинок [іти на в'ідпо'чинок] 'померти' (Глх)

коньки відкинути [кон'ки од'кинув] (Лбчв) || [кун'ки от'кинув] 'померти' (Зрч, Клк)

ласти відкинути / ласти склеїти [ласти в'ідк'інув] (Чрк) || [ласти скл'ейів] 'померти' (ВВл, Клк, Мшв, Остр, Ткт)

лягти головою [л'агла голо'вою] 'померти' (Брн)

місце вічного спочинку [м'ісце |в'ічного |в'ідпо'чинку] 'смерть' (Бжн)

на той світ / на той світ піти / зі світом розпрощатися [на тої св'іт] (Брн) || [на тої с'в'іт п'ішов] (Клк) || [з'і с'в'ітом розпрош'чавс'а] 'померти' (ВВл)

на тому світі бути [на |тому с'в'іті був] 'померти' (Лбчв)

ноги витягнути / копита відкинути [ноги |вит'агнув] (Лбш) || [ко'пита в'ідк'інув] 'померти' (Влх, Остр)

ноги витягнути [ноги |вит'агнула] 'померти' (Остр, ВВл)

під плотом загнутись [п'ід п'лотом заг'нутис'] 'померти в бідності' [Арк'2003, с. 114]

піти в життя вічне [п'іде в жит':а |в'ічне] 'померти' (Вгш)

піти в кращий світ [п'ішов в к'рашчій св'іт] 'померти' (Крчв)

піти від нас [п'ішов од нас] 'померти' (Брд)

піти до Артема огірки стерегти [n'ішов до Артема оз'ірк'і стерез'ти] 'померти' (Лбн)

піти до Бембика / піти до Душейка [пушов до Бембика] [прізвисько місцевого жителя] (Мшв) || [n'ішов ду Душейка] 'померти' (Хлп)

піти до Бога / Бог забрав до себе [пушов ду Бога] (СтЗг) || [пушла ду Бога] 'померти' (Крп, Плц, Пст, Яснв) || [Бог забрав до себе] 'померти' (РБрс)

піти до другої доми [пуїти до другейі доми] 'померти' [Арк'2005, с. 70–71]

піти до Климчика [n'ішов до Климчика] 'померти' (Острж)

піти до Левона [n'ішов до Левона] 'померти' (Млт)

піти до пана Лопатинського [n'ішов до пана Лопатинського] 'померти' (Тпл)

піти додому [пушла ду дом] 'померти' (Млн)

піти з життя [n'ішов з жит:'а] 'померти' (Жрч)

піти на горбачок [n'ідем на горбачок] 'померти' (Лквч)

піти на горбочок під березу [n'ішов на горбочок н'ід березу] 'померти' (Пвл)

піти на небо до Бога, а там що заробила [n'ішла на небо до Бога / а там шо заробила] 'померти' (Ббр)

піти на спокій [n'ішла на спок'ї] 'померти' (Пщ)

піти на той світ [пушов на той с'віт] 'померти' (Дтн, Крп)

піти на упокій [n'ішов на упок'ї] 'померти' (Хлп)

піти під мураву [n'іти н'ід мураву] 'померти' [Арк'2005, с. 70–71]

піти своєю дорогою [n'ішов сво'їейу до'рогойу] 'померти' (Жрч)

піти спати [n'ішов спати] 'померти' (Злн)

побачити Бога [побачити Бога] 'померти' (Вгщ)

прийде з косою [n'пріде з ко'сойу] 'померти' (Бр)

прийняти смерть [n'прін'ала смерт'] 'померти' (Брн)

прийшла кончина [n'прішла кончина] 'померти' (Кмрв)

прийшла судня дошка [n'прішла судн'а дошка] 'померти' [Арк'2003, с. 90]

прийшла упишня година [n'прішла упишн'а гудина] 'померти' (Клк)

- прийшов гаплик** [*приш'ов гап\лик*] 'померти' (Клб)
- приставити ноги до берези** [*прис\тавити \ноги до бе\рези*] 'померти' (Жрвн)
- пробила остання година** [*про\била гостан\а година*] 'померти' [Арк'2005, с. 70–71]
- пройшла копа – шукай попа** [*прош\ла ко\па – шу\кай по\па*] 'після шістдесяти років потрібно готуватися до смерті' [Арк'2003, с. 44]
- руки зложити** [*руки зложив*] 'померти' (Вдр)
- своє відспівати** [*в\ін сво\йе в\ідсп\іва\у*] 'померти' [Арк'2003, с. 82]
- слідом за дідом** [*сл\ідом за \д\ідом*] 'померти' (Смв)
- спочити в царстві небеснім** [*спо\чити в \царств\і небесн\ім*] 'померти' (Ткт)
- усі там будемо, тільки не всі разом / ми всі померемо, тільки не всі разом** [*у\сі там \будемо / т\іко не вс\і \разом*] (Трн) || [*ми вс\і пом\ремо / то\но ни вс\і \разом*] [Арк'2003, с. 44] || [*у\сі там \будемо*] (Осв) || [*вс\і там \будем*] 'померти' (Снв)
- хто не родився, той не вмер** [*хто ни ро\дивс\а / то\ї і ни вмер*] 'померти' (Вгщ)
- як в колиску, так і в могилку** [*як в ко\лиску / так і в мо\гилку*] 'померти' (Дбрв)
- якби люди не вмирили, то б небо підперли** [*к\еп \л\уди ни вми\рали / то вже б \небо пудпи\рали*] 'померти' [Арк'2003, с. 44]

ПОТОЙБІЧНЕ ЖИТТЯ

- в рай попасти** [*в ра\ї по\пала*] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Крч)
- в царство небесне** [*в \царство небесне*] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Снв, Грдн, Клн)
- відійти до пекла** [*в\ід\і\шов до \пекла*] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Лкв)
- відійти у вічність** [*в\ід\і\шов у \в\ічн\іст*] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Клн)
- відійти у небеса** [*в\ід\і\шов на неб\са*] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Лкв)

САМОГУБСТВО

- відійти у царство небесне** [в'ід'іішов у |царство не|бесне] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Брн)
- добре живеш – в рай попадеш** [|добре живеш – в рай пуна|деш] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Клб)
- душа з тілом розстається** [ду|ша з |т'ілом розта|йец'а] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Влх)
- земля пухом** [зем|л'а |пухом] (Гдм, Плц) || [хаї зим|л'а |буде |пухом] (Хлп) || [зем|л'а |пухом] 'побажання спокою в потойбіччі' (Гдм)
- піти до праотців** [п'іти до пра|отц'ів] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Брн)
- райські ворота відкриті** [райс'кі ву|рота в'ідк|рит'і] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Хлп)
- спровадити до пекла чортам на сніданок** [спро|вадити до |пекла |чортам на сн'і|данок] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Остр)
- хай Господь прийме в своєму царстві** [хаї Гос|под' приї|ме в |царств'ііі свої|ім] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Ткт)
- царство вічне, життя безконечне** [царство |в'ічне / жи|т':а бизко|нечне] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Вгщ)

САМОГУБСТВО

- біс попутав / чотр попутав / чорт повів** [б'іс по|пугав] (ВВл, Злч, Остр, Ткт) || [б'ес по|пугав] (Гщ) || [чорт по|пугав] (Вгщ, Млш, Хлп) || [чорт по|вив] 'закінчити життя самогубством' (Грн)
- Бог перепугав** [Б'із пере|пугав] 'закінчити життя самогубством' (Ярс)
- в могилу звести** [в мо|гилу зви|сти] 'закінчити життя самогубством' (НРд)
- віддати душу нечистому** [о|д:ав |душу ни|чистому] (Острц) || [в'ідав |душу |чортос'і] 'закінчити життя самогубством' (Млт)
- відправити на той світ** [в'ітп|равити на тої с'в'іт] 'закінчити життя самогубством' (Остр)
- відразу йти в пекло** [з|разу їде в |пекло] 'закінчити життя самогубством' (Прп)

вкоротити віку [вкоро'тили в'іку] 'закінчити життя самогубством' (Лбш, НРд)

до чорта в землю [до 'чорта в 'земл'у] 'закінчити життя самогубством' (Гдм)

душу дияволу віддати [душу д'йаволу о'д:ав] 'закінчити життя самогубством' (Лбчв)

душу чортові віддати [душу 'чорту от'дав] 'закінчити життя самогубством' (Крч)

з світу зжити [з с'в'іту з'жити] 'закінчити життя самогубством' (НРд)

лихе доступило [ли'хе досту'пило] 'закінчити життя самогубством' (Мшв)

лихе забрало [йі'йі ли'хе заб'рало] 'закінчити життя самогубством' (Грдн)

лихе спутало [ли'хе с'путало] 'закінчити життя самогубством' (Клн)

накласти руки на себе / руки на себе наложити [нак'лав на 'себе 'руки] (Клн) || [руки на 'себе нало'жив] (Брн) || [нак'лав 'руки] 'закінчити життя самогубством' (Лбш)

не витерпіла душа лихої долі [ни 'витирп'іла 'душа ли'хойі 'дол'і] 'закінчити життя самогубством' (Влх)

сатана спокусив [сата'на споку'сив] 'закінчити життя самогубством' (Плс)

чорт забрав / чорт обкрутив [чорт заб'рав] (Лпн) || [чорт обкру'тив] 'закінчити життя самогубством' (Остр, ВВл)

чорт підманув і забрав [чорт п'ідма'нев і заб'рав] 'закінчити життя самогубством' (Прв)



СЛОВНИК НЕЗРОЗУМЛИХ СЛІВ

БАДДЯ – велике цебро

БАЛЬКИ (БАЛКА) – дерев'яна колода або залізний брус, що є основою покриття, настилу (стелі, підлоги й т. ін.)

БАЛЬОН – кулька

БЕРДО – деталь ткацького верстата, що нагадує гребінь у рамці

БОНЬО – бочечка

ВАРАШКА – рот

ВАРГИ – губи

ВЕРЕТЕНА – це ручне пристосування для прядіння ниток, яке доцільно використовувати з метою переробки вовни в невеликих обсягах

ВИРОД – потвора

ВИСТУПЦІ – губи

ГАЙТЮ – на той світ, тобто померти

ГАРАПА – довгий батіг

ГЕЛЕГА – губи

ГЕМБА – губи

ГЕРЦОМАХ – товкач

ГИНДАР – неохайна людина, продавець, шпекулянт

ГЛЬОЦ – присісти від втоми

ГНИЛИЦІ – дикі груші

ГОРЧЕК – горщик

ГУДГА – губи

ГЕДЗЬ – велика муха, що живиться кров'ю тварин і соком рослин

ГЕМБА – губи

ГУМАНЦЕ – гівно

ДОВБЕХА (ДОВБЕШКА) – дерев'яний молоток або взагалі замашна палиця з потовщенням на кінці; зневажл. те саме, що й голова

ДОРОВАЛО – про неповоротку, незграбну, товсту людину

ЖОВНА – птах родини дятлових

ЗАТИРКА – страва, зварена на воді або молоці з розтертого в дрібні кульки борошна з водою

ЗАЧИПКИ – від дієслова ЗАЧІПЛЮВАТИ, ЧІПЛЯТИ

ЗВУДКИ – плітки

ЗНОСИ – на останніх днях вагітності

КАДУБ – велика діжа

КАДУШКА – те саме, що й повна

КАРДИБАЛЕТ – танець

КАШУТИННЯ – волосся

КИБЕТА (КЕБЕТА) – здібність, уміння, хист; те саме, що й голова

КЛЕПКА – кожна з опуклих дощечок, із яких складається бочка, діжка й т. ін.

КЛЮЧКА – дерев'яний або металевий гак із довгим держакком для діставання, витягування чогось

КОЖОВ – те саме, що й високий

КОНЦИГЕЙ – кінець

КОПАНКИ – найдавніше ручне знаряддя для обробки ґрунту під посів у вигляді палиці, звичайно з кам'яним або металевим клинком

КОПИСТОЧКИ – дерев'яна лопатка для розмішування чого-небудь

КОШЕПЛУТ – особа, яка плете кошики

КУБІНЕЦЬ – мішок великий розміру

КУЧКУДАН – про неохайну людину

ЛЕЙДА – від ЛЕДАЧИЙ

ЛИМЕХА – незграба

ЛОПАЙДИК – великого розміру

МАЗЯР – маляр

МАКОГІН – спеціальне дерев'яне начиння у вигляді невеличкої булави для перетирання різноманітних продуктів харчування чи маку. Створене для виконання робіт у системі з макітрою

МАЛІГНА – те саме, що й із гарячки

МАРМІН – те саме, що й нерозумна людина

МИНТЕЧКА (МАНТАЧКА) – вузький дерев'яний плоский брусок для гостріння коси, укритий шаром смоли з піском

МЛЕГО – Молочний шлях

МОТИКИ – найдавніше ручне знаряддя для обробки ґрунту під посів у вигляді палиці, звичайно з кам'яним або металевим клинком

НАКОВЕРТ – макогін, дерев'яний товчач

НАРАЛЬНИК – змінна частина робочого органа ґрунтообробних знарядь

НЕГЛЕЙДА – те саме, що й неакуратна людина

НЕСЛЕЯ – те саме, що й поганий господар

ОБОРА – відгороджена частина подвір'я з приміщеннями для худоби

ОГЛОБЛЯ – ГОЛОБЛЯ – 1) одна з двох жердин, прикріплених кінцями до передньої частини воза, саней і т. ін., у які запрягають коня; 2) довга жердина, яка використовувалася як зброя

ОПАНТАННА – 1) те саме, що й спутана; 2) повільно пересуватися

ПАЛАМБІЦІ – паляниці

ПАЛИМУТКИ (ПАЛИМУДИ) – червона маленька мураха

ПАРХИ (ПАРШИ) – заразне шкірне захворювання людини, при якому на шкірі під волоссям, на тілі, нігтях з'являються

гнійні струпи й рубці, а також струпи та рубці від цієї хвороби

ПАЧОСИ – 1) рештки, відходи при чесанні, переробці вовни, льону, бавовни й т. ін.; 2) пасма волосся, звичайно скуйовдженого, поплутаного, почесаного

ПАША – 1) трава на пасовищі, що служить кормом для худоби; 2) смерть

ПИСИ – губи

ПОРХАВКА – кулястий гриб, що швидко росте в теплу дощову погоду, а досягаючи, наповнюється бурим пилом – спорами; моруха

ПОСТОРОНКА – кінська упряж

ПОСТОРОНКИ (ПОСТОРОНОК) – міцний ремінь або мотузок, що з'єднує в упряжці хомут з орчиком

ПРАЧ – дерев'яне пристосування для прання білизни

ПРУС – комаха родини саранових, темно-рудого забарвлення, що живе в степовій смузі та є шкідником сільсько-господарських рослин

РАЖКА – невелика дерев'яна або металева посудина із ручками у вигляді низького шаплика (перев. для миття в лазні)

РЕШИПЕЙДА – неакуратна людина

РОЖЕН – довга палиця із загостреним кінцем

РУБЕЦЬ – шов, що утворюється при зшиванні краю одного куска тканини, шкіри з краєм іншого; підрублений край чого-небудь

СЛПАК – 1) комаха, що живиться кров'ю тварин; 2) невеликий гризун, який живе під землею, має недорозвинені очі, сховані під шкірою, і зуби, пристосовані для риття землі

СПРАТТЯ – [усе сховано], від рос. СПРЯТАТЬ

СТЕРВ'ЯТИНА – м'ясо здохлої тварини; падаль

ТОЛМАК – півмішка чого-небудь як міра

ТЮРМІЯН – людина, яка перебуває в місцях позбавлення волі

ТЮТЯ – курка

УДВУД (ОДУД) – птах

ХОДНІКИ – домоткані доріжки, якими застеляють підлогу

ЦИБЕНЬ (ЦИБАНЬ) – довгонога людина або тварина

ЦИБИ (ДИБИ) – дві довгі жердини з набитими на них приступками, на які стають і ходять, переставляючи жердини;

ЦИБА – довга нога

ЦИДИЛОК (ЦИДИЛКО) – спеціальне сито або інший пристрій для проціджування чого-небудь (перев. молока)

ЦІВКА – 1) тонкий струмінь води або якої-небудь рідини; 2) шпулька для намотування ниток (у ткацькому човнику, прядці й т. ін.)

ЧАСТОКОЛИ – старовинна оборонна споруда у вигляді стіни із колод висотою в декілька метрів, вритих або вбитих у землю, з'єднаних для міцності між собою горизонтальними брусами

ЧУРБАН – старе взуття

ЧУЧИЛЬ – 1) змерзнути; 2) те саме, що й чучело

ШКАПА – 1) заморений, слабосилий, худий кінь; 2) фізично слаба, виснажена, не здатна до роботи людина

ШКАПЕТА – те саме, що й шкапа

ШКАРАПА (ШКАРУПА) – шкаралупа

ШЛАГБОН – те саме, що й шлагбаум

ШНОБЕЛЬ – 1) те саме, що й ніс; 2) молода людина з довгим носом

ШУВЕР – трава

ЯЛОЧКА – те саме, що й лялька

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арк'2003 – Аркушин Г. Л. Сказав, як два зв'язав / Г. Л. Аркушин. – Люблін ; Луцьк : [б. в.], 2003. – 178 с.
2. Арк'2005 – Аркушин Г. Л. Словник евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині / Г. Л. Аркушин – Луцьк ; Люблін : „Волин. обл. друк.”, 2005. – 197, [3] с.
3. Мацюк З. С. Із народу не викинеш : діалектний слов. фразеологізмів / З. С. Мацюк. – Луцьк : РВВ „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 134, [2] с.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання
Словники України

Мацюк Зоряна Сергіївна

ЩО СІЛЬЦЕ, ТО НОВЕ СЛІВЦЕ

Словник фразеологізмів Західного Полісся

Редактор і коректор *Г. О. Дробот*
Технічний редактор *Л. М. Козлюк*

Формат 60x84 1/16. 21,85 ум. друк. арк. 21,68 обл.-вид. арк.
Наклад 300. пр. Зам. _____. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк.

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4039 від 08.04.2011 р.